PREFAŢA

„Pământul fructelor de aur“ este a doua parte a unei trilogii, neterminată încă, scrisă de Jorge Amado, scriitor progresist şi luptător activ, împotriva reacţiunii interne şi a dominaţiei imperialiste în Brazilia. Prima parte a trilogiei „Pământ fără lege“, 1) a fost publicată în anul 1944 în Uruguay, unde Amado se refugiase din cauza persecuţiilor politice. In aceste romane, autorul, descriind cele mai caracteristice aspecte şi probleme din viaţa portului şi regiunii Ilheus, înfăţişează cititorului istoria sângeroasă a colonizării pământurilor virgine braziliene, expansiunea imperialistă în Brazilia ajutată de reacţiunea internă, şi arată căile străbătute de forţele progresiste ale poporului brazilian în frunte cu Partidul Comunist, în lupta organizată împotriva acaparatorilor băştinaşi şi a celor din „ţara dolarului“.

Evenimentele descrise în romanul „Pământ fără lege“, prima parte a trilogiei, se referă la primul pătrar al secolului nostru. Amado povesteşte despre colonizarea unui ţinut bogat, despre luptele crâncene pentru dominaţia economică şi politică ce au avut loc între proprietarii de mari plantaţii, aşa zişii „colonei“ – urmaşii unei clici militare, care au stăpânit Brazilia în secolul al XlX-lea. Tema principală a romanului „Pământ fără lege“ o constitue lupta dintre „coloneii“ Horacio Da Silveira şi Sinho Badaro pentru pământurile fertile din jungla Sequeiro Grande, terenuri excelente pentru

cultivarea arborelui de cacao. Amado demască fără cruţare sistemul semifeudal de exploatare' ce persista în mai toate ţările Americii Latine şi arată cum ţăranii şi lucrătorii care muncesc în plantaţii sunt atraşi şi ei în lupta „coloneilor“ pentru pământurile din Sequeiro Grande. Cel care ar fi intrat în posesiunea acestor jungle ar fi avut posibilitatea să dicteze preţurile la cacao şi să domnească peste întreaga regiune a plantaţiilor. In acest conflict victoria îi revine „colonelului“ Horacio care reuşeşte să înlăture pe toţi concurenţii săi, devenind stăpânul atotputernic al ţinutului – „regele plantaţiilor de cacao“.

Romanul de faţă, „Pământul fructelor de aur“, continuă povestirea până în anul 1935. Este o operă de sine stătătoare. Dovedeşte mai multă maturitate decât prima parte a trilogiei, şi este consacrat unor probleme actuale.

Înţelesul social al titlului „Pământul fructelor de aur“, se desprinde din acel motto luat dintr-un cântec popular, în care se arată cât de mare este pământul Braziliei, cât de bogat, şi în acelaş timp cât de sărac şi lipsit de drepturi, fiind stăpânit de oameni străini, duşmani ai poporului.

1) Romanul a apărut în versiunea românească. Editura de Stat 1948. (N. R.)

' Brazilia este ţara cea mai întinsă din continentul Americii de Sud. Pământul ei e

roditor, bogat în zăcăminte şi are o populaţie de 45 milioane de oameni. încătuşată de reacţiunea internă şi de venalitatea guvernanţilor, Brazilia este totuşi o ţară săracă, înapoiată din punct de vedere economic, păstrând multe rămăşiţe feudale. De multă vreme ea constitue o pradă pentru capitaliştii străini. Sistemul cultivării unei singure plantei impus de către capitalul străin, a dus la o totală restrângere a economiei braziliene, la exportul câtorva produse agricole cultivate aici, printre care primul loc îl deţine cafeaua. Cafeaua reprezintă *70%,* din exportul total al Braziliei. Viaţa economică a ţării depinde exclusiv de recolta şi vânzarea cafelei. Bumbacul, zahărul şi cacao formează 20% din export şi numai 10% reprezintă alte produse. In schimb, Brazilia trebue să importe toate celelalte produse de oonsum până şi sarea, care nu se extrage în ţară aproape deloc.

Nu numai aprovizionarea internă a ţării depinde de import, care se află în mâinile afaceriştilor străini, dar şi toată viaţa Braziliei este subordonată capitalului străin. Exploatarea minelor, căilor ferate, flota comercială sunt deţinute în cea mai mare parte de concesionarii străini. In ultimul timp, capitalul american a pătruns în domeniul gospodăriei rurale a Braziliei, un domeniu care a aparţinut totdeauna capitalului autohton. Una din cele mai însemnate concesii de acest fel sunt plantaţiile noi de cauciuc ale lui Ford, în bazinul fluviului Amazoanelor.

La începutul secolului al XX-lea capitalul englez ocupa primul loc în oeeace priveşte volumul investiţiilor în Brazilia. Dar odată cu primul război mondial, Brazilia devine teatrul luptei dintre capitalul englez şi capitalul american, cu o vădită superioritate a acestuia din urmă. Lupta se ascute mai cu seamă în preajma anului 1930, în timpul preşedintelui Louis Washington, care reprezenta interesele marilor plantatori. In Octombrie 1930 a avut loc în Brazilia o lovitură militară de stat şi la putere a venit Je- tulio Vargas, omul Statelor Unite. Jetulio Vargas a ştiut să câştige sprijinul ţăranilor cu ajutorul unui program demagogic, promiţând că va trece la exproprierea marilor plantaţii şi la naţionalizarea întreprinderilor străine. In curând însă el a lepâcâat masca liberalismului, dovedlndu-se a fi un reacţionar sângeros şi un stâlp al imperialismului american.

Tirania sa, care încuraja expansiunea imperialistă, a stârnit un viu protest din partea maselor populare. La 24 Noembrâe 1935 a izbucnit o răscoală populară. Răsculaţii, uniţi în ..Alianţa naţională de eliberare“, au dus o luptă îndârjită împotrva guvernului Vargas. Mişcarea a fost însă înnă- buşită în sânge. Victoria reacţiunii în Brazilia a dus la dictatura fascistă, la un val de arestării şi represiuni. Mii de luutători de frunte împotriva imperialismului au fost aruncaţi în închisorile Braziliei şi supuşi unor chinuri groaznice.

Jetulio Vargas s-a menţinut la putere timp

de 15 ani. După el a urmat la preşedinţie, E. Dutra, un lacheu şi mai supus al Statelor Unite, care a transformat de fapt Brazilia într-o colonie a monopolurilor americane.

In perioada dictaturii lacheilor imperialismului nord-american, capitalul Statelor Unite ocupa în Brazilia un loc de frunte. In timpul celui de al doilea război mondial el a înlăturat din economia Braziliei nu numai capitalurile puterilor axei, care după 1930, desfăşuraseră acolo o activitate intensă dar a anihilat în mare parte şi capitalul aliatului său englez. încă din 1945, peste 50,%| din exportul Braziliei lua calea Statelor Unite şi mai mult de 55% din importul ei venea din U.S.A.

Printre ţările Americii Latine, transformate în colonii ale capitalului monopolist american cu ajutorui „politicii dolarului“, Brazilia a fost prima. Aţâţătorii la un al treilea război mondial rezervă Braziliei un rol deosebit în planurile lor criminale. Ei consideră Brazilia nu numai ca o bază puternică de materii prime şi ca o vastă piaţă de desfacere, dar pe ei îi interesează şi litoralul brazilian, care domină toată partea de sud a oceanului Atlantic. Acest litoral este socotit de imperialişti drept un punct strategic de atac de cea mai mare importanţă.

Extinzându-şi dominaţia în Brazilia, Statele Unite caută totodată, folosind orice mijloace, să-şi consolideze poziţiile din această ţară. Guvernul reacţionar brazilian, în frunte cu preşedintele E. Dutra, care a fost odinioară

decorat de Hitler cu crucea de fier, pentru serviciile aduse lui, trădează interesele poporului brazilian, căutând să fie pe placul imperialismului american. La O.N.U. reprezentanţii Braziliei sprijină fără rezerve politica imperialismului american. In Octombrie 1947, guvernul brazilian antipopular, supunându-se orbeşte directivelor primite dela Washington, a rupt relaţiile diplomatice şi comerciale cu U.R.S.S., confirmând prin aceasta totala lui supunere faţă de Wall-Street.

Ascultând de ordinele Wall-Street-ului, guvernul brazilian a început un atac împotriva maselor populare. El a pus înafara legii Partidul Comunist Brazilian, a interzis organizaţiile muncitoreşti, a sporit povara impozitelor, micşorând alocaţiile pentru învăţământul public, într-o ţară în care 70% din populaţie e analfabetă.

Insă, în ciuda regimului poliţist, forţele democratice progresiste din Brazilia continuă lupta lor împotriva guvernului reacţionar al lui Dutra şi împotriva dominaţiei imperialiste a Statelor Unite. Frontul popular de luptă împotriva imperialismului american, cuprinzând păturile largi ale maselor muncitoare şi ale intelectualilor progresişti brazilieni, este condus de Partidul Comunist Brazilian care şi-a mărit efectivul în cei doi ani de existenţă legală (1945—1947), ajungând dela 4000 la 180.000 de membri.

Scriitorii progresişti brazilieni contribue

prin operele lor la trezirea conştiinţei poporului, problemele sociale devenind tema principală a literaturii braziliene progresiste. Unul dintre luptătorii de frunte pentru independenţa Braziliei este şi Jorge Amado, autor a numeroase romane consacrate problemelor actuale ale vieţii poporului brazilian. In romanul „Pământul fructelor de aur“, Amado înfăţişează Brazilia din preajma anului 1930, când imperialismul american începea să-şi extindă dominaţia cu o deosebită tenacitate. Aceleiaşi perioade îi corespunde deasemenea şi expansiunea activa a imperialismului german, care dorea să prefacă Brazilia într-una din bazele sale de atac pe continentul american. In romanul „Pământul fructelor de aur“, Amado concentrează atenţia asupra imperialismului american, inamicul principal al poporului brazilian.

Materialul de bază folosit de Amado pentru lucrarea sa este istoria aca**parării** regiunii plantaţiilor de cacao de capitaliştii Wall-Street-ului cu ajutorul capitaliştilor localnici brazilieni, demascarea metodelor de înâeudare economică şi politică la care recurg aceşti cotropitori imperialişti şi descrierea luptei forţelor progresiste ale Braziliei împotriva agresiunii imperialiste şi a reacţiunii interne.

Faptul că exportatorii străini reuşesc să acapareze cu uşurinţă ţinutul plantaţiilor de cacao este prezentat de scriitor ca rezultatul trădării capitaliştilor autohtoni şi a partidelor politice reacţionare din Brazilia, care sunt de

fapt agenţii imperialismului străin. Această trădare este uşurată de sistemul vicios al cultivării unei singure plante, sistem sprijinit, în Brazilia, de către capitalul stră'in. Oamenii din ţinutul Ilheusului, despre care scrie Amado, trăiesc numai din cultivarea arborelui de cacao. Fructele de aur stăpânesc toată viaţa locuitorilor din această regiune.

Contrar multor opere din literatura Americii Latine, scrise pe aceeaşi temă, dar care se mărginesc la prezentarea fenomenelor particulare ale vieţii, cititorul vede în „Pământul fructelor de aur“ un tablou amplu al acaparării coloniale a unei mari regiuni.

Sunt foarte variate procedeele şi metodele la care recurg aceşti acaparatori, acel „balaur imperialist1“ care în romanul lui Jorge Amado simbolizează imperialismul american. Subjugarea economică a ţării cu ajutorul creditelor şi împrumuturilor, etc'„ care se prefac până la urmă într-un ştreang pentru populaţia indigenă, merge mână în mână cu politica de corupere a acestei populaţii. O asemenea politică este ajutată de complecta lipsă de cultură a claselor conducătoare şi de ignoranţa totală în care acestea ţin populaţia muncitoare. Romanul lui Jorge Amado arată gradul de venalitate şi de corupţie la care au ajuns clasele avute din Ilheus sub conducerea „luminată“ a lui Karbanks şi a altor „civilizatori“ din U.S.A. Imperialiştii străini se folosesc cu succes şi de măruntele ambiţii politice ale şefilor partidelor

burgheze indigene. Cititorul vede, de exemplu, cum exportatorii străini pregătesc pe unul dintre reprezentanţii tinerei generaţii a „coloneilor“, pe mărgi- nitul, răzbunătorul şi ambiţiosul Silveirinha, – fiul „regelui plantaţiilor de cacao“, Horacio Da Silveira, pentru postul de conducător al integraliştilor, – partidul fascist din Brazilia. Carlos Zude, exportator autohton, vine şi el la conducerea partidului guvernamental cu sprijinul lui Karbanks, agent al imperialismului american.

Scriitorul reuşeşte să arate în „Pământul fructelor de aur“ multe laturi ale vieţii braziliene, esenţiale pentru înţelegerea proceselor sociale care au loc în Brazilia. Cititorul ia cunoştinţă de principalele forţe sociale şi politice care luptă în Brazilia; de acaparatorii străini şi de cozile lor de topor recrutaţi printre localnici, precum si de masele muncitoare, a căror luptă e condusă de Partidul Comunist.

Amado arată rolul pe care îl joacă exportatorul american Karbanks în viaţa oraşului Ilheus. Cititorul vede metodele de lucru ale acestui reprezentant tipic al „politicii dolarului“ din Wall-Street, care ruinează şi corupe ţara. Rămânând intenţionat în umbră, Karbanks realizează toate planurile sale cu ajutorul exportatorilor indigeni, care cred că ei iniţiază aceste planuri. Exportatorul brazilian Carlos Zude, unul dintre personajele principale ale cărţii, care se crede eroul unor combinaţii

economice, nu este în realitate decât o unealtă docilă în mâinile lui Karbanks.

Majoritatea personajelor romanului o constitue proprietarii plantaţiilor de cacao. Aceşti exploatatori sunt lipsiţi de scrupule, înrăiţi de puterea lor semifeudală, ignoranţi şi grosolani. Ei exploatează poporul brazilian sprijinindu-se pe puterea revolverului şi a biciului, dar se văd neputincioşi si ne siguri în fata puterii mai mari şi mai complicate a acaparatorilor imperialişti. Carlos Zude îi porecleşte ironic: „nişte copii mari şi timizi“. Aceşti „colonei“, care nu se dau înlături dela omoruri, falsuri şi incendieri, arată întradevăr ca nişte primitivi în comparaţie cu gangsterii bine organizaţi ai imperialismului.

Punând fată în fată pe „colonei“ şi pe jefuitorii imperialişti, Jorge Amado îi idilizează oarecum pe cei dintâi. La „coloneii“ de tipul lui Horacio Da Silveira el găseşte oarecare trăsături pitoreşti, forţă, pasiune, integritate de caracter şi scoate în relief contradicţia dintre plantatori şi exportatorii străini, meschini, înglodaţi în calcule zilnice de birou. Dar, prezentând ciocnirea dintre interesele „coloneilor“ şi ale exportatorilor, Amado subliniază că şi unii şi alţii lucrează în dauna poporului.

Istoria zilerului Antonio Vítor, care în mod întâmplător devine posesorul unei bucăţi[1] de pământ, e foarte sugestivă. Micul proprietar

---

1 Prefaţa versiunii în limba rusă a acestui roman 3eMJiH SOJiOTfeix miOftOB. J. Amado, Editura de Stat pentru literatură străină, Moscova, 1948.

îmbogăţit pierde totul în urma manevrei economice a lui Karbanks; tot ce a putut agonisi muncind din greu, lucrând zi de zi o viată întreagă.

Soarta poporului muncitor brazilian e prezentată în „Pământul fructelor de aur“ cu tot tragicul ei. Vedem diferiţi reprezentanţi ai maselor populare din Brazilia, dela cei mai umili şi neştiutori de carte până la oamenii înaintaţi, ridicaţi la conştiinţa necesităţi unei lupte de clasă organizată, împotriva exploatatorilor.

Paginile consacrate vieţii zilerilor de pe plantaţiile de cacao înfăţişează aspecte de robie semifeudală care mai dăinueşte şi azi în Brazilia. Viaja unui muncitor de pe plantaţiile bra/iliene pretueşte mai puţin decât un pumn de boabe de cacao. Când pe plantaţia „colonelului“ Pintó, moare muncitorul Ranulfo, „(»Ionelul“ dă ordin numaidecât să fie salvată cacaoa, fără să-i pese de muncitor. Atitudinea aceasta nu stârneşte nicio revoltă. O asemenea atitudine faţă de muncitori e^ceva obişnuit. Ţăranii şi zilerii din Brazilia, cea mai mare parte din ei negri şi mulatri, umili, ignoranţi, lipsiţi de drepturi, trăiesc încă într-o lume de superstiţii şi de obiceiuri semifeudale. Aceşti oameni, numai în perioadele sguduirilor economice sunt capabili să-şi exprime spontan, protestul. Amado subliniază că şi în aceste mase, ajunse până la limita mizeriei materiale şi morale, zac talente organizatorice, puteri de rezistentă; că şi în ele se desvoltă o conştiinţă progresistă.

Comuniştii şi muncitorii din regiunea plantaţiilor de cacao, unde se desfăşoară acţiunea romanului, sunt prezentaţi ca o forţă activă care se opune imperialiştilor şi reacţiunii interne. Ei îşi cunosc duşmanul şi ştiu să lupte cu el. Figura comunistului Joaquín, organizatorul acţiunii de demascare a manevrei imperialiste, este conturată de Amado cu multă căldură.

In roman, comuniştii nu reuşesc să-zădărnicească aventura economică a! agentului imperialist Karbanks, care ruinează întreaga regiune, dar ei izbutesc să-i organizeze pe muncitorii fără lucru, să le insufle încrederea, să atragă de partea lor, ta lagărul acţiunii colective, masele, să descopere în mijlocul lor organizatori destoinici.

Pătura intelectualilor liberali mic burghezi, al căror reprezentant este poetul Sergio Moura, tinde şi ea spre Partidul Comunist. Autorul demască fără cruţare caracterul şovăitor, nehotărât al poetului, lipsa lui de voinţă în a 'acţiona. Deşi duşman al „coloneilor“ şi al exportatorilor străini, deşi îşi dă seama de adevăratul rost al uneltirilor imperialiştilor străini, uneltiri care duc la sugrumarea patriei sale, Moura rămâne totuşi până la urmă un contemplativ, revoluţionar In vorbe, incapabil de a renunţa la comodităţile vieţii lui particulare şi de a intra în lupta pentru binele patriei.

El simpatizează poporul muncitor din Brazilia, e prieten cu comuniştii, le împărtăşeşte ideile, îi ajută ahiar în acţiunea lor, dar, paralizat

de viaţa burgheză pe care o duce, rămâne încă sclavul acestei societăţi pe care o condamnă.

Amado arată cum în jurul Partidului Comunist se grupează toate forţele capabile de luptă. Deaceea, în ciuda succesului uneltirilor imperialiste, romanul e străbătut de optimism. Autorul ştie că lupta hotărâtoare se va da în viitor, că această luptă) va fi grea, dar că din ea poporul brazilian va ieşi învingător.

Romanul lui Amado'' are destule lipsuri. După cum am mai spus, punând în faţă cele două lumi – cea veche, a proprietarilor de plantaţii, cu cea a acaparatorilor capitalişti din ziua de azi – Amado îi idealizează pe „colonei“. Deasemenea e fals chipul Julietei – soţia lui Carlos Zude, unul din cei mai mari exportatori brazilieni. Din voinţa autorului, această milionară plictisită trece printr-o criză morală şi începe să „simpatizeze“ ideile comuniste. Amado n-a reuşit să lichideze unele lipsuri, caracteristice literaturii Americii Latine, în care mai persistă influenţe naturaliste şi decadente. Astfel, Amado acordă prea multă atenţie descrierii naturaliste a viciilor de care sunt stăpânite clasele avute, şi prezintă sub un aspect estetizant unele fenomene de degenerare. In ediţia de faţă astfel de descrieri sunt reduse considerabil. Insă, cu toate lipsurile lui serioase, romanul „Pământul fructelor de aur“, consacrat vieţii tragice a poporului brazilian, pătruns de ură faţă de asupritorii lui şi de credinţa în viitorul luminos al Braziliei, ne dă o idee despre căile pe care

merge literatura progresistă braziliană.*)

V. VASILIEV 1

In realitate, acest roman şi cel precedent, „Pământ fără lege", alcătuesc o singură povestire: aceea a ţinutului culturilor de cacao delà sud de Bahia. In aceste două cărţi am încercat să fixez cât mai exact drama economiei culturilor de cacao, cucerirea pământurilor de către cavalerii feudali la începutul acestui secol, trecerea pământurilor în mâinile lacome ale exportatorilor, în zilele ce urmară.

Şi dacă drama cuceririi feudale este epică, iar aceea a cuceririi imperialiste, de-a-dreptul meschină, vina nu este a romancierului. Joaquin spune că etapa carete pe punctul de a începe va fi plină de eroism, frumuseţe şi poezie, şi eu îl cred.

Datorită amabilităţii deosebite a lui Sosigenes Costa, marele poet al plantaţiilor de cacao, am folosit, ca aparţinând lui Sergio Moura, fragmente dintr-un poem al său despre Ilhéus. Celelalte versuri sunt ale aceluiaş Sergio Moura, cum uşor îşi va da seama cititorul. După cum îşi va da seama că ultima parte a acestui volum este începutul unei povestiri asupra vieţii tragice a muncitorilor de pe plantaţiile de cacao, pe care nu ştiu cine o va scrie.

Această carte, schiţată la Montevideo, în August 1942, în timp ce scriam „Pământ fără lege", a fost terminată în Ianuarie 1944, în Peri-peri, suburbie a Bahiei, oraşul lui Castro Alves şi al frământărilor politice.

,, Terra *de muita grandeza de muita miseria tamben* ..."

(Romanceiro popular) ,,Fământ plin de măreţie deasemenea de multă mizerie

(Cântec popular)

„REGINA SUDULUI“

1

j eodată, avionul se abătu din drumul către sud şi oraşul se ivi înaintea ochilor călătorilor. Acum nu mai sburau deasupra mării verzi. Mai întâi apărură cocotierii, iar apoi colina Conquista. Pilotul înclină avionul şi călătorii din partea stângă putură să vadă,/ ca-ntr-o carte poştală ilustrată, furnicarul de oameni din Ilheus. Oraşul coboară colina în străduţe sărace şi în- tortochiate, desfăşurându-se apoi larg între fluviu şi mare, cu bulevarde noi, tăiate de-a-lungul plajei, întinzându-se şi pe insula Pontai cu case şi grădini vesele, ca să se ivească apoi, umil, pe vârful Unhao cu case acoperite cu tablă şi scânduri. Un călător numără în port opt nave, afară de marile corăbii cu pânze şi nenumăratele ambarcaţiuni. Văzut din avion, portul părea mai mare decât oraşul. Călătorul vru să-l atragă lui Carlos Zude atenţia, dar acesta se uita Ia oamenii care mişunau pe plajă, minuscule

puncte negre alergând pe întinsul alb al nisipului spre valurile ce se spărgeau spumegând. Pe acolo trebue să fie şi Julieta. Face baie în mare, şi joacă mingea cu prietenii. Carlos Zude observă » că cineva de pe plajă ridică braţul, salutând avionul. Poate-i chiar

Julietai Carlos Zude nu-şi putea da seama dacă fiinţa care saluta era bărbat sau femeie, – punct negru pierdut pe plaja albă a mă* rii. Dar, putea foarte bine să fie şi Julieta. Ştia că soseşte cu avionul ăsta. Carlos Zude răspunse la salut, scoţând mâna pe fereastră şi agitând-o. Pilotul făcu însă altă manevră şi plajă dispăru. Gestul lui Carlos se pierdu printre copacii colinei, peste care avionul părea că se-ndreaptă cu intenţia unei sinucideri colective. Cobora cu viteză. Deasupra se întindea cerul albastru pe care se fugăreau nori albi. Trecând de coline, aparatul pluti lin pe deasupra fluviului, cu motoarele reduse şi ateriză pe aeroportul companiei americane, lângă calea ferată, ceva mai departe de aeroportul companiei germane. Călătorii urmau să fie transportaţi cu bărcile până l'a debarcader. Omul de serviciu deschise portiera. Hamalii de pe aeroport puseră scara. Carlos Zude coborî primul. Tânărul funcţionar de birou, care venise să-l primească, se repezi înaintea lui cu un surâs pe buze.

— Aţi călătorit bine, senor Carlos? întrebă el. strângând mâna şefului.

— Admirabil, răspunse Carlos, uitându-se la ceasul delà mână. O oră delà Bahia până aici.

Cincizeci şi cinci de minute...

— Merită atâta oboseală, îşi dădu cu părerea tânărul.

Apoi, apucă servieta plină de hârtii pe care o ducea Carlos.

Valizele erau transportate de un hamal negru. Taxiurile claxonau de zor chemându-şi clienţii. Carlos se îndreptă spre podul de cale ferată. Funcţionarul păşe,a în urma lui, admirând eleganţa patronului, un tip de bărbat aşa cum dorea să ajungă şi el. Părul puţin cărunt îi dădea un aer nu atât de bătrâneţe cât de nobleţe. Se îmbrăca cu un gust rafinat. Funcţionarul admira mai cu seamă siguranţa gesturilor Iui de mare senior, atât de naturale – delà felul de a merge, până la acela de a râde – încât păreau rezultatul unui îndelungat studiu şi antrenament. Moltoarele avionului se auziră din nou uruind. Noii călători se urcaseră. Omul de serviciu închise portiera şi aparatul lunecă deasupra fluviului, dispărând, după ce luă înălţime, spre sud, în direcţia Rio de Janeiro.

Şoferul deschise portiera Buick-ului. Funcţionarul admiră încă odată dezinvoltura seniorală cu care Carlos Zude îi strânse mâna şi-i mulţumi pentru urările de bun sosit. „Un mare senor“...

Carlos Zude se urcă în automobil. Funcţionarul se aşeză lângă şofer, întoarse capul şi spuse:

— Vă aşteptam pe joi...

— N-am găsit bilet la avion. Totdeauna surit

pline; niciodată nu găseşti loc. Ca să viu astăzi, a trebuit să reţin bilet cu trei zile înainte.

Făcu un gest ca şi cum ar fi rezolvat el şi această afacere:

— Americanii pun acum la dispoziţie un avion numai pentru serviciul' dintre Ilheus şi Bahia. Două curse pe zi...

— Formidabil1! exclamă funcţionarul.

CarlOs Zude continuă:

— Am vorbit cu administratorul. Pentru ei este o afacere excelentă. E' un american deştept. A înţeles cum stau lucrurile şi m-a asigurat că până într-o lună va rezolva problema. Un avion de două ori pe zi.

Intra în amănunte ca şi cum ar fi fost afacerea sa.

— Ar putea să scadă şi tariful dacă proprietarilor nu le-ar mai fi frică să călătorească cu avionul...

Funcţionarul râse...

— Să nu le mai fie frică... Mi-aduc aminte de moşierul Mâneca Dantas. Când s-a inaugurat primul serviciu aerian – al germanilor – cu escală aici, mi-a spus că el o să moară în- tr-un accident de avion numai dacă o să-i cadă vreunul în cap. Acurp, după ce a fost nevoit să plece cu avionul, ca să-şi vadă fiul bolnav – cel care şi-a luat de curând diploma – zicte că n-o să mai călătorească decât pe sus. Funcţionarul nu vorbise niciodată atât de mult în prezenţa lui Carlos Zude, şi deaceea se simţea puţin stânjenit. Patronul însă zâmbea, dând din cap.

Spuse:

— Sunt ca nişte copii mari şi timizi... Funcţionarul găsi minunată expresia aceasta, şi, cum avea oarecare veleităţi literare, se gândi s-o repete seara, la întâlnirea dela „Asociaţia Funcţionarilor Comerciali“, ca şi cum ar fi fost a lui.

Automobilul trecu peste calea ferată, intră în centrul comercial al oraşului şi coti pe drumul portului. Deodată funcţionarul îşi aminti:

— Ah! Senor Cartos... Dona Julieta a telefonat să vă comunicăm că este pe plajă...

— Mulţumesc! răspunse Carlos cu vocea Iui calmă de mare senor. Carlos Zude se gândi din nou la Julieta. Desigur, e îmbrăcată în *maillot-u*\ ei mic şi se joacă pe plajă, cu mingea, sau străbate cu un curaj nebun valurile aceţstei mări periculoase. Pipăi buzunarul unde ţinea colierul cumpărat la Bahia. Şi-l închi- pui atârnând la gâtul brun al soţiei şi surâse. „E cea mai frumoasă femeie din lume“.

Automobilul se opri, şoferul deschise portiera şi Carlos coborî.

— Aşteaptă-mă, José, mă-ntorc îndată.

Şoferul făcu semn cu capul că a înţeles, închise portiera şi împinse marea poartă centrală a Casei exportatoare „Fraţii Zude şi C-ia“. Trecuse în urma lui Carlos şi a funcţionarului, dar nu se îndreptă spre ascensor. Intră într-una din uriaşele săli delà parter. Casa era acum o clădire cu patru etaje, construită chiar pe locul vechii căsuţe de lemn din

apropierea portului. Parterul servea ca depozit şi tot acolo se încărca şi cacaoa în saci. Două camere imense, pline până la tavan cu boabe negre răspândeau un miros puternic de ciocolată. Urcându-se pe munţii aceia de cacao, oameni goi până la brâu băgau boabele în saci. Alţii cântăreau sacii, potrivindu-i la 60 kg. Apoi femeile coseau cu o iuţeală uluitoare gurile sacilor cântăriţi. Un băieţaş de vreo 12 ani aplica pe fiecare sac o stampilă cu cerneală roşie:

Camioanele, intrau unul după altul prin fund. Hamalii ridicau sacii în spinare. Mergeau încovoiaţi din cauza greutăţii. Sacii căd'eau cu un sgomot surd în camioane...

Şoferii dădeau drumul la motoare, ieşeau în stradă şi se opreau în port. Apoi iar veneau încărcătorii, din nou spatele lor se încovoia. Alergau pe. punte ca nişte fiinţe stranii, negre, cu cocoaşe monstruoase.

Vaporul suedez, enorm şi cenuşiu, înghiţea cacaoa. Marinarii beţi străbăfeau puntea şi vorbeau o limbă curioasă.

José se sprijini de un perete urmărind agitaţia oamenilor, privind-o pe Roşa care cosea sacii, cu buzele strânse, cu ochii atenţi. Ii zâmbi cuceritor, dar Roşa, cosând de zor, nu-1 vedea. José mai stătu un minut Ia pândă, sperând să schimbe un surâs cu mulatra dar renunţă şi ridicând nepăsător din umeri, se îndreptă spre automobil.

— încornoratul ăla moare să-şi vadă nevasta. Te pomeneşti că acuş coboară...

Numărul 72, care trecea frânt sub un sac de cacao, râse. José, râse şi el de înjurătura strivită între dinţi.

Intradevăr, Carlos Zude deabia aştepta să-şi vadă soţia. Sui cu ascensorul, străbătu în grabă birourile unde funcţionarii se ridicară la vederea lui, şi deschise uşa, deasupra căreia, pe o placă de metal, sta scris:

Se aşeză pe fotoliul delà birou. Funcţionarul care-i ieşise în tntâmpinare la aeroport puse servieta pe masă, aşteptând ca patronul să înceapă vorba:

— Bine, Reinaldo. Trimite-mi-1 pe senor Martins...

Funcţionarul salută şi ieşi aproape în fugă. Carlos Zude se răsuci în fotoliul turnant şi privi prin fereastra înaltă forfota străzii pe unde treceau camioanele. Un omnibus pornea spre Itabuna. Administratorul intră gâfâind în birou1.

— Am fost să controlez o îmbarcare...

După strângerile de mână şi întrebările obişnuite asupra călătoriei, rămase deasemenea de o parte, aşteptând. Carlos deschise servieta, aşeză hârtiile pe masă, şi după ce arătă un scaun administratorului, spuse:

— Am făcut afacerea... O sută de mii de saci vânduţi la douăzeci de mii de rei's i)... Am încheiat afacerea aseară, prin ca- blogramă. Administratorul rămase cu gura căscată:

— Aţi obţinut la douăzeci de mii de reis? Şi aţi vândut numai o sută de mii? Vocea lui avea un accent sfios de mustrare. Mai avem 180 de

mii în stoc...

Carlos Zude surâse. Pe peretele din faţă, o fotografie mărită a bătrânului Maximiliano Campos răspundea surâsului său. La drept vorbind, dânsul construise casa „Fraţii Zude & Co. Exportatori de cacao“. Muiise cu zece ani în urmă, sfătuindu-1 pe Romulo, cel mai mare dintre cei doi fraţi Zude, să se ocupe numai cu exportul de. cacao. Carlos îndeplinise voinţa bătrânului şi astăzi averea familiei Zude se întreise. Maximiliano zâmbea din portret. Zâmbeltul său şiret răspundea zâmbetului satisfăcut al lui Carlos. Bătrânul înţelesese. Carlos, da, se pricepea la ca ii Monetă braziliană cu o valoare foarte mică. (N. T.)

cao. Venise în Ilheus tocmai când apăruseră plantaţiile de cacao. Carlos se întoarse spre administrator şi explică pe un ton destui de îngâmfat.

— Numai o sută de mii de saci, Martins, şi nu ştiu dacă nu am vândut prea mult. A fost un timp, Martins, când cumpărătorii impuneau preţurile lor. Plăteau cât voiau. Cacaoa din ilheus era un fleac, nu conta pe piaţă. Mergea în coada altora. Pe vremea aceea – nu ştiu dacă dumneata ai auzit – firma noastră era mică. In locul acestei clădiri se afla o casă mizerabilă care nici nu era a noastră, o aveam cu chirie. Au trecut de atunci douăzeci şi cinci de ani, Martins...

Administratorul încuviinţă, dând din cap; nu ştia unde vrea să ajungă patronul. Carlos Zude îşi întinse picioarele şi continuă:

— Numai o sută de mii, domnule Martins, şi nu ştiu dacă nu era mai bine să nu fi vândut decât cincizeci de mii. Să-ţi spun ceva: cacaoa o să se urce ca niciodată. Să nu te sperii dacă o să ajungă la treizeci de mii de reis, şi chiar anul ăsta...

— Treizeci de mii de reis? Credeţi că...

Carlos Zude citi îndoiala zugrăvită pe chipul administratorului. Faţa i se lăţi într-un zâmbet. Lui Maximilianx) Campos i se adresa zâmbetul:

— Am vândut o sută de mii de saci, dar nu pentru asta consider călătoria mea fructuoasă, domnule Martins, ci pentrucă la Bahia am discutat mult cu Karbanks şi el e de acord cu mine. Aduc cuvântul său într-o serie de chestiuni. Cacaoa o să urce ca niciodată – peste orice închipuire. Ilheus se va scălda în aur... Dumneata ştii în ce proporţie contribue Ilheus la producţia mondială de cacao!?

Administratorul ştia. Rosti nişte cifre. îşi privea şeful cu admiraţie. Martins se considera un bun administrator, fără îndoială, prudent în afaceri, meticulos şi muncitor; dar nu avea geniul comercial al patronului. Carlos se ridică, îşi vârî degetele in vestă – gestul lui caracteristic:

— A sosit timpul, domnule Martins, ca americanul să se – supună şi el la preţ. Acum preţul va fi fixat aici, în Ilheus, şi nu la New-York... Maximiliano surâdea din portret. Administratorul aşteptă. Carlos Zude se uita pe fereastră la lumea de pe stradă. Mirosul de

cacao pătrundea în birou. Era un miros plăcut.

— Ce cursuri au fost azi la Bursă?

— Maximum, optsprezece, mii trei sute. *Good,* şaptesprezece nouă sute. Obişnuit, şaptesprezece patru sute...

— La predare?

— La predare. La vedere, cacaoa de cea mai bună calitate e de optsprezece nouă sute. Bun preţ...

—— Rău preţ, domnule Martins. Preţ de New-York. Preţul de Hhéus va fi mai bun. Du-te pe piaţă şi tratează cu marii cultivatori: cine vrea să-şi vândă recolta, noi o plătimf la predare la... şovăi o clipă, încreţindu-şi buzele, gânditor:

— ...la nouăsprezece mii de reis...

— Nouăsprezece mii sacul? Glasul lui Martins răsună iarăşi temător. Carlos Zude îşi aranjă dunga pantalonilor:

— Da, domnule Martins, nouăsprezece. Şi poţi accepta până la nouăsprezece cinci sute... Şi, în curând – nu te speria – o să vindem sacul cu douăzeci sau douăzeci şi cinci de mii de reis.

Administratorul se sbătea într-o mare de îndoieli. Carlos scăzu vocea:

— Şi, până la sfârşitul anului, fabricanţii de ciocolată vor plăti treizeci sau treizeci şi ceva de mii de reis, de sac.

Vocea lui căpătă un accent de siguranţă:

— Vor plăti preţul pe care-1 vom cere...

— Fantastic!... îngăimă administratorul.

Carlos Zude dădu ultimele ordine:

— Dumneata telefonează celorlalţi

exportatori şi convoacă-i, în numele meu şi al lui Karbanks, la o şeidinţă, pe diseară, la Asociaţia Comercială. Fixează ora nouă şi ai grijă să nu lipsească nimeni. Spune-Ie că este important, vorbeşte în numele meu şi al lui Karbanks...

— Prea bine.

Carlos adună hârtiile, dădu câteva din ele administratorului, îi strânse mâna, străbătu din nou birourile unde funcţionarii se ridicară în picioare, transpiraţi, şi luă ascensorul.

Din uşă privi mişcarea străzii, oamenii care treceau grăbiţi. Intr-un bar din apropiere, lumea stătea la taifas. Placarda unui cinematograf expunea fotografiile unui film de aventuri. José ţinea deschisă portiera automobilului. Hamalii treceau cu sacii de cacao în spinare. Din „Gran Hotel de los Viajeros“, intra şi ieşea lume multă. In port răsună sirena unui vapor. Carlos Zude surâse iar: era mulţumit de sine, de admiraţia pe care o stârnea, de funcţionarul care-1 aşteptas'e la aeroport, de administratorul cu gura căscată, de oamenii care-şi scoteau pălăria, vă- zându-1. I-ar fi plăcut ca Julieta să fie lângă el, aci la intrarea principală a firmei, în această dimineaţă agitată a oraşului. I-ar arăta forfota din jurul portului şi atunci poate că ea ar înţelege necesitatea de a trăi acolo încă1 vreo câţiva ani, în Ioc să-l târască spre plajele din Rio de Janeiro. îşi amintea de poveştile pe care Maximiliano i le istorisea cu plăcere, despre călătoriile sale Ia Bahia, despre trecutul acestor ţinuturi, despre Hhéus de acum trèizeci de ani. îndeosebi una îi

plăcea iui Carlos; una în care era vorba despre un cultivator bărbos, cu revolverul la cingătoare, cu biciuşca în mână, cu privirea aspră şi vocea calmă. Când străbătea străzile, negustorii îl arătau cu degetul:

— Asta e stăpânul pământului!

Stăpânul pământului! Intr-o zi îl vor arăta astfel şi pe el. Pe el şi pe Julieta... stăpânii acestui pământ!

Sui în automobil.

— Acasă, José.

2

arlos îşi puse costumul de baie, bău în sufragerie un pahar cu vermut şi ieşi pe trotuarul fierbinte al bulevardului, flue- rând o romanţă la modă. Mergea cu paşi repezi, săltând pe asfaltul încins. Un ştrengar care n-avea altă treabă decât să scuipe pe plajă de pe banca pe care şedea, văzându-f, se opri din jocul care,-l amuza atât. Neputându-se stăpâni, izbucni într-un hohot de râs batjocoritor, de puşti obraznic: i se părea caraghios omul acesta umflat, cu burta şi mai proeminentă în costumul de baie, contrastând comic cu picioarele-i subţiri, ţopăind pe asfalt. Hohotul de râs îi tăie lui Carlos Zude buna dispoziţie, întunecân- du-i dimineaţa aceea atât de fericită. Se făcu că nu auzi, dar încetă să mai sară, perpelinduJşi picioarele pe asfaltul încins. Fără să vrea, îşi, privi pântecele: desigur, nu mai era tânărul seducător de acum douăzeci şi ceva de ani. Trecuse de patruzeci şi patru şi fuase proporţii respectabile. Prefera mâncăruri

pipărate, mâncărurile bahiene atât de gustoase, care îi deformau corpul, făcând să-i crească burta. „Stomacul dilatat“ spunea medicul. îmbrăcat, arăta altfel. Costumele din cea mai bună stofă, cusute de cei mai buni croitori din Bahia, cravatele frumoase, pantofii de comandă, şi corsetul – mai ales corsetul ce-i ascundea burta – îl întinereau cu mai mult de zece ani. Atâta doar că părul ¡1 avea puţin cărunt. Dar asta îi dădea, după părerea Ju- lietei, un aer interesant.

Era puţin cam trecut, fără îndoială. Puţin sau destul? Consecinţa anilor de chefuri, când de viitorul firmei se ocupa Ro- mulo. Fratele mai mare îl lăsase să^şi facă de cap până la vârsta de treizeci de ani, când Carlos renunţă definitiv să-şi isprăvească studiile de medicină prin acela nouă metodă pe care voia s-o introducă la Facultate: cursuri preschimbate în nopţi de orgie prin cabarete, în aşternutul şi braţele femeilor, în seri pierdute la cinematograf, plimbări şi flirturi.

Avea douăzeci şi nouă de ani când începuse să lucreze la firmă, şî fără să se lepede de obiceiurile sale de noctambul şi muieratic, dovedi o extraordinară capacitate comercială. Fu primul care înţelese şi susţinu cu căldură ideile lui Maximiliano Campos, pentru părăsirea complectă a tutunului şi bumbacului şi înjghebarea unor afaceri numai cu cacao. Când muri Maximiliano, Carlos preluă sucursala din Ilhéus, petrecu luni de zile în sudul statului,

cumpărând cacao, întărind firma, transformând-o într-una din cele mai mari firme exportatoare ale acestui produs. începu să treacă drept un mare admirator al regiunii; prietenii îl considerau ca localnic. Când muri Romulo, lăsându-î în grijă casa, văduva şi cei doi copii, hotărî să părăsească definitiv celelalte produse, pentru a se ocupa cu negoţul de cacao. Atunci mută centrala firmei la Ilhéus, construi noua clădire şi se gândi să sei însoare. De fapt, asta fusese mai mult ideea cumnatei, decât a lui. Cât despre el, nu-i plăceau decât femeile din Bahia. Nărăvit de femeile din oraşele mari care-l învăţaseră toate rafinamentele senzuale, se împăca greu cu amorul atât de primitiv al amantelor din Ilhéus. Cumnata îl compătimea, zicând că va rămâne „un burlac incorigibil şi cicălitor“. Din pricina lipsei de femei mai acătării, Carlos se apucă de băutură. Căzu în patima asta şi antrenat de plantatorii care sunt în stare să bea o noapte întreagă fără ca alcoolul să aibă vreun efect asupra lor. Cumnata nu-i zicea nimic, dar se temea să nu-1 ruineze băutura, să nu-1 facă incapabil pentru comerţ, punând în pericol firma şi prin urmare viitorul celor doi copii, al căror tutore era el. Atunci începu campania pentru însurătoare, descoperind logodnice peste logodnice. Dar, probabil că tânărul patron nu s-ar fi căsătorit niciodată, dacă, la o serbare, n-ar fi cunoscut-o pe Julieta Sanches Rocha, fiica bătrânului Rocha, negustor de vinuri în partea de jos a oraşului. In

tinereţea ei, mama Julietei se bucurase de faima unei frumuseţi renumite în toată Bahia. Frumuseţe aţâţătoare; şi nimeni n-ar fi putut pune mâna-n foc că nu-ş.i încornorase bărbatul. Se spunea că până şi unui guvernator al statului îi sucise capul... Fiica îi moştenise frumuseţea, avea la picioarele ei pe toţi tinerii din capitală. Tip de spaniolă, brună, cu păr negru, ochi adânci şi languroşi, Ia toate astea adăugându-se un corp de tânără sportivă, svelt şi mlădios. Ochii, umbriţi, misterioşi, dulci ca păcatul, trădau o senzualitate puternică, dând corpului ei de sportivă o voluptate irezistibilă.

Carlos Zude se îndrăgosti foc de ea. In noaptea în care o cunoscu, ea cocheta cu un ofiţer de marină, tânăr şi elegant. La masă, prietenii lui Carlos comentau graţia cu care dânsa dansa şi se lipea de tânărul ofiţer, într-un dans modern, importat din Statele-Unite:

— E turburătoare!

— O trufanda... spunea altul.

Carlos Zude tăcea. O urmărea mereu cu privirea, nescăpând-o din ochi, până când ea se aşeză, râzând cu toţi dinţii ei mici şi albi de căţeluşă de lux (imagine folosită de un prieten de-al lui Carlos). Vocea îi era caldă şi plihră. Un cunoscut comun făcu prezentările şi se ridicară să danseze. Ofiţerul de marină fu dat uitării. Şapte luni după aceea, se căsătoreau şi plecau în Europa în voiaj de nuntă. Carlos Zude era îndrăgostit nebuneşte de soţia sa. Această dragoste puternică mai dura încă, după trei ani –

trei ani de fericire, gândea Carlos. îşi amintea de Vasco, prietenul de atâţia ani de petreceri prin cabarete, care se îndoia de posibilitatea ca el să fie fericit în căsnicie. Mai cu seamă cu Julieta, carne nestăpânită şi dornică, la cei douăzeci de ani ai săi. Vasco îi vorbise cu francheţa brutală care-1 caracteriza, lovind în diferenţa de vârstă dintre cei doi logodnici, cei douăzeci de ani ai Julietei însetaţi de iubire, cei patruzeci de ani ai lui Carlos, vlăguiţi de. femei. Carlos protestă: nu era vlăguit... Şi apoi, poseda ştiinţa amorului care înlocuia cu prisosinţă vigoarea şi focul tinereţii. Putea să râdă deci satisfăcut. Vasco dăduse greş cu precizările lui prăpăstioase. Julieta se obişnui cu el. Şi Carlos pierdu orice teamă pentru viitor, când observă că tânăra lui soţie nu mai privea melancolică la băieţii de douăzeci de ani, convinsă în sfârşit că nimic nu e mai bun decât un bărbat cu experienţa vieţii şi a dragostei. încetă să mai vorbească până şi de plecarea la Rio şi despre casa pe care i-o făgăduise, pe plaja "dela Copacabana. Carlos o convinse de ne- voia absolută de a trăi la Ilheus, unde prezenta sa la firmă era indispensabilă, de neînlocuit.

Nu numai că nu exista altă persoană destul de competentă care să conducă firma exportatoare, dar Carlos ştia că încă nu sosise momentul să se odihnească. Mai avea încă multe de făcut până să-şi vadă realizate planurile. încă nu era „stăpânul pământului“. Carlos Zude întrevedea perspectivele largi ale comerţului de

cacao şi făurea planuri măreţe. Numai câţiva ani – îi spunea el Julietei – şi atunci vom putea trăi la Rio sau în Europa, firma conducându-se prin ea însăşi. Dar aceşti câţiva ani îi cereau mult, prea mult, îl tintuiau acolo. Julieta îi ceru să fixeze o dată. Carlos dădu un răspuns vag: patru, cinci ani – cine ştie?

Trecuseră trei- ani. Şi deabia în această dimineaţă începu să aibă siguranţa realizării planurilor sale. Acum da, va putea să-i spună Julietei că nu vor mai trebui să trăiască în Ilheus decât vreo patru, cinci ani. Cât despre el, nu dorea să plece. Ii plăcea oraşul, lumea, îi plăcea comerţul cu cacao. Dar voia să facă asta pentru Julieta, pe care n-o mulţumeau nici desele plecări la Ba- hia, nici cele două călătorii la Rio, dintre care una cu avionul, când s-a inaugurat linia aeriană a americanilor. Trăia cu gândul la oraşele mari, ca Rio, Sao Paulo, Ia cazinouri, plaje, teatre şi cinematografe. Carlos o înţelegea: Ilheus era un oraş comercial, lipsit de distracţii, prins în negoţul de cacao, nicidecum un loc ideal pentru o femeie născută în înalta societate, obişnuită cu capitalele. In schimb, ce forţă comercială! Ilheus era supranumit „Regina Sudului“ ca un omagiu adus bogăţiei sale. Ajunsese al cincilea port pentru export al tării, prin care ieşea toată producţia de cacao din Bahia, 98% din toată cacaoa Braziliei, un mare procentaj din producţia mondială. Puţine dintre oraşele Braziliei se desvoltaseră atât de rapid, cu străzi noi, croite ca într-o febră a construcţiilor.

Unul din oraşele cele mai bogate, unde banii curgeau în valuri din cornei^ul atât de înfloritor, Ilheus mai era şi frumos, cu pieţe şi grădini, bine pavat, bine iluminat, cu o bună instalaţie de apă şi canalizare. Cu toate acestea – lucru pe care Carlos îl recunoştea – Ilheus nu se putea compara cu marile capitale, cu distracţiile de acolo, cu viata lor veselă şi plăcută. „Regina Sudului“ era un oraş de negustori, de mari fermieri ne- ciopliţi, cu multe rămăşiţe de obiceiuri patriarhale. Femeile măritate îşi pierdeau viata in casă, cu grija bucătăriei şi a copiilor. Lângă soţiile cultivatorilor, inculte şi nerafinate, Julieta avea dreptate să se simtă străină. Dacă n-ar fi fost englezii şi suedezii delà consulate, delà căile ferate şi delà compania de navigaţie, ea n-ar fi avut cu cine să-şi omoare timpul Ia un cocktail, când Carlos pleca în desele lui călătorii de afaceri, la Bahia. Prea puţine legături avea Julieta cu doamnele din societatea locală, căci obiceiurile ei le scandalizau: comportarea sportivă a tinerei apărea acestor señoras drept nişte apucături suspecte şi prea puţin serioase. Carlos Zude râse când îşi aminti ce figură făcuse dona Auricidia, soţia fermierului Maneca Dantas, când, la cina pe care le-o oferise, o văzuse pe Julieta fumând...

Carlos Zude aleargă pe plajă, cu burta lui proptită parcă pe picioarele subţiri. Ceva mai departe, câţiva băfleţi joacă fotbal pe nisip. Carlos face eforturi ca să alerge. îmbătrâneşte... Patruzeci şi patru de ani... Orice mişcare pripită

îl oboseşte, burta atârnă greu. Sub marea umbrelă roşie zăreşte bustul Julietei. Părul ei negru contrastează cu capetele blonde ale soţilor Gerson, delà consulatul suedez. Cel care stă în picioare şi mănâncă îngheţată este Mr. Brown, inginerul şef al căilor ferate. Un corp de atlet. Fără îndoială că e de aceeaşi vârstă cu Carlos, dacă n-o fi şi mai bătrân. Carlos gândeşte cât valorează educaţia. El niciodată n-a făcut sport, copilăria şi-a petrecut-o în mijlocul cărţilor, cărţi grele, insipide. La patruzeci şi patru de ani e burtos, cu picioarele subţiri şi faţa buhăită. îmbrăcat, arată bine, dar aşa, în costum de baie, este el însuşi... o epavă... Englezul are un corp de atlet. Carlos se gândeşte că dacă vor avea un copil, să-l dea ia un colegiu englez. II va trimite în Anglia sau în Statele Unite.

Mr. Brown îl zăreşte. Julieta se ridică şi îi face semn cu mâna. Carlos se emoţionează văzând-o aşa, în picioare, înălţată în vârful degetelor, cu mâna ridicată, salutând. E ca o statuie dăltuită sub soarele tropical. Pe Carlos îl turbură apariţia asta, care e nevasta lui. îşi închipue că, sportivă cum e, nu va îmbătrâni niciodată; trupul ăsta adorat nu va avea niciodată o carne flască, de bătrână... Carlos grăbeşte pasul, (ah! picioarele astea subţiri...) aleargă înaintea Julietei. Suedezii şi englezul pot să-l găsească caraghios, el tot o va lua în braţe şi o va săruta. Un sărut prelung – buzele Julietei dispar suj) mustăţile soţului. Unul dintre băieţii care jucau fotbal vine in căutarea mingii şi se

opreşte căscând gura Ia scena asta turburătoare. Carlos închide ochii; şi Julieta; dar ea îi vede pe suedezi şi pe englez, corpurile lor atletice, corpul aţâţător al lui Guni, ca al unui adolescent.

înainte de a fugi cu mingea, băiatul îi strigă lui Carlos Zude: – N-o lăsa, bătrâne...

3

{^mul luă unul din afişe din mâna băiatului care le împărţea pe stradă şi-l citi cu indiferentă:

AVIZ ONORATULUI PUBLIC

Marino Santos aduce la cunoştinţa tuturor că, achiziţionând omni- busul de Pirangi dela domnul Zum-Zum şi obţinând concesiunea programului pentru luni, miercuri şi vineri, a hotărât să stabilească următoarele preturi :

ITABUNA 4000 reis

PIRANGI 5000 reis

GUARACI 3000 reis

„ dus şi întors.... 5000 reis

Aceasta pentru a servi cât mai bine publicul care este încărcat de preturi ruşinoase. Având timp de 10 ani omnibusuri pe alte linii şi fixând preţuri modeste, n-am pierdut nimic, ba mai mult, pot să-mi achit obligaţiile la zi. Şi asta prosperând mereu. In plus, achiziţionând această linie, am ajuns la un număr de 15 omnibuse, cu care pot asigura serviciul fără ca pasagerii să mai sufere.

OMNIBUSUL NOU
Luni, miercuri şi vineri, preţul 5000 reis
Dus şi întors la Guaraci.

După ce termină de citit afişul, cetăţeanul îl

aruncă şi vorbi, pentru cine ar fi vrut să-l asculte:

— Cu concurenta asta o să ajungă să le plătească ei pasagerilor... Haida de, să sfârşească odată...

Omnibusul éra gata de plecare spre Guaraci, cea mai nouă localitate ivită în regiunea plantaţiilor de cacao. Se află în raza municipiului Jlhéus, în sectorul bahian, unde plantaţiile de cacao se confundau cu cele de grâu, începând delà poalele munţilor Barforé.

O femeie din omnibus striga, zorindu-şi bărbatul care stătea la taifas în uşa unei gherete:

— Hai, că plecăm, Filomeno... Haide, grăbeşte-te, leneşule!

Pasagerii râdeau. Omnibusul era plin. Marino Santos urmărea pe taxator care, trecând dela bancă_Ia bancă, vindea bilete.

Şoferul dădu drumul la motor, pasagerul întârziat intră, începând să se certe cu nevastă-sâ. Taxatorul pornise o discuţie aprinsă cu un călător care-i dăduse un bilet de cinci sute de mii de reis, din care să-i reţină patru mii de reis, costul unei călătorii până la Itabuna. Marino Santos lichidă incidentul scoţând din buzunar un maldăr de bancnote, dând el restul. Un pasager protestă:

— Porneşte sau nu mai porneşte odată vechitura asta?

Altul sublinie:

— Orariul e numai pe hârtie... Nu face doi bani...

— Parcă n-am trăi într-o ţară civilizată... spuse un al treilea.

Un om sosea în fugă ţinând o valiză în mână. Marino Santos îi strigă:

— Complect. Nu mai e niciun loc...

Pasagerii începură să râdă de figura dezamăgită a întârziatului. Marino îl consolă:

— Peste o oră porneşte altul. Dacă doriţi, puteţi aştepta la agenţie.

Omul se îndreptă spre agenţie. Marino Santos închise uşa omnibusului, şoferul claxonă, hamalii se dădură de o parte şi maşina o porni spre şosea.

In omnibus se găsea o amestecătură de oameni în haine bune de lână, care călătoreau la Itabuna sau la Pirangi, cu alţii In haine ieftine de bumbac, în pantofi sau bocanci, care se duceau la diversele plantaţii din regiune. In ciuda clătinăturilor omnibusului, un individ – sirian sau turc – încerca să vândă coliere şi inele unui ţăran care le pipăia cu neîncredere:

— E cea mai bună calitate, patron... spunea turcul în limba lui încurcată, arătând sticlele ordinare ale inelelor, mângâind colierele ieftine, ţipător colorate.

Ţăranul le întorcea şi pe o parte şi pe alta; niciodată nu văzuse mai bine că un inel e fals – aur fals, briliant fals – ce-i drept, însă, foarte frumos.

— Asta nu ţine nici două zile...

— Garantăm doi ani...

Turcul ridică mâinile, pronunţând jurăminte

ciudate, impresionante:

— Zur be Allah, patron... Dar mai frumos nu putem găsi... Ţăranul se tocmi cât se tocmi ,şi până Ia urmă scoase din buzunar o batistă' mare, roşie, înnodată la un colt. Desfăcu nodul, scoase câteva hârtii şi mărunţiş de metal. Numără încet preţul convenit, continuând totuşi să se tocmească. Turcul se jură că nu poate:

— Zur că nu putem, patron, spunea el cu nişte ochi sinceri, umili şi întinzând mâna pentru a primi banii.

In ultimul moment, ţăranul se răsgândi şi în Ioc de inel alese un colier cu nuanţe albăstrii, mai durabil poate în frumuseţea sa trecătoare decât inelul fals. Turcul primi, jurându-se că pierde la această vânzare. Avea un aer şi un glas de victimă, ochii aproape ii lăcrimau, dând această cotidiană reprezentaţie teatrală cu care-şi acompania negoţul. In spate purta valiza de vânzător ambulant, plină de găteli ieftine. Avea picioarele bătătorite din pricina drumurilor făcute din plantare în plantaţie, ducând singurul lux al ţărancelor sărace: inele şi coliere false, pânzeturi ieftine, aprinse, batiste colorate, icoanele sfinţilor făcători de minuni.

In omnibus se. încinse o discuţie la care luau parte cu totii, bărbaţi şi femei, plantatorii şi micii fermieri ca şi imigranţii de curând angajaţi.

— Anul ăsta cacaoa dă preţ bun...

— Şi înc-o să mai crească, cu ajutorul lui dumnezeu... spunea o femeie făcându-şi semnul crucii. Avea nişte ochi lipsiţi de expresie, iar pe

cap purta o năframă spălăcită.

— Tare mi-e teamă că n-o să urce mai mult de nouăsprezece... rosti bărbatul ei, un bătr_ân uscat şi încovoiat.

— Ei... făcu un alt fermier. Dacă azi senor Martins dela firma Zude, a plătit nouăsprezece la predare...

— La predare?

— Da, da...

— Atunciâ, care va să zică, urcă...

— Nu cred. Cacaoa la douăzeci de mii înseamnă aur; poţi să-l culegi de pe pământ, cu mâna, ca pe o floare. Niciodată nu va ajunge la douăzeci...

Luând aproape de tot mâinile de pe volan, se amestecă în vorbă şi şoferul:

— Fii pe pace, don Clementino, o să urce... O să urce mai mult decât în 914, când cu războiul...

Clementino se hotărî să recurgă la părerea autorizată a căpitanului Juan Magalhaes.

Ce rămăsese din acest Juan Magalhaes care cu treizeci de ani în urmă debarcase în portul Ilheus, cu gândul de a câştiga uşor banii, la poker, pe spinarea cultivatorilor prea puţin experţi în materie de joc? îmbătrânise mult in anii aceştia şi nici măcar fata pe care o lăsase la Rio de Janeiro şi care-1 dispreţuia (a- flase că era cartofor şi nicidecum negustor cum pretindea el) rămasă necăsătorită deoarece nu voise să-l ia pe el de bărbat, nici măcar ea care-1 purta încă în suflet, nu l-ar mai fi recunoscut. Faţa căpitanului

era brăzdată de cute adânci. Mâinile sale bătătorite nu mai semănau deloc cu mâinile bine îngrijite ale domnişorului de altădată. Avea părul murdar, îmbâcsit, obrazul ţepos şi o ţigară ieftină în colţul gurii. îmbrăcămintea: o haină de lână şi pantaloni kaki. In mână, o biciuşcă. Ceeace-i mai rămăsese din acele vremuri de demult erau titlul de căpitan care i se mai acorda şi un\inel de inginer, de care niciodată nu voise să se despartă. Clementino îi ceru părerea:

— Dumneavoastră ce credeţi, domnule căpitan? Ajunge ca- caoa, anul acesta, la douăzeci?

Juan Magalhaes trase odată adânc din ţigară:

— Merge mai sus, Clementino. Cacaoa va urca dacă...

Ceilalţi, până şi şoferul, manifestară un viu interes:

— Aveţi vreo ştire?

— După câte spun ziarele...

— Şi ce spun?

Căpitanul Juan Magalhaes povesteşte că a citit în ziare despre ravajele suferite de plantaţiile din Ecuador. Toată recolta Ecuadorului e cu desăvârşire compromisă. Vorbeşte cu aprindere, gesticulând, dând explicaţii peste explicaţii, inventând ştiri, umflându-le pe cele citite cu adevărat. Ceilalţi sunt numai ochi şi urechi, lacomi s'ă audă veşti îmbucurătoare. Şi căpitanul Juan Magalhaes se ascultă, încântat, pe sine. In adeste clipe îşi

reaminteşte de tânărul de acum treizeci de ani, care povestea despre partide de poker grozave, cu combinaţii teribile şi cacialmale uluitoare. Numai că acum are peste cincizeci de ani, din care aproapei treizeci petrecuţi în aceste ţinuturi, în apropiere de II- heus, plantând şi strângând cacao. Demult s-a lăsat de poker. Doar arareori mai joacă în unele familii, arătând prietenilor ui miţi, trucurile sale. Acuma îl interesează numai cacaoa – un joc mai periculos. Bine că pământurile astea înhaţă oamenii şi nu le mai dau drumul niciodată, spunea Sinho Badaro, socrul său. Pământul1 de aici e vâscos, ca fructul de cacao... I se lipise de picioare şi se afla până şi în ochii donei Ana Badaro.

Se căsătoriseră în anul luptelor din Sequeiro Grande, al morţii lui Juca, al loviturii de stat, al asaltului asupra conacului Ba- darosilor. Plantaţia fusese atunci complect distrusă. Sinho Badaro murise cu mulţi ani în urmă, mai mult de inimă r)ea, şi de ruşinea de a nu mai fi acelaş stăpân al pământurilor ca altădată, decât din cauza rănii, din pricina căreia suferise toată viaţa. Nu mai era arătat cu degetul când trecea prin oraş. Trecea şchiopătând din pricina piciorului beteag, ca oricare fermier înglodat în datorii; ieşise din lupte dator-vândut şi cu plantaţiile pără- ginite. Sinho mai avea şi astăzi de plătit datorii. Refăcea ce se mai putea din proprietate, planta din nou terenurile . pârjolite, locurile lăsate în părăsire. Ginerele trăi la moşie muncind zi şi noapte, până când socrul muri pe

neaşteptate. Medicul ¡spusese că moartea i s-a tras dintr-un atac de inimă. Dar Juan Magalhaes nu fu niciodată de această părere. Pentru el, Sinho Badaro murise de ruşine, de ruşine că o poliţă de-a lui ajunsese să fie protestată într-un birou de notariat din oraş. In orice caz, cât timp a trăit el, lucrurile au mers bine. Dar după ce muri, Olga şi celălalt cumnat, rămas văduv în urma morţii unei surori a lui Sinho, cerură să se facă inventarul şi să se împartă plantaţiile. Totodată fură scoase la iveală şi vechile conturi ale medicilor şi ale doctorului Genaro. Acesta pretindea onorarii de avocat pentru mulţi ani în urmă, uitând că proprietatea sa o datora Badarosilor, de pe vremea când ei dominau, politiceşte, regiunea. Moşia fu împărţită, Olga vându imediat partea sa, luând un preţ bun.. Plecă apoi la Bahia unde trăi cu un tânăr care lucra la sucursala Băncii Braziliene din Ilheus şi care se ocupă câtăva vreme de ea. Cât timp trăise Sinho, Olga nu supărase pe nimeni, avusese o frică grozavă de tatăl său.

Deasemenea şi bărbatul celeilalte surori îşi vânduse partea sa. Juan Magalhaes încercase să intre în tratative cu el ca s-o cumpere. Dar omul voia bani peşin ca să-i bage în casa de comerţ pe care o avea la Bahia. Juan nu izbuti să obţină un împrumut şi plantaţia fu vândută altuia. Juan Magalhaes şi dona Ana rămaseră cu nişte plantaţii de cacao care produceau o mie cinci sute de saci, pe un teren care ar fi putut să producă trei mii, dacă ar fi avut bani să-l

amenajeze. Acum pământul lor era ceva mai mare decât cel pe care Badarosii îl dăruise lui Antonio Vitor, vătaful ce se căsătorise odată cu ei. Din bogăţia Badarosâlor, a familiei Badaro, „stăpânii pământului“, numai plantaţia Iui şi a donei Ana mai rămăseseră. Plantaţiile valorau cam două sute de contos reisx) pe vremea aceea. Era .„remediados“ cum li se spunea acolo, – un fel de oameni situaţi între micii cultivatori de mai puţin de o mie de sacî şi marii propriietari care recoltau patru sau cinci mii de saci. Intr-o zi ar putea să ajungă la trei mii şi să cumpere pământ nou, să refacă încetul cu încetul averea pierdută. In aceşti treizeci de ani, Juan Magalhaes încercase de câteva ori să-şi refacă averea. Voia să aplice în jocul acesta trucurile sale dela poker. Nu izbuti însă şi se achită cu greu de restul datoriilor. Câştigurile dela fiecare recoltă erau înghiţite de propria sa moşie, pentru îmbunătăţirile necesare: cuptor electric pentru uscarea fructelor de cacao în timpul iernii, îngrăşarea vechilor plantaţii, cultivarea celor noi cu mijloace moderne; plantaţiile vechi, făcute la întâmplare de bunicul donei Ana, începeau să dea o producţie tot mai scăzută.

încetul cu încetul, Juan Magalhaes fu captivat de îndeletnicirea asta, de viaţa dela ţară. In primii ani – cei mai grei – se gândi să fugă, să părăsească totul, să se întoarcă la viaţa de mai înainte, viaţă liberă şi frumoasă. In ziua când o conduse pe Mar- got la vaporul care pleca spre alte ţinuturi, lăsând în urmă toată viaţa

legată de plantaţiile de cacao, ea stătea pe bord şi-i fădea semne cu batista, Juan Magalhaes era cât pe-aci să intre la „Ba- hiana“ şi să-şi cumpere un bilet. Avea mâinile sale de jucător, şmecheriile numai de el ştiute, cu care ar fi putut să se descurce oricând. Dar îl înlănţuiseră pentru totdeauna plantaţiile de cacao. Avea parcă un sentiment de lealitate stranie care-1 făcea să rămână credincios Badarosilor, ochilor donei Ana, moşiilor. Şi dona Ana, în ruptul capului n-ar fî primit să-şi părăsească pământurile şi să meargă să trăiască la întâmplare, prin alte ţări.

Căpitanul se apucă serios să cultive cacao, acum unica lui preocupare. Avu patru copii, un băiat şi trei fete. Băiatul muri la câteva zile după naştere, fetele se căsătoriră una după alta – căsătorii sărace. Cea mai bună fu a ultimei, cu un medic care prac-

J) Sumele mari se calculează în mii de reis, numite contos sau contos reis—milion de reis—(N. T.)

tica la Pirangi. Celelalte două se măritaseră cu mici cultivatori, oameni cu puţin pământ şi puţini bani.

Dona Ana îmbătrânise în bucătăria conacului, lângă oalele cu dulceţuri şi in mirosul de mâncare. Şi căpitanul îmbătrânise. Avea părul alb şi faţa plină de sbârcituri. Uitase de luptele din Sequilero Grande. Mai întreţinea legături personale cu colonelul Horacio, care se stingea, în vârstă de peste optzeci de ani, bogat şi încă

temut. Era în el ceva care-ţi aducea aminte de vremurile de altădată. Colonelul vorbea fără ură de zilele de odinioară. Şi când Juan Magalhaes ajunse odată Ia ananghie, cum a ‘fost cu ocazia unui început de secetă care compromisese recolta din acel an, nu ceru bani cu împrumut delà colonelul Horacio, numai ca să n-o supere pe dona Ana. Aceasta plânsese mult când îi aflase intenţiile. Deaceea se împrumutase delà o bancă mică, cu dobândă mare şi trecu mult până îşi plăti datoria. Găsea nepotrivită mândria donei Ana.

— Săracii n-au mândrie.

Aşa o duse vrâme de treizeci de ani. Viaţa lui fu numai cacao, mereu cacao, cu urcarea şi scăderea preţurilor, cu aşteptarea ploilor, a zilelor călduroase pentru uscarea fructelor, cu naşterea copiilor, moartea băiatului (Juca îl chema), a lui Sinhô, căsătoria fiicelor – necazuri peste necazuri. Totul era cacao. '

Astăzi Juan Magalhaes se întorcea, fericit, la moşie: totul arăta că de azi înainte cacao va urca mult. Venise la Hhéus să vândă recolta pe anul acesta. Dar văzând cum stau lucrurile – ofertele lui Martins, administratorul lui Zude – se abţinu să vândă. Prea mult entuziasm, sejmn sigur de urcare... Mai bine să aştepte. Afară de asta, citise informaţia despre recolta de cacao din Republica Ecuador...

Explică ascultătorilor din omnibus ce credea el despre această situaţie:

— Cacaoa o să urce; şi încă mult... Ascultaţi-

mă pe mine şi n-o să vă căiţi. Numai un prost vinde cacao acum... E ca şi cum ai arunca-o...

— Chiar şi la nouăsprezece, căpitane?

— Ce nouăsprezece?!... Anul ăsta o să-mi vând cacaoa la cel puţin douăzeci şi doi... Nu v-am spus că în ziar...

Şi se pierdu în detalii... în noi explicaţii. Se schimbase mult Ia înfăţişare, îmbătrânise; demult îi dispăruse eleganţa de jucător.—Ii rămăsese însă acel entuziasm, acea pasiune pentru aventură, pentru neprevăzutul care-1 făcuse să vină în aceste ţinuturi acum treizeci de ani. Era pasiunea pentru aventură, care-1 {intuise aici în timpul luptelor din Sequiero Grande, care-1 legase de dona Ana. Acum se avântă în prezicerea urcării, cu acelaş surâs din totdeauna, surâs optimist, cu care trecuse prin cele mai amare zile de datorii şi greutăţi. Ei, dacă o să urce cacaoa...

Acum toată lumea era de acord cu el. Femeia care deschisese vorba îşi făcu din nou semnul crucii şi spuse:

— Să-ţi fie gura aurită, căpitane...

Omnibusul înaintează pe şoseaua tăiată în colina şi sue cu greu serpentinele periculoase. Un grup de muncitori agricoli se dă la o parte, eliberând drumul. Deodată maşina se opreşte; şoferul coboară să caute apă pentru motorul încălzit. Turcul profită de ocazie şi deschide valiza, desfăcând bucăţile de mătase proastă. Vrea cu orice chip să-l convingă pe Juan Magalhaes să cumpere un cadou pentru soţia sa.

Juan Magalhaes pipăe mătasea, atras de culorile ţipătoare. După ce porneşte maşina, şoferul întoarce capul şi aruncă întrebarea care le stă tuturora pe buze, întrebare care-1 face pe Juan să uite de turc şi de mătăsurile lui:

— Şi dacă nu plouă?... La ce folos preţul urcat? Credeţi c-o să mai fie cacao de vânzare? Dacă nu plouă, s-a zis cu recolta...

Iar discuţii. De astă dată participă toţi céi din omnibus. Căpitanul Juan Magalhaes crede că va ploua, şi încă mult. îşi aminteşte de alţi ani, când în luna asta nici nu se arătau semne de ploaie, şi totuşi începea să piouă. Ilhéus nu e Ceară, pământ secetos. Cineva făcu observaţia că întinderile de pământ necultivat aduc seceta. Căpitanul nu era de acord.

— Ca şi cum seceta ar fi un lucru rar pe-aici...

Turcul profită iar de clipa de tăcere care urmă, pentru a mai face o încercare, cu glas rugător:

— Cumpără, căpitane... Eu las la patru mii de reis metrul. Zur că pierd banii... Zur pe Allah...

Dar Juan Magalhaes nu-I auzea. Cineva arăta înspre colina cu pământul galben, ars de soare:

— Şi dacă nu plouă...

— Ferească dumnezeu... se rugă femeia.

Şi toţi, chiar şi turcul, susţinură cu ardoare ruga femeii.

Ochii rătăceau delà ţărâna uscată la cerul

limpede, în căutarea norilor, a semnelor de ploaie, care nu se arătau. Pe cerul albastru scânteia un soare roşu ca sângele, un soare de amiază.

easul barului bătu ora douăsprezeoe... Dr. Rui Dantas urmărea jocul lui Pepe Espinóla.

Espinóla câştigă a treia partidă hotărâtoare. Rui Dantas chemă băiatul să facă socoteala. Espinóla ceru ţigări de foi. Privea forfota déla ,,,Café Punto Chic“, care gemea de lume. Era ora aperitivului, obicei pe care de mulţi ani oamenii cu stare din II- héus îl învăţaseră delà englezii veniţi pentru construirea căii ferate. Deasemenea, şi ceilalţi englezi, care veniseră mai pe urmă, păstraseră obiceiul. Inginerii şi funcţionarii consulatelor stăteau la o masă aşezată într-un colţ, bând cocktailuri şi- jucând poker. Negustorii şi plantatorii ocupau celelalte mese. Dinspre partea cealaltă a străzii sie auzea tărăboiul pe care-î făceau la „Café II- héus“ funcţionarii comerciali. Aceştia nu frecventau „Punto Chic“, cea mai mare cafenea din cartierul comercial, loc de întâlnire a exportatorilor, avocaţilor, a englezilor delà calea ferată, a agronomilor delà staţiunea experimentală de cacao, pe care guvernul o întemeiase la Aqua Preta, a plantatorilor şi. marilor negustori. Espinóla îşi aprinsese trabucul de San Félix. Colonelul Federico Pintó, un om scund, nervos, ou ochii vioi, îşi făcu apariţia în cafenea. Se «propie da Espinóla şi îl bătu pe spate.

— Fumezi trabucuri înainte de prânz...

Astea-s obiceiuri străine.

Espinóla se întoarse. Federico Pintó îi strânse mâna lui Rui Dantas:

— Ce mai faci doctore? Ce face colonelul Maneca? Şi dona Auricidia?

Rui Dantas răspunse că toţi fac bine. „Bătrânul“ (aşa îi zicea tatălui său) fusese săptămâna trecută în Hhéus. Rătăcea pe moşie aşteptând ploile... Colonelul Federico făcu câteva observaţii asupra întârzierii ploilor în anul acesta:

— Se prea poate ca fructele timpurii să fie compromise. Dacă nu plouă până-n cincisprezece zile, nu ştiu, zău... Se duce toată recolta, adăugă el rămânând pe gânduri'.

Apoi, înseninat, voi să ştie „ce se mai aude cu versurile alea“. Făcând aluzie la sonletele pe care Rui Dantas le publica din când în când în „Ziarul din llhéus“ sau în „Ziarul de Seară“, cele două gazete ale oraşului. Mai erau şi „Secolul“ şi „Ziua“ care apăreau la Itabuna, oraşul vecin, dar Rui Dantas colabora foarte rar la acestea, deoarece între intelectualii celor două oraşe se dădea o adevărată luptă.

Federico Pintó nu auzi răspunsul tânărului avocat. Se întorsese din nou spiie Espinóla şi-li batea pe umăr, râzând iarăşi de obiceiul argentinianului: fumezi trabuc înainte de masă... O ţigară de foi e bună s-o fumezii după un prânz în lege, udat cu un vin straşnic, – ó gustare de peşte, ca acelea, de pildă, care se mănâncă! la moşia Macacosilor – acum vorbea iar cu Rui –

sau colo, un peştişor proaspăt, pescuit atunci din fluviu, cu un sos de lapte de cocos, bine pregătit, asta, mai zic şi eu. Apoi poţi să-ţi aprinzi o ţigară şi să nu te mai gândeşti la nimic...

— La nimic decât la femei... îl corectă Espinóla.

Federico Pintó tresări uşor: nu cumva străinul presupunea ceva? Se svoneau atâtea în oraşul llhéus, de parcă n-ar fi fost în- tr-o ţară civilizată. Până şi colonetul Federico Pintó, când cineva arunca în treacăt o vorbă care atingea chestiunea asta, nu spunea nu, ba chiar zâmbea niţeluş cam îngâmfat. Cine în oraş nu ştia că Federico era amantul străinei *(„La Gringa")* – Lola Espinóla – acel splendid exemplar de femeie, soţia lui Pepe? Sosirea perechii Espinóla la llhéus, în urmă cu câteva luni, adăugă un cuvânt nou limbii portugheze, atât de amestecată, ce se vorbea la sud de Bahía; transformată şi împrospătată prin contactul cu limba negrilor, i se mai adăugaseră termeni englezeşti, aduşi de inginerii de drumuri şi de americanii dela „Exportatoarea“.

La toate astea se adaugă cuvântul „rubia“ – blondă. Veni anunţat prin afişe cu litere enorme lipite pe pereţi, când Pepe şi Lola sosiră la llhéus:

„Lola cea blondă, idolul scenelor din sud“.

Cei doi soţi dansau tangouri şi dansau bine. înaltă, mlădie şi blondă, Lola îşi frângea trupul în milşcările unui dans pasionant. Bărbaţii aveau ochii numai pentru Jmla „cea blondă“. Nu era

nimeni în teatrul plin, dela timizii adolescenţi care lucrau în întreprinderile comerciale, până la graşii moşieri cu mulţi bani, care să n-o dorească în noaptea spectacolului.

Chiar şi colonelul Federico Pintó, scund, vioi, un pachet de nervi, nu slăbi din ochi niciun moment picibarele frumos modelate, pieptul elegant, coapsele ca turnate ale argentinienei.

Soţii Espinóla recurgeau la scenă numai în zilelfe lor negre, când nu mai aveau alte posibilităţi. Şi tangourile dansate de ei, tangourile cântate de ea, cu acele cuvinte tragice, pline de drame mărunte, povestirile de amor ale unui triunghiu: femeia, întreţinu- tul şi amantul, frumuseţea Lolei mărita de luminile scenei, toate acestea nu erau decât o ispită (ispita cu ceT mai frumos trup din lume, spusese odată cineva despre Lola) a unei prăzi bogate.

Şi Pepe Espinóla mărturisea că acest sistem nu dăduse greş niciodată.

Se întreţineau dansând în cele mai ,,chic“ cabarete'şi sfârşiră prin a veni la Ilhéus, angajaţi pentru câteva spectacole la „Teatrul San Jorge“. Abia coborât de pe vapor, Pepe îşi dădu seama de enormele posibilităţi pe care Ie oferea acest oraş bogat, plin de colonei dornici de femei frumoase, atât de rare in partea locului. Câştigând mulţi bani la cărţi în acel oraş, se hotărî să rămână. Prima sa afacere fu închirierea unei case în care se vindeau băuturi scumpe şi în care coloneii veneiau să joace poker. Pepe nu juca; lua caniotă pentru acoperirea cheltuielilor;

se mulţumea cu ceeade câştiga la băuturi şi la sandwichuri. Se lansă moda de a merge să joci în casa lui Pepe Espinóla. In sala de joc (mică şi cochetă, unde erau primite numai puţine persoane), Lola îşi plimba, în văzul clienţilor, corpul ei mlădios. Pepe studia posibilităţile instalării unei rulete.

Unul dântre primii clienţi fu colonelul Federico Pintó. Când Pepe înţelese că Federico era iremediabil fermecat de Lola, hotări să-P atragă într-o cursă. Inştiinţă, femeia şi ea începu reprezentaţia. Dar colonelul era prea timid şi trebuiră să treacă multe luni până când să-şi dea seama că era posibil să se culce în acelaş pat cu această femeie. Lola îşi câştigase renumele de „soţie model“ deoarece, pentru a lucra mai bine, se arăta complect indiferentă la galanteriile, nu numai ale coloneilor şi avocaţilor, dar până şi ale exportatorului american Karbanks. Comedia cu Federico dură mai mult decât se aştepta Pepe. Şi continua încă; între timp colonelul căzusel în cursă, dar o încărca pe Lola cu atâtea cadouri încât Pepe hotărî să mai amâne desnodământul, pentru a-şi umple b¡ne caseta cu bijuterii. La momentul potrivit, colonelul avea să spele cu bani grei onoarea pătată a lui Pepe Espinóla.

La „Punto Chic“ cei doi discută în prezenţa lui Rui Dantas. Doctorul îi ascultă cum vorbesc despre mărci de ţigări, şi face reflecţii asupra lipsei de gust a femeilor. In timp ce el, tânăr şi în putere, Ie dedică sonetja suave, ele se dau unui colonel burtos şi bătrân. Numai pentru bani...

Rui Dantas, avocat fără clientelă, fiu de bani gata, poet cu versuri proaste, jucător ghinionist, nu poate pricepe gustul Lolei Ce n-ar da el s-o poată strânge în braţe pe aceiastă femeie blondă!

Ei, cât n-ar da!... Nu ştie că în timp ce stă de vorbă cu colonelul, Pepe se gândeşte că a sosit momentul să treacă la ultimul act al comediei cu Federico, ca să poată începe alta. Şi că pentru noua comedie I-a ales ca prim actor pe Rui Dantas, fiul colonelului Mâneca Dantas, stăpânul pământurilor Macacos, mare moşier. Rui e melancolic. Lola i se pare inaccesibilă. Ca şi cum i-at fi ghicit gândurile, după plecarea colonelului, Pepe îl invită acasă la prânz:

— Invitaţia este din partea Lolei. Dumneata îi placi *muito* *), încercă el să vorbească în portugheză.

Ochii lui Rui Dantas se luminară. Va scrie un sonet dedicat ei. Chiar azi. Romantic şi cu rime bogate. Plăti ţigările de foi ale lui Pepe.

5

C

ompania Exportatoare de Cacao din Ilheus“ ocupa, cu depozitele sale, aproape o stradă întreagă. Cu toate acestea tăbliţa cu numele întreprinderii era foarte mică. Mult mai mari erau firmele pe care „Exportatoarea“ (cum o numeau toţi) le reprezenta: Compania americană adriană, compania suedeză de navigaţie, o companie americană de asigurări, alta de maşini de scris. „Exportatoarea“ reprezenta încă multe

alte firme, însă toate acestea ocupau doar o parte din multele birouri şi doar puţine registre. Este adevărat că acolo se vindeau bilete de avion, se făceau contractele pentru transportul de cacao cu vapoarele suedeze, se asigurau casele împotriva incendiilor şi se vindeau maşini de scris. Insă un număr mic de funcţionari era suficient pentru toate aceste treburi. Ceilalţi, marea majoritate, erau folosiţi în afacerile cu cacao. Fructele de cacao umpleau depozitele care se ţineau lanţ dela un capăt la celălalt al clădirii. In această parte a străzii mirosul de ciocolată era atât de puternic, încât putea să te ameţească. „Compania Exportatoare de Cacao din Ilheus“ era cea mai mare firmă exportatoare de cacao din ţară.

Pe uşa biroului pe care-1 ocupa Karbanks când se afla în II- heus, o tăbliţă arăta că acolo e camera „Administratorului general“.

Lui Karbanks îi plăceau cabaretul şi băutura, mergea pe stradă la braţ cu coloneii, vorbea cu toată lumea, jovial şi atent.

Mult (N. T.)

Dar cu toate acestea, americanul acesta gras şi înalt, roşu la fată şi transpirat, cu Braţele foarte lungi, din care cauză fusese poreclit „gorila“, cu vocea ţipătoare, era un mister pentru Ilheus. Se spuneau multe pe socoteala lui: că reprezenta interese mari în a- ceastă regiune; că „Exportatoarea“ nu era a lui; că că el conducea treburile doar ca un funcţionar ceva mai mare. Multă vreme, cei din Ilheus şi-au dat

silinţa să descopere niscaiva amănunte în legătură cu misterul care-1 învăluia pe americanul acela uriaş. Dar până la urmă se lăsară păgubaşi, obişnuindu-se cu el şi cu felul lui de-a fi. In realitate, Karbanks era poate străinul cel mai iubit dintre toţi cei stabiliţi în tânutul plantaţiilor de cacao – ne mai punând la socoteală pe sirianul Asfora, care se făcuse plantator şi-şi căsătorise fetele cu brazilieni-.

Asfora nu mai era socotit străin. Intr-o vreme plecase în Siria cu soţia şi cu fiica cea mai mică, singura nemăritată, ca să-şi sfârşească zilele în pace, în tara natală. După un an venise înapoi, ros de dorul acestor locuri. Din nou îşi încăltase cizmele de călărie şi se! apucase să planteze şi să recolteze cacao pe moşia lui.

Deasemenea şi Karbanks pleca în fiecare an în Statele Unite, de când începuseră cursele de avioane. înainte mergea cu vaporul, odată la doi ani. Se întorcea întotdeauna aducând cadouri utile, maşini de bărbierit electrice, mici aparate de radio, stilouri, pentru moşierii cu care era mai apropiat. Insă nu aceste călătorii îl făcuseră popular. Simpatia şi-o datora nepăsării pe care o arăta fată de situaţia sa înaltă. Intra adesea prin baruri, bând şi povestind anecdote în limba lui stricată. Din când în când dădea şi câte un spectacol în cabaret, dansând beat cu vreo fată din local. Trupul enorm părea gata să se prăvale peste cel al femeii, braţele şi picioarele lungi se bălăbăneau anapoda. Beţiile, sale erau cunoscute de toti. In acele nopţi începea să

cânte foxuri, în englezeşte. Tot Karbanks va fi acela care, puţin mai târziu, va sprijini „Terno do Ipicilone“ x) creat în Ilheus în timpul urcării preturilor la cacao.

Ii plăcea să întrebuinţeze termeni ai argoului de pe plantaţiile de cacao; cuvintelel deabia îi ieşeau din gură, trunchiate din cauza pronunţiei sale greoaie. El fusese acela care obţinuse ca vapoarele Companiei suedeze de navigaţie să încarce cacao de ex-[2]

port direct din portul Ilheus plecând spre Statele Unite, Germania şi nordul Europei. Şi tot el, ajutat de Carlos Zude şi de ceilalţi exportatori, forţă guvernul federal să facă amenajări în port, uşurând astfel intrarea vaselor de mare tonaj. Poate, că termenul „forţă“ nu este prea potrivit pentru Karbanks, deoarece el pare persoana cea mai puţin în stare să forţeze pe cineva, indiferent pentruce motiv.

Insă afacerea cu amenajările din port era o realitate. Cunoscătorii spunelau că „Exportatoarea“ deţinea majoritatea acţiunilor întreprinderii portuare, cumpărate dela moştenitorii colonelului Misaiell. Şi beneficiul portului era enorm. Daasemenea mai spuneau că în spatele conducerii „Băncii de ajutor pentru agricultură“ se găsea „Exportatoarea“, prin urmare Karbanks. El şi Carlos Zude se aflau peste tot. Numai în proprietăţi nu se amestecaseră. Nimeni nu înţelegea încă bine că

---

2 „Terno“ teatru religios, se aseamănă în multe **părţi** cu „Irozii“ dela noi. (N. T.)

se apropia lupta dintre colonei – vechii cuceritori şi cultivatori ai pământului – şi exportatori. Deocamdată abia îşi dădeau seama de apropiata urcare a preţurilor la cacao, o urcare cum nu se mai văzuse niciodată pân-atunci. In schimb începu să se vorbească mult de Karbanks, de Zude, de Ribeiro & Co, de fraţii Rauschnings, nişte germani, patroni ai unei alte case de export, de Reicher, un evreu sgârcit, de nazistul Schwartz. Deasemenea se mai vorbea de Corera, care deschisese o mică fabrică de ciocolată şi care plătea articolele Ia ziare pentru a demonstra că producând ciocolată acolo, in Brazilia, înfăptuia o operă patriotică. Totuşi, mai mult decât toate acestea erau comentate la Ilheus beţiile lui Karbanks. Doamnele, pline de prejudecăţi, găseau că americanului – om bogat – nu-i pasă de nimeni şi de nimic. In ciuda acestei păreri, Karbanks era foarte stimat. Englezii care trăiau izolaţi, închişi în cercul lor, şi germanii care-i tratau pe brazilieni de sus, cu oarecare dispreţ şi rezervă, nu erau bine văzuţi. Trăiau ca Înaâara oraşului, fără să aibă cu el niciun contact real. Karbanks locuia în Ilheus de mulţi ani. Sosise când cacaoa începuse să devină o forţă economică şi fondase casa exportatoare. La început era o afacere neînsemnată, poat£ cea mai neînsemnată casă de export. Dar la sfârşitul primei recolte, Karbanks plecă în Statele Unite şi la întoarcere, fondul social al firmei „Frank Karbanks exportator“ se transformase in „Compania Exportatoare de Cacao din Ilheus“.

Odată cu schimbarea fondului social, capitalul crescu într-un fel de necrezut. In acelaş an, Karbanks cumpără mai multă cacao decât oricare alt exportator. Anul următor continuă, mărind afacerea, şi azi, nu- mai „Zude, Fraţii & Co“, şi Schwartz se putéau compara cu el. Rauschningii exportau numai în Europa, Reicher şi Ribeiro, care exportau în Statele Unite şi Argentina erau cumpărători mult mai mărunţi. Karbanks cumpără 30% din toată producţia de cacao din sudul statului Bahia.

Odată, în decursul acestor ani, un svon circulă cu insistenţă în Ilhéus, în timpul unei plecări a lui Karbanks în Statele Unite: yankeul nu se mai întoarce, rămâne în birourile din New York. Oraşul deplânse întâmplarea, Karbanks lăsa regrete printre coloneii şi clienţii cabaretelor. Intradevăr, apăru un alt american care ocupă biroul lui Karbanks la „Exportatoarea“. Era slab, tăcut şi nervos. Afacerile casei suferiră o sguduitură puternică de pe urma căreia profită Maximiliano Campos pentru a câştiga câţiva dintre cei mai buni clienţiai „Exportatoarei“. Câţiva dintre cei mai mari cultivatori începură să-i vândă lui cacao. Coloneii nu voiau să trateze cu americanul acela scump Ia vorbă, care nu oferea o „cana,“, un lichior, nu accepta o invitaţie la o cafea într-un bar din apropiere şi nu vorbea de femei. Rezultatul fu reîntoarcerea lui Karbanks şi plecarea americanului slab şi nervos din Ilhéus. Cu venirea lui Karbanks reîncepu şi

prosperitatea afacerilor „Exportatoarei“. Urmară apoi afacerea întreprinderilor portuare (unii spuneau că era o afacere grozavă în care erau amestecaţi şi câţiva politicieni din capitală)_, fondarea băncii, contractul cu vasele suedeze, exportul direct din portul Ilhéus. Azi „Compania Exportatoare de Cacao din Ilhéus“ ocupa un pătrat în centrul comercial al oraşului, reprezenta o serie de companii, era interesată într-o mulţime de afaceri. In ceeace priveşte exploatarea şoselelor care făceau o temută concurenţă căilor ferate. „Exportatoarea“ deţinea majoritatea acţiunilor. Şi ea dădea o atenţie deosebită camioanelor pentru transportul de cacao din oraşele şi satele legate de Ilhéus prin şoseaua: Itabuna. Ferradas, Pirangi, Palestina, Banco dela Victoria şi Guaraci.

Americanii (puţini la număr), funcţionari Ia „Exportatoarea“, erau toţi de religie protestantă şi frecventau casa de rugăciune a engleâzilor, improvizată într-un fost depozit de cacao. Şi Karbanks era protestant, dar el nu călca în nicio biserică. Cu toate acestea, niciodată nu refuza să patroneze sărbătorile catolice San Jorge sau San Sebastian, Nuestra Señora de la Victoria sau San Juan. Pe listele pe care episcopul sau preoţii le răspândeau pen- tiu a obţine bani în vederea acestora sau altor sărbători ale bisericii, liste purtate de eleve, alese în acest scop printre cele mai drăguţe din colegiul călugăriţelor, numele lui Karbanks figura întotdeauna în frunte, însoţit de cele mai mari donaţii. Pe marea placă de

marmoră fură săpate numele celor ca contribuiseră cu sume mai mari la ridicarea noii biserici – Nuestra Senora de la Victoria – o frumoasă capelă albă pe care călugăriţele o construiră în faţa colegiului. Capela, aşezată pe deal, domina oraşul, iar pe placa de piatră din pronaos, numele lui Karbanks era săpat îndată după acela al prefectului. Americanul dăduse douăzeci de contos de reis. Şi placa aceasta era unul din puţinele locuri în care se putea citi numele său în întregime: Mr. Frank Morgan

X. Karbanks.

6

Doetul Sergio Moura părăsi fotoliul de unde asculta cum cânta *sabia* i) şi ridică nemulţumit telefonul. La celălalt capăt al firului se auzi vocea amabilă a lui Martins, administratorul firmei „Zude, Fraţii & Co.“:

— Domnul Moura?

— In persoană...

Se găsea în noul edificiu al Asociaţiei Comerciale din Ilheus, lângă cea mai mare grădină a oraşului, situată cam în faţa Prefecturii. Clădirea aceasta era mărturia desvoltării oraşului, expresia puterii aşa zisei „clase conservatoare“; enormă, impunătoare, cu marele vestibul din marmoră, cu scări somptuoase şi covoare scumpe. Poseda o bibliotecă, ale cărei cărţi nu rămâneau nefolosite, deoarece Sergio Moura trăia din venitul de secretar al Asociaţiei şi avea tot timpul liber să citească. Orhideele, (care

creşteau în voie pe terenurile de lângă plajă, fără ca nimeni să le djea vreo atenţie) înfrumuseţau grădina din spate, unde aproape două duzini de păsărele, ciripind melodios, îl făceau pe poet să uite de cifrele care arătau limpede creşterea exportului de cacao şi mişcarea comercială a regiunii, cifre seci şi rigide ca nişte domni cu gulerul tare. Sabia îşi înălţa trilurile melodioase în primele ore ale înserării. Poetul Sergio Moura locuia chiar în clădirea Asociaţiei, unde i se aducea şi masa, aşa că nu ieşea din casă zile întregi. Cu toate acestea, cineva care se considera psiholog spusese că singura persoană care vedea tot ce se întâmplă

J) Pasăre din Brazilia (N. T.)

în llheus şi care mai ales trăgea concluzii juste, era poetul Ser- gio Moura. Poate că era o exagerare, dar avea motive să exagereze. La telefon se auzi vocea lui Martins.

— Vorbeşte Martins...

— Bine!

— Azi are loc o reuniune a exportatorilor...

— La ce oră?

— La nouă...

— Bine.

— Puteţi procura...

— Whiskey? Lasă, lasă... Unde s-a mai văzut o reuniune a exportatorilor fără whiskey?

Martins nu ştia nici el dacă-1 simpatiza sau numai se temea de Sergio Moura. Adevărul e că se hotărî să-l prevină, dându-i şi lui vestea.

— Ştii, domnule Moura? Se pare că vom

avea o urcare şi încă una serioasă...

Poetul Încreţi fruntea:

— Urcare?

— Pentru asta este convocată reuniunea... Nu sunt prea bine informat...

— Şi cine, mă rog, este informat? întrebă poetul.

— Asta.'..

— Bine, pe diseară...

— Pe curând, domnule Moura. Şi, bineînţeles, n-am vorbit nimic despre urcare. Nu-i aşa?...

— Fii liniştit...

Sabia continua să cânte suavele melodii ale pădurilor îndepărtate. Poetul Sergio Moura se apropie de colivia în care pasărea de un galben deschis îşi cânta durerea. Poetul era slab şi înalt, îmbrăcat cu o haină de stofă albastră; avea un profil ascuţit, de pasăre, un surâs nehotărât care se întindea dela gură spre ochi. Mai-nainte fusese şi mai slab şi foarte debil. Intr-o zi, având un incident pe stradă – singurul incident din viaţa sa – se hotărî să facă gimnastică, să se întărească. Unii râseră de el. îşi luă un profesor, cumpără echipament, practică sportul timp de un an. Deveni altul. Nu apucă să se răzbune pe individul care-1 insultase, pentrucă acela plecase într-o călătorie, însă păstra speranţa că se va răfui cu el într-o zi. Adevărul este că nimeni nu se mai luă la harţă cu poetul. Acum îl respectau şi din alte motive („ăsta este mai veninos decât cobra“, spusese doctorul Rui

Dantas. când un student în drept îşi publicase primele sonete, iar Sergio Moura îşi bătuse joc de ele). Poetur era acum mult mai respectat.

Sabia cânta şi poetul Sergio Moura se gândea. Urcare... Dece dracu vor exportatorii să urce preţul? La prima vedere, aşa cum stăteau preţurile, erau ideale pentru exportatori. Preţurile impuse de cumpărătorii din New-York!... E mult de când exportatorii din Ilheus ar fi putut, dacă doreau, să dicteze preţurile... De unde să mai cumpere Statele Unite cacaoa de care au nevoie pentru consumul lor intern? Poetul îşi aminti de telegrama pe care o tăiase din ziar, cu ştirea despre pierderea întregii recolte d'n Republica Ecuador. Lăcustele distruseseră florile şi fructele mici. In Ecuador, cultivatorii nu lăsau să crească pe frunzele arborilor de cacao furnica pechichica aşa ca în Ilheus; această vietate, fără să facă vreun rău arborelui de cacao, omoară lăcustele. De aceste furnici depindea întreaga bogăţie a Ilheusului... Se gândi că o asemenea furnică merită un poem, un poem dintre acelea moderne, care provocau atâta scandal în oraş. Acum nu mai râdeau de el ca înainte, deoarece doi sau trei mari critici din Rio de Janeiro şi San Pabloâl ridicaseră în slavă pei poetul Sergio Mourai Dacă nu voiai să fii socotit un nepriceput, trebuia să fii de acord cu părerea acelor critici. Furnica *pechichica!...* Intradevăr scumpa mea! *sabia* ce cânţi atât de dulce, exportatorii ar fi putut forţa urcarea încă

de multă vreme. Poetul era de părere că asta nu însemna o afacere pentru exportatori. Atunci, dece urcare? In discuţiile sale cu *sabia,* canarii şi *pintassHgos,* poetul le spusese câte ceva despre lupta pe care o prevedea între marii exportatori şi stăpânii pământului, mari cultivatori, cuceritorii pământurilor sălbatice, care cu treizeci de ani în urmă trecuseră peste atâtea cadavre ca să planteze arbori de cacao. Aceasta luptă avea să nimicească deasemenea pe micii plantatori care-şi munceau ogoarele cu propria lor familie, trudind laolaltă: femei, bărbaţi şi copii. Exportatorii erau deocamdată numai nişte intermediari, însă în realitate deveneau stăpânii producţiei de cacao, cei ce câştigau cel mai mult din cultivarea acestui arbore. Micii plantatori... sărmanii! Trăiau într-o luptă permanentă pentru a nu fi înghiţiţi de marii cultivatori. In ascuns, exportatorii alimentau lupta, ajutân- du-i pe micii plantatori cu împrumuturi, fărâmiţând plantaţiile, pentru ca recoltele să nu încapă numai în mâinile câtorva, care ar fi putut apoi să impună preţurile. Acum venea diritrodată ur- carea... Dece? Asta întărea puterea proprietarilor, a marilor cultivatori. Poetul nu vedea care-i profitul exportatorilor.

Sergio Moura venise în Ilheus dintr-un oraş mult mai mic, und,e fuselse un biet functionăraş. Se angajase la „Diario de II- heus“, cel mai vechi ziar din oraş, dar rămăsese puţin timp la ziar, negăsind acolo un mediu potrivit lui. Ca secretar al Asociaţiei Comerciale, aveia un salariu care

satisfăcea nu numai nevoile şi gusturile saW elegante, dar îi permitea să citească şi să scrie în linişte. Aşa fu posibil ca poetul Sergio Moura să devină unul dintre cei mai buni cunoscători ai marxismului din tot statul. Dintr-un anumit punct de vedere, cunoştinţele acestea erau inutile, deoarece poetul le păstra pentru sine, nu le utiliza în niciun fel. De pildă, niciodată nu-şi făcu apariţia la reuniunile din casa lui Edison, un cizmar care locuia în „Insula Cobrelor“. Fără îndoială, învăţătura aceasta nouă se oglindi în poezia lui Sergio Moura, care părăsi sonetele cu rime bogate, alexandrinele bine puse la punct, trecând la poemele cu ritmul larg şi sonor, cu un conţinut adânc. Era de mirare cum acţiunea sa revoluţionară nu exercita nicio influenţă asupra Ilheusului. Totuşi începuse să câştige o oarecare trecere în faţa cercurilor de intelectuali tineri din marile oraşe ale ţării.

La început se vorbi mult despre el în Ilheus. Niciodată nu se ducea la cafenele, nu intra în cabarete, trăia departe die toată lumea.

Dar Ilheus se obişnui treptat, treptat cu poetul Sergio Moura. La aceasta au contribuit, în mare măsură, cronicele elogioase cu privire Ia opera sa publicate de criticii din Rio şi San Paulo. Astfel că fură acceptate până la urmă ironia sa, comentariile sale muşcătoare asupra scandalurilor locale, refuzul său de a lua parte la academia literară a tinerilor funcţionari de comerţ, „aerul său absurd de superioritate“, cum spunea doctorul Rui Dantas. Poei- tul răspunse la

toate acestea cu un poem deispre Ilheus, poem care acum se declama la serbări.

Câteodată, Joaquin, şoferul, venea la Asociaţia Comercială să stea de vorbă cu poetul. Ii vorbea despre! problemele economice şi discutau mult, în cântec de păsări şi între dosare cu cifre.

Un redactor al „Ziarului din Ilheus“ afirma că următoarea propoziţie a lui Sergio Moura explica îndeajuns complexitatea întregii sale personalităţi:

— Aş vrea să fiu episcop...

Nu era decât secretarul Asociaţiei Comerciale din Ilheus, plă- tit ca să asculte discuţiile plantatorilor, negustorilor şi exportatorilor în zilele reuniunilor săptămânale. Dar poetul se distra scriind (în ultimul timp se ocupa cu folclor şi făcea poeme lungi pe motive populare, cu teme luate din viaţa plantatorilor de cacao), ascultând păsările, culegând orhidee, citindu-1 pe Marx şi pe alţi revoluţionari. In acest oraş cu atâtea scandaluri pentru bani, cu atâtea lupte pentru pământ şi plantaţii, cu atâtea falsuri în acte publice, cu o adevărată tradiţie a morţii violente, el îşi plimba pe bulevarde surâsul ironic, în amurguri, pe sub cocotieri, contemplând de pe înălţimea colinei dela Conquista din faţa cimitirului Victoria, marea de lumini din Ilheus. Ameninţările şefilor localnici ai partidului fascist, care-I considerau – fără ca poetul să ştie dece – un element grozav de periculos, îl turburau foarte puţin. In cercurile

fasciste se ştia cu siguranţă că lista alcătuită de şeful suprem local, cu elementele care, după victorie, trebuiau exterminate, avea în capul ei numele poetului.

In faţa păsării *sabia* poetul gândea. Urcare... Dece urcare? Curios, nu vedea niciun profit pentru exportatori... Ce naiba vor? In sfârşit... Poetul ridică din umeri, băgă un deget în colivie, pasărea blândă se lăsă mângâiată. Apoi se întoarse la poemul pentru copii piei care tocmai îl scria. Era povestea unei *sabia* care într-o zi se pusese în fruntea tuturor *sabia* închise în cuşcă şi organiză o grevă. Toate pasările încetară la aceeaşi oră să mai cânte.

Poemul curgea în versuri uşoare, era o fabulă de un gen nou. Insă acum poetul nu mai găsea cuvântul precis, termenul exact. Urcarea... Ar fi bine să stea de vorbă cu Joaquin. Şi, gândindu-se Ia Joaquin, îşi aminti de zilerii depe moşii. Pentru ei urcarea nu însemna nimic. Mereu aceeaşi viaţă mizerabilă pe care nimic nu izbutea s-o schimbe, nici progresul regiunii, nici îmbogăţirea crescândă a cultivatorilor. Un prieten al lui Joaquin lucrase şase luni la o cultură de cacao, numai ca să vadă cum era... Ce curaj! Urcarea nu va însemna nimic pentru zileri... Rezultatul va fi creşterea latifundiilor. Ce dracu au să câştige exportatorii din 'urcarea asta forţată?

Sabia îşi opreşte cântarea. Orhideele îşi deschid într-un colorit voluptuos, florile cărnoase. Poetul se îndreaptă spre fereastra

deschisă care dă în strada liniştită. Julieta Zude, elegantă şi frumoasă, intră în grădină. Salută uşor, înclinând capul. Sergio Moura răspunde, privind-o fix. Dar Julieta sel îndreaptă spre Asociaţie. Ce-o fi vrând? Poetul se duce spre uşă, ca s-o întâmpine. Ea doreşte cărţi din bibliotecă, – suedeza ar vrea să citească ceva din literatura braziliană. Julieta vine să ceară părerea poetului:

— Ce trebue să-i recomand?

Un parfum fin, la gât un colier de perle. E veselă.

— Ce păsărele frumoase!... şi orhideele, ce minune!

Cea mai frumoasă dintre orhidee stă acum pe pieptul ei. Julieta ascultă numele cărţilor, îi cere să-i facă o listă.

— Nu vreţi să mi-o aduceţi acasă? Nu vă arătaţi niciodată în societate, parcă ati fi un călugăr... Mâine dăm o mică serbare intimă. E ziua mea de naştere. Dece să nu veniţi? Nu v-am invitat niciodată, pentrucă mi s-a spus că nu mergeţi nicăeri, că sunteţi foarte orgolios... Nu acceptaţi?

Parfumul ei a rămas în cameră. Pentru ea o fi importantă urcarea? Muncitorii zilieri de pe culturi, baza acestei piramide de boabe de cacao, bănuesc măcar existenţa unei femei atât de frumoasă, atât de elegantă şi atât de comunicativă?

Hotărât, cel mai bun lucru este să-i trimită un bilet lui Joaquin. Poetul îl chiamă pe portar, îl trimite să cumpere whiskey, ghiaţă şi

sandwichuri pentru adunarea din seara aceea.

— In treacăt, spune-i Iui Joaquin să vină pe-aicl...

Sub chestiunea asta a urcării se ascunde un mister. Ce dracu să fie1? Poetul Sergio Moura nu poate să-şi scrie astăzi poemul. Până şi ne el îl apasă cacaoa în acest oraş, Ilheus, supranumit „Regina Sudului“.

7

P

fuze, poetul Sergio Moura traduse, cu oarecare greutate (nu vorbea bine engleza) lui Joaquin care asculta atent şi serios, următorul fragment, publicat în anuarul primit din Statele Unite de către Asociaţia Comercială:

„Arborele de cacao, originar din regiunea Amazonului, este cultivat în statele Bahia, Pară, Amazoane şi Espirito Santo. Pară a fost cel dintâi stat care a început să planteze cacao. Primul arbore a fost plantat în 1677, iar în 1832 erau culese în statul Ba- * hia primele seminţe care au dat naştere unor plantaţii întinse.

După Coasta de Aur, Brazilia este cea mai mare producătoare de cacao din lume. In această ţară, Bahia este statul care cultivă cea mai mare cantitate (98%). Rdgiunea statului Bahia, în care se cultivă cacao, cuprinde de-a-lungul coastei, o fâşie lungă de 500 km şi. lată de aproximativ 150 km. Aproape toată recolta de cacao se culege dei pe o suprafaţă de 20.000 km2 care începe dela Belmonte, în sud, şi se

sfârşeşte la Santarem, în nordul statului.

Datorită uriaşei creşteri mondiale a cererilor de cacao şi mulţumită solului foarte roditor din sudul statului, s au creat aci, pentru arborele de cacao, condiţii mai prielnice decât chiar în regiunea Amazonului, ţara lui de baştină.

Cacaoa este ¡exportată din Brazilia prin porturile Ilhéus şi Bahia din statul Bahia; Belem în statul Pară, Victoria în Statul Espirito Santo; Sţacoatiara şi Manaus în statul Amazoanelor. Producţia este exportată în cea mai mare parte în Statele Unite care reprezintă pentru Brazilia piaţa oeia mai însemnată de desfacere. Statele Unite cumpărau din Brazilia 88.202 tone, Germania 19.228 tone, iar Italia 6541 tone; cantităţi mai mici erau exportate în Argentina,, Suedia, Olanda, Danielmarca, Norvegia, Columbia, Uruguay, Belgia, Franţa şi alte ţări. Consumul intern de cacao în Brazilia este redus, deoarece cacaoa este un produs care se consumă îndeosebi în ţările rdci. Deaceea Brazilia exportă cea mai mane parte din producţia ei. Cacaoa ocupă un loc de frunte pe lista exporturilor braziliene. După cafea şi bumbac, este articolul del mai însemnat“.

Apoi vjeneau cifre, cifre multe, dând totalul recoltelor din ultimii zece ani, demonstrând creşterea continuă a producţiei. Şoferul desfăcu braţiefle într-un gest larg de parcă ar fi voit să cuprindă nu numai biroul secretarului Asociaţiei Comerciale, ci tot oraşul Ilhéus, municipiul

întreg, toată regiunea culturilor de cacao cu fermele ej, care aşteptau ploi pentru a se încărca cu fructe de aur: |

— Iată imperialismul, tovarăşe Sergio. Imperialismul. Vrea să înghită totul...

In imaginaţia năstruşnică a poetului, aţâţată de gestul dramatic al mecanicului, apărea un monstru înfiorător, cu o sută de guri flămânde, înghiţind totul: portul Ilhéus, fabrica de ciocolată, muncitorii, plantaţiile cu proprietari cu tot şi zileri, fermele micilor cultivatori, hamalii din port, omnibusurile şi pasagerii, pe Julieta, păsările şi orhideele.

Glasul şoferului, însoţit de un gest atotcuprinzător, răsuna cu puterea unei profeţii:

— Iată imperialismul! Vrea să înghită totul...

Peste clădirea Asociaţiei Comerciale din ïlhéus, înconjurată de grădini bine îngrijite, cu trandafiri, garoafe şi violete, cobora amurgul. In poarta Prefecturii, prefectul, gras şi surâzător, se urca în automobilul său oficial. Vântul de seară, briza uşoară şi delicată, făcea să fâlfâie pe vârful cupolei steagul vierde-galben al Braziliei. Poetul Sergio Moura vedea monstrul schiţat de gestul lui Joaquín, cotropind, ca un nor negru, cerul atât de senin al oraşului fructelor de aur. Creştea neîncetat acoperind tot orizontul, Clădirea solemnă a prefecturii, trandafirii ofiliţi din grădină, casele bogate ale coloneilor, colina săracă a muncitorilor, păsările din copaci; se întindea apoi mai departe spre plantaţii după ce înghiţise şi steagul. Poetul vedea cu ochii săi

profetici, cu ochii săi de vizionar, un balaur înspăimântător, nor nelgru pe cerul albastru şi calm.

Un om trecu strada aproape în fugă, strigând cu voce veselă către cineva care stătea în partea cealaltă a pieţii:

— Cumetre, o să plouă la noapte! Să mulţumim lui dumnezeu, suntem salvaţi.

O pasăre cânta, luându-şi rămas bun delà soarele, zilei.

8

Tn amurg- în timp ce se încheiau ultimele! afaceri, în timp ce se trăgeau ultimele obloane de fier peste uşile magazinelor de cacao, în timp ce clopotele bisericilor sunau de vecernie, Lola Espinóla cânta, cu o voce tristă, tangoul beţiilor, trădărilor şi iubirilor pierdute. Cu ochii pe jumătate închişi, Pepe! asculta şi vedea perindându-se pe dinainte-i imaginile cabaretelor din porturi, barurile din Buenos Aires, femeilp din zorile unor dimineţi reci, zâmbetele cinice ale bărbaţilor. Cuvintele tangoului evocau nopţile de altădată, cu veşnicilei trădări, cu beţiile pentru uitare, cu dramele meschine ale lumii declasate, drame triste şi ucigătoare prin mizeria lor. Amoruri murdare de codoş şi întreţinut, amoruri amestecate cu bani câştigaţi în pat, tragedii petrecute in sălile de pierzanie ale cabaretelor care vindeau veselie, după placul tuturor. Vocea Lolei era răguşită, părea muiată în băuturi ieftine, muiată deasemenea în durere:

In noaptea asta o să mă imbăt bine Ah! iubeşte-mă, iubeşte-mă mult Să nu mai ştiu de nimic.

Mişcându-se în scaun, colonelul Federico Pintó surâdea femeii. Alesese anume scaunul acesta. De aici poate să-i zâmbească în voie, să-i facă semne cu ochiul şi bezele din vârful buzelor, fără ca ceilalţi să observe, deoarece stă cu spatele atât la Pepe cât şi la Rui Dantas, aşezat pe sofa. Cuvintele tangoului nu-i spun nimic lui Pintó. Nu înţelege bine castelana[3]) asta trunchiată, cu vorbe prescurtate,, schimonosite, aşa cum se vorbeşte în bordelurile din Plata. Numai muzica tărăgănată, bolnăvicioasă, îi aminteşte nopţile de dragoste, nopţi de desmierdări, cum nu-şi închipuise niciodată colonelul. Apropierile Iui de nevastă-sa erau totdeauna stăpânite de un fel de gravitate plină de pudoare. Dormeau împreună, făceau copii. Da, asta era: făceau copii. Pentru acest omuleţ nervos, harnic şi bogat, care îşi petrecea cea mai mare parte din viaţă printre arborii şi animalele pădurii, Lola era cea mai mare bogăţie a lumii, frumuseţe ne mai văzută, o nebunie nesperată şi definitivă. Federico Pintó avea nevastă, copii şi culturi de cacao; era respectat în întreaga regiune; era unul din stăpânii pământului. Dar ar fi l'ăsat bucuros totul ca să plece în lume cu Lola.

Rui Dantas afectează o maturitate care-i lipseşte. Ia o poză foarte romantică, în picioare,

---

3) Dialectul provinciei Castilla (N. T.)

lângă canapea, cu ochii la cântăreaţă, ochi pasionaţi şi gravi. Lola este mai in vârstă decât el şt Rui vrela cu tot dinadinsul să nu pară un tânăr abia ieşit din facultate, ci un bărbat capabil s-o posede şi s-o domine. O priveşte, de sus şi totodată languros, dar inima îi bate cu putere. Puţin după aceea se gândeşte la un sonet în care el ar fi un fluture ce sboară în jurul unui trandafir de o splendidă frumuseţe. Dar, vai trandafirul are ghimpi, – ghimpii indiferenţei – care rănesc aripile fluturelui. Imaginea cu aripele fluturelui, simbolizând inima lui Rui Dantas, e întradevăr foarte banală. Dar tânărul era satisfăcut şi sigur că avea să cucerească definitiv cu versurile acestea, dragostea mult dorită a Lolei. Şi el continua s-o privească, când grav, când romantic. Cuiva care ar intra în acest moment în sală, i-ar face impresia că vrea să hipnotizeze femeia care. cântă.

Vocea Lolei umple sala, ochii săi se opresc pe rând asupra câte unuia din cei trei bărbaţi. Glasul său mişcă pe fiecare din ei, trezeşte sentimente diverse în fiecare inimă. Pepe crede că pentru el cântă femeia aceste melodii triste, marinăreşti, lui Rui Dantas i se pare că lui îi cântă versurile acestea triste, de iubire, colonelul îşi închipui că-1 invită Ia dragoste, invitaţie într-o limbă străină.

Dar Lola cântă numai pentru ea. Aşa vrea ea în această seară; e dorinţa ei din noaptea asta.

In noaptea asta o să mă îmbăt bine Ah!

iubeşte-mă, iubeşte-mă mult,

Să nu mai ştiu de nimic.

Viaţa e un lucru trist şi desgustător. N-ai altceva decât să bei în neştire, golind sticlă după sticlă, până nu mai ştii de tine nimic, până uiţi totul, totul. Pepe ar bate-o dacă ar bănui ce-i trece1 prin cap; Federico i-ar da un inel, un colier, o brăţară sau o altă bijuterie scumpă; Rui i-ar propune să se căsătorească cu el. Oricare dintre aceste trei lucruri e ceva cu totul lipsit de noimă, ceva gol şi trist. Lola nu vrea nimie. Ar bea, ca să nu mai gândească. Ar bea mult până n-ar mai şti nimjc de ea. Vocea sa trece dela bărbat la bărbat, privirea se plimbă dela unul la altul. E' ca un suspin, dar nimeni nu ştie ce-nseamnă-

Să nu mai ştiu nimic.

Lola este nespus de plictisită.

9

Ci Julieta Zude se simte grozav de plictisită. Amurgul care aruncă o pată sângerie pe întinsul mării, îi măreşte parcă disperarea. E ca o boală... Ca şi cum toţi muşchii, toţi nervii, carnea corpului, ar putrezi. Plictiseală. Plictiseală de tot şi de toate. Stă la fereastră, sprijinită pe pervaz, şi priveşte. Verdele închis al mării e pătat de sânge. Bulevardul pustiu e cufundat în tăcere. In depărtare, câţiva băieţi joacă fotbal. Sunt „biribanos“, copii vagabonzi. Şi Julieta se gândeşte o clipă la ei. Se gândeşte că ei nu obosesc jucând fotbal. De dimineaţă bat mingea pe plajă, cu strigăte vesele şi ochi răutăcioşi.

Acum s-a înserat şi ei tot mai joacă. Şi ţipă, şi râd, şi aleargă... „Sunt fericiţi“, gândeşte Julieta.

Dece naiba stă azi cu ochii aţintiţi la marea asta însângerată? Pare un tablou... îşi aduce aminte de tablourile pe care le-a văzut într-o expoziţie la Rio de Janeiro. Acolo însă erau lucruri închipuite, nu-î dădeau neliniştea aceasta pe cane o simte acum în faţa unui amurg aevea. In timp ce celelalte, soţiile prietenilor – señoras instruite in Rio – impresionate, îşi exprimau admiraţia în faţa tablourilor prin exclamaţii: „Priviţi amurgul acesta!“, „E supdrb!“, ea tăcea; nu simţea nimic. Se gândea numai la cazino, unde noaptea avea să-l vadă pe Octavio. Dar acum, când soarele moare, asvârlindu-şi razele sângerii în mare, tăcerea bulevardului cufundat în umbră sporeşte dureros plictiseala Julietei. întinde braţele într-o chemare disperată:

— Sunt neurastenică...

Octavio i-a spus asta în ultimele lor zile de dragoste, la R¡o. Când se plânsese de oboseala asta, de boala asta misterioasă, el a râs. a imbrăţişat-o şi i-a explicat:

— Asta este neurastenie, fetiţo. Neurastenie... Boală de milionară, ca tine... De oameni care nu fac nimic.

Mama ei, o femeie frumoasă şi inteligentă, o obişnuise să citească. Şi Julieta se închise în cărţi. Lectură uşoară' şi amestecată, romane franţuzeşti de adulter, cărţi poliţiste, rar câte o operă mai mare. Apoi veni Jack, inginerul dela căile ferate. Debarcă, sosind din Anglia, când

Carlos începuse să poftească, în micul palat din Ilhéus, pe membrii coloniei străine şi îndeosebi pe englezi şi pe suedezi. Julieta cunoştea de aproape recea convieţuire a tui Guni (soţia consulului suedez) cu Mr. Brown, când într-o zi sosi în casa lor Jack, care tocmai debarcase în Ilhéus. Era o fiinţă veselă şi neastâmpărată, fără minte, de o impulsivitate: animalică. Julieta petrecu o săptămână plăcută în nerăbdarea de a-1 iubi. Deasemenea, fu fericită în primele zile de dragoste, când se îngrijea să nu afle nimeni că-1 primea acasă, sau că se duce să-l viziteze în locuinţa lui mică şi retrasă. Jack n-a- vea nimic din firea soţului ei, ca Octavio. Cu toate acestea, legătura lor nu dură mult. Se plictisi cu o repeziciune surprinzătoare. Jack n-avea nimic care să o mulţumească. EI fu cât pe-aci să-nne-bunească, o ameninţă, încercă s-o pedepsească la ultima întrevedere, dar până la urmă plecă întunecat şi dezamăgit. Julietei nu-i fu milă de el, ci de ea însăşi. Plictiseală...

Acum venea Sergio Moura... Pentruce s-a dus să-l caute? Pentruce se oferea ca o vagabonda oarecare? II văzuse de multe ori, Be multe ori o salutase şi niciodată nu-i dăduse vreo importanţă acestui bărbat cu privirea ironică şi zâmbetul răutăcios. Dar auzise vorbindu-se atât de mult despre el, mereu cu neîncredere şi cu oarecare şovăială, încât venindu-i în dimineaţa aceea o nouă criză de neurastenie, se dusese la Asociaţia Comercială. Se întorsese mai bine dispusă; poetul îi păruse în acelaş timp timid şj

niţeluş sarcastic, ca şi cum ar fi plăcut-o şi s-ar fi temut de ea.

întinsă în pat, Julieta Zude făcea planuri. Aşa s-a întâmplat întâi cu Octavio, apoi cu Jack. îşi simţea corpul ca de plumb, inima grea. Un hohot de plâns i se opri în gât. Se duse la fereastră. O agonie neagră, lentă, inexplicabilă.

— Intr-o zi am să mă omor...

Apusul de soare îi provoca parcă durere în tot trupul. Acum şi băieţii părăsiseră plaja, obosiţi de joc. Vor dormi pe sub poduri, pe băncile grădinilor publice, printre ruiniele caselor părăsite. „Ah! De-aş putea să merg cu ei!“ Boală de milionari, spunea Octavio. Şi e cu atât mai complicat, cu cât nu-şi poate analiza sentimentele.

E plictisită de toate: de Carlos, de cocktailuri, de petreceri, de voiajuri, de coliefe, de viaţă...

Oare Sergio merită? Nimic pe lume nu merită... Oare toţi sunt la fel? De-aş putea să mor fără durere, uşor... Trebue să fie bine să mori... Julieta Zude e istovită.

Pe bulevard se aprind luminile. Maşina lui Carlos se aude claxonând. „Incepel reprezentaţia“, gândeşte Julieta.

E plictisită să mai dea reprezentaţii.

10

Tj ână şi la Rio de Janeiro se comenta progresul rapid al oraşu-* lui Ilheus. Ziarele din capitala statului îl numiseră „Regina Sudului“. Printre oraşele, deobicei sărace, din interiorul

ţării, printre statele ale căror capitale erau singurele centre importante, II- heus se distingea ca un oraş bogat, în plin progres. Cei o sută cincizeci de mii de locuitori ai municipiului dădeau o proporţie ridicată de oameni bogaţi, în comparaţie cu celelalte municipii din interior. Oraşul era frumos, plin de grădini şi de vile locuite de colonei. Toată partea de lângă ocean semăna cu o mare reşedinţă străbătută de bulevarde largi, dintre care unul, urinând curba golfului, imita plaja Copacabana delà Rio de Janeiro. Acolo se aflau palatele coloneilor mai bogaţi, clădiri fastuoase, luxos mobilate, în general foarte urâte, trainice şi greoaie, având ceva din soliditatea averilor acestor oameni care cuceriseră pământul. De aici ieşeau automobilele scumpe, aproape toate nordamericane, rar câte unul european.

înspre fluviu se afla partea comercială a oraşului, care începea să se ridice impunătoare, cu etajele înalte ale caselor exportatoare, ale băncilor, ale marilor Hoteluri, cu magaziile imense ale docurilor din port. Acum se construiseră patru poduri, intrând adânc în apa golfului şi aproape de ele poposeau vapoarele, unele mici, ale Companiei de Navigaţie Bahiană, altele mari, ale Companiei „Lloyd Braziliano şi Costeira“. Tot aici opreau şi enormele cargoboturi negde ale Companiei suedeze, fragilele yachturi ale lui Ribeiro & Co. In port domnea o agitaţie intensă şi fiecare il- héusian repeta cu orgoliu adevărul recunoscut de

anuarele comerciale: Ilhéus este al cincilea port exportator al tării. Pe aici sosea, pe calea ferată şi pe şosele, întreaga cacaoă recoltată în interiorul districtului şi în ţinuturile limitrofe, Itabuna şi Itapira. Cu vapoarele Bahianei sosea cacao din regiunile delà sud de Belmonte, delà Canavieiras şi delà Rio de Contas. Venea deasemenea şi delà nord, delà Una, delà Porto Seguro. Toată cacaoa se strângea în portul Ilhéus, in depozitele docurilor şi de acolo pornea spre Statele Unite sau spre Europa, în vapoarele mari suedeze, ai căror marinari blonzi cântau melodii stranii, lăsând sentimente pline de dor în inimile mulatrelor din Ilhéus. Câteodată mai lăsau drept amintire şi vreun urmaş, metis cu pielea brună şi părul blond.

Datorita desvoltarii Ilhéusului, se ridicară şi oraşele Itabuna şi ltapira, primul transformându-se într'un important oraş comercial, centrul unei uriaşe reţele de drumuri, centrul regiunii culturilor de cacao, cel de-al doilea, ltapira, ceva mai mic, dar crescând din zi în zi. Şi nu numai aceste oraşe creşteau, ci şi multe alte sate care răsăriseră în drumul arborelui de cacao: Pirangi şi' Aqua Preta, Palestina: şi Guaraci, Aqua Branca şi Rio de Braco-, Mai ales Pirangi şi Aqua Preta oraşe în toată puterea cuvântului – îşi revendicau independenta, meritată pe drept cuvânt, deoarece în puţine oraşe din interiorul statului existau perspective comerciale ca în aceste subprefecturi.

Dar, in fruntea tuturora se afla Ilhéus. In

portul sau se re- vărsau toate bogăţiile regiunii, rezumate la una singura: caca». Oraş bogat şi mândru, supranumit „Regina Sudului“, a cărui mândrie se citea în atitudinea oricăruia dintre cetăţenii Fui. Nu-şi spuneau bahieni, ci ilheuseni. Socoteau ca într-o zi sudul Bahiei va deveni un stat şi Ilheus va fi capitala sa. Foarte des se putea auzi vorbindu-se că nici oraşul Bahia nu avea un teatru ca *Teatrul-Cinema Ilheus,* construit de curând; că omnibusele din Ilheus erau mai bune decât cele din capitală; că Ilheus era mai plin de viaţă decât Bahia. Se pomeneau cele cinci cinematografe din II1- heus, două foarte bune, Ilheus şi San Jorge (celelalte trei mai puţin importante), unul dintre ele situat pe dealul Victoria, celălalt pe Pontai. Se pomeneau deasemenea cabaretele, pe vremea aceea trei, apoi cinci. Se amintea de biblioteca Asociaţiei Funcţionarilor Comerciali, despre care se spunea că numai Biblioteca publică a Statului, din capitală, o întrecea. In focul discuţiilor era citat şi poetul Sergio Moura: Nu găseai Tn toată Bahia un poet de talia fui!

Acum nu mai existau cele doua săptămânale – cel opoziţio- nist şi cel guvernamental, ca în urmă cu treizeci de ani. Acum erau doua ziare, unul „Ziarul de Seară“, susţinând politica guvernului,şi celălalt „Ziarul din Ilheus“, care se numeia independent, dar care în realitate aparţinea opoziţiei. Amândouă publicau din când în când pagini întregi cu reclamele „Exportatoarei“ şi ale altor firme, şi se grăbeau

să pomenească în prima pagină data zilei de naştere a lui Karbanks, a marilor moşieri şi a exportatorilor. N-aveau nici pe departe acea violenţă de limbaj caracteristică săptămânalelor de acum treizeci de ani. Când, din întâmplare, vorbeau unul de celălalt, cele două ziare se tratau cu formulele: „stimatul coleg“, „distinsul confrate“. Polemici aveau loc numai cu ziarele din Itabuna, şi erau provocate de rivalitatea dintre celei două oraşe. Dar nici aici nu se foloseau cuvinte tari.

Pe locul în care fusese mica biserică San Sebastian, începură lucrările noii catedrale, greoaie şi majestuoasă, demnă de o mare capitală, în ciuda faptului că oamenii din Ilheus continuau să fie tct atât de puţin credincioşi ca şi mai înainte. In faţa colegiului de călugăriţe se afla o altă biserică frumoasă, care domina oraşul. In apropiere se ridica palatul episcopului, ma' bogat, asigurau cetăţenii înflăcăraţi din Ilheus, decât palatul arhiepiscopului din Bahia. Era un palat de culoare pământie, pătrat şi de o arhitectură lipsită de eleganţă. Pe aici treceau elevele externe ale colegiului diei călugăriţe-, în după amiezile vesele, după ce termina«

cursurile. Şi tot pe aici, pe lângă palatul episcopului, veneau îndrăgostiţii să le aştepte, plecând apoi perechi, perechi, ţinându-se de mână.

Colegiul călugăriţelor, recunoscut de Ministerul Instrucţiei Publice al Statului, ca o şcoală normală de profesoare, atrăgea la llhéus

pe fiicele proprietarilor bogaţi din celelalte oraşe din sud Şcoala Secundară Municipală din llhéus, îndrăzneaţă realizare a unui prefect, cea mai bună din nordul ţării, cum spunea presa, făcea ca o întreagă generaţie de copii delà sud de Bahia să nu se mai ducă în capitală, ci să vină să urmeze cursul secundar la II- héus. Afară de asta mai aveau o Academie Comercială şi ilhéu- sienii nădăjduiau să aibă în curând şi o Facultate de Drept. Preoţii nutreau şi ei speranţa înfiinţării unui seminar, care să pregătească mai mulţi pfedicatori in această regiune, atât de săracă în sentimente religioase. Şcolile particulare de învăţământ primar erau numeroase. Inafară de „Şcoala“. întreţinută de Prefectură, şi care se afla aproape pe plajă, existau numeroase şcoli particulare de învăţământ primar. In Pontai mai funcţionau altele, şi o profesoară care învăţase în Elveţia conducea cu destul succes grădiniţa de copii.

Trecuse multă vreme de când medicii descoperiseră că febra care secera până şi maimuţele, era tifosul. Şi dacă n-au izbutit s-o facă să dispară cu totul în interiorul ţării, în oraş nici nu se mal pomenea de ea. Afară de vechea Santa Casa, acum existau două mari spitale şi o Asistenţă Publică. E adevărat (şi ilhéusie- nii recunoşteau lucrul acesta când erau numai între ei), Casa de Sănătate din Itabuna era mai bună decât oricare dintre spitalele- din llhéus. Dar, pe când acolo era numai una, în llhéus un bolnav avea de ales unde să se interneze.

Primul într-un district şi într-o regiune de cultivatori individuali, llhéus era un oraş cu viaţa foarte scumpă. Totul se plătea scump, poate mai scump decât în toată Brazilia. Orice legumă costa o avere, carnea avea un preţ colosal, toate produsele, chiar şi cele strict necesare, veneau dinafară, înafară doar de oţetul pe care-1 dă fructul crud de cacao şi de ciocolata fabricată aici. Şi chiriile caselor erau scumpe; cu toate că oraşul se des- volta într-un ritm rapid, numărul locuinţelor era insuficient pentru cetăţenii săi. Viaţa era scumpă şi banul se ducea repede.

Singura industrie a Ilhéusului o formau cele două fabrici: fabrica de distilare a mierei, din care se face oţetul, şi fabrica de ciocolată, de proporţii reduse.

Muncitorii delà fabrica de ciocolată, hamalii din port, cizmarii sau cei care coseau saci la firmele exportatoare, nu se aflau într-un număr prea mare. La distileriile de oţet erau folosiţi, în general, lucrătorii zileri, care munceau atât la culesul fructelor de cacao cât şi la fabricarea oţetului.

Regionala Partidului Comunist, cu reşedinţa în Ilhéus, era alcătuită dintr-un agronom, câţiva şoferi, un funcţionar comercial, un cizmar, un profesor, şi din muncitori delà fabrica de ciocolată, din port, delà calea ferată şi delà celelalte mijloace de transport. Erau celule puternice, capabile, curajoase şi combative, care încă nu reuşiseră să câştige pe muncitorii de pe plantaţii. Aceştia trăiau într-o complectă

ignoranţă. Mulţi dintre ei nu ştiau nici măcar dacă ţara era republică sau regat. Unii mai credeau că în Brazilia domneşte[4] încă Pedro II1). Nu izbutiseră să înjghebeze nicio celulă de ţărani, – cum doreau fierbinte conducătorii. Odată, un muncitor, lucrând şase luni ca ziier pe o plantaţie, a strâns, cu multă greutate, patru sau cinci elemente. Dar cum a părăsit plantaţia, celula a încetat să mai funcţioneze. Aceşti oameni, care nu ştiau nici" să scrie nici să citească, înfrânţi în luptele pentru cucerirea pământurilor, amestec de ţărani şi asasini, aveau o atitudine apatică faţă de mizeria care îi încovoia ca pe nişte sclavi. Un singur cuvânt îi scotea din apatia lor: pământul.

Inafară de Partidul Comunist, care se afla în complectă ilegalitate, existau partidul guvernamental şi cel opoziţionist, care se deosebeau doar prin aceea că unul era la guvern şi celălalt dorea guvernarea. Mai activa aici şi Acţiunea Integralistă, partid fascist, susţinut, după cum se spunea, de casele exportatoare. Acţiunea Integralistă avea în Ilhéus unul din nucleele cele mai puternice din ţară.

De multă vreme se statornicise pacea în Ilhéus. Asasinatele deveniseră rare. In conferinţele lor, intelectualii din localitate se refereau la acele_ vremuri cu execuţii, omoruri şi bătăi, ca la nişte evenimente pierdute în trecut, depărtate şi oarecum legendare. E adevărat că

---

4) Pedro II a fost ultimul rege al Braziliei. Monarhia a fost răsturnată în 1889 (N. T.)

unii dintre coloneii care luaseră parte la acele lupte se mai gândeau încă, plimbându-se pe străzile Ilhéusului, la „vremurile bune de altădată“. Dar acum nu se mai auzeau împuşcături în mijlocul oraşului, nu se mai ridicau cruci pe la marginile drumurilor, pe unde azi treceau automobile rapide. Din toate acestea nu mai rămăsese decât o tradiţie a curajului, pe care ilheusienii o cultivau manifestând un dispreţ ereditar pentru laşi. Ilheusienii credeau sincer că epoca asasinatelor pentru stăpânirea pământurilor nu se va mai întoarce niciodată.

Vechea piaţă dispăru, şi în locul ei se ridica o clădire noua, modernă şi igienica-, unde populaţia venea să târguiască. Numai un lucru nu se schimbă: barăcile care se construiau în port, la sosirea vapoarelor cu imigranţi. Erau aceleaşi adăposturi mizerabile, aceiaşi oameni slabi şi trişti venind din ţinuturile sărace ale nordului, în căutarea de lucru pe pământurile bogate ale plantaţiilor de cacao. Vechea expresie a neuitatului dr. Rui (beat mort, în mijlocul străzii, într-o zi de carnaval, ţinând un discurs unui grup dei măşti), deveni clasică şi toată lumea o întrebuinţa când vorbea de acea parte a cheiului unde imigranţii îşi înjghebau barăcile, până să găsească de lucru: „comerţul de sclavi“. După aceea suiau în clasa a treia a trenurilor pentru ltabuna, Itapira, Pirangi şi Aqua Preta, cu fata galbenă şi tristă, cu o slabă speranţă în această viată nouă.

In general, plecau cu gândul că peste un an,

doi, cu ceva bani strânşi, se vor întoarce pie acellaş drum, la pământul părăsit pentru a-1 planta în anotimpul bun, de ploaie. Dar niciodată nu se mai întorceau. îşi trăiau jes'tul vieţii cu coasa pe umăr,, cu securea la cingătoare, culegând fructele de cacao, plantând, uscând seminţele în barcaze şi cuptoare, nemaivăzând niciodată salariul, veşnic datori la prăvălia fermei. Din când în când fugea câte unul, însă era prins şi predat autorităţilor din Ita- buna sau IJheus. Niciodată n-a fost achitat vreunul, cu toată agitaţia pe care o făcură comuniştii în jurul unor cazuri recente. Erau condamnaţi la câte doi ani închisoare, după care se întorceau Ia altă fermă, părăsind complect ideea fugii, demoralizaţi şi fără speranţă. S-au întâmplat şi cazuri când zilerii au lichidat câţiva colonei. Aceştia au fost condamnaţi la treizeci de ani închisoare, executând pedeapsa la penitenciarul din Bahia.

Nu se poate spune că viaţa intelectuală din Hheus era dintre cele mai strălucite. Aici locuia poetul Scrgio Moura şi, cu toate că se născuse fa Belmonte, era considerat ilheusian. Ceilalţi constituiau o specie de sonetişti incorigibili care-şi căutau inspiraţia în dicţionarele de rime, ca de pildă dr. Rui Dantas. La Asociaţia Funcţionarilor Comerciali funcţiona un cenaclu !i terar, unde membrii îşi citeau reciproc compoziţiile şi poemele de dragoste. Fiii de colonei, prima generaţie de ilheusieni – cărora părinţii se trudeau să le insufle idei" mari – îşi trăiau viata

în cabarete şi cafenele. Erau titrati în drept, medicină sau inginerie – avocaţi fără clienţi, medici şi ingineri în care nimeni nu avea încredere. Câte unul dintre ei mai avea din când în când vreun client. Dar munca nu-i tenta, aveau bani, moşii întinse, cucerite de părinţii lor. Cutreierau casele de prostituţie, se îndrăgosteau de fetele bogate, adunând la un loc averile, prin căsătorie. Unii se. băgaseră în politică, fără să facă însă mare lucru.

Revoluţia din 1930J) sdruncină vechile cadre politice şi lupta care se desfăşura între cei de stânga şi cei de dreapta îi copleşi pe bătrânii colonei, obişnuiţi cu maşina partidelor guvernamentale şi de opoziţie, susţinute de plantatori şi de tinerii care făceau carieră. Acuma vedeau că aceste partide aveau prea putină importantă. In fata noilor transformări, coloneii nu ştiau ce să mai creadă şi se retrăgeau Ia moşii, unde îmbătrâneau şi-şi sfârşeau viata dând ordine muncitorilor zileri. Se înspăimântau, intrau în panică atunci când un muncitor, ridicat politiceşte, îi lua la rost pe străzile llheusufui. Pentru ei era ca şi cum s-ar fi apropiat sfârşitul pământului; acel sfârşit al pământului pe care-1 vestise episcopul de pe amvonul catedralei, la sărbătoarea San Jorge. Fiii coloneilor vagabondau prin cafenele, şi, într-o noapte de beţie, dr. Rui Dantas Ti caracterizăprintr-o frază care. spunea poetul Sergio Moura, era unica sa frază inteligentă şi justă:

— Suntem o generaţie ratată...

Cu toate acestea, poetul nu era de acord cu partea a doua a frazei:

In schimb ştim să bem, ceeace numai putini oameni ştiu...

Sergio Moura spunea că a bea rachiu în tovărăşia femeilor stricate nu înseamnă numaidecât a fi un as în băutură. Adevărul e, însă, că pe poet îl plictiseau doctoraşii ăştia, fii de bani gata, cărora le adresase câteva epigrame violente.

Afară de Asociaţia Funcţionarilor Comerciali (care da în fiecare lună baluri foarte reuşite), Asociaţia Comelrcjală din Ilheus strângea din când în când în saloanele sale „înalta societate“. In „Societatea Artelor şi Meseriilor“, lucrătorii şi meseriaşii dis-[5]

cutau politică. Era o clădire aproape de colina Union, şi timp de câţiva ani societatea fu dominată de anarhişti. Mai târziu îşi disputară influenţa asupra societăţii „Ărtes y oficios“, – cum era cunoscută – comuniştii şi socialiştii. Asociaţia Funcţionarilor Comerciali, fără să fie, ca organism, integralistă, avea printre membrii ei şi mulţi fascişti. în localurile acestor trei asociaţii se dădeau serbări, dar balurile cele mai elegante erau organizate la Clubul social din Ilheus, club inaccesibil, unde nu puteau să intre decât bogăţii stăpânitori ai pământurilor. Era o clădire modernă şi frumoasă la capătul plajei, înconjurată de cocotieri, cu terenuri de tenis, cu

---

5 E vorba de evenimentele în urma cărora puterea trecu din mâinile aristocraţilor moşieri în mâinile burgheziei de dreapta (N. T.)

o excelentă platformă pentru dans. După cum se auzea, coloneii făceau aici orgii, în zilele când nu aveau loc petreceri oficiale.

Comerţul era intens: depozite mari, prăvălii serioase, o mulţime de voiajori comerciali prin hotelurile foarte scumpe, fel de fel de bănci, marele edificiu al „Băncii Braziliene“, un număr infinit de cămătari. Oraşul Ilheus trăia o viaţă de muncă, de lupte politice şi de goană dupăjjani, iar pe străzile sale strâmte mişuna o mulţime în care întâlneai mereu figuri noi. Era o vreme când toată lumea se cunoştea în acest oraş. Dar vremurile acelea apuseseră. Astăzi sunt cunoscute numai persoanele importante. Vapoarele aduc neîncetat oameni noi, bărbaţi şi femei, care vin după aurul ispititor al fructelor de cacao. Pentrucă în toată Brazilia s-a dus faima „Reginei din Sud“, faimă amestecată cu vechile poveşti despre asasinate şi împuşcături, şi cu poveştile mai moderne despre cacao, cel mai bun produs al ţării. Faima Ilheusului, oraşul banilor şi al cabaretelor, al curajului legendar şi al afacerilor murdare, călătoreişte pe aripile repezi ale avioanelor, în trenurile căilor ferate, în restaurantul vapoarelor. Nu numai afaceriştii din marile capitale, Rio, San Pablo, Bahia, Recife, Porto Algero se interesează şi vorbesc de acest pământ în care creşte cacao. Şi chitariştii orbi, la bâl'ciurile îndepărtatelor ţinuturi nordice, cântă măreţia oraşului care întrece prin luxul său până şi Bahia:

Şi Regina Sudului,

Cu nestemate se găteşte.
„Are maşini, are bănci,
Cacaoa are şi bani
Pământ de aur, plin de măreţie!"'

CULTIVATORII DE PĂMÂNT

I

A ntonio Vitor se apropje cu paşi mari şi înainte de a pătrunde în micul terreiro 1) unde, în fata casei, moţăiau câteva găini, strigă chemându-şi femeia:

— Munda! Ei, Munda!

Se sprijini de pervazul uşii casei sale de lut, mai înaltă în partea stângă decât în dreapta, o căsuţă săracă, joasă, mărin- du-se spre fund. Omul privi cerul, cu bucuria întipărită pe faţă:

— Munda! Munda, vino-ncoa!

Vocea Raimundei se auzi din fundul casei:

— Ce e, omul lui dumnezeu?

— Vino-ncoa, fuga! grăbeşte-te!

Casa nu fusese niciodată tencuită şi printre bârne se vedeau găuri în lipitură. Mai-nainte, coliba fusese acoperită cu paie şi frunze de cocotieri' ca să nu răzbească ploaia înăuntru. Dar în- tr-o zi, Juan Grosso, care avea un cuptor de cărămizi, îi plăti lui Antonio Vitor, o datorie, dându-i o căruţă de olane. Astfel, Antonio deveni proprietarul unei „case cu olane“. El spunea

mereu c-o să-şi facă una nouă, din cărămizi, cu mult aer şi soare. Strânsese ceva economii, dar cum Raimunda nu prea se arăta încântată, renunţase şi cumpărase cu banii o bucată de teren, azi o mică plantaţie de cacao.

*) Bătătură.

Antonio Vitor îşi luă o clipă ochii delà cerul albastru şi-şi Îndreptă privirlea spre casă: Dece naiba o fi întârziind atât Rai- munda?

— Haide, Munda, grăbeşte-te!

Privirea îi stărue mult asupra casei. Saracă rău... încearcă să privească înăuntru printr-o gaură făcută în lutul uscat. Nu-şi vede femeia. Casa găurită, nenorocită... Cum va pune mâna pe ceva bani, va clădi alta. Nu chiar îndată, mai întâi îşi va cumpăra cuptorul electric pentru uscarea seminţei de cacao în anii ploioşi, când umezeala împiedică funcţionarea barcazului1). Ploaia... Se uită din nou Ia cer şi strigă iar:

— Munda! Unde dracu eşti? Munda!

Raimunda apare in uşa casei, ştergându-şi palmele de rochia de bumbac. Pare bătrână, cu părul ei negru de mulatră încărunţit şi trupul cam gras.

— Ce e omule? Ce ţi s-a întâmplat?

Antonio Vitor o apucă de braţ şi o apropie de el. Arată cerul, unde se ridică un nor cenuşiu:

— Ia te uită.

Raimunda priveşte într-acolo, ducând mâna streaşină la ochi. Căută ceeace-i arată bărbatul şi, când ved'e acel lucru, faţa i se luminează de un zâmbet şi o oarecare frumuseţe se ghiceşte

pe obrajii ei veştejiţi, pe chipul ei mohorât, obosit. Ochii i se umezesc aproape, iar glasul îi tremură rostind:

— O să plouă, Antonho! (Niciodată nu fusese în stare să spună Antonio, pronunţa *h* în loc de *i).* Chiar azi o să plouă.

Antonio Vitor începe să râdă, bătând-o pe umfcri cu mâna lui bătătorită. Şi Raimunda râde. Ar vrea ei să dea mai multe semne de bucurie, dar nu ştiu cum. Se opresc, privindu-se râzând, un râs neîncrezător, timid.

— Aşa e, o să plouă...

— Da, da...

— Şi chiar azi...

Privesc din nou cerul. Cerul e albastru. Numai un cunoscător poate recunoaşte pe dunga orizontului punctul negru, norul care vine dinspre Ilhéus. Norul cel atât de aşteptat la începutul acestei noi recolte! Numai câteva zile să fi întârziat, şi recolta ar f'

D Un fel de baracă deschisă pentru uscarea fructelor şi seminţelor de cacao (N. T.)

iost pierduta. Stau nemişcaţi, cu privirea ţinta la noruleţul care se apropie, înaintând încet deasupra plantaţiilor. Şi râd cerului.

In faţa lor, arborii de cacao freamătă, în bătaia dulce a brizei. Cine i-ar fi văzut aşa, plini de frunze verzi, ar fi putut crede că lipsa de ploaie din acel început de an n'avea să le aducă nido pagubă. Pomii irymoşi şi plini de viaţă, cu florile! lor deschise, păreau că nici nu simt arşiţa soarelui, că n-au nicio frunză pârjolită. Numai

pământul era uscat, crăpat, cu goluri în care ciuguleau găinile. Antonio Vítor şi Raimunda ştiau însă că dacă n-ar ploua, arborii de cacao şi-ar pierde toate florile, le-ar pierde înainte de a se fi transformat în fructe. Şi puţinele care ar rodi, ar da fructe pipernicite. Cu toate acestea, plantaţiile de cacao n-ar înceta să fié frumoase, cu un frunziş bogat şi verde, fără un fruct însă, dacă n-avëa să plouă chiar în săptămâna aceea. Câteva flori se şi desprinseseră din pomi şi căzuseră la pământ, arsa de soare. Iată dece Antonio Vítor doreşte să spună ceva, cu vorbe multe, şi'fraze frumoase, şi dacă ar fi cu putinţă să ridice mâna şi s-o mângâie pe Raimunda! Şi ea, in ciuda chipului ei necăjit, ar dori să-i arate bucuria, într-un fél1 mai grăitor decât zâmbetul cu care salutase norul. Dar amândoi nu ştiau cum să facă, după cum nu ştiuseră teci când li se născuseră cei doi copii, Joaquín şi apoi Ana. Şi atunci rămăseseră tăcuţi unul lângă altul, fără cuvinte, fără gesturi, sfioşi şii neputincioşi.

La fel se purtaseră şi când1 au sărbătorit cei 25 de arii de căsătorie. S-au dus să ia masa la casa donei Ana Badaró care deasemenea îşi sărbătorea în aceeaşi zi nunta de argint.

Iar acum, privind cerul unde! creşte şi aleargă norul negru, aducător de ploaie, simt nevoia să-şi spună cuvinte pe care nu Ie ştiu, să găsească mângâieri necunoscute. Şi această neputinţa, de atâtea ori încercată, îi stânjeneşte, îi face timizi. Faţa Rai- mundei s-a închis din nou, a redevenit aceeaşi faţă necăjită di' atâţia ani, o

faţă bătrânicioasă, tăbăcită de soarele a treizeci de recolte. Gura de mulatră şi-a pierdut zâmbetul, înflorit în clipa când Antonio Vítor i-a aratat norul. Dar bucuria din inimă e atât de mare, încât buzele ei groase se întind intr-un zâmbet chinuit. Işii ia ochii delà cer şi-i îndreaptă spre bărbat:

—- Antonho!

— Munda!

F.l o priveşte şi aşteaptă. Şi Raimunda simte nevoia de vorbe şi **mângâieri,** să discute şi să sărbătorească ploaia care se a- propie. Se privesc, nu ştiu să găsească cuvinte şi mângâieri, nu ştiu să vorbească, să se bucure. Se privesc doar o clipită. Ea repetă:

— Antonho!

— Ce-i Raimunda?

O clipă, emoţia pricinuită de neputinţa de-a vorbi, îmbujorează obrajii femeii. Dar zâmbeşte îndată, iar:-

— O să plouă, Antonho!

— Da, Munda!

— O să fie o recoltă mare!

— Foarte mare, Munda!

Atâta tot; ei numai atât ştiu să-şi spună. Privesc din nou cerul. Norul creşte. In curând va acoperi şi câmpul lui. Te pomeneşti că anul ăsta o să strângă nouă sute de saci de cacao.

Poate mai mult... Cine ştie?... Poate..,

2

{"'ei nouă sute de saci de cacao pe care nădăjduiau să-i strângă în această recoltă erau

rezultatul a douăzeci şi şapte de ani de muncă, zi cu zi. Munca lui Antonio Vítor şi a Raimundei. Bucăţica de pământ, zestre primită de Raimunda déla Badaró, era un teren nedefrişat. Până se terminaseră luptele din Siquiero Grande, la care luă şi el parte, cu însufleţire, Antonio Vítor nu se îngriji de pământ. Raimunda îşi continuă serviciul la conac până în noaptea aceea a incendiului. Numai când se terminară încă.erările, şi Sinhó, ciuruit de gloanţe, ordonă eliberarea vătafilor, Antonio Vítor începu să se gândească la bucăţica lui de pământ. Improviză o fermă şi se apucă să defrişeze pământul. Odinioară se afla pe lângă Siquiero Grande un mare teren nedefrişat, numit Repartimento. Aici au crescut cele mai bune plantaţii ale Badarósilor. Sălbatică rămăsese numai fâşia de pământ pe care Raimunda, înfiată, o primi ea dar de logodnă. Sinhó Badaró o trecu în acte pe numele lui Antonio Vítor şi al Raimundei.

Primul an fu îngrozitor. Antonio Vítor nu-şi amintea să fi trecut printr-altul mai greu. înjghebase o fermă în plină junglă, pe un pământ năpădit de şerpi cobra. Era o colibă construită din bârne putrede, în care deabia încăpea patul de scânduri, şi un cuptor din câteva pietre, pe care fierbeau fasolea şi carnea uscată, pentru prânz şi cină. începură, el şi cu Raimunda, să doboare arborii mari. Jumătate din săptămână lucrau pe plantaţiile Badarós-ilor ca să câştige Banii necesari întreţinerii. In cealaltă jumătate, doborau arborii de pe pământul lor. Treaba nu

mergea repede, lucrau numai ei doi şi, cu toate că Raimunda era voinică, era, oricum, femeie. In curând începu s-o împiedice sarcina. Avortâ în a patra lună, în timp ce-1 aştepta pe Antonio Vítor să taie un trunchi de copac. Fu cât pe-aci să moară; Antonio se văzu nevoit să împrumute bani déla Juan Magalhaes ca. să plătească doctorul.

îngrozitoare fusese ziua aceea. Raimunda deabia mergea. In timp ce lucra, Antonio Vítor o urmărea cu coada ochiului. La fiecare lovitură, mii de scântei săreau din trunchiul ca de piatră. Aştepta momentul să vină să-l ajute cu fierăstrăul mare ca să isprăvească de tăiat arborele. Şi Antonio Vítor tocmai se gândea că în curând sarcina avea s-o împiedice pe Raimunda să mai lucreze. Nu ştia cum se va mai descurca atunci când ea nu va mai putea să muncească. Munca asta de defrişare era mult prea grea pentru o femeie... Grea până şi pentru un bărbat.

Ea ar fi trebuit să despice cu o secure veche, timp de douăsprezece ore, fructele de cacao pe care bărbaţii le doborau din pomi. Copiii le strângeau grămadă, iar femeile şi fetele le despicau. Era, desigur, o muncă periculoasă. O lovitură rău dată, cu ceva mai multă putere, şi securea putea să străbată coaja tare şi să taie mâna care ţinea fructul. Există oare vreo nevastă de muncitor care să nu a'bă crestături adânci în palme, urme ale acestei munci? Unele îşi pierduseră degetele, tăiate de ascuţişul securii. Fructele de cacao erau strânse într-o grămadă

enormă, apoi încărcate în coşuri speciale, pe care turma de măgari le ducea până la hambare.

Până şi munca asta era uşoară în comparaţie cu cea de defrişare, unde trebuia să dobori arbori uriaşi şi apoi să dai foc Ferenului curăţat.

In ziua aceea, Antonio Vítor se întreba cât timp va putea suporta Raimunda munca asta istovitoare. Treaba avea să se complice în ziua în care ea n-avea sa mai poată continua. El, abia câştiga câţiva bani, muncind pe plantaţii, ca să procure hrana pentru amândoi şi să poată munci la defrişare in a doua parte a săptămânii. Cum să plătească ei un lucrător care să-i ajute?

Abia apucară să taie arborele, fiecare ţinând de câte un capăt al Herăstrăului, când biata femeie avorta. Asta se întâmplă; chiar în mijlocul junglei. Sângele înroşi pământul. Fiind pericol de hemoragie, trebui să trimeată după un medic la Tabocas. Căpitanul Juan Magalhaes, care se găsea Ia fermă, îi împrumută un cal şi ceva bani.

Nici nu trecu luna şi Raimunda se întoarse la munca de d' frisare şi la plantaţie. La sfârşitul anului defrişarea era terminată şi de Crăciun îi dădură foc.

In anul următor, Raimunda nu se mai duse la plantaţiile Badarósilor. In schimb, Antonio Vítor muncea acolo zi de zi, sirângând bani ca să cumpere puieţi de cacao şi sâ-i planteze pe bucăţica lui de pământ. Aici litera Raimunda. semănând manioc şi grâu, crescând găini şi

păuni. In anul acela plantară cu cacao o mică porţiune de teren, şi peste un an răsâriră câteva tulpini cu frunze, în mijlocul câmpului semănat cu porumb.

Când maniocul dădu o recoltă! bună, îl scoaseră din pământ şi de atunci se stabiliră bune raporturi între Antonio Vítor şi Firmo. Nu-şi mai vorbiseră de pe vremea, încă destul de apropiată, a luptelor din Sequiero Grande. Antonio Vítor făcuse parte dintr-un grup care invadase plantaţiile lui Firmo, provocând stricăciuni. Dar Firmo era singurul cultivator care avea o moară pe plantaţiile sale. Moara Badarósilor fusese incendiată in timpul luptelor şi rămăsese dărăpănată. Moara lui Firmo era mică şi Antonio Vítor avea o recoltă de vreo câţiva saci de făină. Antonio Vítor trimisese pe cineva să-l ispitească pe Firmo. Până la urmă acesta îi puse moara la dispoziţie. Făcură un contract: Firmo va primi o treime din făina produsă şi în schimb îi va da lui doi bărbaţi şi o femeie ca să-i ajute Raimundei la gospodărie şi la strâns recolta de manioc. Treabă doar de două zile. Aşa se înţeleseseră şi Antonio Vítor vându reţstul făinii la târgul din Itabuna. Cu banii câştigaţi, cumpără puieţi de cacao. Plantă încă o mică porţiune de teren, apoi semăna grâu şi la timpul potrivit îl schimbă în bani pentru restul plantaţiei.

In cei patru ani care urmară, el continuă să muncească la Badarósi. Raimunda se ocupa cu pământul- lor, cultivând porumb şi grâu printre

tinerii arbori de cacao, culegând spicele galbene, făcând făină, ducând grâu, găini şi păuni, ca şi banane (plantaseră un dâmb lângă rancho), la târgul din Itabuna unde îşi făcuse o clientelă proprie. Acum Antonio Vítor îl ajută pe Firmo la strângerea recoltei pentru ca şi acesta, la rândul său, să-l ajute când aveau să înflorească şi să dea roade arborii de cacao.

Duminicile, Antonio şi le petrecu ridicând o casă de pământ ars. Construi, mai întâi, un schelet de ramuri pe care îl înfipse In pământ, acoperindu-1 cu frunze de cocotieri. Apoi făcu lipitura – pământ, balega, puţin nisip şi apa. Se dovedi mai solidă ca cimentul. Din când în când, duminica, Antonio şi nevastă-sa acopereau, în joacă, scheletul de bârne şi scânduri cu pământ galben. Lăsaseră loc pentru o fereastră şi o uşă care dădea drept în mijlocul plantaţiei. Se mutară acolo.

Pe locul urtde fusese prima coliba începu sa construiască un mic barcaz pentru uscatul fructelor de cacao. Treaba asta nu numai că era mult mai grea, dar costa şi destui bani. Rân- dui tăbliile – izbutise să cumpere tabla de zinc dar încă îi mai lipseau destule lucruri pentru care trebui să muncească m plus. Când le obţinu, angaja un tâmplar. Şi când barcazul fu gata, aşteptă să înflorească plantaţia.

Intr-o dimineaţă, după luni îndelungate de aşteptare, in timpul cărora se născu fiul cel mare, Joaquin, pe când Antonio Vitor începuse să facă el drumurile cu grâu, făina şi banane la

târgul din Itabuna, se treziră cu arborii de cacao în floare. Antonio îşi chemă femeia. Ea veni şi amândorura li se învârâ lacrimi în ochi la vederea acestor prime Hori de cacao. Făcură, la recolta aceea, 25 de saci de cacao.

Când sosi clipa vânzării celor douăzeci şi cinci de mizerabili saci de cacao,, Antonio Vitor începu aproape să tremure. S-ar fi putut ca o casă atât de importantă ca „Fraţii Zude & Co“ nici să nu ia în seamă o cumpărătură atât de mică. Trecu prin birouri fără nicio speranţă, cu pălăria în cap, bălăbănin- du-şi mâinile.

Când spuse pentruce a venit, funcţionarul care-1 primise îa sala mostrelor îl părăsi fără să pronunţe un cuvânt şi Antoni« Vitor rămase locului, neştiind ce să facă. Socoti plecarea funcţionarului drept o lipsă de interes a Casei pentru afacerea sa. Dovadă era că funcţionarii nici nu catadicseau să-i dea un răspuns, lăsându-1 părăsit acolo, în hol.

N-apucă să spună decât:

— E prima mea recoltă de cacao...

Funcţionarul întoarse capul surâzând, şi Antonio Vitor îşi închipui că băiatul îşi bătea joc de el. Era gata să plece descurajat, când tânărul se întoarse împreună cu Maximiliano Cam- pos. Antonio Vitor îl cunoştea din vedere. In anii trecuţi *t* văzuse deseori în tovărăşia lui Sinho Badaro.

Maximiliano Campos îi strânse mâna, spunându-i „senor'V şi-I rugă să intre. Deabia în birou îşi dădu seama că e cu pălăria în cap. Şi-o

scoase, fâstâcit. O fată care lucra într-un birou alăturat îi surâse şi Antonio^ Vítor, încurcat, zâmbi şi el, răsu- cindu-şi pălăria în mână.

Intrară în biroul lui Maximiliano Campos. Acesta deschise un dulap, scoase o: sticlă cu lichior şi două păhărele. Rosti:

— Pentru propăşirea dumitale!

Antonio Vítor bău lichiorul dintr-o înghiţitură. Maximiliano vru să afle câte ceva despre el, cine e, unde avea ferma.

— E un fleac, domnule Maximiliano. O bucăţică de pământ pe care mi-a dat-o Sinhó Badaró când m-am însurat.

— Dumneata ai muncit la Sinhó?

Ii povesti viaţa sa: luptele alături de Juca, alături de Sinhó„ vorbi şi de căpitan, la sfârşitul bătăliilor din Siquiero Grande. Când isprăvi, Maximiliano îşi spuse părerea asupra decăderii Ba- darósilor:

— Un caz trist, domnule Antonio... Un caz trist...

Apoi îl încredinţă pe Antonio Vítor că va face avere Ia sigur. Intr-o bună zi va ajunge mare fermier. Câţi nu începuseră ca /el? Antonio Vítor se simţea copleşit de fericire. Maximiliano făcu un gest mare. Cacao marca 12000 de reis în ziua aceea şi Maximiliano aranjă să-i plătească 13.000 de reis de fiecare sac, deoarece erau primii de pe o nouă plantaţie.

— Ca să rămâneţi clientul nostru, domnule Antonio, să nu vindeţi altei case recolta dumneavoastră de cacao...

Primi banii cu mâini tremurânde. Ajuns în stradă, nu văzu nimic, nici cerul albastru, nici lumea care trecea şi râdea de el, om în toată firea, dând buzna cu nişte bilete de bancă într-o mână, cu pălăria într-alta, şi râzând prosteşte.

Când îşi reveni, Antonio Vítor se trezi într-un magazin, cumpărând cadouri pentru Raimunda, o bucată de mătase şi o pereche de pantofi.

Se întoarse la plantaţie fără ca veselia să-i fi scăzut câtuşi de puţin. Pentru prima oară călători cu clasa întâia, sperând să poată sta de vorbă, în tren, cu vreun mare cultivator. Unii, care-1 cunoşteau, îl salutară întradevăr, întrebându-1 despre lucruri fără importanţă, însă nimeni nu legă o discuţie mai lungă cu el. Erau colonei bogaţi care purtau costume de stofă fină şi eâzme de piele. Antonio Vítor era îmbrăcat în costumul său obiş- nuit, de bumbac, încălţat cu nişte bocanci ieftini, pe cap cu pălăria găurită.

In plasă, deasupra băncii, aşezase pachetele cu cadouri pentru Raimunda. Timp de trei ore, cât stătu în tren, cuprins de o moleşală plăcută, în vecinătatea coloneilor indiferenţi, Antonio Vítor se gândi Ia bucuria Raimundei când avea să vadă darurile. Pantofii frumoşi, o bucată de mătase, un costumaş pentru copil…

In Itabuna, Antonio Vítor simţise deasemenea, pentru prima oară, necesitatea unui măgar bun. Exista oare vreun moşier sau vreun proprietar de plantaţie, oricât de mică ar fi

fost ea, care să nu aibă un măgar dresat cu care să se ducă Ia plantaţie sau la Itabuna? Trebue neapărat să cumpere unul. Era şi el acuma stăpânul unei plantaţii şi într-o zi avea să ajungă mare fermier. Gândindu-se Ia toate astea, îşi scoase bocancii, pentru a străbate céle şase leghe de noroi până la plantaţie. Ajunse noaptea; felinarul lumina cu flacăra sa roşie, casa de lut.

Raimunda nu numai că nu dădu niciun semn de bucurie văzând darurile, dar bombăni aproape o săptămână/ împotriva a- cestei risipe. Le lipseau atâtea lucruri necesare plantaţiei! Aveau nevoe de seceri pentru strângerea fructelor, căci, desigur, aveau să scoată în anul viitor aproximativ şaptezeci de saci; trebuiau să construiască un hambar pentru fructele crude – doar n-aveau să scoată şi anul ăsta guma tot în lăzi primitive... Raimunda bodogănea toată ziua spunând că a aruncat banii în vânt: Ce-i trebue mătase? Pantofii nici nu încap în piciorul ei cu degete butucănoase şi răşchirate. Numai în privinţa hăinuţelor pentru copil nu protestă. Fu singurul lucru care o bucură, singurul ca- re-i făcu plăcere cu adevărat.'

Dar aşa era Raimunda: tăcută, ursuză, veşnic pusă pe harţă, veşnic împotriva petrecerilor, şi a balurilor care se ţineau câteodată, cu chitare şi armonici în casele zilerilor şi micilor fermieri de prin vecinătate. Când se ducea, nu dansa. Rămânea nemişcată într-un colţ, plângându-se că o strâng pantojii şi chiar şi-i scotea în sala balului. La drept vorbind,

la balurile acestea, la care veneau femeile cu obrajii vopsiţi cu cârmâz şi cu părul cârlionţat prins în panglici colorate, toată lumea se descălţa până la urmă: picioarele acelea nu răbdau pantofii. Din acest punct de vedere Raimunda nu era o excepţie. Se deosebea însă de toată lumea, prin aceea că nu-i plăcea dansul şi refuza cavalerii. Din pricina asta toţi o considerau o fiinţă nesuferită, mai ales că numărul femeilor era mult mai mic decât al bărbaţilor, dornici să danseze. Celelalte femei spuneau:

— Aşa a fost ea Totdeauna: o proastă... încă de pe vremea când trăia la Badarôsi...

Adevărul era însă că nu din prostie se purta Raimunda aşa. Nu-i plăceau petrecerile şi pace. Ei îi plăcea pământul, să-l muncească, să-l planteze, să strângă roadele recoltei. Acolo lucra ca un bărbat, fie că aduna şi despica fructele de cacao, fie că le sdrobea in barcaz, sau Ie storcea sucul vâscos. Se pricepea la toate ca cel mai bun dintre muncitorii delà fermă. Acolo se simţea fericită, în mijlocul plantaţiei cu arbori de cacao, muncind zi şi noapte, trezindu-se în zori, culcându-se odată cu căderea nopţii, şi dormind somnul de plumb al trudei. Când venea vorba despre Antonio Vitor. căpitanul Juan Magalhaes obişnuia să spună că mulatrul îi datora Raimundei prosperitatea gospodăriei sale. Antonio Vitor s-a supus voinţei ei şi a mai cumpărat o bucată de pământ pe care plantară mai multă cacao. Intre timp se născu Roza, fiica1

lor, mulatra cu fata veselă ca Antonio Vitor.

Fiul semăna, în schimb, cu mama. încă de mic, Joaquin avea trăsăturile Raimundei. Era leit ea. Aceeaşi fată închisă, energică, aceeaşi bunătate ascunsă sub firea fui morocănoasă, aceeaşi încăpăţânare. La treisprezece ani fugi de acasă şi se duse să muncească într-o plantaţie îndepărtată. Dar nu stătu mult acolo. Plecă Ia IIhéus unde se angajă să coasă saci la un depozit; curând, părăsi şi postul acesta şi se angajă ca ajutor de şofer. învăţă să' conducă automobilele şi să le repare. Intr-o zi se îmbarcă pe un vapor, ca marinar. Doi ani nu dădu niciun semn de viată, apoi, inir-o zi, apăru pe străzile Ilhéusului (se spunea că ar f,i fost închis) şi se! angajă şofer l'a omnibusul pe care-1 conducea şi azi. Antonio Vitor nu se avea bine cu el; de câte ori se vedeau, se certau – ţăranul credea că fiul vrea să-i comande. Joaquin învăţase multe lucruri de care Antonio Vitor habar n-avea. El trăise printre oameni suspecţi – odată chiar Carlos Zude îi atrăsese atenţia lui Antonio Vitor asupra acestui lucru. Antonio Vitor nu putela să-I înţeleagă pe băiatul ăsta care vorbea frumos şi care-i cerea să plătească mai bine pe cei câţiva muncitori ce-1 ajutau la strângerea recoltei; ba, odată, îi spuse de-a-dreptul că dându-te o plată atât de mică, însemna că ii fură. In ziua în care-i spusese asta, în timpul cinei, când venise pe la plantaţie, Antonio Vítor îi repezi un pumn în gură, umplându-I de sânge:

— Mă faci hoţ? câine!...

Joaquín se ridică să plece; Raimunda îl spălă de sângele care-i curgea din buză şi îi însoţi o bucată de drum. Revenind în casă, nu scoase o vorbă şi pentru prima oară Antonio îşi văzu nevasta rămânând treaza toată noaptea. Ea ţinea nespus de mult la Joaquin. Se înţelegeau bine fără să-şi vorbească, a- mândorura Ie piăcea să rămână ore întregi, tăcuţi, unui lângă altul. Antonio Vítor era guraliv şi ţinea mai mult la fiică-sa, care legase, o mulţime de prietenii cu băieţii şi fetele de pe plantaţiile vecine. Şi ei îi plăcea să vorbească mult, nu pierdea niciun bal, îşi punea trandafiri în păr, se gătea cu panglicuţe şi purta inele false în deget. O iubea pe fata asta,, clienta vânzătorilor turci ambulanţi, dela care cumpăra toate fleacurile.

Adevărul era că Antonio Vítor şi Joaquin nu se înţelegeau din pricină că tatăl nu ierta fiului că nu rămăsese să-l ajute la munca de pe plantaţie. Antonio Vítor nu putea înţelege cum de fusese în stare Joaquin să plece, să se ducă la oraş, să călătorească cu vaporul ca marinar, să conducă autocamioane şi omnibuse ca şofer, când tatăl său avea o bucată de pământ care cerea braţe de muncă. Prezenţa lui Joaquin pe plantaţie ar fi însemnat un muncitor mai puţin de plătit şi Antonio se văicărea mereu de nepăsarea fiului faţă de pământul părintesc. Cum îndrăznise să plece când avelau pământ? Ce naiba căuta acolo? Cu siguranţă că Ia mijloc nu era lucru curat; până şi Carlos Zude îi spusese odată că Joaquin se întâlneşte cu oameni

deochiaţi şi că ar fi mai bine dacă i-ar veni minţile la lbc. Şi ce obrăznicie! Să îhdrăznească să-i spună că el, Antonio Vítor, tatăl său, căruia îi datora tot respectul, îşi plăteşte prost muncitorii, că-i exploatează, că-i fură... şi numai cu-n pumn să-i răspundă la o asemenea neruşinare... Asta-i tot ce făcu Antonio Vítor. El plătea ca toată lumea, cinci mii de reis celor câţiva muncitori pe care-i angaja la culesul recoltei. Firmo, deasemenea, îi dădea o mână de ajutor la munci, şi el îl răsplătea ajutându-i Ia seceriş. Marii plantatori nu erau nevoiţi să recurgă la asemenea mijloace. Aveau mulţi lucrători, şi nu numai în timpul culesului, dar şi după cules, pentru feluritele munci de pe plantaţie: construirea barăcilor, curăţenia fermei şi altelé. Antonio Vítor dădea drumul muncitorilor săi, la sfârşitul culesului, le plătea cât şi cum Ii se cuvenea, şi-i lăsa liberi până la noua recoltă. Şi Joaquin mai spune că-i fură!... El nu ţinea prăvălii la fermă, ca marii plantatori. La prăvălie, da, se fura ca-n codru. Şi lui i-ar plăcea să înjghebeze o prăvălioară pentru cei opt muncitori angajaţi la cules. Atunci n-ar mai plăti câte cinci mii de reis pe zi... Ar scoate-o mult mai ieftin... Dar n-avea capital pentru asta. Banii de care dispunea, deabia îi ajungeau ca să-şi plătească oamenii. Curăţirea plantaţiei, cheltuiala cu hrana, înghiţeau beneficiul unui an întreg. Afară de asta, multă vreme el trebui să-şi mărească plantajia, cumpărând noi puieţi de cacao, din banii câştigaţi pe recolta. Tot ce

agonisea băga în bucăţica asta de pământ. Banul adunat cu atâta trudă se transformase în arbori de cacao. Plantaţia lui... Cu ce mândrie rostea el cuvintele acestea!

Şi Joaquín are îndrăzneala să spună că el îi fură pe muncitori, când era de treizeci de ani pe meleagurile astea. Niciodată nu se mai întorsese la Estancia. Era un vis al lui, pe care nădăjduia să-l realizeze întrro bună zi. Pe acolo treime să existe un fiu de-al său, fiul Iv„onéi, cine ştie, poate mai de soi decât

Joaquín... Joaquín seamănă cu maică-sa... Nu că Raimunda ar fie reia – Antonio Vítor së loveşte cu palma peste gură ca să alunge gândul acesta. Raimunda e bună şi' muncitoare. Ceeace Joaquin a moştenit delà ea este încăpăţânarea, bruscheţea, care îl face să1 semene totodată puţin cu Badarósii. Te pomeneşti că în vinele lui Joaquin curge ceva din sângele Badarósilor; de altfel se şi spune că Raimunda ar fi fata bătrânului Macelino Ba>- daró. In orice caz, Joaquin era/ marea amărăciune a vieţii lui Antonio Vítor. Din ziua aceea când îl lovise cu pumnul peste faţă nu-1 mai văzuse la plantaţie. Şi ca şi cum ar fi fost o înţelegere între ei, nici Antonio Vítor, nici Raimunda, nu pome neau nimic de fiul lor.

In schimb se vorbea mult de Roza, care se căsătorise cu vătaful de pfe moşia colonelului Federico Pintó.. Adevărul este că dacă n-ar fi fost Raimunda, ea nu s-ar fi căsătorit. Roza se născuse în anul când murise Sinhó Badaró, an

ploios în care a fost împărţită ferma Santa Ana. Pel Antonio Vítor şi Raimunda îi întristase împărţirea«, de parcă ar fi fost averea lor.

Pentru pământurile acestea Antonib Vítor îşi vărsase sângele, ucisese oameni. Acum vedea nişte străini punând mâna pe plantaţii1, ridicând alte conacuri. Prin sate se svonea că Olga, văduva lui Juca, ar fi fugit la Bahia unde cheltuia banii ca o nebună. Raimunda se încăpăţâna tot mai mult în tăcere, burta îi creştea, dar nu părăsea munca la plantaţie. Roza se născu în mijlocul acestor nenorociri şi înveseli casuja de lut ars. încă de mică, ajută Ia munca plantaţiei. Când fugi Joaquin, ea mâna măgarii care duceau la hambare fructele de cacao.

începu de timpuriu să se înzorzoneze, să-şi vopsească obrazul de mulatră cu hârtie roşie. Intr-o noapte de petrecere se rătăci pe undeva cu Tiburcio. Când află Antonio Vítor, o pedepsi iar Raimunda, aflând delà ea numele vinovatului, se duse la Tiburcio, înarmată ca pentru încăierare. Fără îndoială că mai ales faima lui Antonio Vítor, care ucisese o groază de oameni pe vremea luptelor dâh Siquiero Grande, făcu pe Tiburcio s-o ia de nevastă pe Roza. Nunta avu Ioc la Itabuna, cu preot. Tinerii căsătoriţi se stabiliră pe moşia colonelului Federico, unde Tiburcio era vătaf şi câştiga 250.000 de reis pe lună. Din când în când Roza îşi vizita părinţii, povestindu-le întâmplările delà moşie. Soţia colonelului ţinea mult la Roza şi-i luase băiatul să-l crească la conac.

In anul acesta Antonio Vítor nădăjduia să strângă nouă sute de saci. Dacă preţul ar rămâne la douăzeci de mii de reis, ar câştiga 18 *contos.* Ii vor prisosi ceva bani ca să facă o plimbare până la Estancia. Nouă sute de saci e ceva... Plantaţia sa face patruzeci de contos. Poate să valoreze şi mai mult, cu toate că n-are instalaţii prea bune, cu toate că barcazul şi hambarele sunt mici, nu există cuptor electric, iar locuinţa nu se deosebeşte cu nimic de casa oricărui muncitor.

Totuşi, dacă plouă, va fi un an bun. Ceilalţi fuseseră răi, ani grei, uneori totul părea pierdut. A trebuit chiar să împrumute, cu dobândă mare, cinci contos atunci când seceta a distrus producţia unei plantaţii tinere. Cu toate acestea, nu numai că nu se ruină – căci după dezastru urmase urcarea preţurilor din 1914 – dar izbuti să-şi plătească datoria, şi pe deasupra mai rămase şi cu ceva bani. îşi mai aminteşte şi de inundaţia care i-a stricat plantaţiile noi şi i-a dărâmat **o** parte, din casă.

Toate acestea au trecut – acum va scoate nouă sute de saci de cacao. Va putea să-şi clădească o casă ma.i bună, să angajeze mai mulţi muncitori, să-i dea Ra¡mundei răgaz să se odihnească, după munca grea delà plantaţie. Avea nevoie de odihnă, era bătrână şi obosită, încărunţise, iar noaptea gemea din pricina reumatismelor. Acuma va putea să se liniştească, poate chiar la anul, într-o casă însorită, văruită. Merita, pe drept, să se odihnească, muncise ca

un măgar de povară. Părea mai degrabă un copac din aceste ţinuturi, cu rădăcinile (picioarele sale răschirate şi negre) adânc înfipte în pământ, decât o femeie care fusese odată tânără. Era ca un copac bătrân de pe aceste meleaguri.

Şi ea avea nevoie de ploaie, care părea să nu mai vină în anul acesta, pentru a-şi lumina obrazul cu unui din rarele ei surâsuri.

De când îi ameninţa seceta, Raimunda era veşnic arţăgoasă, acră, abătută, spunând mereu că vor pierde totul. Ca şi arborii de cacao, avea şi ea nevoie de apă. Dar acum, de peste deal, se apropiau greoi nori încărcaţi de apă. Va ploua, arborii se vor umple de flori, muncitorii se vor înfunda cu picioarele în noroi, fructele de cacao vor prinde culoarea aurului. Pentru Antonio Vítor nu există nimic mai frumos pe lume decât o plantaţie de cacao cu fructele galbene, strălucind în umbra arborilor. Nici pentru Raimunda nu poate fi o privelişte mai minunată. Şi ea va renaşte odată cu ploaia, faţa ei se va mai însenina, picioarele ei vor intra îri noroiul atât de plăcut, cu degetele răş- chiriate, înfipte în pământ – părea mai curând un copac crescut din pământ, decât o femeie. Copac din pământurile astea ale lor, pământ muncit de ei timp de douăzeci şi şapte de ani, amestecaţi cu el, dormind pe el, suferind şi iubindu-se pe el; îngropaţi în pământ, copaci care începeau să îmbătrânească.

3

Q prijinindu-se în bastonul său cu mâner de aur, colonelul Ho- racio Da Silveira se îndreptă încet, încet spre galeria conacului. In faţă se întindeau, nesfârşite, plantaţiile de cacao. Colonelul se opri, în uşa care dădea spre galerie, orbit de lumina violentă a soarelui ce-i supăra ochii obosiţi de ani. Când îl văzu, bătrânul negru îşi scoase pălăria cu respect. Nu se repezi să-l ajute; toţi muncitorii ştiau că nu răbda să-l ajute cineva. Umbla aproape târându-sie, sprijinit în bastonul acela străvechi, câte odată cu obrazul schimonosit de durere, cu ochii aproape închişi, fără să dea însă voie cuiva să-l apuce de braţ sau să-l sprijine. Se răstea la cei care încercau s-o facă; dar îşi cerea iertare numaidecât – nu era în stare să-şi stăpânească pornirile. Deşi era aproape orb, nu recunoştea niciodată, nega mereu, spunând că vede perfect. Când venea cineva Ia el în vizită, îl lăsa să vorbească până îl recunoştea după glas. Atunci începea să vor- bească şi el, amintindu-şi de trecut, discutând despre evenimentele actuale, despre preţul fructului de cacao şi care sunt posibilităţile de urcare, despre politică.

Politica era şi acum marea lui pasiune. Mai păstra încă şefia unuia dintre partidele din regiune, – în această epocă din nou la guvern. Şi, instalat în conacul imensei sale ferme, pe jumătate paralizat de reumatism, aproape orb, stăpânea plantaţii nesfârşite de cacao, tăind şi spânzurând; senor cu mii de voturi, de o

incalculabilă bogăţie, înfricoşător de bogat, cum se vorbea în tot ţinutul. Aproape nimeni nu-1 mai vedea în ultima vreme, şi pe străzile Ilhéusului, în ochii străinilor, colonelul Horacio trecea drept o figură aproape legendară, apropiată şi în acelaş timp foarte îndepărtată, cântată în baladele serbărilor câmpeneşti ca un erou al trecutului, fără a fi uitat niciunul din actele lui importante.

Când colonelul Horacio împlini cei optzeci de ani ai săi, dintre care şaizeci petrecuţi în ţinutul Ilhéusului, fu sărbătorit cu mare fast, atât în llhéus cât şi în Itabuna. Şi asta, cu toate că atunci era în opoziţie, combătând guvernul. Rămăsese în opoziţie încă delà victoria revoluţiei din 1930. Credincios timp îndelungat vechiului regim, fu unul dintre cei care întârzie cel mai mult să participe la noul sistem guvernamental. Păstră încâ o bucată de vreme o atitudine duşmănoasă faţă de cei care dobo- râseră regimul vechi, pe care-1 preţuia, fiindcă în timpul lui1 făcuse avere. Deaceea el trecea drept una dintre cele mai puternice fortăreţe ale opoziţiei din regiunea delà sud de Bahia. Opoziţia sa, faţă de toţi cei care se perindau la cârma statului, păru la un moment dat o şcrânteală de moşier bătrân şi partizanii săi politici începură să se gândească serios la îndepărtarea lui delà şefia partidului, deoarece încurca toate tratativele şi orice posibilitate de înţelegere cu guvernul, dintr-o credinţă încăpăţânată faţă de Washington Louis şi de Vital

Soares.

— E nebun... spuneau prietenii.

Ca dovadă, aduceau răspunsul ce-1 dăduse unor tineri in- tegralişti care-1 vizitaseră, dorind să-l atragă în mişcarea fascistă, pentru prestigiul şi bogăţia lui. Mai întâi şi-l apropiaseră pe fiul lui Horacio; acum nădăjduiau în sprijinul colonelului.

Tinerii făcuseră, plini de încredere, drumul până Ia moşia *„Buen Nombre"* (Nume bun). Vreme de o oră îi tot explicaseră colonelului ce este fascismul, cine era Mussolini, îi vorbiseră despre geniul Iui Hitler, despre progresul Italiei şi al Portuga-

Hei, despre pericolul bolşevismului, despre tot ce intenţionau să realizeze integraliştii în Brazilia, motive pentru care Horacio trebuia să acorde prestigiul său noii mişcări,' să fie unul din şefii săi. Când au intrat I-au salutat cu două *„anaues",* ca pe un mare conducător integralist. Colonelul ascultase toată povestea, măgulit desigur, întrucâtva, de atitudinea şi laudele tinerilor şi la sfârşit îi întrebase dacă scopul lor era să se opună actualului guvern până la reinstalarea doctorului Washington Louis la Preşedinţia Republicii şi a doctorului Vital Soares în postul de şef al guvernului.

— Dacă e pentru aducerea doctorului Washington la guvern, vă stau la dispoziţie...

Conducătorul grupului care-1 vizita îl lămurise că nu era vorba de aşa ceva. Că şeful lor era altcineva. Şi-i făcuse un portret elogios:

„un geniu, un om luminat de dumnezeu“. Ii rostise numele, integraliştii se ridicaseră, salutând cu patru „a- *ñaues“.* Horacio le răspunsese că nu poate să accepte, că el este de partela doctorului Washington, şi că e un om de cuvânt, nu „o corabie cu pânze“.

La sărbătorirea ce avu loc cu ocazia aniversării celor optzeci de ani ai săi, se vorbi mult despre „opera sa“, despre contribuţia pe care o adusese la propăşirea regiunii. II numiră „pionier al civilizaţiei...“ Insă Horacio se simţi teribil de jignit, când, sub pretextul de a-i permite să se odihnească, partizanii săi luară hotărârea să numească la conducerea partidului un avocat tânăr, nou venit în regiune, băiat foarte abil şi nespus de ambiţios. Horacio, retras ia moşie, era la curent cu toate manevrele şi ştia că ele vor fi date pe faţă cu prilejul aniversării. La marele banchet dat în onoarea sa, Horacio ascultă în tăcere discursurile în care se spuneau minuni despre el, card-1 copleşeau cu toate elogiile posibile, într-o ne mai pomenită risipă de laude şi nu dădu semne de atenţie decât atunci când un gazetar (corupt, care venise din BaWa unde îndurase mizeria şi care acum lucra la un ziar din Hhéus) propuse să i se acorde colonelului* ca dar de ziua lui, dreptul de a se odihni după luptele politice, lăsând celor mai tineri sarcina de a continua cu fidelitate „marea sa operă“. Mai vorbiră şi alţi invitaţi, până cineva pomeni numele avocatului José Santos – ca nou şef al partidului. Mâneca Dantas se uita

ţintă la Horacio, studündu-i fizionomia pe care o cunoştea atât de bine. Colonelul arăta Ia faţă ca şi atunci, când, într-o bună zi„ descoperise că Estera îl înşală. Aceiaşi ochi mohorâţi, gura puţin strâmbă, fruntea încruntată.

Maneca Dantas intrase şi el în complotul pus la cale împotriva lui Horacio. José îi expusese toate propunerile guvernului, care dorea sprijinul partizanilor lui Horacio. Maneca ar ii putut ajunge prefectul IIhéusului dacă bătrânul colonel n-ar fi fost tare de cap, menţinându-se pe poziţia lui stupidă – „stupidă“, repeta avocatul cu emfază, de a sprijini un lucru care nu mai există: vechea republică. Şi José şi Dantas combăteau cu tărie atitudinea absurdă a colonelului, mai ales că însuşi guvernul solicita cu insistenţă sprijinul partidului lor. In toată ţara nu mai exista un om care să se menţină pe poziţia aceasta intransigentă faţă de revoluţia victorioasă. Toţi partizanii guvernului căzut se arătau înţelegători şi-şi manifestau dorinţa de a colabora cu noul guvern. De posibilitatea unei revoluţii nici nu putea fi vorba. Colonelul Maneca nu văzuse oare, cu ochii lui, ce s-a ales din răscoala din 1932 delà San Paulo? A fost ultima şi, afară de asta, toţi aceia care luaseră parte la *ga,* nu se aflau astăzi alături de guvern? Dece se mai gândea atâta Horacio? José declarasé categoric:

— S-a isprăvit cu el, domnule colonel, s-a isprăvit... Şi noi nu ne mai putem lăsa conduşi de un bătrân *„détraqué".*

Maneca Dantas nu ştia ce înseamnă „détraqué“ şi nici nu-1 întrebase pe José. Deabia acasă, fiul său – pe atunci student în drept, îi explicase cu vorbe destul de încurcate, înţelesul cuvântului. Doctorului José Santos, Maneca Dantas se mulţumi să-i dea un sfat:

— *Vosmicé* !), nu-1 cunoaşteţi pe vecinul Horacio, domnule doctor? Dacă l-aţi cunoaşte, nu v-aţi băga în istoria asta...

José ridicasé din umbri, urzind mai departe mica Iui conspiraţie.

La banchet, Maneca Dantas asculta discursurile, studia figura lui Horacio, trecându-şi privirile delà unul la altul. Horacio era pregătit pentru orice.

Mulţi se duseseră la moşia lui, mânaţi de dorinţa unei intrigi infernale. însuşi Maneca Dantas se dusese să-i aducă la cunoştinţă intenţiile şi propunerile lui José şi-i explicase înţelesul cuvântului „détraqué“.

— E pe franţuzeşte, vecine.[6]

— Niciodată n-am putut să înghit persoanele care vorbesc în limbi de *gringo... x)* spusese Horacio, şi Maneca ştia că aluzia colonelului era pentru doctor,

La despărţire, Horacio îşi sfătuise prietenul:

— Lasă băiatul să dea din coate... I-arăt eu lui. Lasă-1 în seama mea.

Şi acum se aflau strânse la hotelul principal din llhéus a- proape două sute de persoane, în vederea banchetului. Lumea cea mai bună din

6) Domnia-voastră (N. T.)

regiune: membri ai opoziţiei şi guvernamentali, negustori şi moşieri, exportatori, medici, ingineri şi agronomi. Toţi sărbătorind a optzecea aniversare a colonelului. Mâncări şi băuturi, băuturi scumpe, şampanie şi lichioruri rare, ne mai văzute Ia llhéus, fuseseră aduse special pentru acest banchet. Afară, câţiva oameni se înghesuiau pe la ferestre să-l vadă pe Horacio Da Silveira, pe care cei mai mulţi îl cunoşteau din auzite. Foarte rar puteai să-l vezi pe colonel părăsindu-şi moşia. El trăia, mai tot timpul, retras în hotarele domeniilor sale.

Se aflau acolo, şi Maneca Dantas era îngrijorat. Nimeni dintre cei de faţă nu-1 cunoştea pe Horacio Da Silveira atât de bine ca 4, care-i fusese tovarăş de arme în luptele din Siquiero Grande, amândoi se îmbogăţiseră defrişând terenuri, plantând cacao, ucigând' oameni. Trecuseră treizeci de ani şi câţiva mucoşi voiau să-l doboare pe Horacio delà conducerea partidului, să-l îndepărteze de politică. Găseau că e prea bătrân, ramolit, „détraqué“... Il priveau pe Horacio care asculta cum e propus José Santos, „strălucitul avocat“ – spunea oratorul – ca şef al partidului. In timp ce tânărul îşi rostea discursul, Maneca Dantas se gândea la vremurile de altădată, când Horacio era senator. Dormea în timpul şedinţelor şi nu deschidea gura decât ca să mormăie vreo aprobare. Niciodată nu pleca la Senat fără să-şi ia revolverul, ca şi cum s-ar fi dus la o încăierare. La oraş cheltuise banii prin cabarete, cu femei

uşoare. Când se întorsese acasă găsise fermele lăsate de izbelişte şi îşi dăduse demisia din Senat. Făcuse să fie ales în locul său doctorul Rui, care stârni admiraţia senatorilor prin câteva discursuri strălucite. Şi deasemenea nu mai acceptă niciodată vreun loc în Parlament sau sarcini politice. Se mulţumea să fie şeful partidului, „Părintele săracilor“. Până şi prefecţii: cei din llhéus şi Itabuna şi judecătorii erau oamenii săi. Nădăjduia ca fiu-său, după ce avea să-şi termine studiile, să pro-[7]

fite de influenta lui pentru a căpăta anumite funcţii şi a face repede carieră. Intradelvăr, tânărul fu ales deputat da stat, cum îşi luă licenţa, dar veni revoluţia ş)i îşi pierdu postul. Acum se apropiau din nou alegerile şi José Santos îi cerea să sprijine guvernul cât mai era timp, să propună candidaţi, să-şi pună el însuşi candidatura de deputat de stat, sau federal (cine ştie?). Tânărul aduse discursul său în aşa fel încât banchetul părea mai degrabă o sărbătorire a lui José decât a lui Horacio. Fără îndoială că dintre toţi cei prezenţi numai Maneca Dantas se aştepta la o reacţie din partea bătrânului colonel. Aproape toţi erau siguri că Horacio va primi cu plăcere, omagiul şi va lăsa conducerea partidului in mâna „ilustrului avocat“ care stătea la celălalt capăt al mesei, zâmbind modest în faţa atâtor laude.

Sosise momentul ca Horacio să mulţumească. Colonelul îl rugase pe fiul lui

7 Străine. (N. T.)

Maneca Dantas să-i scrie un discurs pe careH dădu să fie copiat cu litere foarte mari pentru ca să-l poată citi uşor. Dar când se ridică, în mijlocul aplauzelor, nu scoase nâcio hârtie din buzunar. Deschise puţin ochii obosiţi, privi pe toată lumea, pe ziaristul care vorbise, pe doctorul José Santos, îi zâmbi lui Maneca Dantas şi lui Brazo. La început tremurătoare, vocea lui se înălţă puternică, fără pic de şovăială în ea. Părea chiar vocea unui tânăr, când spuse:

— Ăsta nu mi se pare un banchet de sărbătorire a unei aniversări. îmi pare mai degrabă înmormântarea unui om bogat, ale cărui rude se bat pentru moştenire... Cam aşa ar veni...

Şi se aşeză în mijlocul unei tăceri înfricoşate. Nimeni nu ştya ce să facă, ce să spună. Se uitau cu toţii când Ia Horacio, care adormise parcă din nou, când la José, care se silea să zâmbească, alb ca varul la faţă.

Şi aşa, în atmosfera aceasta se termină banchetul care era „medalia de aur“ (cum scria „Ziarul de Seară“) a celei de a opt- zecea aniversări a colonelului Horacio Da Silveira.

Şase zile după aceea, doctorul José Santos era asasinat în Itabuna. Venea tocmai delà o şedinţă a Masoneriei când fu răpus de un glonte. Asasinul se făcuse nevăzut. Apoi începu să circule prin oraş şi prin Ilhéus svonul că asasinatul fusese pus la cale de Horacio. Maneca Dantas explica unui grup de membri tineri din partid, printre care şi ziaristul:

— *Vosmices,* nu-1 cunoaşteţi pe cumătrul Horacio. II ştiţi numai după nume, din auzite. Eu, care-1 cunosc personal, care-I cunosc de aproape...

Crima făcu vâlvă mare. Demult străzile civilizate ale Hheu- sului şi Itabunei nu mai fuseseră stropite cu sânge. Asasinatele erau fapte ale trecutului, care mai dăinuiau doar în memoria chi- tariştilor orbi, dela serbările câmpeneşti, în poveştile pe care mamele le spuneau fiilor în locul basmelor pentru copii. Şi iată că acest trecut reînvia. Un avocat cădea răpus de un glonte, în faţa clădirei Masoneriei. Profitând de acest caz, ziarele reamintiră de vechile încăierări, de luptele din Sequiero Grande, pentru cucerirea pământului

Se deschise o anchetă judiciară, care nu lămuri însă nimic, pentrucă Horacio se hotărî, în sfârşit, să sprijine guvernul. Şi de atunci nimănui nu-i mai trecu prin cap să-l îndepărteze dela conducerea partidului.

Dar adevărul e că Horacio, cu toată pasiunea lui pentru politică, n-o mai înţelegea bine, aşa cum se desfăşura ea în vremurile acelea turburi, de după victoria revoluţiei din 1930.

— Curată babilonie politica asta modernă – cum spunea el – cu comunişti, cu fascişti... Fiul său era de partea fasciştilor şi purta cămaşă verde. Cumătrul Braz, om bătrân, umbla ca acum câţiva ani, cu pistolul în mână, apărând întrunirile de stânga, spunând că străinii voiau

să-i ia pământurile şi că el nu le va da. Braz încă mai ţinea cu Horacio, dar folosea cuvinte de care colonelul nu auzise niciodată până atunci, ba unii chiar îl considerau comunist. Braz fusese acela care se repezise la fiul lui Horacio, pe străzile liheusului, într-o zi când cei de stânga au împrăştiat o manifestaţie fascistă; Horacio îşi spunea sieşi:

— Ia te uită cei zile am apucat!... Ce harababură.

Nu, hotărât, nu înţelegea politica asta, atât de diferită de cea dinainte, când oamenii votau, în loc să discute pe stradă. Horacio îi privea cu neîncredere atât pe comunişti cât şi pe fascişti. Apoi se mai vorbea până şi de „drepturile muncitorilor“! ..„lucru pentru el, de neconceput. Găsea că feciorul său care se îmbrăca în cămaşă verde, ridica braţul şi striga: „anaues“, era niţel cam scrântit. Dar nu se amesteca în treburile, astea, căuta să se gândească cât mai puţin la băiat, pentru ca astfel să nu-şi mai aducă aminte nici de Ester. Ea era vinovată de toate... O femeie fricoasă, lipsită de voinţă, care nu dăduse dovadă de curaj decât în momentul în care îii pusese coarne. Bătrâneţea-i era amărâtă de toate lucrurile ast,ea şi de fiu-său, spre care nu se simţea deloc atras, de care nu se simţea legat prin nimic.

Silveirinha, avocat şi ex-deputat nu făcea altceva decât să toace bani în Ilheus. Era fricos – semăna cu Ester – îngălbenea când auzea câte-o împuşcătură. Ura plantaţiile dej cacao, stătea

acolo cât putea mai puţin. I se povesti lui Horacio că odată, în timpul unei încăerări politice, băiatul o luase la sănătoasa pe străzile Ilheusului, şi faptul acesta îl desgustă pe bătrânul colonel. Horacio aprecia curajul mai presus de orice virtute şi îl durea că fiu-său semăna cu Ester, care sie temea şi de umbra ei. Câteodată Horacio discuta cu Maneca Dantas şi amândoi se plângeau de meschinăria şi incapacitatea fiilor lbr, care, după ce-şi luau licenţa, băteau străzile Ilheusului, cheltuind bani cu prostituatele. Ei munciseră pentru feciori, pătrunseseră în ţinuturile acelea sălbatice ortiorând oameni, plantând cacao, pentru a-i face pe ei, într-o zi, cineva şi nu pierde-vară cum erau, incapabili, inutili. Horacio dădea vina pe Esteir, pe ţirea ei fricoasă, transmisă lui Silveirinha. îşi amăra bătrâneţea cu lucrurile acestea şi se înfunda la moşie ca să nu mai audă de nimic.

Până l'a urmă, nu mai puse piciorul în Ilheus; trăia la conac, conducând muncile la culesul recoltelor, certându-se cu lucrătorii, îngrijit numai de mulatra Felicia.

Horacio avea una dintre cele ma! mari averi din regiunea arborelui de cacao. Plantaţiile sale se întindeau dela Ferradas până hăt departe, cuprinzând cea mai mare parte a pământurilor din Sequiero Grande. Hotarul dintre districtele Ilheus şi Itabuna trecea prin plantaţiile sale. Aduna peste patruzeci de miî de saci de cacao, avea nenumărate case de închiriat la Itabuna,

Pirangi, II- heus, şi mulţi bani depu,şi la bancă. Cu toate acestea ducea aceeaşi viaţă simplă de odinioară. Nu făcea nidun fel de lux la conac şi economisea banii ia centimă, ca oricare săra.c. Striga împotriva risipei de bani a fiului său. Drămuia plata muncii la plantaţii; odată pedepsise aspru pe un vătaf care încercase să-l fure.

In dimineaţa aceea, după ce mâncă, se târî până pe verandă. Se ducea să stea la soare, să-şi încălzească trupul uriaş, acum gârbovit, să audă discuţiile negrilor. Curtea era goală; câţiva oameni treceau sprei plantaţii. Tocmai fusese terminat un rest de încărcătură. Horacio simţea razele soarelui dogorindu-i pielea sbârcită. Un negru bătrân îi ură ziua bună. Horacio îşi întoarse ochii spre el:

— Tu eşti Roque?

— Da, domnule...

— Arde soarele, nu-i aşa?

— Arde, domnule...

Horacio se gândea Ia secetă. Dacă nu plouă, s-a dus recolta. Nu mai realizează beneficii anul acesta, nu mai poate să cumpere pământ nou, nu mai poate să pună mâna pe noi plantaţii.

— Şi dacă nu plouă...

Negrul privi cerul. Zărise, cu puţin înainte, norul de ploaie care se apropia:

— Plouă, da, stăpâne. *Vosmice,* nu vedeţi norul?

Horacio tresări, privi cerul dar nu văzu nimic:

— Ce crezi că sunt orb?

— Nu, domnule... spusei negrul cu teamă. — Numai că *vosmice,* nu voia să spună...

Horacio se uită din nou la cer. Ni> vedeia nimic:

—- E nor de ploaie, eşti sigur că e?...

— Şi creşte mereu, stăpâne... Plouă diseară...

Horacio se ridică şi se duse până la balustrada verandei:

— Du-te şi chiamă-1 pe Chico Blanco... Repede!

Negrul fugi să-l caute pe vătaf. II găsi în odaia lui, stând la masă. Horacio, cârd nu se mişcase de pe verandă, îl simţi că vine după sgomotul paşilor. Cunoştea paşii lui Chico Blanco, un mulatru gras, brutal cu „zil'erii“, care se pricepea să-i facă pe oameni să dea randament în muncă.

— Bună seara, stăpâne.

— Ai văzut că stă să plouă?

— Da, stăpâne. Tocmai eram să viu să vă spun...

— N-ai văzut nimic; nimeni nu vede nimic dacă nu văd eu. Re nimeni nu-1 interesează. Trebue să stau mereu de veghe... încă de ieri ştiam c-o să plouă. Azi dimineaţă am văzut norul...

— Dar, stăpâne..?

— Gata!... E aşa cum spun eu! L-am văzut înaintea tuturor... Vătaful tăcu. La ce bun să mai; lungească vorba? Horacio se gândi o clipă şi apoi

ordonă:

— Trimite1 să pună la adăpost recolta. Să se lucreze în barăci, să se cureţe hambarele. Strânge oamenii din Riberon Seco. Angajează muncitori...

Vătaful plecă. Horacio rămase tăcut câteva minute, dar nu se mai putu stăpâni şi-l întrebă pe negru:

— Roque...

— Da, domnule?

— Creşte norul, Roque?

— Mult, domnule...

Horacio zâmbi. Va vedea încă o ilecoltă, arborii de cacao încărcaţi cu fructe. Ar trebui, să se ducă la Ilheus să încheie afacerea cu Schwarz. După cules va mai cumpăra pământ. Şi într-o zi – sa gândi el cu tristeţe – toate vor fi ale băiatului!... „Ce trist e să mori“! Ii place atât de mult să vadă arborele de cacao înflorit şi încărcat!... Ii place atât de mult să cumpere pământuri, să strige îa oameni, să facă afaceri... Din fericire, n-avea decât un fiu şi asta îi dădea siguranţa că moşiile sar© nu vor fi împărţite, ca atâtea altele, ca ale Badarosilor, de pildă... Plantaţiile colonelului Horacio Da Silveira nu vor fi niciodată împărţite. Vor rămâne mereu plantaţiile sale...

— Creşte norul, negrule?

— E mare, domnule.

— Plouă azi?

— La noapte plouă, domnule...

Soarele îl dogoreşte pe Horacio Da Silveira.

Dar el simte pe pielea-i uscată mângâiere'a închipuită şi de mult aşteptată a ploii, căzând în picuri repezi, spălând pământul, răzbind până Ia rădăcinile copacilor, dând vlagă arborilor de cacao:

— O să fie o recoltă mare, negrule.

— Va fi, da, domnule.

Norul acoperă soarele; îi învăluie umbra şi pe colonel.

4

D apagalul întrerupea tăcerea curţii cu ţipătul său gutural, re- petând fraza învăţată de ani de zile:

— Bagă de seamă la cacao, negru nenorocit!

Auzise cuvintele acestea ani de-a-rândul dela Teodoro das Baraunas. Când acesta fugi, în timpul luptelor din Sequiero Grandle, papagalul rămase în conacul Baraunasilor, şi Badarosii îl preluară. Mai întâi îl duseră la Il'heus, dar când fură nevoiţi să vândă casa din oraş şi dona Ana veni cu căpitanul Juan Ma- galhaes Ia plantaţia ce le rămăsese, îl aduseră din nou în mijlocul plantaţiilor de cacao. Era un papagal din acei mici, din rasa celor mai vorbăreţi. Se nurneia Chico, şi el singur îşi repeta toată ziua numele:

— Dona Ana – spunea el – lui Chico îi e foame...

Nu-i era deloc foame; dar îi plăcea lui să vorbească. După socotelile donei Ana, papagalul avea peste patruzeci de ani. Mun- citorii spuneau că papagalul este pasărea care trăieşte cel mai mult, că poate trăi peste o sută de ani. Când

Chico veni să tină tovărăşie Badarôsilor, era specializat în vorbăria aceasta pe care Teodoro i-o predasie cu multă răbdare. De pe velranda conacului insulta., fără alegere), atât pe muncitori cât şi pe musafiri. Teodoro râdea înveselit. In noul cămin, Chico nu-şi părăsi obiceiurile, ci, dimpotrivă, mai câştigă şi altele, ca râsul sonor, în cascadă, al căpitanului Juan Magalhaes, un râs hohotitor, care se pierdea peste plantaţii, purtat de vânt. Deasemenea, învăţă delà dona Ana să strige găinile, raţele şi păunii să vină să mănânce porumb.

Dar unul din jocurile sale favorite, când scăpa din colivia din bucătăria unde şedea deobicei, era să se urce pe verandă cu pasul său de marinar. De aici insulta negrii care lucrau în bar- cazel. După ce obosea strigând vorbe urâte şi îndemnându-i pe zileri la muncă, începea să cheme păsările din curte, imitând sgo- motul pe care-1 făcea dona Ana cu buzele şi râpâitul boabelor de porumb, căzând în farfuria de tablă. Păsările: găinile, păunii, raţele! şi gâştele, veneau în goana mare de prin toate cotloanele, se strângeau in faţa verandei, aişteptând porţia de grăunţe. Chico chema până Ie vedea pe toate. Şi atunci dădea drumul la cascada de râs a căpitanului Juan Magalhaes. Acesta spunea că Chico moştenise) delà Teodoro das Baraunas nu numai limbajul urât şii ordinele date muncitorilor, dar şi ceva din caracterul său pervers.

Ultima achiziţie a lui Chico, în materie de

fraze, achiziţie cu care se mândrea mult, de vreme ce o rep'eta dejs, era acel strigăt al lui Juan Magalhaes când, sosind delà Ilhéus şi sărind de pe cal în poarta plantaţiei, îi véstise donei Ana urcarea preţurilor:

— Dona Ana, o să ne îmbogăţim iar!

In ziua aceea căpitanul părea că nu mai ştie să rostească alte cuvinte, şi îndruga mereu vorbele, acestea, pe toate tonurile, începând cu acel strigăt care făcus/ei să se cutremure conacul, sbur- lind şi penelel lui Chico, şi terminând cu şoaptele dulci, strecurate la urechea donei Ana, în timp ce amândoi stăteau întinşi în hamacul de pe! verandă.

I-o spuse şi lui Chico, ţinându-1 pe un umăr:

— Chico, o să ne îmbogăţim iar!

Apoi mângâie capul lui Chico. Papagalul închise ironic un ochi. Şi de atâtea ori îi fu dat să audă fraza aceasta, nu numai în prima zi, dar şi în cele următoare în care cacaoa făcea salturi de preţ absurde, încât îi rămăslese în memorie şi o striga tuturor. O striga muncitorilor, bucătăresei la bucătărie, găinilor în bătătură, căpitanului Juan Magalhaes, domei Ana şi lui însuşi când rămânea singur:

— Dona Ana, o să ne îmbogăţim iar! %

Apoi râdea în cascada de râs satisfăcut al lui Juan Magalhaes. Râdea până nu mai putea. Repeta fraza de mii şi mii de ori:

— Dona Ana, o să ne îmbogăţim iar!

îşi scutura aripile, se umfla semeţ, şi-şi desfăcea penele cozii într-un mare evantai verde.

D

căderea, nimeni nu se gândea să-i spună dona Ana Magalhaes – auzi strigătul gutural a! papagalului, însoţit de o cascadă dubla die râs. Toate acestea păreau o caricatură. Vocea pasării deforma cuvintele, era artificială, aproape metalică, nu avea nimic din căldura vocii căpitanului. Cu toate acestea, dona Ana surâse cu faţa luminată de speranţă auzind fraza:

— Dona Ana, o să ne îmbogăţim iar...

Acum nu pentru ea sau pentru căpitan dorea să se reîntoarcă vremurile de altădată, când Badarôsii stăpâneau întinderi mari de pământ, când toată lumea îi saluta pe stradă, când negustorii se înclinau cu respect în pragul prăvăliei lor. Pentru copii, pentru fetele care se căsătoriseră modest, pentru soţii lor care aveau nevoie de ajutor, dorea asta. Ginerele, medic, ar fi vrut să plece din Pirangi, să practice în capitală, să se prezinte la un concurs pentru o catedră la Facultate. Dacă s-ar îmbogăţi iar, dacă pământurile şi resturile de terenuri nedefrişate pe care le mai aveau de ptantat, rămăşiţă din vremurile de belşug, s-ar urnele din nou de cacao, visul fetelor s-ar putea împlini. Oare în-tradevăr fetele torceau visul acesta, sau dona Ana visa şi pentru ele? Mai posedau încă o sfoară de pădure sălbatică. De treizeci de ani aşteptau ca acei copac? să fie doborâţi, pentru a se planta în locul lor puieţi de cacao. Dar, pe lângă că n-avuseseră niciodată bani, dona Âna

nici nu i-ar fi îngăduit căpitanului să vândă pădurea, lucru rar în ţinuturile delà sud de. Bahia, unde pământul e cultivat metru de metru cu cacao. Li se făcuseră oferte bune, şi die multe ori, în veşnica lor strâmtorare, căpitanul era cât pe*

aci s-o vândă. Dar se izbise totdeauna de hotărârea de neclintit a dcnei Ana:

— In pădurea asta sălbatică se află viitorul fetelor noastre.

Acum începuse să vorbească de nepoţi. Pentru ei se gândea să planteze pământul, să mărească din nou averea Badarosilor. Şi visa, în liniştea odăii sale, la un nepot care i-ar purta numele ameninţat să dispară.

In familie nu rămăsese niciun bărbat şi când sărăciră cu toţii căpitanul nu-şi mai ţinu promisiunea făcută lui Juca, de a lua numele Badarosilor. Promisiunea fu dată uitării după incendierea conacului, la sfârşitul luptelor, când Horacio puse definitiv mâna pe situaţie. Şi numele Badaro se stinse odată cu moartea lui Sinho. Rămânea numai dona Ana. Nepoţii purtau numele altor oameni, de curând legaţi de pământurile arborelui de cacao. Oameni care nu aveau rădăcini aici. Nu erau ca dânsa. Dona Ana Badaro... Se iviseră oameni noi în ţinuturile acelea, oameni pe care nimeni nu-i cunoştea şi care soseau zilnic atraşi de aurul arborilor de cacao. Cât desprte cei vechi, care îmblânziseră, care plantaseră pământul, toţi erau bătrâni, pe ducă! Fără îndoială că lor le. aparţine de drept

pământul acesta – se gândea dona Ana. Ei l-au cucerit, ei l-au pecetluit cu sânge, cu mult sânge, care stropeşte pădurile sălbatice şi casele din Siquiero Grande, mai ales.

Dona Ana Badaro trăieşte cu visul unui viitor mai bun pentru fiicele sale, pentru gineri şi nepoţi, şi cu amintirea acelui trecut plin de măreţie. Unde e oare fata oacheşă, sfioasă, de altădată, sfioasă în faţa privirilor îndrăgostite ale lui Juan Magal- haes, dar aprigă şi curajoasă, ca cel mai viteaz dintre bărbaţi, în momentul luptelor? Treizeci de ani au trecut peste ea şi azi părul ei negru a albit, ochii săi atât de frumoşi s-au ofilit, carnea ei tare s-a muiat. Treizeci de ani de sărăcie pot măcina un om. In dona Ana, însă, zăcea un orgoliu care o ţinea tare şi-i' păstra neştirbite visurile, în ciuda anilor care-i îmbătrâneau trupul". Intr-un cufăr pe care nu-1 deschisese niciodată se găseau amintirile cele mai scumpe din epoca de glorie a Badarosilor. Vălul de mireasă, biblia din care Sinho punea să se citească înaintea oricărei acţiuni, două pistoale, unul pe care Teodoro das Baraunas îl oferise lui Juan în ziua nunţii, şi celălalt al lui Jucq, neuitatul unchi „cel mai galant, cel mai perfect conchistador, care planta cacao călcând pe cadavre“. Cine a scris cuvintele acestea? Dona Ana păstrează şi astăzi articolul tăiat din ziar. Un tânăr, scormonind întâmplările petrecute cu treizeci de ani în urmă, scrisese câteva cronici la ziar, spunând aceste cuvinte despre Juca. Dona Ana adăugase bucata de

gazetă la celelalte relicve, ascunse. în cufăr. Orgoliul său mai era satisfăcut şi de baladele cântate de orbi la serbărilfe câmpeneşti, balade care vorbeau de luptele din Siqu- iero Grande. Uneori, când dona Ana mergea la vreo serbare, la Itabuna sau Pirangi şi auzea un cerşetor chitarist cântând în faţa curioşilor de curând sosiţi în ţara fructelor de cacao, baladele pline de groază, în ea se deşteptau sentimente felurite, o cuprindea dorinţa să se apropie, să se scufunde în povestea tatălui şi unchiului (ea însăşi era cântată într-o baladă). Şi totodată îi venea să fugă departe, ruşinată de sărăcia ei de acum. Vociea orbului, tremurătoare, potrivită cântecului acela primitiv şi simplu, aducea Ia cunoştinţa tuturora luptele crâncene dintre Badarosi şi Horacio. Nu trecea mult timp şi câte cineva o recunoştea şi o arăta, pe ascuns, spunând celorlalţi:

— Uite-o pe dona Ana Badaro, fiica lui Sinh6.

— Se spune că ochia mai grozav ca un bărbat.

Şi ea o lua instinctiv la fugă, să nu-i mai vadă în ochi pe acei ce-i aminteau de trecut! Dar sentimentul acesta o părăsea curând. In realitate, îi făcea plăcere să audă numele tatălui, unchiului şi chiar numele ei, în gura chitariştilor orbi pe. drumurile ţinutului arborilor de cacao.

Trecuseră treizeci de ani de când negrul Damian înnebunise. Greşise ţinta trăgând în Firmo şi îşi luase lumea-n cap, repetând profeţia

lui Leremias, pustnicul din pădure.

Dona Ana niciodată nu pomenea de timpurile acelea. Ginerele ei, medicul, ii punea câteodată întrebări, vrând să cunoască amănunte şi stăruind, lacom, să audă întâmplări eroice. Ea se închidea în sine, răspunzând cu o voce dintrodată aspră:

— Astea-s lucruri din trecut, băiete, sunt poveşti despre oameni care-au murit şi e păcat să mai pomenim de ele...

In schimb Juan Magalhaes, când se apuca să-i povestească ginerelui, umfl'a totul, inventând ceeace nu ştia, dând istoriilor acelora o savoare de anecdotă la o masă de poker. Eroul principal în aceste povestiri era tocmai el, care luptase de nevoie şi asta doar spre sfârşitul luptelor.

Nu trece o zi fără ca dona Ana să nu-şi amintească de vremurile acelea. Sunt amintiri care-i dau putere să viseze un viitor mai puţin vitreg. Chiar dacă nu vorbeşte de trecut, dona Ana este aceea care veghiază asupra tuturor obiceiurilor. Ea păstrează vie istoria Badarôsilor, ferind-o de atacul timpurilor acestora noi.

De n-ar fi fost ea, Juan Magalhaes ar fi cerut bani cu împrumut chiar lui Horacio, duşmanul lor de moarte, învingătorul în luptă, cel care le incelndiase conacul, devastase plantaţiile, pusese să-l omoare pe. Juca şi pe atâţia oameni ai Badarôsilor. Ea refuzase. Dei atunci, căpitanul bodogăneşte împotriva acestui orgoliu prostesc de sărac. Nu era numai o chestiune de orgoliu.

Juan nu înţelegea. Dona Ana încerca să păstreze neştirbită realitatea de acum treizeci da ani, şi totodată duşmăniile. Simţi o mare părere de rău când Antonio Vitor se împăcă cu Firmo, cu toate că atât unul cât şi celălalt nu fuseseră decât nişte personaje secundare. O dertă pe Raimunda, ca şi cum ea ar mai fi fost încă „sinha sinha“ die altădată, iar cealaltă doar fată-n casă. Astăzi amândouă erau la fel, recoltând şi una şi cealaltă aproape aceeaşi cantitate de cacao. Realitatea acelor timpuri era atât de prezentă în sufletul donei Ana, încât ea urmări cu un interes deosebit toată acţiunea meschină a doctorului José Santos, împotriva lui Horacio pentru şefia partidului. Şi când Horacio îl lichidă pe José, ea respiră uşurată şi satisfăcută. Erau la masă. Auzind ştirea, spuse căpitanului, fetei sale şi medicului care-i era încă logodnic:

— Asia e un adevărat bărbat...

Căpitanul rămase cu gura căscată în fata acestui compliment făcut de către soţia sa duşmanului de moarte. Dona Ana explică:

— N-am nicio simpatie pentru el, dar nu se cuvenea să i se ia ce a cucerit. De drept, şefia era a lui. Poţi să-i compari pe nevolnicii ăştia cu un om de talia lui Horacio? N-am nicio simpatie pentru el, dar bietul om a făcut bine...

Aşa este dona Ana, cu toate că azi n-a mai rămas nicio urmă din fata frumoasă şi oacheşă de odinioară, care purta icoanele Fecioarei la procesiunile din Ilhéus şi punea mâna pe pistol în luptele din Siquiero Grande. Dona Ana

Badaro,, tinerica cu nume şi bogăţiei legendare în tinutut plantaţiilor de cacao, era dorită şi temută de oricare tânăr venit să-şi câştige viata prin locurile acelea. O cuceri un jucător, în necazul celorlalţi aventurieri de pe atunci. Azi e bătrână şi slăbită, dar inima ei a rămas tânără. Trăieşte într-o altă lume, mult mai frumoasă decât cea de azi, o lume în care afacerile cu cacao se rezolvau prin împuşcături în stradă, şi nu ca acum, în birourile comercianţilor, prin convorbiri telefonice şi telegrame.

Papagalul îşi tipa ultima frază învăţată. Dona Ana surâde, se uită la cerul întunecat de norii de ploaie. Căpitanul adusese două ştiri: urcarea preţului şi ploaia. EI era acelaş, mereu entuziast şi vesel, optimist şi plin de planuri. Dar de data asta, dona Ana se gândea să-l siilească să acţioneze. De data asta nu va mai sta cu braţele încrucişate, pradă imaginaţiei dusă cu mintea în trecut. De data aceasta vor defrişa pădurea, vor planta cacao, ca să refacă averea Badarosilor. Şi dona Ana va trace din nou pe străzile Ilheusului, respectată de toţi. Numele Badaro nu va mai însemna numai trecut, ci şi viitor.

Papagalul ţipă. Dona Ana priveşte neclintită norii de ploaie: – Adevărat, Chico, o să ne îmbogăţim iar...

Zâmbetul ei are ceva din zâmbletul blând şi hotărât al Iui Sinho Badaro.

6

T deea aceasta îi veni lui Varapau într-o zi

cu soare puternic, în timpul grelei munci delà sfârşitul strângerii recoltei. Ultimele fructe – bulgări de aur – erau doborâte, fiind ameninţate de soarele arzător.

Varapau era un om uscat şi înalt. De aici i se trăgea porecla care-i înlocui definitiv numele, pierdut într-un trecut îndepărtat. Nu se ştie de unde venise. Fusese, rând pe rând, lustragiu, vânzător de bilete de loterie, hamal în IIhéus, şi cine mai ştie încă ce? E posibil1 să fi fost şi hoţ, după eurri se spunea în şoaptă pe la fermele vecine. Adevărul este că Varapau datora la prăvălie o groază de parale. Se îmbolnăvise de sifilis şi drept urmare zăcuse aproape trei luni întins în pat. Făcuse atâtea datorii, încât Capi, tovarăşul său de locuinţă, om care cunoştea bine viaţa delà fermă, îi spusese:

— Ai să mori muncind şi n-ai să-ţi poţi plăti datoriille niciodată, nenorocitule...

Dar Varapau nu voia să moară. Cu atât mai puţin să moară muncind din greu şi fără nicio perspectivă, pe nişte plantaţii de cacao. Nici el nu ştia dete-şi târâse coastele slabe pe meleagurile acelea.

Se urcase într-o zi în trenul de Itabuna. Ii venise să vadă fermele. Se angajă în timpul urrei crize de muncitori (ploua la Ceară) şi rămase înlănţuit de datoria delà prăvălie. Colonelul Federico Pinto spunea că niciodată n-avusese un lucrător atât de prost ca Varapau. Lleneş şi obraznic, nu se prăpădea deloc cu munca. Dar cine mai putea să tragă chiulul când veghea

Tibur- cio, vătaful?

—— Mai repede!... Mai repede!...

Mereu mai repede. Asta era legea zilerilor la fermele de cacao. „Mai repede“ striga Tiburcio dela înălţimea calului său, în mână cu un b>ci care din când in când se desprindea de coapsele animalului şi se abătea pe spatele unui om ce protesta. „Mai repede“, striga el adăugând:

— Derbedeilor... nu munciţi deloc... furaţi banii pe care-i luaţi... sunteţi nişte hoţi...

De câte ori aude glasul lui Tiburcio răsunând pe întinsul plantaţiilor, Varapau işi schimonoseşte obrazul de furie. Nu-şi aminteşte să fi urât pe cineva în viaţa lui. Nici pe Roşa care l-a părăsit pe străzile Ilheusului, făcându-1 să ia trenul de Itabuna.

Ah! De s-ar găsi odată faţă-n faţă cu Tiburcio, într-o noapte, în câmp, numa,i ei doi... Când se gândeşte la asta, Varapau a- proape că zâmbeşte.

In ultimele două zile ale strângerii recoltei, înainte de a se duce la muncă, începuse să se gândească la terno. Un „terno de regi“ pentru a sărbători sfârşitul şi începutul anului...

Mai întâi se gândi Ia terno numai ca să petreacă. Cineva îi spusese că se apropie Crăciunul şi Varapau işi aminti de terno. Dece n-ar face un terno!? Dar vocea Iui Tiburcio tuna în preajmă, insultătoare, plină de! ameninţări.

— Nu furaţi banii stăpânului, că-î câştigă greu...

Apoi Varapau legă ideea telrnoului de fugă.

De câte ori nu-şi făcuse el planul să fugă, să plece departe de ţinutul acesta, să iasă afară, în lume, departe de munca de pe plantaţiile de cacao? Dar îşi amintea, ca şi ceilalţi muncitori, de bătaia pe care a primit-o Ranulfo când a încercat să fugă. A fost prins la Ferradas şi pedepsit în prezenţa tuturor muncitorilor adunaţi anume să asiste la aceist act.

A luat parte şi colonelul Federico; bestia de Tiburcio „lucra“ pe spatele omului. Apoi Federico spuse:

— Asta e ca să vă învăţaţi minte, să nu mai furaţi... Muncitorul care este dator, trebue să-şi plătească datoria, înainte de a pleca...

Cine nu datora? Pe Ranulfo îl scuturau frigurile. Salariul îi scădea deoarece febra nu-1 lăsa să muncească ia fel cu ceilalţi, iar contul său crteştea mereu. Fugise în timpul delirului provocat de malarie.

De când a fost pedepsit, trăieşte într-un colt, fără să vorbească cu nimeni, cu capul plecat, rumegând ceva. Capi spunea că e în stare de cine ştie ce prostie care să-l nenorocească pentru toată viata. Chiar şî Varapau, care este întotdeauna vesel şi cinic, simte, câteodată ceva straniu în cap, are ochii turburi, şi gura amară. Puşca îl ispiteşte. Ar fi frumos să-l vadă pe Tiburcio întins în mijlocul drumului. Cu totii îl urăsc mai mult pe vătaf decât pe colonel. Colonelul este inviolabil, sfânt, însă vătaful, care odată a fost şi el muncitor, este la fel cu ei,

numai că s-a ridicat şi acuma e mai rău decât patronul.

Varapau legă cele două idei: mergând cu trenul din plantaţie în plantaţie, din fermă în fermă, în nopţile de sărbătoare, ar pu, tea s-o şteargă fără să fie observat.

Cunoaşte drumurile care duc spre interior. Nimeni nu-I va putea ajunge pe mulatrul Varapau car|e ştie să meargă, şi nu-i va da bice pe spinare.

El nu va rămâne la munca asta. La prăvălie, socoteala creştea. Era enormă, trecea de un conto de reiis. Să achite... Cum? Era cu neputinţă. Vocea lui Tiburcio tăiet reflecţiile Iui Varapau.

— Mai repede... Mai repede... Nu furaţi banii stăpânului!..,

Varapau urmărea cu privirea pe vătaful urcat pe cal şi oamenii galbeni de paludism care se încovoiau de-a-lungul plantaţiei Unii tăiau cu securea fructele de pe trunchi, alţii retezau cu coasele fructele de pe ramurile cele mai înalte.

In timpul curăţatului, oamenii smulg toti mugurii care consumă vlaga copacului, seva ce face să crească fructul şi smulg şi ramurile verzi de sus, din vârful arborilor, care contrastează cu coloritul auriu al plantaţiilor, toate fiind nefolositoare arborelui de cacao: sunt „gătelile“ arborelui – cum spun muncitorii. Trebue să smulgi aceste podoabe de un verde palid, pentru ca arborele de cacao să-şi concentreze seva în fructe, înăuntrul cărora seminţele de cacao vor fi

acoperite de miere, miere care la rândul ei se va scurge prin deschizăturile zăcătorilor, pe sub picioarele oamenilor.

Plantaţiile de cacao sunt munca, grădina, casa, distracţia, de multe ori cimitirul acestor oameni. Picioarele enorme ale zileri- lor par nişte rădăcini negre. Zeama vâscoasă a fructului de cacao se lipeşte de picioare, pătrunde adânc în ele, făcând pielea ca scoarţa de copac. Paludismul, la rândul său, face pe oameni de culoarea fructului galben, dat în pârg. Aşa spune cântecul acesta, pe care negrul Florindo îl cântă în timp ce culege cacao:

Culoarea mea e de cacao;

Mulatru sunt, bun de iubit;

Dar vai, mulatră, dar vai Culoarea mea s-a ofilit,

Mi-e trupul galben, istovit.

Negrul Florindo are abia 20 de ani şi s-a născut în acest ţinut. N-a ieşit niciodată din hotarul plantaţiei. Este prietenul lui Varapau, şi Varapau de multe ori se gândeşte să-l ia cu dânsul, când va fugi. Negrul Florindo e tare ca un elefant, şi bun ca un copil. Râde şi cântă. Altceva nu ştie. In ziua în care l-au pedepsit pe Ranulfo, Varapau şi Capi au fost nevoiţi să-l tină cu toată puterea, pentru ca să nu se arunce, cu securea în mână, asupra lui Tiburcio. In timpul muncii pe plantaţie, el cântă. Vocea sa puternică şi tristă răsună printre arborii de cacao, hueşie, dusă de vânt, povestind viata acestor oameni ai fructului de cacao.

Multă lume trăieşte de pe urma arborelui de cacao: întâi exportatorii – unii dintre ei nici nu ştiu măcar cum arată o plantaţie; apoi plantatorii, stăpânii pământului, curajoşi şi bogaţi; nenumăraţi avocaţi, medici, agronomi, perceptori; mai sunt vătafii, oamenii cei mai crunţi din lume, şi în sfârşit muncitorii: ei culeg cacao, ei usucă seminţele, ei curăţă plantaţiile; zilerii, cei mai săraci, cei care nu se alelg cu niciun câştig.

Vocea lui Florindo povesteşte viata negrului, a mulatrului şi – a albului trudind pe plantaţii. E un cântec anonim; nimeni nu ştie cine l-a scris,, cum s-a născut. S-a ivit şi s-a înrădăcinat pe întinsul plantaţiilor de când pământul a fost cucerit în întregime şi muncitorii au pierdut nădejdea să mai poată avea şi cultiva o bucată de pământ.

Eu sunt cel care plantez cacao;
Eu sunt cel care o culeg;
Dar vai, mulatră, dar vai,
Cu niciun ban nu m-aleg.
Tristă e viaţa şi grea,
Soartă de muncitori!... j *Dar val, mulatră, dar vai,*
Numai tu înţelegi al meu dor,
Numai tu înţelegi lupta mea...

Varapau se opri o clipă din lucru ca să asculte cântecul lui Florindo... Ce cântece vor cânta la terno? Varapau n-a auzit să se fi făcut vreodată un terno de regi într-o plantare de cacao. De altfel e posibil ca nimeni să nu ştie nici

măcar o singură parte a personajelor din dansul acesta pastoral. Nici el nu-1 cunoaşte prea bine. Cântecele din acest ţinut de cacao sunt noi, născute aici, sunt cântece care povestesc despre nenorociri, despre omoruri p/entru pământ, cântece de muncă, cântece ca acela pe care Florindo le cântă acum şi care le dau curaj in timpul culesului. Vătaful îl smulge din visare cu vocea lui brutală.

— Mai repede!... Ma,i repede!...

Securea doboară fructele de cacao pe care le adună copiii.

Soarele urcă pe cer, roş-arămiu, dogorind somările goale ale oamenilor. Sunt acolo dela şase dimineaţa. La revărsatul zorilor, când înce/p să ciripească păsările şi soarele deabia răsare, Varapau iese cu securea pe umăr, doboară fructele de cacao, dacă e vremea culesului, curăţă arborii, dacă s-a isprăvit culesul. Ti-burcio apare călâre, strigându-le din mers: „Mai repede! Mai repede! Nu-I furaţi pe stăpân“.

Soarele se urcă pe cer. Var.apau îi simte razele pârjolindu-i spinarea. Nu mai e soarele blând ai zorilor, când rouă îţi udă picioarele. Acum pământul arde. Vara, spinările goale strălucesc de sudoare sub razele fierbinţi, iarna lucesc sub stropii de ploaie. Trebue să fie atenţi la şerpi, sunt mulţi şi de diferite specii, unul mai veninos decât altul: şarpele cu clopoţei se cunoaşte de departe, după şuieratul pe cared scoate; dar cine poate să ghicească sosirea lui *jaracucu-stinge'ţocul,* sau a unui *pico de haca,*

sau prezenţa într-un arbore de cacao a unui *„coral“* care pare un vreasc între două ramuri.

Sudoarea curge şiroaie' pe faţa lui Varapau, pe obrazul de smoală al lui Florindo şi broboanele străluaesc ca diamantele. Varapau doboară fructele de cacao şi se gândeşte la terno: îl va invita pe Florindo, pe Capi, pe Ranulfo, îl va invita şi pe Aste- rio care e însurat şi are două ffelte. E drept, nu-s decât nişte fetiţe – cea mai mare deabia a împlinit 12 ani – dar ce-are a face? Ele cu mama lor înseamnă trei femei. Şi trei femei e lucru mare la o sărbătoare a muncitorilor de pe plantaţii. Cea mai grea problemă va fi aceea a femeii Cine are o tovarăşă sau este că-

«

sâtorit sau se află în legături de prietenie cu o femeie, pe aceste pământuri, şi-o păzeşte să nu i-o ia altcineva. Pe plantaţiile de cacao, femeia ieste un lucru rar şi preţios: sunt puţine şi îşi ajută bărbaţii la muncă. Despică fructele pe care copiii le-au adunat în grămezi mari. Şi copiii sunt aşa de mici! Câştigă 500 reis pe zi. Sunt goi, cu burţi enorme, de femeie însărcinată: copii degeneraţi. Mănâncă, în lipsă de altceva, pământ, pământ nisipos. Capătă cu toţii — negri, albi şi mulatri – aceeaşi culoare galbenă, care seamănă cu frunzele arborelui de cacao. Peste câţiva ani, vor fi muncitori, la fel ca Varapau sau Florindo, fără nicio deosebire. La galbenul pământului mâncat se va adăuga galbenul frigurilor, dacă nu vine moartea înaintea

dizenteriei sau a tifosului. Mor mulţi copii pe întinsul plantaţiilor,' „îngeraşi ai lui dumnezeu“, cum spune dona Auricidia, soţia colonelului Mâneca Dantas, care este o doamnă evlavioasă. Ea spune că toţi se fac îngeraşi in cer, cu aripi de colibri. Cei care nu ajung îngeri, se transformă în muncitori, care rabdă razele soarelui de amiază, ca nişte bice pe spinarea lor goală.

Vătaful îi zoreşte, sbiară să nu fure banul stăpânului, căci e câştigat greu. Varapau aude porunca şi zoreşte.

Cad fructele din copaci, copiii dau fuga şi le ridică, femeile le despică cu o lovitură de secure. Uneori, câte una se taie la mână, cu o lovitură rău socotită:- acoperă rana cu pământ, toarnă pestle ea zeamă vâscoasă de cacao. Rana se închide. Să te o- preşti din lucru, nu se poate. „Nu poţi să, furi banul stăpânului, femeie! se câştigă greu“.

Munca e uşurată de cântecul lui Florindo, în care adie, îndepărtată şi vagă, speranţa:

Intr-o zi pământul al nostru va ţi,

Ţara cu arbori de aur plină Dar vai, mulatră, dar. vai,

Ziua aceasta ce va să vină,

Ziua aceasta când va veni?

La amiază, când au întrerupt munca pentru masă, Varapau îi comunică lui Capi şi lui Florindo ideea cu terno.

— O să fie ceva grozav!

Discută asupra faptului, făcând planuri. Negrul Florindo râde satisfăcut: un terno de

regi... Capi vrea să ştie dacă avea să fie un *bumba-meu-boi* sau un terno de păstori. îşi aminteşte

*

de un terno de demult, într-un oraş de departe, când el, flăcău abia, tl făce_a pe Irod (regele Irod, cum îi spun păstoriţele în cântecul lor) la o serbare din ţinut. Erau zile vesele – Capi rar îşi mai aducea aminte de ele. Dar unde să găseşti femei, tinere, nemăritate şi frumoase ca să alcătuiască un terno de păstoriţe.

N-aveau timp să discute. Trebuia să se întoarcă la lucru, şi asta cât mai repede. Vătaful îi striga pe nume:

— La treabă!

Şi muncesc până ce soarele scapătă. La căderea nopţii, lasă culesul şi se îndreaptă spre casele lor. Copiii se întorc alergând (cum de mai au putere să alerge?) Numai femeile vin încet, obosite, tăcute. Pare aproape absurd să numeşti aceste fiinţe femei. Cel care a văzut femei ia oraş, ca acelea întâlnite de Varapau —-sulemenite, parfumate, gătite, frumoase, făcute pentru dragoste, – în ruptul capului n-ar crede, că ruinele acelea de negrese şi mulatre care se întorc dela plantaţii, clătinându-se de oboseală, sunt femei. Sunt nişte epave şi în starea asta dorm cu bărbaţii lor, se sărută şi fac copii care vor mânca pământ.

Dar în seara asta. Varapau, Florindo şj Capi fac planuri peste planuri: un terno – un terno de

regi pentru sărbătoarea din Ianuarie. Negrul Florindo râde de atâta fericire...

Merg pe drum discutând. Ideea ternoului le va umple zilele până la noua recoltă: planuri, discuţii, sarcini de îndeplinit. Capi prieferă un dans păstoresc. Ranulfo e pentru *bumba-meu-boi*[8]*).* Numai Florindo nu are nicio părere. Pentru el, toate sunt la fel, totul e bun şi vesel. Şi negrul râde în hohote cristaline.

Apoi vine noaptea, o noapte de oboseală, noapte scurtă. Mănâncă *„chaqui“* şi *„pirao“* d|e făină şi beau o înghiţitură de cafea. Foarte puţini au femei. Sunt rare suspinele, de dragoste în casele de lut ale muncitorilor. Şi sunt multe crimele din dragoste, omorurile pentru fermei Aici oricare istovită din acestea face mai muli decât cea mai scumpă femeie din cel mai mare oraş din lume. Niciodată o femeie n-a fost atât de arzător dorită şi de atâţia bărbaţi, ca oricare din acPste negrese şi mulatre, ţărănci cu feţe obosite, cu picioarele îmbibate de zeamă de cacao, cu mâinile bătătorite, cu sânii căzuţi. Un bărbat care are o femeie trebue să aibă mult curaj ca s-o apere cu pumnalul şi puşca împotriva dorinţei tuturor celorlalţi care dau târcoale în jurul cul-_ cuşurilor. > ... 1 i

Chinuită, scurtă şi tristă este noaptea muncitorilor de pe plantaţiile de cacao! Dar pentru Varapau, Capi' şi Florindo, cât şi pentru Ranulfo, noaptea aceasta n-a fost o noapte tristă. Când Capi lăsă chitara şi Florindo încetă să mai

---

8) Dans şi cântec de negri (N. T.)

cânte în curtea din faţa casei şi când stinseră felinarele cu lumină roşie, fumegândă, fiecare din ei rămase cu gândurile sale, închipuindu-şi ternoul de regi: vor ieşi de anul nou şi vor vizita conacele fermelor; vor ieşi din nou cu sărbătoarea regilor, în ajun şi în ziua anumită. Vor lumina cu lanternele lor plantaţiile de cacao şi viaţa muncitorilor.

Din culcuşul său, Capi îl întreabă pe Varapau:

— Şi ce nume o să-i dăm?

— Ce nume? întrebarea Iui Capi turbură gândurile lui Varapau. Trebuia un nume. Varapau îşi amintea jocurile păstoreşti văzute in alte ţinuturi. Ternourile din oraşele de nord. îşi amintea numele: *„Terno del globo Santos Dutnoni",* nume curios, pe care-1 auzise în Aracaju, sau *„Bumba-meu-boi de Sinhazinha“* nume dat de o bătrână din Juazeiro.

Un nume... nu era atât de uşor. Poate să dea numele fermei: *„Terno de Tararanga“.* Era destul de drăguţ. Deodată îşi aminti de *„Terno del amor perfecio*" pe care îl văzuse pe străzile din Marcim. „Ternoul dragostei perfecte“! Grozav nume! E adevărat că dacă i-ar da numele fermei, ar avea unele avantaje: s-ar putea ca Federico să-i ajute cu ceva bani:- zece mii sau douăzeci de mii de reis n-ar strica. Să pună numele fermei era treabă uşoară... Dar „Terno del amor perfecte“... era aşa de, drăguţ! Ce i-ar mai place Rosei dac-ar şti!

Amintirea Rosei turbură nopţile singuratice

ale lui Varapau. Cinic şi ascuns, fusese un don Juan al slujnicelor, doicilor şi bu- cătăreselor din diferitele oraşe prin care trecuse. Ştia să vrăjească fetele ca nimeni altul, captiva inimile calde ale copilelor, stăpân absolut al lumii de metise şi de slujnice din oraşul llheus. Asta până când apăruse Roşa.

Nimeni nu ştia de unde răsărise, cu rochia ei înflorată. Părea o ţigancă, cu pomeţii ieşiţi, cu ochii migdalaţi, cu părul lung, răsfirat pe spate. Au fost luni de dragoste pe sub punţile cheiului şi în barăcile pustii, de-a-lungul căii ferate. Roşa trăia în Conquista, Varapau nu izbutise în niciun fel să afle unde anume. Roşa minţea tot timpul: ba că era măritată, ba că fugise de acasă din cauza părinţilor, ba că era servitoare în casele cele mai bogate. Niciodată nu puteai să te încrezi în ce spunea Roşa...

cea mai mare mincinoasă din lume. Din când în când, dispărea câte trei sau patru zile: lui Varapau îi venea să înnebunească, cutreiera oraşul dela un capăt la altul, bătea la porţile caselor unde ea spunea că lucrează:

— Aici lucrează o fată... Rosa?...

— Aici nu, domnule...

Odată, la o casă, dădu peste o servitoare cu numele de Rosa – o bătrână fără niciun dinte-n gură. Când Rosa află de asta. se prăpădi de râs.

In alte zile, rămânea tristă, tăcută, nu mai cânta, nu mal minţea; zile în care lui Varapau îi venea să-şi ia lumea-n cap. Insă deobicei era veselă, vorbăreaţă. In viata lui nu întâlnise altă

femeie atât de şireată. Era lucrul cel mai de preţ din acele ţinuturi. Şi mulţi puseseră ochii pe ea. Câte bătăi nu se iscaseră, numai pentrucă Rosa zâmbea câte unui trecător care o privea cu gura căscată, plin de dorinţă. Varapau ar fi vrut ca ea să fie cuminte, să nu atâte bărbaţii. Dar Rosa zâmbea. Rosa nu putea să fie cuminte, era nebună, nebună de legat.

Dar când, în nopţile de dragoste, vocea ei se înălţa din baracă spre cerul înstelat, Varapau uita totul, vrăjit de fata ei minunată, de dinţii ei albi şi mici, de ochii ei dulci şi migdalati.

Intr-o zi Rosa plecă şi nu se mai întoarse. In ziua aceea nu se mai alintă, iar vocea ei era deosebit de gravă. In zori îi spusese fui Varapau.

— Mă duc, Varapau. Ai fost bun, foarte bun... Niciodată n-am să te uit... Dar trebue să plec...

El o rugă să rămână, se sbătu, se umili, 0 imploră. Ea nu mai adăugă niciun cuvânt. Ii dădu un ultim sărut şi plecă.

Şi Varapau cutreieră din nou oraşul Ilhéus dela un capăt la altul, în căutarea Rosei. Nu rămăsese nicio casă, pe dealul Conquista, în care să n-o fi căutat. N-o mai văzu niciodată. Numai Ia Itabuna, unde îl duse durerea lui fără margini, reuşi să afle că ea trăieşte cu Martins, administratorul casei Zude şi că muncea la încărcarea în saci a fructelor de cacao. Simţi o durere de moarte. Varapau se angajă Ia plantaţie, unde ducea o viaţă nenorocită. Şi Rosa nu-i mai ieşea din minte, zi şi noapte se gândea

la ea, la ochii ei, la sânii ca fructul crud de cacao, la părul ei răsfirat. De câte ori nu le vorbea tovarăşilor săi de locuinţă şii de muncă despre zilele petrecute cu Rosa? Şi Capi şi Florindo şi Ranulfo cunoşteau o sumedenie de amănunte în legătură cu iubirea Iui.

Şi când sifilisul îl ţintui de pat, săptămâni de-a-rândul îşi petrecu timpul împărtăşindu-i lui Florindo, care. nu se mai»să- tura să-l asculte, fiecare vorbă a Rosei, fiecare gest, fiecare suspin de dragoste.

„Ternoul dragostei perfecte“. I-ar place Rosei! Şi apoi, ce are a face numele? Amor perfect sau Tararanga? Principalul e să fugă, să ia calea pribegiei şi mai târziu să se întoarcă pe furjiş la Ilheus – ferindu-se de o întâlnire cu colonelul Fede- rico – şi s-o caute pe Roşa. Cine-o fi Martins ăsta care-i dă de furcă?

Varapau are un pumnal. Nu taie cu el decât capătul trabucului, dar ar putea foarte bine să-l înfigă şi în gâtlejul lui Martins, dacă n-o lasă în pace pe Roşa. Nu că Varapau l-ar urî, aşa ca pe Tiburcjo, dar dacă Martins nu-i Iasă în pace femeia lui... ah! atunci...

întâi şi-ntâi trebue să fugă... s-o *şteargă* de-aici, să apuce prin locurile cele mai neumblate, să doarmă în pădurea sălbatică, să ajungă la munţii Before, să străbată pustiul. Apoi să coboare pe drumul Conquista, să se ascundă în Itabuna, să găsească un camion care. să-I ducă spre Ilheus.

In Ilheus, Varapau e stăpân, e ca Ia el

acasă... şi deodată, în capul lui îşi face Ioc o altă idee, care pare imposibil de împăcat cu ceeace viselazăel: trebue sau nu trebue să-l ia şi pe Florindo?

Florindo doarme în patul de sub el. In somn, negrul surâde; s-o fi gândind la terno, l-o fi visând? Da, negrul Florindo visează ternoul, lucru pe care nu l-a văzut niciodată. îşi închipue figura boului, se sperie de mască. Dar ceeace priveşte el cu o- chii lacomi, sunt păstoriţele, atât de frumoase şi toate aidoma Roşeai, Rasa lui Varapau, care trăieşte şi în inima lui.

Cine ştie, poate că Florindo a iubit-o chiar mai mult decât Varapau. S-a obişnuit cu ea,, cu amintirea ei, din povestirile prietenului său. Şi-o închipue în mii de feluri. Şi negrul Florindo râde în somn. Dansează cu Roşa. Cât de frumos este ternoul.

Să-l ia şi pe Florindo sau să plece singur? Varapau stă la îndoială. Mai bine să-i ceară sfatul lui Capi, care e un om cu experienţă şi a trăit mulţi ani pe la Ferme. Capi nu a încercat niciodată să fugă, cu toate că în inima lui mocneşte un dor nespus de dycă.

Capi este din Ceară. S-a angajat într-un an d|e secetă. Faima ţinuturilor dela sud de Bahia ajunsese până în nord – estul fierbinte. N-a mai putut scăpa de asta. A venit singur. Nevasta şi copiii îi rămaseră pe pământul ars de seceta. El plecă pentru puţin timp, atât cât i-ar fi trebuit să strângă ceva bani. Era dator prăvălioarei deîa fermă. La Ceară, nevasta îngrijea de bucata de

pământ, de vacă şi de capră, iar când putea, îi trimitea ceva bani. Capi va achita contul la prăvălioară şi va pleca. Sunt ani de când aşteaptă clipa asta. Din când în când, primeşte câte o scrisoare delà nlevastă, scrisă de învăţătoarea şcolii de lângă bucata de pământ a lui Capi. Femeia-I vesteşte că strânge bani ca să-i trimită, dar că-î adună centimă cu centimă, şi asta cere timp. Capi aşteaptă cu răbdare, folosind toate mijlpacele pentru a mai scădea datoria.

Şi el visează în noaptea asta. îşi aminteşte, în visul său frământat, un terno de regi. un dans păstoresc în care el apărea – sunt atâţia ani de atunci – îmbrăcat ca Irod. Reprezentau,, într-un amestec de pasaje din Biblie şi de drame antice, istoria naşterii lui Isus. El era Irod şi pentru el cântau păstoriţele acele versuri de neuitat. In patul^ de scânduri goale, Capi se frământă într-o sforţare disperată. Păstoriţele au terminat de cântat şi a sosit rândul lui să răspundă. Cum erau versurile? Sunt treizeci de ani de atunci, Capi era încă neînsurat. Habar n-avea de aceste ţinuturi ale Ilhéusului, nu ştia nimic despre arborele de cacao, însă cunoştea versurile jocului păstoriţelor, paşii: dansului păstoresc. In acel terno, în acele nopţi minunate, a cunoscut-o pe Susana, nevasta Iui. Era o păstoriţă şi cânta:

Regele Irod
Se pleacă înaintea pruncului.
Domnul dumnezeul nostru...

Şi el, regele Irod, răspundea. Capi făcu un

efort disperat să-şi amintească. In faţa lui stă Susana, tinerică, îmbrăcată ca păstoriţă, şi cântă. Fruntea lui Capi se acoperă cu broboane mari de sudoare. Se svârcoleşte în pat, visul se transformă în coşmar.

Varapau închide ochii. Să-I ia pe Florindo sau nu? Capi va hotărî. Nimeni n-are mai multă experienţă ca el. Acum ternoul' porneşte, Varapau e în frunte, drumul duce spre pribegie. El aleargă cu ternoul după el, lampioanele se mişcă. Lumea cântă o melodie cunoscută:

Eu am aripi la picioare,
Dar vai, mulatră, dar vai!

Ternoul rămâne tot mai în urmă. Pe poteca deschisă, prin pădutea sălbatică, Roşa vine în întâmpinarea lui Varapau. Se apropie râzând, vine vorbind, vine minţind. In spatele ei, ieşind din plantaţiile de cacao, stau Martins şi Tiburcio. Varapau caută pumnalul. Roşa râde, cine poate fugi de pe o plantaţie? Ranulfo nu poate, este pedepsit, biciul pocneşte în mâna lui Tiburcio,, se abate pe spinarea, lui Ranulfo. Şi Varapau fuge, însă acuma se adună cu toţii în faţa conacului. Roşa care râde, Martins care o urmăreşte, colonelul care ţipă, Tiburcio cu biciul în mână, Ra- nulfo care primeşte loviturile...

Barcazele de uscat seminţele de cacao sunt ca nişte corăbii pe o mare cu arbori de aur. Sunt cinci, aşezate în apropierea conacului, una lângă aha. Aici dansează muncitorii, pe seminţele întinse la soare. Mai încolo se află hambarele, unde turma de măgari cară coşuri cu cacao. Prin

crăpăturile tablelor se scurge, vâscoasă, mierea fructului de cacao din care cultivatorii fabrică oţet.

Poate fiindcă barcazele seamănă cu nişte corăbii, răsună pe-aici, în ţinutul arborilor de cacao, cânteèe care vorbesc de mare şi de călători. Dorinţa unei evadări, poate. Mulţi dintre ei sunt veniţi pe mare, in căutarea bogăţiei.

Un marinar aş vrea să fiu Alte tărâmuri să cutreier.

Acoperişul de zinc al barcazelor dogoreşte. Dacă ploaia cade pe neaşteptate, n-ai decât să aşezi acoperişul pe stâlpii de lemn şi sămânţa de cacao e salvată. Nu putrezeşte ca să devină cacao „ordinară“ cu diferenţa de preţ acoperită din salariul muncitorului. Pe podeaua încinsă, fructele de cacao sunt tescuite de picioarele oamenilor, care execută un dans închipuit, acompaniaţi de un cântec deasemenea închipuit. Dansul aminteşte de alt dans, pe care alţi negri,, în alte timpuri, l-au dansat pe covertele corăbiilor de negri. Muzica aminteşte dotinţa de-a fi într-o zi marinar, de-a pleca pe aceste corăbii spre alte ţărmuri. Dar bar- ca'zeie care par nişte corăbii gata să se avânte în larg, sunt pironite de pământ, lângă plantaţiile de cacao, şi, oricât de puternic ar bate vântul delà sud, ele nu pornesc niciodată.

Corabie ce nu s-avântă'n larg,
Corabie legată de pământ.

Oricât de puternic ar sufla vântul de sud,

care culcă la pământ ierburile sălbatice, acoperind pământul plantaţiilor de cacao cu frunze galbene, barcazele nu vor pleca niciodată. Cu atât mai puţin aceşti negri şi mulatri care cântă marea şi călătoriile. cu atât mai puţin vor pleca ei, marinari pe barcazele de cacao, înfipte în pământul negru şi bogat.

Sub razele soarelui, cacaoa se usucă şi se preschimbă în cărbuni aprinşi şi pe acceşti cărbuni joacă oamenii, întorcându-i pe o parte şi pa alfa pentru ca produsul de cacao să fje „superior“, să nu iasă nici „bun“, nici „ordinar“. Diferenţa de preţ se scade întotdeauna din salariul muncitorului, care nici în zece ani nu o poate plăti. Vătaful strigă „fiţi cu băgare de seamă, nu distrugeţi cacaoa, nu-1 furaţi pe stăpân!“ Ei joacă şi cântă. Cacaoa arde. La început lasă urme pe degete, apoi piciorul se obiş- nueşte.

Cu cât mai arzător va fi soarele, cu atât mai bună va ieşi cacaoa. Va deveni închisă ca fata acestor oameni, care vor mirosi a ciocolată. Tot ce ştju lucrătorii despre ciocolată este mirosul pe care-1 răspândeşte sămânţa de cacao.

Varapau joacă repede, îşi mişcă picioarele într-un dans straniu. Negrul Florindo râde, el joacă cel mai bine. Capi stă în hambar şi frământă sămânţa proaspătă de cacao, ca să scoată mierea. Picioarele îi sunt năclăite şi niciodată mu le va mai putea curăţa. Rămân aşa toată viata. Negrul Florindo conduce cântecul marinarilor. Vocea sa este acoperită de corul

zilerilor:

Corabia e gata de plecate Şi vântul suflă tare dinspre mal,

Corabie sărmană fără pânze Şi fără cârmă dreaptă peste val.

Acolo, în fată, proaspăt văruit, se află cuptorul. Pare să fie o căscioară liniştită, dar muncitorii o priviesc cu spaimă. Cuptorul electric, casă albă şi mică, cu o singură intrare, pare mai curând o gură de iad in care muncitorii se strecoară pe rând. In zilele mohorâte, de ploaie, din timpul iernii sau după strângerea recoltei, când în barcaze nu mai încape cacaoa culeasă, seminţele sunt uscate artificial, la căldura produsă de cuptorul electric. Iarna, sau după ce încep ploile de Iunie, barcazele nu mai folosesc la nimic. Soarele nu se mai arată şi acoperişurile de zinc sunt aşezate Ia locul lor, seminţele fiind duse la cuptor.

Se dă drumul la curentul electric, sau se pun lemne, dacă nu sunt cuptoare electrice. Acolo, înăuntru, într-o căldură de iad, trebue să rezişti timp de 6 ore, întorcând sămânţa, deoarece cuptorul e periculoşi şi poate să ia foc cu o uşurinţă înspăimântătoare, distrugând saci întregi de cacao. Şi sacii pierduţi, tot muncitorii îi plătesc. La intrare, vătaful îi previne pe oamenii care intră: „Atenţie, atenţie, băgaţi de seamă să nu distrugeţi ca- caoa!“

Mulţi dintre ei, după ce ies încălziţi din cuptor, beau apă şi mor de congestie. Intr-o zi Unul a murit pentrucă, însetat, a mâncat la

repezeală un pepene. A murit în chinuri groaznice, cu ochii ieşiţi din orbite, cu gura strâmbată, lângă uşa cuptorului alb şi frumos.

— Congestie... s-a spus.

Mulţi au murit în felul acesta şi muncitorilor Ie e frică de cuptor, o frică de moarte; î! privesc ca pe un duşman. El omoară oamenii, el arde cacaoa pe care tot muncitorii o plătesc. Pierderea e scăzută din salariu, datoria creşte în catastifele încurcate ale prăvăliei. Mai bine;-i de cel care moare în cuptor; nu mai plăteşte nimic, e îngropat chiar în plantaţie, ca să îngraşe pământul. Orice om moare când îi sună ceasul, dar mai bine e să mori deodată, de congestie, decât să boleşti luni de zile în pat. slab şi galben, să te topeşti văzând cu ochii. Aşa spun femeile, când vreuna moare de congestie, pentrucă la ieşirea din cuptor i s-a aruncat o găleată de apă rece, în spate.

Şi totuşi, în cinstea cuptorului care arde cacaoa şi ucide oamenii, cântăreţii anonimi de pe întinsul plantaţiilor, au compus melodii grave, nesfârşit de triste, ca nişte ¡rnnuri funebre:

Manaca a murit în cuptor In ceasul când apune soarele.

Pe plantaţia colonelului Federico Pinto, se află un singur cuptor electric aşezat între barcaze şi conac. Motorul era slab, producea curent numai pentru cuptor, pentru casa colonelului şi pentru cele două becuri din casa lui Tiburcio, vătaful. Celelalte două cuptoare dela marginea fermei erau încălzite cu lemne. In

acel sfârşit de an, înainte de terminarea culesului, chiar când încă nu începuseră ploile, funcţiona şi cuptorul electric, deoarece barcazele n-ajungeau pentru uscatul seminţelor de cacao.

In prima zi după sfârşitul culesului, când Varapau începuse să se gândească la terno, Ranulfo muri de congestie. Ceilalţi se aflau în barcaze şi în magazie. El intrase în cuptor pentru a întoarce seminţele de cacao, ca să nu se ardă.

Norii de ploaie se îngrămădeau pe cer încă din ajun şi din când in când se scuturau în picături mari de apă. După puţin timp începu să plouă cu găleata. Terminând lucrul în cuptor, Ranulfo ieşi afară, în ploaie, dar n-apucă să facă decât câţiva paşi şi răcni:

„Ai, Doamne“. Gura i se strâmbă şi se prăbuşi chiar în uşă.

Capi văzu scena dintr-o magazie şi- tipa:

— A murit Ranulfo...

Oamenii lăsară lucrul şi alergară. Vătaful îi strigă lui Varapau:

— Adu-1 aici pe colonel...

Când sosiră, Ranulfo murise. In cuptor, seminţele de cacao sfârâiau. Se învârteau cu totii în jurul mortului.

— Ce urât e!... îngăimă fiica lui Irineo, care n-avea decât optsprezece ani şi era dorită de toji bărbaţii. Apăru Federico Pinto care porunci:

— Opriţi motorul! arde cacaoa... Repede, Tiburcio!

In cuptor seminţele de cacao trosneau şi colonelul rămase un moment ascultând, cu figura întunecată de supărare.

— Sacii ăştia sunt pierduţi... Şi numai când auzi încetinin- du-se motorul, se întoarse spre omul mort. Muncitorii îi făcură loc; numai fata lui Irineo nu se mişcă, surâzând colonelului. Dona Augusta, soţia lui Federico, sosi întrebând:

— Ce s-a întâmplat?

— A murit Ranulfo...

Federico privi faţa mortului, gura liui căscată, mâinile crispate: ,

— Dece dracu n-a aşteptat să treacă ploaia...

Ploaia torenţială încetase. Nimeni nu răspunse colonelului.

Dona Augusta îşi făcu semnul crucii, se aşeză între sot şi fiica lui Irineo, care se îndepărtă cu capul plecat:

— Negresă neruşinată... murmură stăpâna.

Privi mortul cu milă, dar gândurile ei erau Ia mulatra cu sânii obraznici.

— Ce neruşinare!... murmură iar.

Cadavrul lui Ranulfo zăcea in acelaş loc. Tiburcio se întoarse în fugă şi colonelul închise ochii mortului.

— Repede, vezi de cacao. Poate că va fi salvată...

Tiburcio şi doi muncitori intrară în cuptor. Federico se a- dresă celorlalţi:

— Intorceţi-vă în barcaze... nu e. timp acum de priveghi... Oamenii se retraseră încet. Capi se

uita mereu înapoi şi-l vedea pe Ranulfq, cu ochii scoşi din orbite, şi pe Tiburcio care ieşea din cuptor împreună cu doi muncitori:

— Am salvat cacaoa... s-a ars numai puţin...

In timp ce cei doi oameni, ajutaţi de fiica lui Irineo, ridicau cadavrul, vătaful se duse să dea drumul motorului electric. In treacăt îi strigă lui Varapau:

— Vezi de cuptor... bagă de seamă la cacao.

Federico întări observaţia:

— Băgaţi de seamă la cacao!...

Mortul fu târât de mâini şi de picioare.

Timp de un minut se aşternu o tăcere adâncă.

Deodată, vocea lui Florindo străbătu plantaţia, răsunând delà înălţimea unui barcaz. Era un cântec, un bocet al cuptorului:

Cuptorul a omorât un om,
Cuptor asasin!
Maneca a murit în cuptor,
Ce groaznic destin!

Federico se întoarse acasă agitat, nervos; îşi şterse fruntea cu batista şi-i spuse soţiei sale:

— Din fericire, am salvat cacaoa.

Vocea ndgrului Florindo se pierdea printre arborii de cacao:

Maneca a murit în cuptor, >
Ce groaznic destin!
7

a conac se servi masa. Dona Augusta chemă copiii, patru, care se aşezară în jurul mesei. Lipseau ceilalţi trei, băieţii şi fata care învăţau la

Bahia. Negresele aduceau tăvile cu mâncare delà bucătărie.

Federico Pinto îşi privea soţia şi se gândea Ia Lola Espi- nola. Odată, demult, dona Augusta fusese o femeie frumoasă şl elegantă. De atunci trecuseră peste 20 de ani. Federico începuse să se îimbogăţească de îndată ce se căsătorise cu ea. Augusta, era orfană de tată şi adusese o zestre care rotunji averea lui Federico. Prima naştere îi ruină fizicul şi dona Augusta începu să se îngraşe, ajungând un fel de monstru care contrasta cu bărbatul ei, mic şi slab. La proporţiile fizice ale donei Augusta se adăuga gelozia, o gelozie cruntă care se întindea asupra întregii plantaţii. încă pe vremea când locuia în Ilheus, într-una din casele cele mai frumoase de pe Avenida, era cu gândul numai la bărbatul său, rămas singur la plantaţie, gata să profite de metisele mai tinjerele. Până la urmă se hotărî să se stabilească în mijlocul plantaţiilor ca să-l aibă sub ochii săi pe Federico, să-l împiedice să aibă legături cu fetele muncitorilor.

Lui Federico Pinto nici nu-i păsa de! accesele de gelozie ale neveste-si. Dormind toate după amiezele în hamacul aşezat pe verandă, înfulecând bucatele gustoase, pregătite de negrese, dona Augusta se îngrăşase, ajungând un fel de munte de carne, respingătoare chiar pentru ochii colonelului. In timp ce sta la masă, Federico se gândea ce scandal ar fi făcut Augusta dac-ar fi aflat că el trăia cu Lola. Dar nevastă-sa habar n-aveu – ştia doar vag despre

existenţa lui Pepe. Pentru ea, toată povestea asta se mărginea la jocul die cărţi – ştia că lui Federico îi plăcea să zacă la o masă de poker – şi faptul în sine n-o supăra:

— Dacă joacă, înseamnă că nu se ţine de femei...

Dar, să ştie ea... Ce scandal! Ar fi o grozăvie, ar vorbi despre asta toată viaţa, s-ar plânge servitorilor şi lui Tiburcio, văi- cărindu-se ziua şi noaptea. Intr-adevăr, bine făcuse că a venit la plantaţie; aşa, e departe de gurile rete din Ilheus, de bătrânele acelea care n-au altă treabă decât să bârfească, să transforme viaţa altora într-un infern. Dar colonelul Federico Pinto se sinchiseşte prea puţin de toate astea.

„N-are decât să se supere Augusta, dacă o să afle. El pe Lola n-o lasă... Auzi! S-o părăsească pe Lola, numai ca să-i facă pe voie elefantului ăstuia?...“

De când văzuse un elefant Ia circ, Federico nu mai putea să se gândească la nevastă-sa fără să nu-i vină în minte animalul acela curios. Ceeace-1 făcea pe colonel să şovăie, împiedi- cându-1 s-o ia pe Lola numai pentru el, să-i facă o casă, să trăiască nedespărţit de ea, erau copiii, cei care studiau la Bahia şî cei mici de-acasă.

Din doisprezece copii, rămăsese cu opt. Patru muriseră încă de mici, afară :de Carlos, care a murit de tifos, într-o vacanţă. Carlos era cel mai mare din toţi, avea paisprezece ani. De n- ar fi fost copiii, de când ar fi luat-o razna Federico, fără ca să-i pese de ceeace s-ar vorbi

în urmă... Afară de asta, era deajuns să doarmă o noapte cu nevastă-Sa, ca să-i facă un copil... Iar Augusta lăsa plozii să se adune an cu an.

Acum, copiii îl legau pe colonel de casă, de soţie, îl împiedicau să se rupă de toate şi s-o smulgă pe Lola din braţele lui Pepe.

Dona Augusta mânca în tăcere. Şi pe ea o frământau gândurile. Sa gândeşte Ia Federico, la copii, la plantaţie. Se gândeşte I'a Rida, fata lui Irineo. Măgăriţa asta se ţine scai de bărbatu-său. Cine oare nu vede?... Şi el!... Desigur îi place... Şi Irineo, fără îndoială, dă o mână de ajutor... Arde de dorinţa să-şi vadă fata în patul stăpânului, să curgă banii, să-şi vadă familia mutată la Pirangi... Se simte delà o poştă ce urmăreşte... Neruşinata! Sânii obraznici, părul îngrijit, zâmbetul neruşinat!... Donei Augusta îi rămâne mâncarea în gât. Copiii se bat la masă, să apuce care mai de care cea mai (bună bucată de carne. Dona Augusta îi ceartă, supărată.

Dece-o fi râzând Federico?

Până Ia urmă nu se mai putu stăpâni şi spuse:

— Crezi tu că eu n-am ochi să văd?.. .

Colonelul tresari, trezindu-se din gândurile sale. O fi aflat ceva?

— Ce vrei să zici?

— Toată lumea vorbeşte... Rita, fiica lui Irineo...

— Ia_ mai lasă-mă-n pace, femeie...

— Păcat că n-ai băgat de seamă, dar...

— Dar ce?

— Asta mai lipseşte, să se frece de tine... Cred şi eu, da- că-i dai nas...

Federico râde.

— Lasă-mă în pace, când îţi spun... Mă scoţi din fire cu gelozia asta infernală. Nici nu-mi pasă de metisa ta... Slăbeş- te-mă!...

In uşa sufrageriei apare Rita, fiica lui Irineo. Faţa donei Augusta se schimonoseşte de furie:

— Ce vrei?

Fata râde încurcată.

— Am venit să vă rog, dacă n-aveţi icumva să ne împrumutaţi două lumânări, să le punem Ia picioarele mortului.

Federico o vede pentru prima oară mai de aproape pe Rita. De n-ar fi Lola, n-ar strica să-ţi pierzi câteva zile cu metisa asta. Şi nu-i deloc urâtă...

Dar el are o femeie fină şi frumoasă. Ce să se încurce cu mulatrele dela plantaţii! 'Vocea donei Augusta e aspră:

— N-am nicio lumânare... Negrul n-are nevoie nici de lumânări, nici de coşciug... I-auzi comedie!...

— Pentru priveghi., repetă Riita mirată. Niciodată n-a refuzat cineva să dea lumânări pentru un mort. Deabia atunci dona Augusta îşi aminti de mort.

— Pleacă de aici... o să trimit îndată pe Esmeralda cu lumânări.

Rita spuse:

—— Dumnezeu să vă răsplătească...

Dona Augusta se întoarse spre Federico:

— Nu ţi-am spus eu... a născocit povestea cu lumânările numai ca să vină aci...

Colonelul râse din nou:

— Isprăveştp odată femeie... A venit după lumânări şi tu, cât pe ce să nu-i dai de pomană... Pomana nu-i un lucru rău. Trebue să facem bine săracilor.

Dona Augusta se desvinovăţi:

— Lumânări o să trimit 'eu, dar n-am vrut să i le dau ticăloasei ăsteia.

Tiburcio sel apropie de uşa sufrageriei, cerând voie:

— A fost salvată toată, stăpâne.

Federico se întoarse către soţia sa:

— Dă-le şi o sticlă de rachiu pentru priveghi. N-or fi având bani să cumpere...

8

I

n plantaţie, umbra e suavă şi dulce. Arborii de cacao se ascund sub frunzele lor mari, îngălbenite de soare. Crengile se caută şi se îmbrăţişează-n văzduh. Un singur copac pare că urcă şi coboară dealul.

Umbra arborilor se întinde pe sute de metri.

In plantaţiile de cacao, toate lucrurile capătă o nuanţă gal- benă, în care câteodată năvăleşte crud, verdele. De un galben roşcat sunt furnicile Pechichicas care acoperă frunzele şi distrug lăcustele ce ameninţă fructul. Florile şi frunzele noi se îmbracă şi ele într-un galben deschis. Soarele le vopseşte într-un alt galben, ars. Galbene sunt şi fructele timpurii, din cauza

prea marii călduri. Fructele coapte par lămpi de aur ale unor temple antice, strălucind în purpura serii care se aşterne peste umbra plantaţiilor. Un şarpe cobra, galben – un „Papa Pinto“ – se rostogoleşte la pământ, printre picioarele muncitorilor. Şi până şi pământul lutos, care în timpul verii se preface în colb, are o vagă nuanţă de galben, care colorează deasemenea picioarele goale ale negrilor şi mulatrilor de pe plantaţii. Tot o lumină aurie, tremurătoare, răspândesc şi fructele coapte, scoţând la iveală cele mai mici ascunzişuri ale plantaţiei. Ceva se furişează strecurându-se prin frunziş, printre ramurile galbene de praf, până departe, sus, la frunza cea mai înaltă. Sunt maimuţele care sar din creangă-n creangă, într-o sbenguială neobosită, pătând aurul fructelor de cacao cu galbenul lor opac, murdar. „Papa Pinto“ se deşteaptă, îşi desfăşoară trupul de culoarea gălbenuşului de ou. Pare o vargă de metal flexibil. Ochiul său galben se-ndreaptă lacom spre maimuţele care sar nebunatice încoace şi-ncolo. Raze de soare se strecoară printre arbori, aruncând pete de culoarea ceaiului, ca şi cum o ploaie de topaz ar cădea din cer presărând cu petale1 de floare de ceai pământul arzător al arborelui de cacao.

In liniştea dimineţii, poţi aduna într-un mănunchi toate nuanţele de galben.

Şi când se stârneşte briza uşoară, toată marea asta galbenă undueşte, nuanţele se confundă, creează un nou galben. Galbenul plantaţiilor de cacao. Cel mai frumos galben din

lume! Galbenul pe care numai oamenii din acele locuri pot să-l vadă în zilele de vară, înainte de cules. Nu sunt cuvinte pentru a-1 descrie, nu există imagine pentru a-1 compara; e galbenul fără seamăn,, galbenul plantaţiilor de cacao.

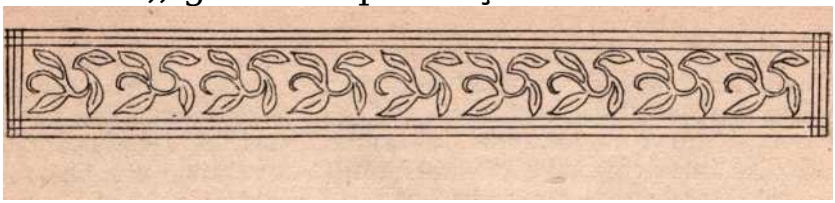

PLOAIA

1

| arlos Zude ajunse lângă poetul care se afla singur în sala ^ de şedinţe a Asociaţiei Comerciale din ilheus. Ii întinse mâna zâmbind, cu zâmbetul lui atât de simpatic:

— Bună seara, Sergio.

— Bună seara.

Carlos Zude simţea orgoliul poetului ca pe ceva fizic, tăios. Se afla aci, aproape, sensibil in atmosfera odăii,, ca o lamă de cuţit. De neînţeles dece faptul acesta îl întărâta pe Carlos Zude, în ciuda dispreţului pe care-1 avea faţă de Sergio Moura. Sergio era, fără îndoială, un bun secretar, ţinea totul în ordine,, dar ca el mai existau sute de tineri, în stare să facă acest lucru pentru un salariu bun. Că acel orgoliu s-ar datora poeziei, era ceva la care Carlos Zude nici nu se gândea; pentru el, versurile erau un lucru demn de dispreţuit. Carlos Zudie considera orice manifestare artistică drept aiureli ale unor

pierde-vară. Nu avea nicio încredere în oamenii care scriau, pictau sau sculptau. La el nu era vorba de ignoranţa plantatorilor, care se transformă atât de uşor în respect. Plantatorii îi disprelţuiau pei artişti, până când îi vedeau consacraţi. După aceea, îi respectau şi admirau de departe. Carlos Zude se simţea mai presus de toate, deasupra consacrărilor. Avea o idee formată asupra artei: „Pierdere de timp“.

Ultimele mişcări revoluţionare în care fuseseră amestecaţi atâţia scriitori îi dădură convingerea că, uneori, această pierdere de timp era periculoasă. Cu toate acestea, delimita hotărtt noţiunea de poet de noţiunea de periculos. Poeţii nu erau decât nişte pierde-vară vrednici de dispreţ. Insă Sergio Moura era muncitor şi ţinea întotdeauna în ordine serviciul secretariatului (Carlos Zude era preşedintele Asociaţiei Comerciale din Ilheus). Carlos nu-şi amintea niciodată ca el să fi publicat versuri în revistele din Rio. II credea mai degrabă un diletant, iar poezia sa o slăbiciune de secretar. Manifesta faţă de Sergio dispreţul firesc pe care-1 avea pentru orice funcţionar care trăieşte dintr-un salariu. Cu tot dispreţul acesta, Carlos era persoana cea mai amabilă din lume cu funcţionarii săi. Incapabil să ridice glasul, să ţipe la cineva, să se certe cu violenţă, se socotea din cu totul ană lume decât oamenii pe care-i dispreţuia. Lumea lui era aceea a marilor comercianţi, a exportatorilor, a marilor plantatori, în care intrau şi administratorii cu vreo

participare la câştigurile casei sale de export.

Cum se făcea atunci că simţea orgoliul poetului ca o palmă pe obrazul său? Nu putea găsi nicio explicaţie orgoliului. Sergio ridicat în picioare, se afla în faţa lui, cu faţa senină, solemn, aşteptând ordinele exportatorului. Carlos era încurcat, niţel enervat. Totuşi, atitudinea lui Sergio era ireproşabilă. II privea pe Carlos stând drept, cu hârtiile pentru şedinţă aşezate pe masă.

Poate că floarea, bobocul de trandafir, pe care-1 ţinea poetul în mâna dreaptă, e de vină. Asta i se pare aproape o insultă. Ce fel de insultă? Cartos nu ştie ce să facă cu mâinile, stă pe gânduri... Pe deasupra, Julieta îl mai invită pe tipul ăsta la petrecerea de mâine. O petrecere intimă, organizată numai pentru un grup restrâns, format din prietenii cei mai apropiaţi. Şi ea l-a invitat pe Sergio... Ce dracu o fi găsind la el? Femeile sunt de neînţeles. Nimeni nu le poate înţelege...

Poetul răsuceşte în mână bobocul de trandafir... E pur şi simplu intolerabil. Carlos Zude izbuteşte în sfârşit să deschidă gura; ar vrea să spună cea mai muşcătoare ironie, dar nu-i vine nimic în minte. Dece. dracu l-o fi invitat Julieta pe individul ăsta?

Sosirea lui Schwarz, care administra interesele unei case exportatoare cu capital german, fu salutată de Carlos cu atâta bucurie, încât vizitatorul fu cuprins de nelinişte.

— Ah! Scumpul meu Schwarz, ce mai faci?

E atâta timp... Şi-I îmbrăţişă cu putere.

Schwarz îl salută pe Sergio:'

— Iată-1 şi pe poet; ce mai faci? Cum stai cu versurile? Se exprima .greu. Nu citise nicio poezie! de-a lui Sergio. Schwarz nu citea nimic din ce publicau în ţară ziarele, cu toate că urmărea îndeaproape literatura şi filosofia în limba germană, din care de altfel nu înţelegea nimic. Autorul său preferat era Nietzsche şi adeseori spunea că Nietzsche îl ajută să îndure viaţa din II- heus. Era un om încă tânăr şî foarte îngrijit. Se afla de puţină vreme în oraş şi venise direct din Germania, ca să-l înlocuiască pe evreul care administrase mai înainte firma.

Deabia acum Carlos Zude putu să întrebe:

— E totul gata peintru şedinţă, domnule Sergio?

Poetul – ce enervant! — mirosea trandafirul.

— Totul, până şi whisky-ul...

— Foarte bine, foarte bine... se bucură Schwarz. Whisky-ul e principalul.

Carlos dori să vadă hârtiile pe care le trimisese din biroul său. Se aflau aici, la locul pe care trebuia să-l ocupe în capul mesei. Poetul i le arătă cu floarea. Era enervant. Carlos Zude făcu un efort ca să se stăpânească; trebuia să-şi păstreze tot calmul pentru şedinţa de diseară. Sosiră cei doi Rauschning, apoi Reicher. Antonio Ribeiro sosi ultimul. Schwarz servea whisky în nişte pahare albastre.

Se aşelzară în jurul mesei uriaşe. Era un grup impresionant de oameni care înainte de

toate arătau bine îngrijiţi. Purtau haine de calitate superioară, încălţăminte scumpă, cămăşi de mătase. Dădeau impresia de forţă.

Sergio Moura, cu creionul în mână şi cu floarea aşezată pe hârtie, stătea la celălalt capăt al mesei, în faţa lui Carlos Zude. Acesta privea bobocul care arunca o pată sângerie pe albul hârtiei pregătită de poet pentru a lua note. După o scurtă tăcere, Carlos îşi întoarse privirea către Reicher, cel mai puţin însemnat exportator, şi spuse:

— V-am convocat, domnilor pentru o chestiune de mare importanţă...

— Trebue să notez? îl întrerupse poetul.

Carlos fu nevoit să-l privească din nou şi ochii i se opriră iarăşi asupra trandafirului. Iată un lucru la care nu se gândise: era necesar, oare. să stenografieze discursul? Nu, nu trebuia:

— Nu, domnule... Şi se uită din nou la Reicher. Mai întâi, trebue să vă aduc la cunoştinţă că reprezint aci nu numai părerea mea, ci şi pe aceea a lui Karbamks...

Exportatorii schimbară între ei priviri mirate. Unul dintre Rauschningi îşi atinse cu cotul fratele, făcându-1 atenf. Până şi Sergio se aplecă mai mult, aşteptând cu interes ce avea să spună patronul. Carlos îşi întinse picioarele. Senzaţia neplăcută, pricinuită de orgoliul poetului, începu să dispară.

— Cred că putem vorbi deschis... De astă dată se simţea cu desăvârşire stăpân pe sinet. Poetul se întoarse la locul său de functionăraş

umil. Carlos se gândise un moment să-i ceară să se retragă, să-i spună că n-avea nevoie de el la această şedinţă. Dar acum prefera ca Sergio să rămână, să-şi dea seama de puterea lui Carlos, de ceeace reprezintă el şi de ceeace e el în stare. Spuse deci cu nepăsare:

— Nu luaţi note, domnule Sergio...

-— Biiţe – şi1 poetul apucă din nou bobocul de trandafir, începând să-l învârtească în mâna lui albă şi osoasă.

Carlos Zude vorbea apăsând pe fiecare silabă. I se părea că-1 masacrează pe Sergio Moura:

— Karbanks şi cu mine am ajuns la concluzia că preţul la cacao trebue urcat.

Se opri aşteptând efectul cuvintelor sale. Dar toti tăceau. Unul din Rauschningi făcu iarăşi semn cu cotul celuilalt. In sfârşit, Antonio Ribeiro îi ceru lui Carlos, în numele celorlalţi, să fie mai explicit. La drept vorbind, nu prea înţelesese dece trebuiau urcate preturile.

Carlos Zude se întinse mai întâi în fotoliu, apoi luă o poziţie energică şi un aer de om care vrea să rostească lucruri definitive sau să dea o lecţie. Fără să vrea, îşi aruncă privire'a înspre poet, adresându-i-se parcă lui:

— Dumnevoastră ştiti că recolta Republicii Ecuador este distrusă... Şi, fără îndoială, mai ştiti că începând dela Coasta de Aur şi din Brazilia...

— Ecuador exportează cea mai mare cantitate de cacao, îl întrerupse Reicher.

— Da, dar nu e numai asta... Recolta compromisă a Ecuadorului are ca urmare un fapt mai important pe care trebue să-I cunoaştem... Carlos îşi luă ochii dela Sergio şi se uită cu oarecare dezaprobare la Reicher.

— Care anume? întrebă Antonio Ribeiro.

Fraţii Rauschning erau numai ochi şi urechi, Schwarz făcea eforturi să pătrundă înţelesul ascuns al cuvintelor Iui Carlos Zude. Ce s-o fi ascunzând îndărătul vorbelor? Nu cumva brazilianul ăsta, cu urme vădite de sânge negru în buzele groase şi în pomeţi, nu cumva vrea să-i înşele, să-i bage într-o afacere din care numai el şii americanul să tragă profituri?

Carlos Zude refuză trabucul de San-Felix pe care unul din Rauschningi i-1 oferi. Nu fuma. începu să vorbească:

— Cu toţii suntem extrem de interesaţi în afacerea cu cacao. E afacerea asupra căreia se concelntrează tot interesul nostru. Nu-i aşa?

Fraţii Rauschning aprobară, dând din cap; Schwarz nu făcu niciun gest, era intrigat şi stătea în gardă; Reicher făcu: „Fim!“; numai Antonio Ribeiro spuse:

— Asta aşa e.

Poetul mirosea bobocul de trandafir. Şi el era intrigat şi în acest moment îşi aminti de gestul dramatic al Iui Joaquin şi in urechile sale răsuna, ca un vers tragic, cuvântul acela, rostit aici în sală, de şofer:

— Imperialismul!

Mâinile lui Carlos se prefăceau în gh'âarele

unui balaur. Se înmulţeau peste hârtiile, datele, cifrele, cifrele şi iar cifrele adunate în faţa lui.

Carlos se înălţă mai mult în fotoliu. Acum nu mai ţinea picioarele întinse. Stătea cu pieptul aplecat peste masă şi cuvintele se rostogoleau parcă pe suprafaţa ei. Cel puţin aşa îşi închipuia poetul. Carlos continuă:

— Acest fapt constituind un adevăr, întrebarea e: ce garanţii avem noi?

Carlos părea un profesor, un profesor tânăr. Atitudinea lui de azi îl întinerea şi toţi ceilalţi se uitau la el cam nedumeriţi. Poetul (singurul pe care Carlos vroia să-l facă praf) socotea că Zude se exprimă rău. Sergio începea să înţeleagă gândurile lui Carlos şi simţea că ceilalţi încă nu le pricep. încrezut, patronul se încurca, era oarecum confuz. Carlos repetă întrebarea pe un ton mai hotărât:

— Ce garanţii avem noi?

— Dar nu înţeleg ce fel de garanţii? vru să afle Reicher.

Schwarz închisei ochii şi începu să se dumirească. Acum era ceva mai liniştit. Şi el se gândise la aceste lucruri, dar nu avusese curajul să le spună.

— Da – continuă Carlos – ce garanţii? Noi cumpărăm cacao şi o vindem în străinătate. Unele dintre firmele pe care le reprezentăm au capitaluri plasate în străinătate. Pe ce se sprijină aceste capitaluri? In ce constă siguranţa noastră?

îşi ia ochii dela poet şi priveşte în jur. Poetul

miroase bobocul de trandafir. Carlos Zude ar avea poftă să-i spună că e un afemeiat, cu toate că nu !e locul, dar numai aşa, ca să-l insulte, să isprăvească odată cu aerul acesta de superioritate.

— S-a întâmplat, domnilor, că siguranţa noastră, capitalurile noastre, banii noştri – repetă – banii noştri, depind exclusiv de câţiva plantatori şi de câţiva cultivatori care stăpânesc plantaţiile... Dar îngrijesc ei, lucrează ei aşa cum trebue aceste plantajii? Dacă dumneavoastră nu ştiti, vă voi informa...

Scoase din hârtiile sale câteva ziare.

— Sunt ziare din Buenos Aires. Puţin cam vechi, dar n-are a face. Ceeace interesează, e informaţia... Rămase un moment nehotărât, neştiind dacă se cădea sau nu să ceară poetului să traducă cele două articole. In celei din urmă se hotărî să nu-i dea apă la moară.

— Nu-i nevoie să le traducem pentrucă le cunosc conţinutul. In acest prim articol – arătă bucata de ziar lipită pe o coaiă de hârtiei – e vorba de falimentul celui mai mare exportator din Ecuador. Ridică hârtia deasupra mesei şi aruncă o privire asupra tuturor. Pierderea recoltei, lipsa de afaceri, încercarea de a tine pas cu pierderea marilor plantatori l-au dus la faliment...

Ridică celălalt articol şi căută până găsi numele... D-l Junio Remiges... Alt exportator s-a sinucis. La începutul recoltei acon- tase foartei multă cacao; mii de saci. N-a primit cacaoa. Şi-a

tras un glonte-n cap...

Antonio Ribeiro flueră. Se speriase. Şi pe Reicher îl trecu un fior. Fraţii Rauschning se priveau, începeau să înţeleagă. Carlos ăsta e un geniu... Şchwarz se liniştise. Nu mai privea ţintă la buzele groase ale lui Carlos, la pometii ieşiţi înafară, trăsături ce aminteau sângele negru care fără îndoială curgea prin vinele sale. Poetul vedea balaurul desfăşurându-se şi umplând sala şedinţei. Acum, oamenii din jurul mesei alcătuiau un corp unic, corpul monstruos al unui animal fantastic.

— Domnii mei, eu cred, şi Karbanks e de părerea mea, că trebue să urcăm preturile... După câte ştiu, recolta de pe Coasta de Aur va fi slabă şi anul acesta. Seceta a dăunat iarăşi arborilor de cacao. Acolo va lipsi iarăşi cacaoa. E un an minunat pentru a începe urcarea preturilor...

— Dar... zise Antonio Ribeiro, care nu înţelesese.

— Vorbeşte, spuse Carlos Zude, poruncitor.

— Dar... nu văd ce avantaj avem dacă urcăm preţurile. Proporţia dintre preţurile pe care trebue să ie plătim plantatorilor şi acelea care ne sunt nouă date, la New-York sau la Berlin, e aproape egală, difenelnţa de câştig e mică. Inafară-de faptul că vom întrebuinţa un capital mai mare, nu văd avantajul şi nu văd ce au a face toate acestea cu problema siguranţei...

Carlos Zude aruncă exportatorului o privire plină de milă. Apoi se uită la Schwarz şi spre

Rauschningi; străinii aceştia, fără îndoială, înţelegeau. Nu erau atât de mărginiţi ca Antonio Ribeiro. Observă că germanii înţelegeau şi aprobau. Surâse satisfăcut. Poetul văzu balaurul rânjind înspăimântător. Carlos vorbi mai calm.

— Evident... urcarea va *atrage* după sine folosirea de capitaluri mari... Marii plantatori se vor îmbogăţi, vor deveni şi mai puternici... Valoarea plantaţiilor va creşte, şi încă cu mult. Tocmai asta vrem şi noi. Pentru ca îa urmă...

Făcu o pauză, după care continuă:

— ...să vină scăderea...

Cel mai mare dintre fraţii Rauschning nu se putu stăpâni şi izbi cu pumnul în masă. Antonio Ribeiro încă nu se lămurise. Nu era prea priceput în afaceri, dar avusese noroc întemeind o casă de export:

— Nu înţeleg bine...

Atunci cel mai mare dintre Rauschningi, om cu părul alb şi cu ochii blânzi, albaştri, luă cuvântul şi începu să explice încet, uşor, cu exemple:

— O plantaţie care produce o mie de saci valorează atâţia contos. După urcarea preţurilor va costa de patru ori mai mult, după scădere va face de opt ori mai puţin. Dădu cifre şi totul păru limpede ca lumina zilei.

Antonio Ribeiro simţi in el o putere neobişnuită:

— Vom urca preţurile. Dar până când?

— Până când va fi necesar – spuse Carlos – şi le vom scădea tot până când vom socoti că

este necesar...

Apoi întrebă:

— Toată lumea e de acord?

Cu toţii erau de acord şi îl felicitau cu entuziasm. Carlos Zude îl. privi pe poetul Sergio Moura. După atâtea ore, floarea se ofilise. Carlos nu-şi putu stăpâni un zâmbet triumfător. Deabia atunci poetul simţi în el un val imens de ură. Roşi doar şi-şi muşcă buza. Acum nu mai vedea un balaur, ci un om râzând batjocoritor. Era şi mai odios. Carlos se uită la whisky-ul pe care Schwarz i-1 turna în pahar.

— Şi când exportatorii vor fi şi mari plantatori, nu vor mai depinde de capriciile plantatorilor care vor sau nu să planteze suprafeţele de pământ necesare şi nici de. micii cultivatori care nu au banii necesari spre a o face.

Schwarz confirmă părerea aceasta cu un gest brusc şi autoritar.

— Vom aranja noi toate astea, rosti el, închinând paharul. Şi poetul vedea feţele lor prin sticlele albastre ale paharelor. Păreau nişte fiinţje stranii şi înspăimântătoarei Carlos Zude se despărţi de Sergio urându-i cu glasul cel mai amabil:

— Bună seara, domnule Sergio. Somn uşor şi nu uita să te arăţi mâine.

Ieşiră cu toţii. In sala de şedinţe stăruia un miros de ţigări scumpe, de parfumuri discrete şi fine, de curăţenie, de oameni cu bani. Sergio îl simţea atât dd violent în nări, încât luă

trandafirul în mână şi începu să miroase cu nesaţ urma de parfum care mai rămăsese, parfum proaspăt din grădină.

2

C

ând, la ora 9 seara, ultimul autobuz plecă la Itabuna, Marino

Santos ieşi din agenţie şi se îndreptă spre ,,Cafe Ilheus*“ unde-1 aşteptau prietenii obişnuiţi. De acolo se vor duce cu toţii la cabaret sau la o casă de prostituţie. Toţi, afară de Martins, administratorul Lui Zude, care în ultimul timp se mulţumea cu una care încărca saci de cacao, pe nume Roşa, o frumuseţe de femeie. In ceată se aflau Reinaldo Bastos, tânăr funcţionar din biroul lui Zude. Zito Feirreira, poet în orele libere şi directorul unui săptămânal humoristic. Deasemenea şi Gumersindo Bessa, unul dintre conducătorii Asociaţiei Funcţionarilor Comerciali (Martins era preşedinte), vechi membru al grupului, dar care se arăta rar de când devenise fascist.

Schimbase* societatea, se învârtea acum în jurul lui Silvei- rinha şi nu se arăta decât pentru scurtă vreme şi numai ca să-i atragă pe ceilaLţi la fascism şi să ţină predici care totdeauna degenerau în scandaluri. Zito, în ciuda decăderii lui fizice şi mo- rele, în ciuda orgiilor pe care Ie făcea, îşi păstra independenţa şi-şi bătea joc de Silveirinna, oe fascism, de discursuri şi manifestaţii.

Odată Gumersindo se Înfurie şi sări la

bătaie, de a trebuit să intervină Marino Santos şi Martins ca să-l liniştească. De atunci dădea foarte rar pe la cafenea. In oraş se spunea că în curând avea să devină procuristul lui Schwartz, la care lucra. Marino Santos luă loc:

— O bere blondă, rece...

Ceilalţi lş: sorbeau halbele. Stăpânul Companiei de Omni- buse 11 salută în chip deosebit pe Gumersindo :

— Foarte binei domnule Gume. Mă bucur că vă văd... Sunteţi scump la vedere acum...

Gumersindo deschise gura să răspundă, dar lui Reinaldo Bastos nu-i mai ieşea din cap fraza pe care o auzise delà Carlos Zude, în dimineaţa aceea şi pe care o dădea drept a sa.

„Sunt nişte copii mari şi timizi“...

— Bine zis! exclamă Zito Ferreira (pentru a treia oară repeta elogiul acesta; îşi pusese în gând să-l stoarcă pe Reinaldo de ceva parale – 15-20 mii de reis).

— Cine? voia să afle neapărat Marino Santos; cine poate fi timid în ţinuturile astea pline de oameni îndrăzneţi şi deştepţi?

— E vorba de marii plantato/i – îl lămuri Martins. Şi cu un aer conspirativ şi de cea mai mare taină desvălui înc-odată secretul! Exportatorii s-au întrunit... Va urma o urcare de preturi, şi incă una mare...

Marino Santos ridică paharul de bere, căscă ochii...

— Da, şi eu aveam impresia...

Azi am închis cursul la 19.500, mâine îl vom

închide la 20, şi cine mai ştie? Sunt convins că se va urca până la 25...

Marino Santos voia mai multe detalii:

— Cum vine asta?

— Păi... A sosit domnul Carlos, azi, delà Bahia. A venit cu avionul. A stat de vorbă cu Karbanks. S-a întors mai vesel ca n'ciodatâ. S-a întors şi a urcat preţurile. Apoi a convocat o şedinţă a exportatorilor pentru azi, la Asociaţia Comercială.

— Sergio Moura trebue să fie informat, spuse Zito.

Gumersindo făcu o strâmbătură.

— Nu pronunţaţi în faţa mea numele ăsta infect...

Zito râse:

— L-au trecut fiorii pe dumnea'ui...

Reinaldo Bastos nu găsea niciun prilej să repete vorba lui

„de duh“. Deaceea era oarecum plictisit şi-şi bea berea fără niciun chef.

— Atunci o să urce preturile? repetă Marino Santos. Făcea planuri să cumpere alte omnibuse, cine ştie dacă nu şi camioane. Va avea bani cu grămada...

— Şi recolta o să fie mare, murmură Martins. O să plouă mult prin părţile astea.

Marino Santos se uită la cer, înt'nzându-şi gâtul prin uşa barului. Norii se îngrămădeau pe cer. Mai cerură bere.

— Or să se umple coloneii de bani... spuse Zito.

Reinaldo era gata să dea drumul frazei lui teribile, dar Gumersindo i-o luă înainte.

— Nu sunt deloc timizi; mai degrabă dafi dracului.

— Daţi dracului? — Reinaldo Bastos căscă gura, întune- cându-se la fată.

Zito Ferreira sorbi o înghiţitură de bere şi spuse:

— Daţi dracu'ui, da... Lor li se datorează progresul acestei regiuni. Au cucerit pământul, au plantat cacao, au ucis oameni, au construit oraşe... Sunt eroii noştri!

Gumersindo se înfuriă.

— Eroi... Progres... Spune mai bine că ei sunt răspunzători de înapoierea Ilhéusului şi vom fi de acord. Asta da.

— De înapoiere? Cum? — întrebă Zito.

Ceilalţi ascultau cu interes, până şi Reinaldo Bastos devenise atent. O discuţie între Zito şi Gumersindo („doi încăpăţânaţi“ după cum spunea Reina'do) merita toată atenţia.

— Sunt oameni fără nicio cultură, chiar în materie de cacao, începu să explice Gumersindo cu vocea puţin răguşită, înapoiaţi în po'itică, demo-Iiberali (apăsă pe cuvântul acestaV nu ştiu să lucreze nici chiar propriile lor plantaţii. Vreţi să ştiţi un lucru? Ei bine, strânge colonelul Horacio 50 de mii de saci de cacao, sau nu? $t;u asta foarte bine, pentrucă el e clientul nostru (spunea „nostru“, ca şi cum ar fi fost asociat la firma Schwartz). 50 de mii de saci!...

— Cacao, nu glumă... îl întrerupse Marino

Santos.

Gumersindo Bessa luă un aer triumfător:

— Si ştiţi cât ar putea el să strângă dacă şi-ar lucra bine plantatr'e, dună metode ştiinţifice, tehnice, moderne?

Ceilalţi aşteptau.

— Ce! puţin 80 de mii...

— Vorbe! rosti Zito.

v\m

— Ba ăsta e adevărul curat. Mai dăunăzi, domnul Schwartz ii explica mi Silveirinha: atâta face, atâta... nici mai mult nici mai puţin, 80 de mii de saci, dacă nu chiar dub.u...

— In orice caz, spuse Zito, Schwartz şi Silveirinha nu cred să fie proşti. Trebue să recunoaştem că Horacii au fost acei care au cucerit şi plantat pământurile astea cu cacao în vremuri eroice. Ei au făcut totul. Sunt nişte eroi... Ceeace spui tu despre producţia actuală a plantaţiilor poate să fie dar poate şi să nu fie adevărat, nu ştiu. Să presupunem că aşa e....

— Să presupunem? Dar asta e realitatea.

— Bine. Să zicem că e aşa... Insă cine a cucerit pământul... cine şi-a vărsat sângele pentru progresul Hheusului?

Şi fără să aştepte vreun răspuns, Zito continuă:

— Dacă ar exista fiinţe recunoscătoare pe acest pământ, demult li s-ar fi ridicat câte o statue marilor colonei, lui Horacio, prietene, lui Horacio,... da, da...

Zito se simţea înconjurat de admiraţia celorlalţi. încercă să se ameţească, deveni liric, terminând ca totdeauna prin a declama versuri de-ale sale.

Marino Santos era preocupat de urcarea preţurilor:

— Aşa încât, cacaoa o să crească, nu? Da, domnilor, va fi o chestie serioasă...

In clipa aceea trecda pe stradă colonelul Maneca Dantas, care tocmai sosise dela plantaţia sa. Mai era încă încălţat cu cişmele de călărie, p'ine de noroi şi trecea prin oraş, singur, cu un aer încântat, privind la cerul ameninţător. Păşea cu un început de' zâmbet pe faţă, cu pălăria în mână, cu capul aproape tot albit. Merge uşor, vorbind singur, făcând socoteli în legătură cu recolta.

Gumcrsindo îl arătă cu degetul.

— Iată unul din eroii tăi... pare mai mult un nebun...

Reinaldo Bastos socoti că a prins momentul:

— Sunt ca nişte copii mari şi timizi...

— Bine zis!... (îl ard cu cel puţin 20.000 de reis, se gândi Zito).

Marino Santos propuse:

— Mergem la cabaret? Să sărbătorim ştirea cu ridicarea preţurilor...

La capătul străzii, colonelul Maneca Dantas îl căuta pe doctorul Rui, fiul său. Nu-1 întâlnise de când sosise şi dorea să vorbească cu el. Grupul trecu pe dinaintea colonelului.

— Bună seara, colonele...

— Bună seara.

Şi privind la cer:

— Ce zici, o să plouă? Recolta...

Dar ceilalţi se îndepărtaseră şi el mormăi neînţeles restul frazei.

S

T n fata cabaretului, grupul se răspândi. Gumersindo se duse să-l A caute pe Silveirinha; aveau de vorbit chestiuni politice. Mar- tins pleca la Roşa, care desigur îl aştepta. Avea femeia lui, dece să mai stea aici. Afară de asta, lui Carlos Zude nu i-ar face plăcere să ştie că administratorul său frecventează casele de joc.

— Un administrator e om cu răspundere, nu e un funcţionar oarecare.

Reinaldo Bastos intră cu Marino Santos şi Zito, însă ieşi imediat, ne mai găsind aici ocazia să plaseze teribila lui frază. Prefera să se ducă pe Avenida, unde putea să-şi întâlnească logodnica plimbându-se cu alte fete tinere, pentru care fraza era încă nouă. Făgădui că se va întoarce mai târziu. Insă Zito, pentru mai multă siguranţă, îi ceru cei 20.000 de reis.

Avea de gând să-i înmulţească la ruletă...

Pe bulevard, pe unde se plimbau tinerii... băieţi eleganţi şi perechi de îndrăgostiţi, discutând în grupuri, Reinaldo Bastos nu-şi întâlni fata. Străbătu întreaga Avenida cu dorinţa nestăpânită de-a împărtăşi cuiva fraza celebră. Şi printr-o întâmplare care răsturnă întreaga sa viată, Reinaldo Bastos o spuse Julie- tei Zude. Păşea pe jumătate descurajat, când o întâlni pe

Ju- lieta stând de vorbă cu Guni, amândouă aşezate pe una din băncile de marmoră de pe „promenadă“. Se odihneau, deabia ispră- *t* viseră conversaţia.

Julieta se simţea istovită, cuprinsă de neurastenie. Venise pe Avenida, nădăjduind că-1 va întâlni pe Sergio plimbându-se. Ştia că poetul obişnuia să rătăcească pe plajă, salutând în dreapta şi-n stânga, bucurându-se de briza mării. Julieta îşi aminti de şedinţa exportatorilor numai după ce ajunse pe „promenadă“. Sergio se afla acolo, la secretariat. Gândul că în momentul acela ei stătea în fata lui Carlos o amuza. In starea aceasta o întâlni

Guni. Se aşezară amândouă, discutând, dar curând nu mai avură ce vorbi.

Când îi văzură pe Reinaldo Bastos, tânăr şi atletic, Guni voi neapărat să afle cine e.

— E un funcţionar al firmei... îi spuse Julieta.

— Drăguţ băiat...

Când Reinaldo trecu prin faţa lor, salutându-i cu un sonor: „bună seara“, Julieta îl chemă. El rămase în picioare în fata băncii, la început foarte încurcat, apoi simtindu-se tot mai în largul său. Julieta îl încuraja, râdea. Orice lucru o amuza. Guni flirta cu Reinaldo, însă tânărul n-avea ochi decât pentru femeia patronului şi dădu fiecărui surâs, fiecărei fraze nevinovate, un înţeles deosebit. Reinaldo avea o părere foarte proastă despre femeile bogate şi era sigur că Julieta se interesează de el.

Târându-şi picioarele, colonelul Maneca Dantas îşi făcu apariţia pe bulevard. Se apropie cu veşnicul său surâs, cu ochii ridicaţi spre cerul acoperit de nori. Dinspre mare venea un vânt rece, anunţând ploaia. Când colonelul rosti: „bună seara, dona Julieta“, Reinaldo dădu în sfârşit drumul vorbei sale de duh:

— Sunt ca nişte copii mari şi timizi.

— Cine? întrebă Guni.

— Coloneii... şi Reinaldo mai adăugă ceeace auzise dela Zito şi Gumersindo, într-o explicaţie pe care femeile o ascultau zâmbind.

Ajunseră la un moment când situaţia deveni stânjenitoare. Pe dinaintea grupului treceau fete şi băieţi, colonei şi negustori. Cu toţii se plimbau pe Avenida, bucurându-se de briza plăcută a mării. Cele două femei îl priveau pe tânărul care stătea în picioare în fata băncii, mândru de-a fi văzut cu Julieta Zude şi cu Guni Garson. Din când în când se auzea câte-o vorbă răutăcioasă dinspre grupuri'e de trecători. Reinaldo zâmbea cunoştinţelor. Mâine va avea ce povesti la balul Asociaţiei Funcţionarilor Comerciali. Dar la un moment dat trecu un grup de tinere, printre care se afla şi iubita lui Reinaldo (cu care era ca şi logodit). O chema Zuleica şi la început crezu că Julieta îl oprise pe logodnicul său pentru a-i cere vreo explicaţie. Trecu pe lângă Reinaldo tocmai în momentul în care el îşi exprima părerea a-supra coloneilor, făcându-se că n-o vede. Zuleica îşi muşcă buzele, când Casula, prietena care mergea cu ea, îi atrase atenţia

— Nici nu te-a văzut... desigur că e foarte interesantă dis cuţi a.

Se întoarseră dda jumătatea bulevardului şi când ajunseră în dreptul grupului. Zuleica spuse tare:

— Bună seara...

Reinaldo resări şi Julieta îşi dădu numaidecât seama de situaţie. Faptul acesta o înveselea. Grupul se opri puţin mai departe; Zuleica aştepta ca Reinaldo să vină la ele. Tânărul se fâstâci şi pierdu firul conversaţiei.

Tocmai atunci se apropie un vânzător 3e îngheţată:

— Nu ne oferi câte o îngheţată? — întrebă Julieta.

— Ah! şi îndată Reinaldo chemă pe vânzător, luând seama să nu fie auzit de logodnică.

Fetele din grup şuşoteau între ele şi râdeau, arătându-1 cu degetul. Stăteau tot nemişcate, aşteptând. Reinaldo găsi până la urmă ceva mărunţiş şi plăti. Din grupul fetelor cineva strigă:

— Ei! cu îngheţata, aci!

Rămaseră un minut fără să spună nimic. Ju-ieta şi Guni mâncau îngheţata cu delicateţe. Omul cu îngheţată se întoarse şi-i spuse lui Reinaldo:

— Fetele mă trimit la dumneata să plăteşti...

Julieta râse, Reinaldo se înroşi din nou, căută bani şi nu găsi, încercă să explice, negăsind măcar cuvintele necesare. Fetele din grup râdeau. Situaţia putea să dea naştere unui

scandal. Julieta nu se mai distra, începuse să se simtă uşor indispusă, îi revenea neurastenia şi odată cu ea impresia că toate astea sunt ridicole şi stupide. Guni nu-şi dădea seama de nimic.

— Logodnica dumitale pare să fie supărată, spuse Julieta.

,,'E geloasă“ gândi Reinaldo şi se bucură că Julieta e geloasă pentru el. începu să explice că între el şi Zuleica nu era nimic, nimic serios, dar Ju'ieta îl întrerupse:

— Noi p'ecăm, nu vrem ca din cauza noastră să te cerţi cu fetiţa dumitale. Se ridicară salutând şi plecară. Reinaldo le văzu îndepărtându-se, elegante şi distante, femei din altă lume. Se simţea fericit, ultima frază a Julietei îi părea aproape o declaraţie de dragoste. „Se va uita înapoi“ se gândea el, aşteptând ca si'ueta să dispară pe poarta pa-atului. Ea nu privi însă înapoi şi el găsi explicaţia acestui fapt m teama de a nu se vorbi în Ilheus ceva pe seama lor. Deabia atunci se îndreptă spre grupul în care ae afla Zuleica. Era hotărât să-i facă o scenă:

— Va să zică nu mai pot să stau de vorbă cu o doamnă? Oameni înapoiaţi ce sunteţi.

Dar când se apropie, grupul porni cu paşi mari, întorcându-i spatele.

Reinaldo se opri încurcat. Vânzătorul1 întrebă:

— Şi mghetata cine-o plăteşte, tinere?

Până la urmă Reinaldo rămase singur, cu fraza lui teribilă şi cu imaginea Julietei în minte.

„Nu-mi rămâne decât să mă duc la cabaret“ murmură el.

Colonelul Maneca Dantas se întoarse pe bulevard cu paşii săi târşiţi, de om bătrân.

— O să plouă tinere, recoltă mare...

4

uminile oraşului străluceau orbitor, tăind pânza deasă a ploii, revărsată în torente. Ploaia începu să cadă pe Ia orele zece şi jumătate, anunţată de tunete care porneau de după dealuri. Abia dispărură ultimele stele de pe cerul llhéusului, că şi .începură să cadă picături rare, ca pietricele, aruncate din când tn când. Oamenii care se plimbau pe stradă discutând, alergară spre casele lor, spre cârciumi sau cabarete. Ploaia se înteti, transformându-se într-o revărsare violentă care spălă ultimele murdării ale unei zile de muncă în oraşul fructelor de cacao. Pe şuvoaiele de apă care se scurgeau de o parte şi alta a străzilor, pluteau fel de fel de lucruri: coji de fructe, cutii de chibrituri goale, mucuri de ţigări, o batistă de femeie cu colţurile ridicate, ca o corăbioară albă.

In centrul oraşului, pe bulevardul din faţa mării, pe străzile comerciale din apropierea portului, iluminaţia era mare, uşurând drumul acelora care se grăbeau spre casă. Dar pe măsură ce oraşul se pierdea înspre coline, luminile se răreau, ajungând la distanţe din ce în ce mai mari una de alta. Nu mai întâlneai felinare, monumente de fontă cu câte trei becuri puternice, ca pe bulevarde, ci stâlpi înalţi de

lemn, doar cu câte un bec minuscul în vârf, care abia izbuteau să lumineze la un metru în jurul lor, aruncând pete de lumină în întunericul pe care ploaia îl făcea şi mai adânc. De pe deal năvăleau torente de apă murdară, roşie, formată dm şuvoaie scurse de pe vârful colinei Conquista, unde se aflau casele muncitoreşti, dărăpănate. Şuvoaie mari de apă coborau şi de pe dealul Union, dealul spălătoreselor şi al marinarilor. Mai departe se afla insula Cobrelor, car-

«

iier izolat, cufundat în cea mai neagră mizerie. Oamenii din cartierul acesta nu puteau nici măcar să plătească o colibă pa Conquista sau pe Union. Turiştii care soseau cu avioanele, dornici să cunoască civilizaţia pământului pe care creşte cacaoa» nu erau duşi niciodată, de cetăţenii din llhéus, m insula Cobrelor, plină de cocioabe acoperite cu paie şi cu pereţi de lut. Era partea cea mai de jos din întregul oraş şi cea mai săracă totodată, şi cum o parte a dealului din apropiere fusese dărâmată pentru a se croi un drum nou în cartierul modern al căilor ferate, insula Cobrelor rămânea fără niciun fel de apărare împotriva furtunilor. Locuitorii spuneau că, în zilele de ploaie, cartierul rămânea cu totul izolat de oraş. De aci şi numele de insulă. Când ploua, cartierul nu numai că era înconjurat de apă» dar apa pătrundea şi în case, devenind astfel şi insulă şi lac. Toată apa din oraş se scurgea spre insu'a Cobrelor, inundând-o şi

aducând odată cu ea lutul roşu de pe deal. Străzile întorto- chiate se transformau într-un fel de canale noroioase, greu de trecut. Câteva felinare luminau această mocirlă de un roşu murdar, culoare stranie pe care mulţi din locuitorii din oraşul nou nici n-o bănuiau. In cocioabe strălucea ici colo câte un bec electric, dar în cea mai mare parte din ele pâlpâia lumina roşiatică a opaiţelor care dau mai mult umbră decât lumină. Aici, în insula Cobrelor, trăiau muncitorii dela drumuri, mulţi dela căile ferate, unii dela fabrica de ciocolată, hamalii din port şi dela vamă. Cineva, zugrăvind odată, într-un discurs, insula Cobrelor, o numise „Cartierul Roşu“, fără să se gândească la culoarea lutului caselor, sau a pământului, ci la sentimentele locuitorilor săi. Niciun fascist n-avea îndrăzneala să se avânte în insula Cobrelor. Circula o poveste foarte cunoscută: odată, pe la începutul mişcării integraliste, cămăşile verzi se hotărâseră, într-o duminică după masă, să tină o conferinţă pentru muncitorii locuitori ai insulei Cobrelor. Pentru aceasta sosi în llhéus un orator din Bahia, un ziarist, şi fasciştii pătrunseră în cartier mergând in rânduri de câte 4, cântând marşurile lor. Purtau cămăşi verzi şi insigne. Se opriră în piaţeta din mijlocul insulei şi ridicară mâinile în sus strigând: „anaues“. Muncitorii se apropiará încet şi înconjurară tribuna improvizată. Conferinţa abia începuse. Martori oculari au povestit după aceea că fasciştii fură siliţi să se întoarcă în marş fortat („într-o goană nebună“,

spunea poetul Sergio Moura), cei mai muRi fără cămăşile lor verzi (cei care rămăseseră cu ele le scoteau apoi ner- voşi, murdare de noroi), unii chiar numai în izmene. După apariţia integraliştilor, muncitorii ocupaseră intrările străzilor care duceau spre insula Cobrelor. Când verzii au început să fie scărmănaţi în piaţetă şi au încercat să scape cu fuga, dădură de surpriza pe care muncitorii înarmaţi cu mături le-o pregătiseră Ia intrările cartierelor („armele cu care alungi găinile“ spusese Joaquin). Se povesteşte că negrul Roberto, un hamal din port, la fiecare lovitură ce o dădea în capul unui fascist, făcea să se cutremure insula Cobrelor de strigătul:

— Jos fascismul!

In zilele acelea, care au fost semnalul luptelor de stradă din Ilheus între muncitori şi fascişti, poetul Sergio Moura se întâlni cu un tânăr integralist, un cunoscut de-al său, pe nume Nestor, un literat, care alerga ca un nebun pe străzile principale ale oraşului. Băiatul fugea îngrozit, cu pantalonii pătaţi de lut roşu şi cu obrazul plin de vânătăi. Poetul de-abia izbuti să-l oprească şi-l întrebă, arzând de curiozitate:

— Ce se întâmplă?

înainte de a răspunde, fascistul răsuflă adânc:

— Tineretul Ilheusului e pe cale de-a fi exterminat...

Sergio nu se mulţumi cu atât şi ceru amănunte. Tânărul îi povesti cele întâmplate

(fasciştii spuneau mai târziu că Nestor era un naiv, deoarece ei credeau că Sergio Moura era unul din acei care au plănuit şi pregătit primirea făcută în insula Cobrelor şi că, de fapt, nimic nu era adevărat din cele ce se povesteau).

Nestor, pe jumătate desbrăcat, povestea evenimentele dramatice, transformând măturile în puşti, zecile de muncitori în mii de asasini... La început, Sergio se arătă mâhnit, luând un aer 3e dezaprobare, pentru ca apoi să se mire:

— Şi dumneata, dece n-ai rămas să lupţi pentru ideile du- mitale?

După cum povesteşte Sergio, fascistul ar fj răspuns:

— Eu nu vreau să mor. Cunosc prea bine istoria Braziliei

Foarte posibil că această anecdotă, care a circulat în întregul ţinut al fructelor de cacao, să nu fie chiar o plăsmuire a poetului Sergio Moura şi să se fi petrecut în realitate. Cu atât mai mult cu cât fasciştii alungaţi cu coada măturii nu s-au mai întors niciodată in insula Cobrelor nici chiar în grup – de unul singur nici nu poate fi vorba. Nici în zilele când poliţia a pătruns în cartier pentru a face arestări; nici când Joaquin şi o-dată cu el alţi 17 au fost ridicaţi cu camionul transformat în dubă şi politia a considerat că yi insula Cobrelor nu mai există niciun extremist; nici în aceste zile de teroare pentru muncitori, fasciştii n-au avut curajul să se avânte in cartier. La adunările lor din centrul oraşului, ei aminteau mereu de acea „dată e- roicâ“, când, după ei, „un

mic grup de patrioţi a fost atacat de zeci de asasini“. Chiar şi Nestor ţinu câteva discursuri foarte frumoase în legătură cu faptul petrecut, în care, ca un bun cunoscător al istoriei Braziliei, compara evenimentul in chestiune cu cele mai glorioase date ale tării. Ca amintire a acestui eveniment, în insula Cobrefor atârna şi astăzi de un felinar din San Juan o cămaşă verde, murdară de lut roşu, transformată într-o cârpă decolorată şi bătută de vânt.

Câţiva din cei 17 ridicaţi de politie se mai află încă la penitenciarul din Bahia. Joaquin fusese trimis la Rio. Cei mai mulţi s-au întors în insula Cobrelor, purtând pe spate semnele schingiuirilor.

Locuitorii insulei Cobrelor, ca buni ilheusieni, se simţeau mândri că arestaţii lor n-au scos niciun cuvânt şi că poliţia n-a izbutit să descopere pe cei care făcuseră să explodeze, într-o noapte, două bombe la sediul fascist. Se spunea că arestaţii îndurau chinurile cu zâmbetul pe buze.

Această tradiţie învălui insula Cobrelor într-un adevărat mister. Dar tradiţia sa reală şi veche era noroiul de pe străzi. Atât de mult ploua iarna şi atâta apă se aduna aici, încât nici verile cele mai arzătoare nu reuşeau să usuce noroiul. întotdeauna rămâneau bă'toace în care intrai până la genunchi. Odată, un reporter al „Ziarului de Seară“, la stăruinţele lui Sergio Moura, publică un reportaj fotografic senzaţional, înfăţişând străzile din insula Cobrelor. I se ceru

prefectului să ia măsuri de îmbunătăţire, dar „Ziarul din Ilheus“ fu de altă părere, dovedind că municipiul avea mai multă nevoie de şosele, decât „să pie- truiască străzile mahalalelor“. Făcu deasemenea câteva insinuări cu privire la moralitatea locuitorilor insulei Cobrelor, spunând că acel cartier mizerabil era un cuib de hoţi, de vagabonzi, de borfaşi, de bătăuşi şi de extremişti. O comisie de muncitori se prezentă la „Ziarul de Seară“ pentru a protesta împotriva acestor acuzaţii. Apăru o fotografie însoţită de o notă. In primul plan se vedea foarte bine negru! Roberto. Roberto a atârnat această bucată de ziar pe unu! din pereţii colibei sale, prinzând-o cu un ac. „Ziarul din Ilheus“ reveni asupra problemei, citând cifre puse Ia îndemână de poliţie. Intradevâr, în insula Cobrelor fuseseră arestaţi o mulţime de hoţi şi câţiva extremişti. însuşi negrul Roberto figura printre extremiştii arestaţi. Afacerea nu luă prea mare amploare pentrucă Joaquin, fără îndoială personalitatea cu cea mai mare greutate în cartier, se temu că toate a- cestea ar msemna o provocare pe scară mai înaltă. Şi străzile rămaseră nepietruite, pline de noroiul care se întindea până în casele oamenilor. Străbătând acele noroaie şi ploaia care nu contenea în tot timpul iernii, oamenii treceau grăbiţi, căutând să ajungă la muncă în port sau la şosele. Femeile ieşeau de- asemenea, unele ducându-se la piaţă să vândă piperul pe care-1 cultivau pe lângă casă, căutând In felul acesta să mai rotunjească câştigurile mizerabile

ale soţilor; altele munceau la fabrica de ciocolată. Cea mai mare parte, însă, îşi petreceau zilele la depozitele de cacao, cosând gurile sacilor pe care bărbaţii îi umpleau cu sămânţă. In felul acesta insula Cobrelor rămânea în stăpânirea copiilor. Erau mulţi negri şi mulatri care, la prima vedere, păreau aidoma copiilor dela ferme. Simplă părere, pentrucă, m realitate, era vorba de două mizerii diferite. Copiii dela fermă aveau feţele de culoarea pământului, pântecele enorm şi erau de o precocitate bolnăvicioasă. Cei din insula Cobrelor erau tot galbeni, însă de un galben deosebit, mai verzui, nu aveau burtă, într-un cuvânt, păreau normali. Deosebit de isteţi, erau numai piele şi os. Marea lor asemănare cu copiii dela ferme era uşurinţa cu care şi unii şi ceilalţi mureau. Câtă vreme erau mici, se bălăceau prin noroaiele insulei Cobrelor şi, ca şi cum asta n-ar fi fost deajuns, îşi pierdeau cea mai mare parte din zi pescuind „siris“ în bălţile din apropiere.— Se întorceau cu picioarele negre de noroi, cu câţiva siris înşiraţi pe o sfoară. Câteodată aceşti peştişori formau masa de seară a unei familii întregi. Când copiii se făceau ceva mai mărişori, îşi petreceau ziua în oraş, jucând fotbal pe p'ajă, intrând cu totul în ceata de „biribanos“ (copii vagabonzi care nu făceau altceva decât să fure peste sărat şi bucăţi de carne uscată dela casele de comerţ). Câteodată spărgeau şi case de bani, însă acest lucru se întâmpla foarte rar. Cea mai mare parte, cum aiungeau la vârsta de 16 ani, începeau să

muncească la şosele sau în port.

In timpul verii, când soarele dogoreşte totul, mai poţi să faci o plimbare până-n insula Cobrelor. Odată cu omul, trece pe deasupra lutului şi briza proaspătă care bate dinspre mare şi se pierde în sus, pe deal. Dar iarna, când plouă zi şi noapte, (în iernile Ilheusului), când totul e cufundat în beznă, numai acei care trăiesc aci sunt în stare să străbată mlaştinile dimprejurul insulei Cobrelor. Întotdeauna, de aici pornesc epidemiile de tifos care ameninţă în fiecare an oraşul Ilheus. De aici ies bolnavii care umplu spitalele, de aici sicriife sărăcăcioase, duse la groapa comună a cimitirului „Victoria“. Deaceea locuitorii oraşului ocolesc cu grijă insula Cobrelor. Unii sunt de părere că locuinţele din această parte a oraşului, adevărate focare de boli, ar trebui dărâmate. Un consilier al Consi'iului Municipal prezentase o- dată un proiect m sensul acesta. Partidul Comunist răspunse cu un manifest, întrebând pentruce, în loc să distrugă casele muncitorilor, prefectura nu ia măsuri de asanare a cartierului? Ziarele discutară faptul şi totul rămase ca mai înainte. Medicii strâmbau din nas când erau nevoiţi să se ducă acolo. Automobilele lor nu izbuteau să învingă obstacolele şi erau nevoiţi să facă restul drumului pe ios. Ajungeau înnămoliţi şi murdari, plini de noroi, înjurând; de fapt, prescripţiile lor nici nu erau luate în seamă, deoarece, în general, bolnavii n-aveau bani pentru medicamentele prea scumpe.

Cu toate acestea, ca şi pe marile plantaţii, ca şi în casele bogate ale coloneilor şi exportatorilor, şi in colibele mizere ale locuitorilor din insula Cobrelor, bucuria se reflecta pe faţa tuturor în această noapte în care cădea prima ploaie. Pentrucă ploaia garanta reco'ta din anul acesta şi astfel oamenii aveau de lucru în port: corăbii şi corăbii de încărcat; munca n-avea să lipsească nici în depozitele de cacao, nici la fabrica de ciocolată, iar serviciile d-e transport aveau să funcţioneze din plin. Pentrucă şi insula Cobrelor, parte dinv„Regina Sudului“, – „Latrina oraşului“, cum o numea Nestor în discursul său – trăieşte numai în funcţie de cacao.

5

T1 recuse mai mult de un ceas de când începuse ploaia şi dru murile care duceau spre insula Cobrelor erau de netrecut.. Joaquin îşi închipui în acel moment cum a pătruns apa în cea mai mare parte din case, umplându-le de noroi. El e îmbrăcat într-un impermeabil. In nopţile de şedinţă îşi ia întotdeauna măsuri de prevedere: niciodată când se duce la şedinţă nu trece pe străzi prea umblate. In zilele de adunare obişnueşte s-o apuce pe dealul Conquista ca şi cum ar merge la un prieten sau la vreo metisă. înconjoară tot dealul şi iese pe terenul nelocuit din partea cealaltă a insulei Cobrelor. Astfel că ajunge şi intră în casă prin fundul grădinii plantate cu piper. Dar astăzi, cu ploaia asta, precauţiile nu mai au niciun rost.

Străzile oraşului sunt pustii, numai barurile sunt pline de oameni. Sunetele orchestrei dela „El Dorado“, unul din cabaretele oraşului, îl însoţesc pe Joaquin o bună bucată de drum; jazzul strident invită parcă la dans. Joaquin păşeşte cu grijă: ghetele sale au tălpi de cauciuc făcute dintr-un pneu vechi şi din cauza asta alunecă uşor. Notele stridente ale saxofonului dela cabaret se pierd în ploaie. Acum trece pe strada Sebo, locuită de prostituate ieftine. La ora asta, aproape de miezul nopţii, mai sunt şi alţi oameni care străbat, ca şi el, străzi'e noroioase şi mlaştini'e, ca să urce până la casa lui Edison, silindu-se să ajungă la ora exactă a şedinţei de celulă. Joaquin se gândeşte că la ora aceasta, in multe oraşe din lume, desigur că mai sunt şi alţi oameni care umblă prin ploaie sau pe sub stelele unui cer senin, grăbindu-se către celulele lor ca să ajute la schimbarea lumii.

O senzaţie de fericire'ump'e pieptul lui Joaquin când se gândeşte la Partid. Joaquin iubeşte mai multe lucruri pe iumea asta: o iubeşte pe bătrâna Raimunda care seamănă cu un copac, veşnic aplecat deasupra pământului, plantând şi culegând cacao. II iubeşte, trecând peste toate, pe încăpăţânatul de Antonio Vi- tor, care l-a dat afară din casă şi care nu pricepe nimic. O iubeşte pe Jandira, o servitoare mulatră din casa străinului Ăstora, care se plimbă cu el pe p1 ajă în serile cu lună. Iubeşte marea Eheusului, nopţile petrecute în port, când discută cu hamalii pe punţile corăbiilor. Iubeşte

motoarele omnibuselor şi camioa- nelpr, iubeşte arborii de cacao printre care şi-a petrecut copilăria. Dar iubeşte într-un chip cu totul deosebit Partidul. Partidul e căminul lui, şcoala lui, raţiunea vieţii lui. Joaquin a părăsit de timpuriu plantaţii'e de cacao. Aceeaşi silă de lume care-I smulsese pe Antonio Vitor din braţele Ivonei de pe puntea ,,Estan- ciei“ şi-l aruncase în mijlocul pădurilor cu puşca în mână, îl îndepărtă şi pe Joaquin de plantaţii, aruncându-1 pe digurile II- heusului. Visa să conducă automobile, să repare camioane. îşi făcu prieteni pe insula Cobrelor. Intr-o zi, se îmbarcă, angajân- du-se marinar, şi că'ători in alte ţinuturi. Când se întoarse, ştia lucruri pe care nu le-ar fi bănuit niciodată. Desvăluise taine care rezolvau soarta omenirii. Dar nu era un îngâmfat.

înainte, până nu se îmbarcă pe vapor, inima lui era plină de tristeţe şi amărăciune, ca şi cum toată mizeria insulei Cobrelor l-ar fi apăsat. Era o tristeţe de nevindecat, nici el nu ştia de unde vine şi ce leac îi trebuia. Se hotărî să se omoare. Marea îl ademenea. Dar tocmai atunci cunoscu la barul „Floarea Va'ului“ pe un marinar suedez care vorbea portugheza. Dimineaţa, când părăsi barul, nu se mai gândi să se omoare. Era ca şi cum un bărbat cu inima uscată de suferinţi ar fi întâlnit deodată dragostea. Ca şi cum după iarna cea mai grozavă ar fi sosit pe neaşteptate, într-o dimineaţă, primăvara. Se îmbarcă marinar şi ori de câte ori avea prilejul, învăţa cu răbdare şi

bunătate pe oricine – bucuria Iui nu mai avea margini. Dar educaţia şi-o desăvârşise in lunile de închisoare, la Rio. Fusese arestat în insula Cobrelor; pe fişa sa scriseseră: „periculos“. II trimiseseră atunci la Rio, unde închisoarea era plină. Acolo învăţă, învăţă nu numai politică' şi economie, cu o dorinţă neînfrânată de a şti, dar şi alte lucruri absolut trebuincioase: gramatică, geografie şi noţiuni de limba franceză. Avea o inteligenţă clară, vie şi o uşurinţă deosebită de a învăţa. Ceilalţi înţeleseră cât de necesară era învăţătura pentru acest tânăr şi nu-şi pierdură timpul în zadar. Când se întoarse în insula Cobrelor, era acclaş Joaquin tăcut şi liniştit, prietenos şi modest, dar acum arăta ca un om care ştie ce vrea şi ce trebue să facă.

Păşea pe drumul care duce delà calea ferată spre insula Cobrelor.

Mai înainte, aici se afla dealul; acum, în locul Iui se întind străzi cu case frumoase. Vila colonelului Ramiro se deosebeşte dintre toate, în apropierea podului care înaintează spre mare. Dincolo de aceste case începe o adevărată m-aştină. Nu mai sunt trotoare; lutul e moale, la cea mai mică ploaie se transformă într-un râu de noroi. Joaquin păşeşte cu grijă, vântul e gata să-l răstoarne, noroiul e lipicios.

In depărtare apare un om îmbrăcat elegant; se apropie păşind atent peste băltoace. Cine să fie? Un felinar luminează faţa cunoscută a lut Martins. Se întoarce delà casa Rosei, gândeşte Joaquin. Ii face loc să treacă:

— Bună seara...

Lui Martins nu-i place să fie văzut prin locurile astea. Vrea să ţină cât mai ascunsă legătura asta. Joaquin râde şi-şi vede de drum. Insă acum se simte turburat de discuţia pe care a avut-o după masă cu Sergio Moura. Martins i-a adus aminte de Carios

Zude şi de creşterea preţurilor. Cum să le explice tovarăşilor sai care-1 aşteptau, întreaga maşinaţie a imperialismului, în afacerea asta? Joaquin se gândeşte cu dragoste la tovarăşii săi. Sunt numai câţiva oameni săraci, neputincioşi, mulţi dintre ti inculţi – unii abia ştiu să citească – dar îşi propun să schimbe faţa lumii „să răstoarne“ pământul întreg, cum spunea Zulto în închisoare.

E o sarcină neobişnuită şi nouă, şi pentru asta e nevoie de viaţa fiecăruia din ei. Joaquin simte cum inima ii bate mai tare, de mândrie.

Dar deodată se opreşte iar; a zărit un om care merge înaintea lui. Se află numai la vreo zece metri în faţă. Joaquin se opreşte; e cu siguranţă un agent. Cine altul, decât un agent, aflat pe urmele vreunui hoţ sau ale vreunui revoluţionar, s-ar avânta prin noroi în noaptea asta ploioasă? Ce alt om bine îmbrăcat (afară de Martins care a trecut) s-ar îndrepta spre insula Cobre'or, în noaptea asta? Numai un agent. Să fie oare în căutarea vreunui hoţ, sau pe urmele vreunei şedinţe? Joaquin încercă să se stăpânească, să-şi recapete calmul. II observă de departe pe omul care trece pe sub un felinar. Nu

poate să-l vadă, la faţă, dar îşi dă seama că e bine îmbrăcat, poartă un impermeabil cum n-are niciun locuitor din insula Cobrelor. Nicio clipă Joaquin nu se gândeşte să se retragă sau să fugă. Ceeace vrea el, e să ajungă înaintea spionului la casa lui Edison, să-şi înştiinţeze tovarăşii, să nu lase ca vreunul din ei să fie prins. Să se întoarcă, s-o ia peste dealul Conquista, să taie de-a-dreptul peste locurile virane, e cu neputinţă. Va ajunge prea târziu. Nu-i rămâne decât să încerce să se strecoare pe lângă agent, să i-o ia înainte, să pătrundă în prima străduţă a cartierului. Norocul său e că şi agentul păşeşte încet; se teme şi el să nu alunece. Joaquin îşi scoate pantofii, îşi suflecă pantalonii şi-şi strânge impermeabilul la piept. Pare un muncitor care se întoarce acasă, îşi Iasă ghetele lângă linia ferată. Mâine dimineaţă va trece pe acolo să le ia. Dar dacă agentul îl recunoaşte? Şi dacă o să se ia pe urmele lui?

In acest caz, Joaquin se va lua la bătaie cu el şi dacă poliţistul nu va scoate revolverul, Joaquin îl va doborî deoarece e puternic ca un taur; e foarte obişnuit să ridice saci de cacao de câte 60 kg. Joaquin iuţeşte pasul. Merge prin mijlocul drumului; picioarele se înfundă în noroi, apa cărămizie se scurge cu un sgomot monoton. Plouă cu găleata. Marginile pălăriei lui Joa- quân s-au pleoştit. „Cine să ne fi denunţat?“ Fel de fel de gânduri ti trec prin cap, în timp ce păşeşte repede, hotănt să se apropie cu tot curajul. \

Celălalt merge încet, temându-se să nu

alunece şi să cadă în noroi.

Şi el şi-a suflecat pantalonii ca să nu şi-i murdărească. Şl când trece pe sub un felinar, Joaquin vede că ghetele lui sunt pline de noroi. Joaquin pleoscăe cu picioarele goale prin noroi, legănându-se ca o raţă.

Asemănarea aceasta îl făcu pe Joaquin să uite un moment unde se află; se duse cu gândul la plantaţiile de cacao. La ora asta Raimunda o fi dormind; în zorii zilei va porni la muncă, pe plantaţii. Desigur că nici nu-şi închipue că fiul ei urmăreşte un agent. Că e foarte posibil să se încaere cu el, că deasemenea e cu putinţă să fie apoi arestat. Cine ştie?

Mai repede. Dacă agentul îl va recunoaşte, se va repezi la el, -nu-i va da timp să-şi scoată revolverul. Nu trebue şi nu poate să-l ucidă pe spion. Asta ar da posibilitatea unei provocări brutale. Terorismul nu rezolvă nimic. îşi aminteşte de regulile .învăţate în închisoare. De schingiuirile bestiale la care a asistat. Oameni cărora li se lipeau ţigări aprinse pe umeri sau li se smulgeau unghiile. E mai bine să se bată cu agentul, să se lase arestat, salvând astfel arestarea celulei şi împiedicând ca întrunirea să fie descoperită şi organizaţia lichidată. Joaquin păşeşte tiptil, apropiindu-se tot mai mult de omul din faţa lui. In orice caz, recunoaşte el, spionul ăsta e curajos dacă îndrăzneşte să se aventureze în insula Cobrelor într-o noapte ca asta. Niciodată n-au existat poliţişti specializaţi în Ilheus. Erau doar câţiva comisari recrutaţi chiar

din părţile acestea, soldaţi de poliţie, oameni cunoscuţi de toată lumea. Pentru poliţia politică au trimis să adycă oameni de dincolo. Joaquin se va arunca asupra lui... e cel mai bun lucru de făcut.

Păşeşte împroşcând apa din băltoace. Agentul înaintează extrem de precaut. Cu mâna îşi ridică pantalonii plini de noroi. Joaquin îşi trage pălăria pe ochi; schiţează la iuţeală un plan. Mai întâi va da o lovitură în pălăria agentu'ui, acoperindu-i faţa. împiedicându-1 să mai vadă. Apoi îl va lăsa întins lat, jos. înaintează, picioarele îi alunecă într-o băltoacă mai adâncă, făcând un sgomot putermc. Omul se întoarce tresărind. Din fericire erau aproape de un felinar şi Joaquin îl recunoaşte pe Sergio Moura. Poetul e speriat; de multă vreme îl neliniştea sgomotul din spate.

Putea să fie un munciTor, dar tot aşa de bine puiea să fie şi un hot.

— Domnul Sergio!

Poetul răsuflă uşurat:

— Ce spaimă, Joaquin.

Intre poet şi şofer există un respect care împiedică o intimitate perfectă a lor. Cu toate acestea se admiră unul pe celălalt. E ceva nedefinit, care nu lie îngădue să se arate prea apropiaţi. Joaquin îl tratează pe Sergio cu semne de mare' respect; dă importantă faptelor poetului şi mult timp s-a abţinut să-şi'spună vreo părere asupra poemelor lui. Dar într-o zi, lq insistentele poetului, l-a întrebat dece-şi scria

poeziile sale revoluţionare într-o formă pe care niciun muncitor nu putea s-o înţeleagă. Sergio se gândi la problema aceasta timp de câteva săptămâni şi datorită observaţiei lui Joaquin, schimbă factura versurilor sale, întrebuinţând o formă populară.

Se opreşte în fata poetului fără să ştie ce să spună. Se poate ca Sergio să se fi rătăcit pe aci în căutarea vreunei femei şi Joaquin se fereşte să aducă vorba despre asta. Poetul spune:

— Veneam să te caut...

— Pe mine?

— Şedinţa de azi, ştii? A exportatorilor... Dar nu pot sta de vorbă în mijlocul drumului, pe ploaia asta.

Joaquin se gândeşte. In străfundul fiinţei sale stărue o prejudecată vagă asupra intelectualilor. In camera lui Edison sunt adunaţi toţi tovarăşii. Sunt cei mai capabili, cei mai pătrunşi de simţul răspunderii. Dar Sergio este atât de sincer în felul în care povesteşte părţi din discursul lui Carlos, încât Joaquin zâmbeşte şi-i spune:

— Veniţi cu mine.

Dintro casă din insula Cobrelor se aud sunetele unei chitare. Din loc în loc, câte un felinar face să se vadă băltoacele de apă. Intr-o cameră de lut, din fundul casei lui Edison, o lumânare luminează fetele obosite ale câtorva oameni.

Sergio simte o emoţie stranie, ca şi cum lucrurile ar fi căpătat un înţeles nou şi adânc.

Oamenii îl privesc cu neîncredere, până când Joaquin îi lămureşte.

— Tovarăşul Sergio ne aduce o ştire. E de cea mai mare importanţă. Să-l ascultăm şi apoi vom discuta...

Atunci cizmarul Edison, care prezidează şedinţa, rosteşte cu o voce dulce, de copil:

— Aveţi cuvântul, tovarăşe.

Sergio stă în picioare; hamalul negru îi face loc pe bancă şi zâmbeşte. Poetul nu-şi mai controlează cuvintele, gesturile. Se simte liniştit şi sigur de sine. începe să vorbească.

6

j in poarta casei sale, Carlos Zude văzu automobilul intrând în garaj. Acum bulevardul era tăcut. Câte o pereche se îndreaptă spre plaja complice a amorurilor vagabonde. Carlos se simţea ca un general victorios. Avea în mâna sa unanimitatea voturilor exportatorilor pentru îndeplinirea planului cu urcările preţurilor. Şi chiar dacă vreunul s-ar opune, ce importanţă ar avea? Karbanks şi cu el, uniţi, ar lichida pe oricare din ei .ar îndrăzni să facă notă discordantă in această aventură calculată în amănunt, studiată cu grijă şi în cunoştinţă de cauză. Norii de ploaie se adunau negri încă de când începuse să se însereze. La noapte aveau să cadă în torente, şi din poartă, Carlos Zude vedea parcă trotoarul ud. Avea impresia că în noaptea asta nimic nu poate să-i fie refuzat. Era una din zilele cele mai mari din viaţa Iui.

Acolo, în faţă, se afla marea, şi valurile se

rostogoleau pe plajă cu un sgomot monoton. In nopţile de calcule, de studii comerciale, Carlos Zude asculta sgomotul nesfârşit al mării, eterna ei frământare. Mai înapoi, dincolo de oraş, de fluviu şi de dealuri, sunt plantaţiile de cacao. Carlos Zude aproape că nu le cunoaşte. A fost de câteva ori prin părţile acelea, cu prilejul unor vizite scurte pe la coloneii prieteni, clienţii care-I invitau la nunţi şi botezuri. Atunci ochii lui cercetători căutau ţintă la întinderea nesfârşită a plantaţiilor de cacao, încărcate cu fructe galbene, fructe de aur care alcătuiau bogăţia ţinutului. In acele zile, Carlos Zude se simţea mic şi neînsemnat, fără rădăcini înfipte în pământ; parcă suspendat în aer, uşor de răsturnat de orice furtună. Ce sunt ei, exportatorii, în această lume a fructelor de cacao? Sunt intermediari, nişte negustori. Nimic nu-i leagă de pământul acesta decât profitul imediat. Depind de contractele pe care coloneii le rup Ia primele semne de urcare a preţurilor. Câştigă şi încă mult, dar sunt veşnic urmăriţi de spectrul pierderilor şj al falimentului. Micii exportatori au de suferit când coloneii rup prin fel de fel de tertipuri, bine ticluite, contractele de vânzare a recoltelor de cacao şi îi Iasă pe neaşteptate în pragul mizeriei. Ei n-au legături aci; au venit după ce arborii de c^cao, plantaţi pe un pământ stropit cu sânge, crescuseră şi dăduseră fructe de aur. Sunt venetici, fără rădăcini în pământul negru şi rodiltor. Carlos Zude se gândeiş,te că e mare lucru să fii

proprietar de pământuri. Numai ele îi vor da certificatul de cetăţenie pe teritoriul arborelui de cacao, numai ele îi vor putea da garanţia necesară afacerilor sale.

Maximiliano Campos, pe vremea când Carlos era un adolescent plin de vicii şi muieratic, izbutea să-l ţină în casă ori de câte ori se apuca să-i povestească înspăimântătoarele întâmplări din llhéus, cu împuşcături şi încăierări, cu incendii şi omoruri, când la începutul secolului, pionerii, ca cei din familiile Horacio şi Badaró, cucereau pământul virgân ca să planteze cacao. Carlos se entuziasmase auzind aceste poveşti tot atât de seducătoare ca şi scrierile lui Jules Verne, citite în copilărie. încă de mic, închipuirea sa era stăpânită de imaginea pământurilor cultivate cu arbori de cacao şi înroşite de sânge. Azi ştie că pământurile nu se mai cuceresc cu revolverul, puşca, laţul sau cu focul. Astăzi pământurile nu mai sunt „ţara nimănui“, junglă, terenuri necălcate de picior omenesc. Acum sunt plantaţii de cacao, înregistrate la tribunal, mărginite de garduri de tufişuri. Sunt pământuri care au proprietari, colonei bogaţi şi puternici, stăpâni pe voturile cetăţenilor din llhéus, pe posturi guvernamentale, şosele şi automobile de lux. Sunt stăpânii Ilhéusului pentrucă sunt stăpânii pământului... Au picioarele înfipte în noroiul plantaţiilor, in care putrezesc cadavrele părinţilor, fiilor, fraţilor, prietenilor, robilor. Au rădăcini aci: stăpânii pământului. Carlos Zude şi

exportatorii sunt venetici, veniţi după ce luptele se terminaseră, ca să ia panţe la câştiguri ca intermediari la vânzarea fructelor de cacao. Un vânt, oricât de uşor, ar putea să-i ducă departe, în braţele falimentului şi mizeriei. Ei n-au rădăcini înfipte în aceste pământuri.

Carlos Zude zâmbi, dar nu din cauza perechii care venea în fugă dinspre plajă, alungată de ploaie. Zâmbea amintindu-şi de Maximiliano Campos, de poveştile lui umflate, în care era vorba despre luptele pentru' stăpânirea junglei. Acum, Carlos Zude, pu- nându-se în fruntea exportatorilor, s-a angajat în lupta pentru cucerirea acestor pământuri. O bătălie pe viaţă şi pe moarte. In străfundurile inimii sale, unde mai trăieşte adolescentul care lăsa la o parte cărţile lui Jules Verne ca să asculte povestea luptelor din llhéus, Carlos simte că asta nu e o luptă eroică, cu puşti, cu încăierări, cu robi. E o luptă de birou, de joc da bursă, de ridicare şi scădere a preturilor, o luptă cu totul deosebită. Poate meschină, gândeşte Carlos deodată. In faţa ochilor ii apare imaginea poetului Sergio Moura, cu un surâs ironic pe buze şi-n mână cu un trandafir ofilit. Dar nu e deloc meschin! Ba chiar o luptă eroică în felul ei, în felul Iui Carlos Zude, exportator de cacao.

Vântul aruncă picături mari de ploaie în obrazul l'ui Carlos Zude.

E o luptă care cere inteligentă, calcul, clar-viziune şi tact. Ce-mi pasă mie că poetul zâmbeşte, mirosind trandafirul acela ofilit, ca şi

cum mirosul din sala în care se întâlnesc exportatorii ar fi de nesuferit? Ce ştie poetul de toate astea? Nu-i decât un functionăraş din serviciul secretariatului. Ce ştie el ce-s acelea afaceri, un plan întocmit pe mulţi ani? Nu e o luptă în câmp deschis, „loială“, cum spunea Maximiliano.

Stropii de ploaie îi cădeau pe umeri şi pe obraz. Nicio umbră pie bulevardul pustiu. Numai lămpile electrice aruncau reflexe pe asfaltul ud. Carlos Zude deschise poarta şi intră.

Când pătrunse în dormitor, Julieta, plictisită, lăsă cartea de o parte. Era tristă, neliniştită. Senzaţia aceea nelămurită care-i apăsa pieptul frumos e din ce în ce mai grea. Un fel de nostalgie adâncă după un lucru necunoscut. Carlos îşi pregăteşte un zâmbet triumfător:

— E la mijloc o cursă...

— Ce? întrebă Julieta fără să aştepte sfârşitul frazei.

Dar Carlos se aşeză pe marginea patului acoperit cu cearşafuri strălucitor de albe şi începu să explice. Povesti despre începuturi, când pământul nu era al nimănui, despre jungla acoperită cu arbori bătrâni de şute de ani, despre locuri nestrăbătute de nimeni. Ii vorbi despre bătălii, asasinate şi despre cucerirea pământurilor plantate cu arborii de cacao care dau fructe de aur. Julieta asculta cu ochii deschişi, atentă ca la o poveste de aventuri, brutală şi sguduitoare.

Pământul... Fără el, nimic nu se mişcă, nici

în marile birouri, nici în afacerile importante dela New York şi Berlin. Ce era ea, Julieta, atât de deosebită de femeile de pe aici? Ce sunt ei, exportatorii? Nişte genetici, fără rădăcini, vremelnici în ţinutul plantaţiilor de cacao. Numai cucerind pământurile vor ajunge stăpân^ stăpâni de veci, stăpâni în Ilheus. Şi Carlos începu să-i desvălue planul. Simţea nevoia să se spovedească şi, din vani- tate, de care nu era lipsit, să desfăşoare în fata altuia întreaga măreţie, întreaga forţă a personalităţii sale. Pentru Julieta, toate acestea erau un vis. Soţul ei nu-i vorbea niciodată despre afacerile lui, care pentru ea nici nu existau. Abia dacă ştia că profiturile erau mari, suficiente pentru a putea să trăiască în lux, să poarte bijuterii, să călătorească, să se îmbrace elegant. Dar ea nu se pricepea deloc la afaceri şi deaceea expunerea planurilor exportatorilor, planuri elaborate de Carlos, concepute şi dirijate de el, aruncară asupra soţului ei o nouă lumină. El se afla aci, aşezat pe marginea patului, îmbătrânit, cu ochii turburi, încercănaţi. Avea ceva de om mare, Julieta simţea lucrul acesta, dar era o măreţie care n-o captiva. Acum, această convorbire neaşteptată o făcu să-l admire pe Carlos cum nu admirase pe nimeni până atunci. Se simţea însă din ce in ce mai îndepărtată, ca şi cum ar fi trebuit să aleagă între colonelul Horacio şi Sinho Ba- daro, de o parte, Carlos Zude şi Karbanks, de alta. îşi aminti de fraza lui Reinaldo (nu-şi închipuia că ar fi fost a lui

Carlos): „Sunt totuşi ca nişte copii mari şi timizi!“

Ce puteau ei să facă împotriva acestor comploturi şi calcule comerciale, împotriva unor oameni noi, de seama lui Carlos şi Karbanks? Julieta simţea că e vorba de măreţii deosebite, dar că şi unii şi alţii trăgeau tot atât la cântar. Carlos închise ochii şi făcu o descriere amănunţită a planului. In cinci ani, pământurile îşi vor schimba stăpânii. Alţii vor fi seniorii. Ea îl admira. Chipul lui Carlos exprima o oarecare energie, o oarecare hotărâre, un fel de curaj. Dar era ceva care o desgusta şi dacă ar fi avut la îndemână un boboc de trandafir, chiar ofilit sau aproape mort, Julieta l-ar fi mirosit, în căutarea unui parfum plăcut, care s-o facă să uite atmosfera închisă şi sinistră.

Se simţi însă mişcată când Carlos, după ce-i schiţă planurile sale comerciale, care în vocea sa pasionată căpătau un ton aproape epic, depuse toate acestea la picioarele ei, reînnoind declaraţia dragostei sale eterne.

— Şi atunci vom putea să trăim la Rio, să călătorim în Europa, nu vom mai avea nicio teamă... Vei avea de toate, tot ce vei vrea.

Julieta îi apucă mâinile şi simţi că-i obosit. E un om mare, se gândi ea, un om mare pe care ea nu-1 iubeşte, a cărui măreţie n-o ispiteşte. Totuşi e un om care ţine la ea, care-i oferă ei toată această măreţie a personalităţii sale. Spuse plictisită:

— Eşti obosit.

Ii pipăi haina de stofă fină:

— Eşti ud, leoarcă, sărăcuţul...

Ii ajută să se desbrace, îi aduse pijamaua de mătase, se duse să-i aducă un ceai. Când se întoarse, Carlos se uita pe fereastra închisă din cauza ploii. Bău cu sorbituri mici şi spuse:

— O să fie o recoltă mare, pneţurile vor urca... Julieta, într-o zi va veni şi scăderea, şi atunci pământul nu va mai valora nimic şi noi vom deveni stăpânii lui.

Julietei îi veni iar în minte fraza lui Reinaldo Bastos şi spuse fără să vrea: va fi teribil.

— Teribil? întrebă el şi numaidecât înţelese. Se aşternu o scurtă tăcere. Amândoi se gândeau. In ochii Julietei, măreţia lui Carlos începuse să se clatine. Şi Carlos gândea că era trist să deschidă o luptă odioasă, meschină. Dar şi coloneii procedaseră tot aşa şi nu *së* simţeau deloc stingheriţi. Spuse:

— Viata e grea... Oamenii se calcă în picioare... Din nenorocire, aşa e... şi aşa trelbue să fie. încerca astfel să alunge gân- duri'e melancolice care-1 cuprinseseră. Nu éra numai obosit ci şi trist.

7

O loua în ţinutul fructelor de aur, se scuturau frunzele pârjo * lite de soare, şerpii se ascundeau în găurile lof, maimuţele săreau încoace şi-ncolo, neliniştite, şi-n noapte orăcăiau broaştele. Pe şosea, primele băltoace în lutul roşu aminteau marea de noroi în care aveau să se. transforme: drumurile în lunile următoare.

Ploaia asigura re'colta, înflorirea arborilor, creşterea fructelor. Apoi aveau să vină zile însorite iar fructele verzi aveau să prindă! culoarea aurului. Pământurile astea dau fructe dje aur care luminează plantaţiile şi umplu de visuri sufletele oamenilor.

Când soseau lunile de secetă, ochii bărbaţilor, ca şi ai femeilor, din toate ţinuturile delà sud de Bahia, se îndreptau spre cer, plini de nelinişte. In lunile acestea caniculare, va cădea, oare, ploaia necesară recoltei din Iunie, sau arşiţa va pustii plantaţiile pârjolind totul, distrugând florile, fructele încă verzi, vestejind frunzele arborilor de cacao? Nu că seceta din părţile acestea ar fi ca aceea din Ceară, care .ucide vitele şi oamenii, maimuţele di'n pădure şi seacă puţurile. Pe aici nu se cunosc astfel de secete despbe care povestesc locuitorii din Ceară, când se refugiază pe plantaţiile de cacao, stăpâniţi încă de imaginea pârjolului din îndepărtatele lor ţinuturi. Dar era ddajuns ca ploaia să nu cadă la timpul potrivit, pentru ca florile arborilor de cacao să se ofilească, să nu dea rod, compromiţând astfel recolta. Nicicând, delà defrişarea ultimelor resturi de pădure virgină şi plantarea lor cu arbori de cacao, nu mai căzuse în ţinutul Ilhéusului o ploaie atât de îmbelşugată. Oamjenii priveau la cerul albastru, cercetând zarea. Erau buni cunoscători ai semnelor de secetă. Unii vesteau ploilfe atunci când niciun nor nu păta cerul senin al sudului. Îşi dădeau seama după vântul care sosea ca un

crainic al ploii şi după mirosul ierbii. Odată cu animalele din plantaţii, cu păsările şi majmuţele, oamenii ştiau că trebue să vină ploaia şi atunci întrëgul popor de pe pământul fructelor de cacao se înveselea, înflorea in zâmbete, cum înfloreau, câteva zile după aceea, arborii pef întinsul plantaţiilor.

In noaptea când căzu prima ploaie, când se deschiseră zăgazurile cerului, Antonio Vitor stătea în pragul casei şi zâmbea. Raimunda se aşezase lângă el. Nu spuneau nimic, priveau doar în noapte, fericiţi. Aceiste momente mişcătoare se repetă în fiecare an când sunt aşteptate ploile. Ploaia cădea peste plantaţii cu sgomot grav. Familiile muncitorilor aveau o concepţie a- proape religioasă asupra apei care cădea din cer. Antonio Vitor spuse:

— A întârziat, dar a venit până la urmă... Dumnezeu să fie lăudat!

Raimunda nu-i răspunse, însă surâdea cu surâsul ei de zile mari. Inaintă un pas şi lăsă ploaia s-o lovească în faţă.

Căpitanul Juan Magalhajes stătea sub un copac. Pentru et sosirea ploilor se lega de ştirea ridicării preţurilor. Şi-i dădea explicaţii donei Ana, cu gesturi largi, râzând cu hohote, imitat de papagalul care păşeia cu un aer marţiial pe balustrada verandei. Dincolo de plantaţiile pe care ploaia le uda din belşug, se află restul pădurilor sălbatice pe care1 nu le putuse încă planta. Intr-acolo îşi întorc privirile căpitanul şi dona Ana. Acolo se află întreaga perspectivă a

viitorului lor, a întoarcerii la vremurile de altădată. Defrişate şi apoi plantate, terenurile acestea ar aparţine! din nou familiei Badarô, ca mai înainte, bogată şi puternică. Din toată întinderea uriaşă a ţinuturilor cultivate cu arbori de cacao, numai această sfoară de pădure virgină mai ră- másese neplantată – pământ de nepreţuit pentru cultura de cacao. Tot atât de valoros ca şi acela din Siquieiro Grande...

Colonelul Federico Pintó aude sgomotele care vin din barăcile muncitorilor. E priveghea lui Ranulfo şi zilerii discută dejspre terno şi despre repetiţiile necesare, pentru serbare, făcând planuri chiar alături de cadavru. Federico se gândeşte să aducă un electrician din Iihéus ca să repare cuptorul. El e unul din oamenii bogaţi ai acestei regiuni. El nu poate sta cot la cot cu Juan Magalhaes sau cu Antonio Vítor. E omul cu cele mai mari averi din Iihéus, are mulţime de plantaţii, ferme care se ţin lanţ, pământuri cucerite, defrişate şi plantate, plantaţii cumpărate în urmă sau luate cu forţa de[a micii proprietari, prin maşinaţii bine puse la punct. Chiar şi în anii cei mai grei, colonelul tot scotea 15000 de saci de pe plantaţiile sale. Făcea parte din lumea „nobilă“ a pământului, acel soi de oameni care frecventează Clubul Social, cheltuesc la cabaret sume respectabile, joacă poker în casa lui Pepe Espinóla şi construesc vile elegante în Iihéus. „Elita“, după cum spunea ironic Sergio Moura, căruia îi plăcea să-i numească pe colonei: ducele Horacio iar pe

Maneca Dantas, baronul Maneca Dantas. Colonelul Federico Pintó face parte tocmai din tagma aceasta de mari plantatori. Acuma, îmbrăcat în pijama, priveşte ploaia care cade monoton. Va putea să cumpere pământuri noi... Şi va putea să încarce pe Lola Espinóla de bijuterii şi rochii scumpe, să-i ofere parfumuri franţuzeşti importate. Ploaia însemna pentru colonelul Federico o adevărata eliberare. Frica de secetă îl smulsese din braţele seducătoare ale „blondei argentiniena“ şi îl adusese la plantaţie, pentru a grăbi culesul; poate, în felul acesta, avea să mai salveze ceva în caz de secetă. Acum începuseră ploile şi putea deci să se reîntoarcă în braţele Lolei şi să se lase iar prins în mrejele dragostei. Ploaia cade şi baticumul ajunge până la veranda conacului. Colonelul Federico'Pintó e nervos. Amintirea Lolei îi aprinde sângele. Ii vine să plece îndată, să daa poruncă să fie înşeuat calul, să străbată într-un galop nebun cele trei leghe care-I despart de Itabuna, deacolo să ia un automobil, şi-n zori să bată la uşa camerei iubitei sale. Pepe o fi stând la cabaret, ocupat cu jocul.

E din ce în ce mai nervos. Se plimbă încoace şi-ncoio pe verandă, ascultând sgomotul celor care priveghiază. Până la urmă, îşi pune un impermeabil peste pijama, o pălărie veche în cap şi porneşte spre baraca muncitorilor. N-are somn deloc în noaptea asta.

Colonelul Horacio Da_Silveira se deşteaptă odată cu prima ploaie; somnul său e'uşor, 3e om bătrân. Patul vechi, acum foarte stricat, scârtâe

când Horacio se ridică. Poartă cămaşă de noapte ca şi acum 30 de ani, cu flori brodate pe piept. Numai trupul său uriaş e încovoiat şi scheletic; trup de om bătrân. Ploaia pătrunde prin fereastră, stropind covorul. Câteva picături îl ating pe Horacio. Ochii lui de octogenar disting foarte puţine lucruri. Pipăe în jurul său cu mâna în căutarea bastonului (al cărui mâner de aur are forma unui fruct de cacao). După ce-1 găseşte, se sprijină în el, străbătând odaia. Prin fereastra deschisă, pe unde intră vântul, se zăreşte lumina turbure a zorilor. Pentru ochii colonelului Horacio Da Silveira totul e o ceaţă nedesluşită. Cu toate acestea, el simte ploaia mângâindu-i obrazul, n-are nevoie s-o vadă. In plantaţie domneşte o tăcere desăvârşită, măcinată parcă de sgomotuli ploii şi de foşnetul frunzelor uscate, care cad. In fata ferestrei colonelului se întinde o plantaţie de cacao. Vântul şuieră în frunziş; colonelul simte şi recunoaşte unul câte unul toate sgomotele, chiar şi pe cele mai vagi, care rup tăcerea nopţilor. E satisfăcut ca o pisică pe care-o mângâi. Murmură cuvinte pentru sine însuşi; zâmbeşte cu zâmbetul lui aspru, neîncrezător şi puţin amar. Ploaia îl udă, simte furnicături în tot corpul. îşi pipăe cu mâna lui aspră toate încheieturile. Odată cu vântul şi ploile se! reîntorc şi durerile reumatice. Ştie că e singur, că cellalt» dorm şi poate să geamă oricât printre cuvinte^ de bucurie pe care le înşiră. Reumatismul blestemat! Cum vin ploile, hop şi el! Parcă i s-ar înfige cutite în trup. Dar ce

importantă mai au toate astea dacă plouă, şi dacă arborii de cacao nu-şi vor mai pierde florile abia îmbobocite şi dacă fructele îşi vor păstra culoarea lor de aur şi dacă recolta va fi mare, atât de mare cum nu s-a mai văzut niciodată în ţinutul Ilheusului.

Sunt unii oameni din oraşele Ilheus şi Itabuna care-1 compătimesc pe colonelul Horacio Da Silveira, omul cel mai bogat din ţinuturile plantaţiilor de cacao, stăpân atotputernic al vieţii politice, pentrucă trăieşte singuratic pe moşia sa. N-are cine să-l îngrijească, n-are un prieten pe lângă el, nici soţie, nici amantă, nici pe propriul său fiu, pe care-1 dispretueşte. „O bătrâneţe tristă“. Călugăritele care cunoşteau istoria vremurilor trecute spuneau că bătrânul colonel plătea pentru păcatele sale multe şî mari. Chiar şi mai înainte, când oamenii sgâriau pământul cu securea şi coasele, când se ucideau unii pe alţii pen- tru cucerirea pământurilor, chiar şi atunci se spuneau fel de fel de vorbe pe socoteala lui Horacio. Acum vorbesc cu o compătimire în care mocneşte ura. Le pare rău, însă gândesc că este drept ca el să stea singur, să sufere. Horacio ştie ce se vorbeşte despre el, încă de acum 30 de ani, poveşti care circulă prin mănăstiri şi cabarete. Dar mai ştie că nu e singur. El trăieşte lao laltă cu arborii săi de cacao, cu plantaţiile sale, cu animalele de pe întinsul lor, până şi cu şerpii cobra şi maimuţele care-au rămas. Ele se află în lumea lui, lac parte diln ea, nu e singur şi nici

trist. Dacă ar fi trăit în cel mai mare oraş din lume, cu mii de. becuri electrice, în cântece şi cu femei frumoase, cu prieteni, cu toate la îndemână, atunci da, colonelul s-ar fi simfit singur şi trist, pemtrucă ar fi fost departe de plantaţiile de cacao. Ce însemnătate are că odată cu ploile îl apucă reumatismele? Că nu se află nimeni lângă el? El aude, presimte, simte şi cunoaşte fie care sgomot din plantaţia bătută de ploaie. Mormăe fericit în timp ce picături de apă se preling peste fata lui sbârcită. Întinde palmele, să cadă in ele stropii de ploaie,. Se luminează de ziuă şi ochii obosiţi ai colonelului încep să desluşească lumina care străpunge ceata zorilor. Şi aude în preajmă. încet, încet, ciripitul păsărelelor salutând ploaia plantaţiilor de cacao.[9]

ca să ducă năsălia. Dacă mâine ar fi

9

T) louă, plouă mereu!... rosteşte Capi.

Privesc cu totii pe fereastră. Nu mai plouă ca după amiază, cu picăturii grele şi mari. Se aşterne ploaia care durează zile de-a-rândul. Stropii de mai'nainte, rari şi nesiguri, nu alungau îngrijorarea cultivatorilor. Or fi oare numai nişte nori duşi de vânt sau se! vor transforma în ploaia atât de necesară recoltei? Ploaia răpăe peste plantaţiile de cacao, peste ierburile sălbatice, lovind cu puteire pământul roşu. Ploaie de lungă durată. La conac se aprinde o lumină.

— S'a deşteptat stăpânul... spune Rita.

— E mulţumit..

In baraca muncitorilor, mortul >e singur. II vor îngropa chiar aci, în plantaţie. Ranulfo era cel mai înglodat în datorii, dintre toti zilerii. Datora până şi ochii din cap; şi colonelul nu va da niciun ban pentru îngroparea lui în sat. Şi nici nu se va învoi — tocmai acum când au început ploile — să lase doi muncitori

Duminică, ei ar putea să capete o năsăfie, să împrumute nişte prapuri* ca să-l ducă pe Ranulfo la cimitirul creştinilor. In mijlocul săptămânii, e foarte greu... Mortul a rămas singur, verde, cu ochii bulbucaţi. Alături, sticla cu rachiu pe jumătate golită.

Prima care sie întoarce să mai arunce o privire asupra mortului e Rita. Cumsecade om mai era Ranulfo! De câte ori se întorcea dela râu sau dela plantaţii, încremenea locului, privind-o cu ochi de câine bătut.

Râtei îi era milă d(e Ranulfo. îşi aducea mereu amiinte cum fusese biciuit de Tiburcio. Un bărbat să fie bătut!... Bestialitatea vătafului o desgustase pe Rita, făcând-o să se îndepărteze de Tiburcio care-i dădea târcoale. II văzuse cu biciul în mână, lovind pe Ranulfo. $1 unul şi celălalt delcăzură în ochii ei. Unul primise lovituri de bici, care-i vârstaseră spatele; celălalt lovise un om fără apărare, legat de un stâlp. Din noaptea în care ea îl părăsise pe Tiburcio în mijlocul mărăicinişufui, din noaptea când vătaful încercase s-o siluiască, Rita nu mai avu pace. Vătaful începu să-i p'ersecute tatăl. Ea încercă să se apropie de conac căutând apărare. Dar nu izbuti decât să trezească gelozia dcnei Augusta – colonelul nici n-o lua în seamă. Rita priveşte mortul... Ranulfo ăsta, care nu însemna nimic pentru ea, i-a complicat viata... Lumânarea face să vadă picioarele enorme ale mortului, acoperite de o crustă tare – guma fructului de cacao uscată de căldura cuptorului.

Rita se aşează pe bancă. Toată lumea îi spune că e frumoasă, ba unii zic că e cea mai frumoasă fată de pe întinsul plantaţiilor de cacao. Chiar frumoasă, e puţin cam exagerat: trupul1 bine liegait, poate, dar faţa nu: nasul e mare, ochii mici şi provocători. Are picioare de bărbat, picioare care n'au încălţat niciodată pantofi eleganţi, picioare musculoase din cauza drumurilor lungi. Mâini aspre, cu bătături făcute de secure. Dar sânii ei sunt tari, pânteceile mic, pulpele rotunde, nu e ca celelalte femei ale muncitorilor. Deasemenea, nu e neîngrijită, ca puţinele fete care nu s-au căsătorit sau n-au Jegati prietenii. Ii place să-şi vopsească obrajii cu hârtie roşie şi să-şi pieptene părul creţ, de mulatră. E cunoscută în împrejurimi, la depărtare de multe leghe şi demonul dorinţei fi chinue şi ei trupul. Dar ştie să se păzească, ştie din experienţă cât preţueşte o femeie în viaţa plantatorilor de cacao. Se apără de asalturile neîncetate ale muncitorilor. Nădăjdueşte să se mărite cu un vătaf sau cu un mic cultivator, sau, cine ştie, poate chiar să se culce cu colonelul. Asta i-ar deschide posibilitatea minunată de-a avea o casă în sat, de-a duce o viaţă mai bună, fără să mai muncească.

Oamenii se întorc uzi leoarcă. Tatăl Rite! e un bătrân muncitor, văduv de mai mulţi ani, om vechi în plantaţie. Varapau şi Capi fac pe gazdele. Sosesc mulţi zileri de prin împrejurimi. Au adus cu ei rachiu, până şi colonelul a trimis o sticlă.

De fapt, mortul e un pretext. Priveghiul e aproape o sărbătoare. Vorbesc despre terno; ştirea se răspândise şi numai venirea ploilor fusese în stare să Le abată atenţia dela acest eveniment atât de important.

Rita va pregăti lanterne, iar tatăl ei va cumpăra hârtie de mătase la Itabuna, când se va duce acolo după treburi. Vor veni neapărat şi patru fete tinere, care cu încă trei fetiţe vor forma grupul de şapte păstoriţe. Capi va face pe boul; pe câmp se găsesc destule căpăţâni de vaci 'moarte. Cineva le va împrumuta o batistă, în culori vii; Varapau va fi mascatul. Va fi destul să-şi îmbrace corpul slab într-o mantie făcută din saci vechi de făină.

— Şi versurile? — întrebă cineva.

Nimeni nu ştie poezia. Ochii tuturora se îndreaptă spre cadavru. Nimeni nu ştie poezia. Capi nu ştie decât câteva crâmpeie de versuri, prea puţine. Nu au nici orchestră – numai doi chitariştr. Dar Varapau e hotărât să învingă toate greutăţile. Se vor servi de cutii goale de conserve si la nevoie vor cânta cântecele plantaţiilor de cacao. Cel mai important lucru e să pună ternoul pe roate, să cutreiere plantaţia lor şi cele vecine, să se îndepărteze cât mai mult de conac. Aşa, Varapau va putea să fugă şi să-l ia cu dânsul pe negrul Florindo. Vor scăpa pentru totdeauna de plantaţiile de cacao. Florindo pare că a uitat toate astea. El sei gândeşte la mort, înfricoşat ca de apariţia unei fantome; se gândeşte şi Ia trupul dorit al Ritei. Stă lângă ea;

şi cine poate să bea rachiu ca el? Răstoarnă sticla şi bea cu înghiţituri mari, simţind că Rita îl priveşte cu admiraţie. Dar nu-i mai iese din cap imaginea mortului, şi, fără îndoială, e singurul căruia îi e puţin frică în noaptea asta ploioasă. Frică de ochii deschişi ai mortului, de faţa lui pământie de. paludic, de unghiile lui murdare de pământ.

Toţi vorbesc despre terno; sticla de rachiu trece din mână în mână. Bătrâna Celestina a fost aci când s-a înnoptat şi a rostit rugăciuni ciudate. Apoi a plecat. E foarte bătrână, ritf mai poate duce un priveghi până-n zori. Şi nimeni din cei de faţă nu şti© să rostească o rugăciune de mort... Se poate ca cineva, poate chiar Capi, să ştie „Tatăl nostru“ întreg. Dar cântecele frumoase de priveghi, cântate cu o voce sonoră, numai bătrâna Celestina le ştie. In tinereţe, plăcerea ei cea mal mare era să pri- vegheze morţii. Când va muri, va fi mai rău, pentrucă morţii vor fi îngropaţi fără nicio rugăciune. Acum mai vine, târându-se pe drum, înfăşurată în şalul ei negru, bolboroseşte un „Salve Rei- nas“, alungă cu mâinile ei de vrăjitoare duhurile rele de pe faţa mortului – ce-o să se întâmple după ce-o muri ea?

Bătrâna conducea ceremoniile, spunea când trebue gustat rachiul, arăta ce trebue făcut.

„Pământ ticălos“, gândeşte negrul Florindo. De asta va pleca el cu Varapau. Pământ în care un om crapă cu zile şi nu se găseşte nimeni care să-i îngrijească de suflet.

Sticla de rachiu ii alină suferinţa. Rita ascultă cu interes cum va arăta ternoul. Varapau 'descrie cu patimă şi convingere fiumuseţea ternoului. „O minune“. Nici nu se mai gândesc la Ranuifo. Mintea lor e la terno. Văzând atâta lume adunată, lui Varapau îj vine o idee: „Ce-ar fi să facem o încercare?“ Dar nu îndrăzneşte să-şi dea gândurile pe faţă, de fr,ica mortului. Propunerea ar fi privită ca o necuviinţă, deşî repetiţia putea foarte bine să fie luată drept o sărbătoare în cinstea lui Ranuifo. Ce se mai bucura Ranuifo când a auzit de terno! Nu-i mai tăcea gura, se băga mereu în vorbă; eî care era aşa de tăcut, de parcă i-ar fi pierit graful din ziua în care fusese biciuit. Dece n-ar repeta ternoul aci, lângă el? In felul ăsta sărmanul nu va fi înmormântat fără să fi văzut ternoul. Varapau aruncă o privire în jur; ce vor spune?

Chitara lui Capi atârnă deasupra patului. Au cu ce face repetiţia. Sticla de rachiu trece din mână în mână. Negrul Florindo bea cel mai mult şi e singurul care se uită la mort, la faţa lui verde-pământie. Sunt aci şi femei şi bărbaţi, s-ar putea face o repetiţie straşnică. Varapau propune cu jumătate gură:

— Ce-aţi zice dacă...

Toţi se întorc spre el. In plantaţie Varapau a privit ca un om plin de iniţiativă.

— Ce-aţi zice dacă am face o repetiţie de terno?

— Ce? tresare tatăl Ritei.

O clipă se aşterne tăcere; toţi se uită la

mort, aşteptând parcă să hotărască el Dar Ranuifo tace nepăsător.

Rita, căreia i-a plăcut ideea, aşteaptă cu nerăbdare. Capi e de părere că asta înseamnă să profanezi mortul, să-ţi baţi joc de el. Priveghiul e un lucru serios, te pedepseşte dumnezeu. Florindo aştepta cu teamă. Credea că Varapau va propune altceva: să ceară colonelului doi oameni, ca să ducă dis-de-dimi- neaţă mortul la cimitir. Ternoul e frumos, repetiţia veselă, ar putea să danseze cu Rita, să-i simtă-n palme coapsele rotunde. Lui Ranulfo nu-i rnaii pasă de nimic. De când a fost biciuit nu-î mai pasă de nimic. Varapau explică:

— Păi, tocmai pentru el o facem. Tot n-are parte de cântece şi nu e nicio femeie pe-aici care să spună rugăciuni. N-are nimic. O să stea aici întins, ţeapăn, şu-o să ne asculte. El nu prea era vorbăreţ, mai ales din ziua când a fost biciuit. Cine nu ştie? Când i-am vorbit despre terno, s-a însufleţit, a început să râdă, a intrat în vorbă, era parcă alt om... Nu-i aşa Capi? Nu-i aşa Florindo? Era alt om... Şi acum n-are parte nici de cântece, nici de rugăciuni. Pentru el vom face rejpetiţie. Aşa, o să se mai înveselească şl el... Tot n-are cine să se roage. Să facem o repetiţie in cinstea lui Ranulfo; sigur că nu-i tot una, dar ce-are a face?...

Varapau ăsta e dat naibii. Mulatru isteţ, ştie să întoarcă lucrurile, pe-o parte şi pe alta.

— Nu vedeţi? zâmbeşte; parcă şi-ar da şi el seama de asta. Da...

Rita se ridică, îşi întinde braţele aproape strigând:

— Atunci, haide...

— Haide...

— Capi, ia chitara...

Capi mormăe; în viaţa lui n-a văzut un asemenea priveghi. Dar n-are încotro şi se duce să-şi ia chitara. Ciupeşte strunele, acordând instrumentul. Se ridică toţi, numai negrul Florindo se uită la Ranulfo, la picioarele lui enorme, la gura din care i s-a prelins o dâră neagră, vâscoasă. „Pământ blestemat“.

Şi repetiţia începe la doi paşi de cadavru.

— Ce să cântăm?

Nimeni nu ştie cântece de terno. Capi cunoaşte câteva melodii, fără vorbe, însă. Nu le rămâne decât să cânte cântece de ne-aici, cântecele astea triste de muncă...

Florindo începe să cânte:

,,Maneca a murit în cuptor
In ceasul când apune soarele..."

Rita e în frunte, Varapau explică, dansul se desfăşoară, chiar aci, lângă cadavrul care par-că urmăreşte cu interes mişcările.

— Nu vi se pare că şi lui îi place?

Capi gândeşte: n-am mai văzut un asemenea priveghi în Ceară. Toată lumea dansează, bărbaţi şi femei laolaltă. Formează! două şiruri paralele şi joacă întorşi spre patul pe care stă mortul, rostind o rugăciune a morţilor, pe care Celestina n-ar fi făcut-o:

Cuptorul a omorât un om,

Cuptor asasin!
Maneca a murit în cuptor,
Ce groaznic destin!

In viaţa lui n-a mai văzut Capi un asemenea priveghi. Nici Varapau, nioi Florindo şi nici Rita. Insă acum nu le mai e teamă. Cântă pentru mort, joacă pentru el, pentru ca Ranulfo să plece vesel, să uite bătaia, să se gândească numai la terno. Rita apucă lumânarea dela picioarele mortului.

— Orice terno are o lanternă! spune ea.

— Ranulfo n-a avut parte de rugăciuni, dar acum are cântece; se dansează în cinstea lui.

Frumos priveghi. ,,In viaţa mea n-am văzut un asemenea priveghi“, se gândetşte Capi.

Se aud paşii colonelului. încetează cântecul şi dansul, lumânarea e pusă la picioarele lui Ranulfo. Federico Pinto e primit într-o tăcere plină de respect. Se aşează pe banca de scândură, oferă Ritei un loc lângă el şi întreabă cu interes:

— Ce e cu Celestina?

— A fost şi a plecat...

— Nu vă rugaţi?

Zilerii se privesc între ei şi aşteaptă ca Varapau să răspundă. Numai el e-n stare să explice proprietarului:

— Nu vezi, stăpâne, că nu e nimeni care să-i spună rugăciunea? O să-l* înmormântăm ca pe un câine, ca pe o fiară din pădure. Nu ştii, stăpâne, că a amuţit din...

Spuse încet:

— Din ziua în care a fost biciuit...

Federico aştepta să termine.

— Si am hotărât... hotărât să facem un terno...

— Un terno?

— Un terno al regilor... Acuma îi repetam ca să vadă şi el, să nu-1 înmormântăm trist, sâ-1 facem să uite bătaia...

Federico îl priveşte pe mort. El dăduse poruncă să fie bătut, spre a servi de exemplu.

Federico simte o uşoară remuşcare, o dorinţă să explice oamenilor dece a făcut lucrul ăsta. Nu de plăcere, el nu e om rău. Numai ca să dea un exemplu:

— Dece a fugit?

Oamenii îşi pleacă frunţile în jos, tăcuţi.

Dece a fugit? Ce-ar fi putut face altceva decât să-l pedepsească pe Ranulfo, atunci când l-au prins? N-a făcut-o din plăcere. Ce s-ar întâmpla dacă oamenii de pe plantaţii s-ar purta după cum îj taie capul? Ce s-ar face el dacă i-ar ierta pe toti cei care fug fără să-şi plătească datoria la prăvălie? N-ar mai rămâne niciun muncitor şi niciun plantator n-ar mai scoate-o la capăt. El trebue .să menţină respectul. E o lege nescrisă, dar care există de multă vreme şi pe care toţi o cunosc. Şi acela care o calcă, trebue să fie pedepsit, spre a servi de exemplu pentru ceilalţi. Vina nu e a lui Federico.

Se aşează mai comod pe capătul băncii sale, privindu-1 pe Varapau. Rita se dă mai lângă el, cu trupul ei fierbinte de fecioară. (

— A fugit pentrucă aşa a vrut el. L-a

îndemnat cineva?

Varapau profită de ocazie:

— Stăpâne, noi am vrea...

Orice conversaţie la ora asta era reconfortantă pentru Federico.

— Ce? i

Voia să ştie ce doresc şi se simţea dispus să le facă pe plac.

Vor cere bani şi doi oameni care să ducă năsălia, pentru a-1 înmormânta pe Ranulfo în sat. Nu e vorba de bani, dar o să-i lipsească oamenii în plantaţie, tocmai acum când au început ploile. Oricum, Ie va face pe voie, numai ca să încheie socotelile cu mortul.

— Am vrea să vă rugăm...

— Ştiu, Varapau, vreţi să-l înmormântaţi pe Ranulfo în sat, ca şi cum pământul de acolo ar fi mai bun ca cel de aici. Fie şi aşa...

Florindo râse. Negrul ştie că nu asta doreşte Varapau. Vrea ajutor pentru realizarea ternoului de regi. Se opresc tăcuti, ne- ştiind ce să spună.

— Ei, ce e? — zâmbi Federico, strâns lipit de Rita, simţin- du-i braţul ei sub al său, pulpa ei lângă pulpa lui.

— Am vrea să ne daţi un ajutor pentru ternoul de regi... şi uitând de înmormântarea lui Ranulfo toţi îi explicară colonelului dorinţa lor, profitând de bunăvoinţa stăpânului. Rita se sileşte să-l convingă, zâmbind.

Ploaia continuă să cadă fără încetare. Numai Florindo se uită la mortul părăsit, la

picioarele lui enorme, la lumânarea care aproape s-a topit. Capi ţine chitara în mână şi e fericit. Florindo ar vrea să poată vorbi frumos, ca Varapau, să se bage şi el în discuţii şi să-şi deal păreri despre înmormântare.

— Bine, spune Federico, am să vă ajut. Dar n-aveţi voie să ieşiţi decât în nopţile de sărbătoare ale zilelor sfinte. Nu vreau să-mi umble derbedeii prin plantaţie...

Rita, ferkjită, bate din palme. Lumânarea dela picioarele mortului s-a stins. Cine are un chibrit? In întuneric Capi ciupeşte coardele chitarei. Cine a vorbit?

— Să repetăm?

— E pentm mort, să vadă şi el, să plece vesel pe lumea ailaltă...

— Era atât de bun, sărmanul; cu siguranţă c-o să nimerească in rai...

— Nu vorbi de mort, e păcat...

— Să repetăm. Ne daţi voie, stăpâne?

Flăcăruia chibritului luminează faţa lui Florindo.

— Stăpâne, o să-l duc eu la cimitir... îl bag într-un sac... dar trebue bani pentru gropar.

Lumânarea arde din nou la picioarele mortului. Federico o lasă pie Rita în pace – i-a venit iar în minte Ranulfo, urlând sub bici. Nu cumva: şi-a dat consimţimântul pentru terno? Nu cumva a făgăduit bani? Florindo stă în picioare şi zâmbeşte, zâmbeşte... Un zâmbet trist: nimeni nu se mai gândeşte la mort. Federico ridică ochii, se uită la negru, şi spune cu jumătate

gură, ca şi cum ar veni dela o bătălie:

— Poţi să-l duci... să meargă doi, aşa e mai bine...

„Eu n-am nicio vină“, gândeşte el. Dece dracu n-o fi acum la Ilheus, în patul Lolei, departe de toate astea? Varapau păleşte...

— Şi... terno... cum rămâne cu terna?

Colonelul face cu mâna un semn liniştitor. Se scoală, ridică marginea pălăriei pe care nu şi-a scos-o, şi iese. Ploaia răpăe pe întinsul plantaţiilor de cacao. In faţa mortului, continuă repetiţia.

La o cotitură a drumului, Rita îl prinde din urmă pe colonel şi îi îndrugă o vorbă prostească. Se oferă râzând, arătându-şi dorinţa. Federico o dă la o parte cu mâna, şi-şi vede de drum.

9

T n nopţile următoare, ploaia continuă să cadă cu violenţă. In timpul ultimelor 24 de ore soarele a apucat să se arate de câteva oiji. Atunci ploaia slăbea, ca şi cum ar fi avut de gând să înceteze. Dar asta nu dura decât pentru puţin timp. Şi iar începea să toarne cu găleata. Oamenii din Ilhéus se uitau la cer şi susţineau că avela să plouă multe zile la rând; ploi din acelea delà începutul culesului care potopesc pământul, desfundând drumurile, făcând să sej nărue casele de pe dealuri şi din insulă Cobrelor, smulgând până şi şinele drumului de fier, distrugând portul, umplând oraşul dq noroi cărat de pe Conquista şi Union. Dar ploile transformau în fructe florile de cacao, care se ofileau sub

soarele puternic. Nu se auzeau decât binecuvântări pentru ploaia aceasta. Din toate gurile, în Ilhéus, Itabuna, Itapura, Bel monte şi Canavieiras, în toate satele delà Guaraci până la Rio Cuentas, pe toată întinderea plantaţiilor.

A doua noapte de ploaie fu începută cu o slujbă religioasă, săvârşită la ora 6 de către episcopul delà catedrala San Jorge. Era o seară tristă, lămpile electrice deabia izbuteau să împrăştie întunericul accentuat de plbaie. Pe altar, la picioarele sfântului care patrona pământul acesta, un sfânt războinic, erou al lup telor pentru cucerirea pământului, lumânările ardeau în cinstea ploii. Binecuvântarea fusese comandată de Asociaţia Comercială din Ilhéus, în numele proprietarilor, coloneilor şi exportatorilor. Mulţumeau sfântului patron al ploii, care făcea ca plantaţiile să înflorească, fructele să se coacă, aşa cum vor mulţumi apoi soarelui pentru uscarea seminţelor de cacao.

Episcopul pronunţă cuvintele sale latine; fetele delà colegiul de călugăriţe cântau în corul bisericii, în timp ce sora Ma- ria-Tereza cânta Ia orga donată catedralei de firma „Zude, Fraţii & Comp.“ In bisericuţă nu era multă lume. Se aflau aproape numai femei, plantatorii şi exportatorii mulţumindu-se doar să plătească slujba. In acest moment ei se aflau la plantaţii sau la casele de comerţ, tratând afaceri, posibile acum, prin asigurarea recoltei.

Episcopul ridică mâinile, spre cer, binecuvântă capetele care se plecau. Apoi se

rugă pentru bunăstarea enoriaşilor, pentru succesul recoltei şi pentru înălţarea întru Domnul a celor din II- heus. Vocea sa gravă răsuna în catedrală, piierzându-se sub bolţi. Orga se auzi din nou.

A doua zi, gazetele publicară pe prima pagină descrierea ceremoniei. Această slujbă n-a fost, fără îndoială, singura sărbătoare religioasă din noaptea aceea. In timp ce coloniştii şi cu exportatorii aprindeau lumânări la altarul lui San Jorge, negrii din port, carte încărcau vapoare, vagabonzii care trăiau de pe urma resturilor de cacao, bucătarii negri şi pescarii, închinară o serbare lui Oxossi, icăre e San Jorge al negrilor. Aceasta se petrecea în Olivenţa pe insula Pontai, în care trăia Şahi, tatăl sfântului. Olivenţa e un cătun care a fost aproape cu totul distrus într-una din bătăliile din Siquieiro Grande, la începutul istoriei plantaţiilor de cacao, când partidele câştigau alegerile cu ajutorul carabinelor. Olivenga a fost aproape distrusă şi nu s-a mai ijidicat niciodată, făcând loc oraşului iiheus. Se află situat la câteva minute de Pontai – jumătate de oră pe jos, şase minute cu automobilul. In acest ţinut, în care totul dă impresia de progres işli de viaţă, Olivenca reprezintă imaginea decăderii, a ruinei, a morţii. Aici locuesc numai câţiva pescari, care pornesc pe mare în nişte bărci putrede. Mai există două sau trei prăvălii în locul vechilor case de comerţ; vântul şuieră prin ferestrele lor sparte; sunt rămăşiţele acelor companii care înfloriseră aci,

pe vremea când Otivenga era cel mai important dintre porturile din întreaga zonă; pe vremea cultivării zahărului, când acesta era centrul plin de viaţă al ţinutului. înainte de sosirea epocii fructului de cacao, trestia de zahăr înverzea regiunea Iiheus. Pe atunci câteva unelte rudimentare formau toată averea bogătaşilor. Acum, în casele părăsite, locuiau doar nişte bieţi pescari. De aici dominau drumurile spre sate; pe ţărmuri, valurile enorme aruncau nuci de cocos.

Bărcile rămâneau totdeauna afară, în ploaie, pe zidurile ruinate se(uscau plasele de pescuit. La marginea colinei locuia Salu, preotul lui Oxossi. Aqesta împiedica moartea definitivă a Oli- venşei.

In zilele de sărbătoare, toată luna lui Aprilie, negrii şi mulatrii din Iiheus apucau, în timpul nopţii, drumul Olivengei pen- tru a se ruga sfântului lor. La 23 Aprilie, de Sanj Jorge, se forma un cortegiu de oamenii veniţi de pe plantaţiile cele mai îndepărtate. Vedeai negrese îmbrăcate în rochii ide sărbătoare, negri cu ghete roşii şi pantaloni afbi scrobiţi. Pe nisipul plajei, singurul drum posibil, rămâneau urmele lăsate de picioarele zecilor de pelerini. Tamburinele răsunau; se auzea până în portul Ilheus sgomotul adus de vântul de nord-est. Deasemenea, şi când cădeau primele ploi ale anului ameninţat de secetă, se organiza de Oxossi o mare sărbătoare. Bogătaşii se rugau lui San Jorge din Ilheus, mâinile albe ale episcopului se ridicau pentru binecuvântarea recoltei din

anul acela. Săracii se rugau lui Oxossi, în parohia lui Salu, cu singura deosebire că mâinile care se ridicau aici în semn de mulţumire erau negre.

In a doua noapte de ploaie, devreme, se auziră bătăile tamburinelor, chemânduri pe negri la sărbătoare. Din portul Ilheus- uiui porneau bărci după bărci, pline cu mulatre şi negrese îmbrăcate de sărbătoare, veneau marinarii de pe vapoare, vagabonzii din cârciumi. Păşeau cu toţii pe pământul udat de ploaie, în direcţia Olivenţei.

Sosiră şi câţiva albi, curioşi să asiste la sărbătoarea religioasă a negrilor. Veni şi Rui Dantas care făcea curte Lolei, aducând cu el peruca de dansator. Avocatul explica Lolei şi lui Pepe amănunte cam gogonate cu privire la misterele Africii. Dorea să cunoască riturile barbare.

Roşa, amanta lui Martins şi pasiunea lui Varapau, îşi făcu deasemenea apariţia; Roşa îşi legăna trupul, coapsele, urmărită de privirile celor de faţă. Cântecele negre şi ritmul tamburinelor erau profunde, ca o chemare a dragostei şi a morţii. Niciunul nu băuse, dar toţi erau beţi din cauza tam-tamului.

Sfântul era prezent în fiecare din ei. Toţi dansau acum, în- colăqindu-şi braţele, ca nişte şerpi. Lui Pepe Espinola îi plăcea spectacolul şi urmărea cu interes desfăşurarea acestui dans straniu. Se gândea ce succes ar avea dacă l-ar stiliza. Braţele se răsucesc ca într-o vijelie, se apropie, svâcnesc înlături, acompaniate de

bătaia tobelor. In noaptea asta ploioasă, Oxossi dansa în trupul lui Salu. Oxossi adusese ploaia, pentru ca fiii săi negri să nu rămână fără lucru. Şi pentru asta i se aduceau mulţumiri.

Oxossi vestea prin glasul lui Salu că în acest an vor- fi mulţi bani, că vor ajunge chiar şi săracilor. Nu va mai creşte cacao, aur va creşte. Ah! Oxossî e un sfânt cumsecade. El va trimite tuturor aur. Vor avea aur până şi săracii.

Dansul ţinu toată noaptea. Rui Dantas făcu madrigale Lo- lei Espinola. Argentâniana simţea în corp chemarea muzicii. Nu era ca aceea a tangourilor, molatică, decadentă. Era o muzică primitivă, plină de dorinti. Roşa dansă toată noaptea. Rui Dantas făcu. propuneri. Pepe rămase nepăsător. Cu siguranţă că Roşa ar avea succes într-un film. Ploaia cădea cu violentă.

La Olivenţa tobele sărbătoreau venirea ploilor. Negrii cântau şi dansau în cinstea lui Oxossi, zeul săracilor din ţinutul fructelor de caco. Noaptea era plină de muzica negrilor.

10

— Acum – spuse Carlos Zude – să ascultăm mâcumba... şi puse discul în pick-up. In sala luminată a vilei lui Zude, răsunară tobele. Guni, suedelza, zâmbea ascultând muzica religioasă, barbară, imprimată pe disc, a unui cântec înălţat în cinstea lui Oxossi. In salonul extrem de elegant se auzi bătaia tobelor, ritmul macumbei. La început oamenii îşi mişcau uşor picioarele. Până şi Aldous Brawn, englezul rece şi posac, simţi că-1 furnică tălpille. Era, fără îndoială, o

muzică barbară, primitivă, însă irezistibilă. Albii le-au luat negrilor tot, până şii muzica religioasă, pentru ca să-şi aprindă cu ea dorinţele. Bărbaţii şi femeile se în- lănţuiră perechi, legănându-şi coapsele, săltându-şi sânii, întin- zându-şi picioarele. In treacăt, Julieta îl apucă de mână pe poe tul Sergio Moura şi-l trase şi pe el în dans. Mâinile poetului se odihneau acum pe mijlocul ei, urcând şi coborând după mişcarea coapselor. Suedezul scoase un ţipăt ascuţit, crezând că aşa urlă negrii în macumba. Bătăile de tobă se iuţeau şi toţi se străduiau să urmeze ritmul muzicii.

Era o „reuniune selecfă“. Soţii Zude invitaseră la această petrecere numai prieteni intimi: perechea suedeză, Brawn, doi ingineri englezi dela căile ferate, colonelul Maneca Dantas, care tocmai sosise dela plantaţie şi de a cărui prietenie Carlos era foarte interesat, dona Bastos, încă tânără, văduvă – bărbatul îi murise de friguri – un tânăr agronom dela Statia Experit mentală de Cacao, finul lui Carlos, doctorul Antonio Porto cu soţia (o mulatră drăguţă, fiica unor mari proprietari din Ita- buna) şi cu cele. două surori ale sale, Schwartz, Reicher cu soţia şi cei doi fraţi Rauschning, deasemenea cu soţiile. Era o so- cietate formată éxclusiv din străini. Colonelul Maneca Dantas făcea ochi mari, ascultând glumele picante, anecdotele fără perdea pe care Iei povesteau doamnele, spunând fiecărui lucru pe nume. Veni deasemenea şi Sergio Moura, care adusese nişte frumoase

orhidee. Julieta îşi prinse una la decolteul rochiei, deasupra sânului, iar pe celelalte le puse într-un vas atârnat de perete. Poetul venise cu oarecare întârziere». El nu era obişnuit cu serbări selecte ca acelea ale marilor plantatori care se duceau cu familiile la Clubul din Ifhéus, sau ca acelea ale «larilor exportatori, în care foxtro- turile răsunau până-n zori, scandalizând bătrânele ce treceau spre biserică, la slujba de 5 dimineaţa. Fiindcă se simţea intimidat, se hotărî să ia o atitudine ironică şi muşcătoare. Dar nu-şi putu păstra această atitudine, deoarece el deveni punctul central al petrecerii. Julieta îi prezentă:

— Vă prezint pe marele nostru poet...

Aproape toti bărbaţii îl cunoşteau; femeile se purtară foarte amabil cu el. Sergio află cu surprindere că suedeza era o mare admiratoare a lui, că-i ştia poemele pe dinafară. Suedeza încercă să-I prindă în mrejele ei (se agăţase de el delà începutul petrecerii) şi nu-1 slăbi decât în clipa în care Julieta oferi poetului un cocktail. La început, elrau cu toţii mai reţinuţi. Carlos discuta cu Rauschning şii cu Schwartz despre recoltă şi despre ridicarea preturilor. Ceilalţi, împrăştiaţi prin săli, schimbau din când în când câte o vorbă. Guni îi cerea luj Sergio să-i povestească despre negri, desprei macumbi. Râdea isteric, bă tea din mâini cu entuziasm şi nu-1 slălbea din ochi pe poet. Câteva femei se apro- piară şi ascultară explicaţiile Iui Sergio, cu ochii umezi, atâtate. Sergio adăugă delà el amănunte picante^ excitat şi el de mediul acesta

necunoscut. In alt grup, tânărul agronom obţinu succes citind femeilor în palmă viitorul, prezentul şi trecutul. Citi în palma Julietei, căreia îi spunea naşă, fără să încerce să ascundă interesut pe care ea i-1 trezea. Cu toate acestea, Carlos Zude nu-1 considera nâcil pe departe periculos. Era prea tânăr şi prea simplu pentru ca o femeie» ca Julieta să-i dea vreo importantă. Observase că Julieta nu-i dădea vreo atenţie deosebită şi că in prezenta lui se plictisea. Agronomul prezicea ambrurile Julietei cu un cinism care-1 exaspera pe Maneca Dantas:

— Năşico, îl compătimesc pe naş.

Soţia doctorului Antonio Porto, provincială, căzută de curând în mediul acesta, defa care împrumută toate defectele, pretinse:

— Spune totul... nu ascunde nimic, doctore!

Agronomul ceru învoirea Julietei.

— Pot să vorbesc, năşico?

— Spune...

Maneca Dantas ciuli urechile. Agronomul începu să vorbească:

— Văd o mare dragoste...

Cei dimprejur râdeau. Soţia doctorului ceru amănunte:

— Cum arată el?

—- Tânăr, elegant, intelectual, fin...

Agronomul era convins că se descrie pe el însuşi. Dar Ju lieta îl vedea perfect pe Sergio Moura.

— 'Cine e? întrebă cineva.

— Bietul năşic!... repetă agronomul.

După aceea citi in alte mâini; Julieta se duse în căutarea lui Sergio. Servitorii ofereau băuturi,. Un rafinament al soţilor Zude: servitorii) lor erau îmbrăcaţi într-un fel de livrea, în felul lacheilor englezi. După băuturi, soqietatea se însufleţi mult. Sergio observă câteva femei căsătorite care flirtau. Reicher şi soţia doctorului Antonio Porto schimbau semne pe ascuns. Intr-un colţ, el îi apucă mâna. Gura se apropie de Sergio, când Carlos începu să pună plăci de patefon.

— Nu dansezi?

Inoelpură să danseze. Guni se lipea dei el, sânii ei mici îi atingeau pieptul jar obrazul îl căuta pe-al lui. La un moment dat, Sergio observă privirea geloasă a Julietei şi se! simţi fericit. Când termină foxtrotul, se îndepărtă îndată. Insă o găsi rece şi încercă să găsească cuvinte) frumoase, să spună glume pentru a o face să zâmbească. Foxtrotul următor îl dansă cu ea. Agronomul îi privi şi păru că a înţeles. Această descoperire îl hotărî să se ocupe de Guni. Mai întâi îi şopti lui Aldous Brawn:

— Se poartă scandalos cu acest poetastru.

Sergio dansa transportat; nu vorbea; din când în când părul Julietei îii atingea obrazul, li veinea s-o sărute chiar acolo, pe loc.

In salon, discuţiile şi flirturile continuau fără întrerupere. Schwartz, care nu dansa, discuta cu Reicher despre cacao şi despre politică. Reicher, un evreu emigrat, ataca nazismul pe care Schwartz îl apăra cu violenţă.

Agronomul trecea dela femeie la femeie şi sfârşi prin a se opri la soţia celui mai mare dintre Rauschningi. Femeia râdea de glumele sale nesărate cu un râs tot atât de nesărat. Avea inele cu briliante mari în degetele ei groase şi scurte. Aldous se ocupa în mod deosebit de văduva Bastos. In oraş se spunea că erau amanţi. Maneca Dantas bea şi era scandalizat. In acest momeint el se gândi Pa fiul său care se afla Ia cabaret, sau poate1 juca în casa lui Pepe Espinola. Maneca Dantas se simţea părăsit, exilat într-un mediu străin de el. Vorbi numai când povesti despre luptele din Siquieiro Grande.

Când toţi invitaţii se îmbătară, gazda puse din nou ma- cumba. Părea o casă de nebuni. Numai Carlos, ¡n picioare lângă patefon. îşi Maneca Dantas, cu ochii întunecaţi, nu luau parte la această macumbă de oameni bogaţi, unde, sub pretextul unui dans religios,'erau date pe faţă toate dorinţele încătuşate. Mergeau unuf în spatele celuilalt, cu mâna pei şoldul celui din faţă. Mâinile lui Sergio mângâiau din când în când coapsele Julieteî. Julieta îl privi în ochi, apoi îşi muşcă buzele într-un gest plin de dorinţi. Săreau ca apucaţi de streche. Agronomul şi Aldous ţo- păiau. Carlos Zudel privea cu ochii săi lipsiţi de expresie. Maneca Dantas mu mai văzuse nifciodată aşa ceva.

Petrefcerea ţinu până dimineaţă. In salonul închis cu geamuri

J

roase şi opace nu se simţea ploaia de-afară. Gumi dansa un ans neruşinat, ridicându-şi fustele. Aldous avea un semn de ruj pe obraz. In schimb, buzele doamnei Bastos nu mai aveau pic de vopseai pe ele. Carlos schimba mereu discurile la patefon şi agronomul debita fără întrerupere aceleaşi glume nesărate. Numai la senora Rauschning avea succes. Julieta şi Sergio discutau pe canapea. Ea îi va telefona a doua zi.

Sergio plecă cu Maneca Dantas. Petrecerea din această înalţă societate sdruncină vechile concepţii asupra familiei ale bătrânului colonel. Citise el, pe undeva, nu mai ştia pe unde, câte ceva despre criza care ameninţă familia şi despre pericolul descompunerii ei. Ascultase deasemenea predica episcopului asupra aceistei probleme, o predică foarte elocventă, însă azi, el văzuse cu ochii săi realitatea. Era sguduit şi-şi exprimă hotărât convingerea:

— Asta e sfârşitul lumii, domnule Sergio. E sfârşitul lumii!! — O să vină alt potop, colonela Ia te uită cum mai plouă... Dar colonelul Maneca vorbea serios. Glasul îi tremura. Ochii îi erau încă miraţi de cele ce văzuse:

— Asta e sfârşitul lumii...

CRESC PREŢURILE

1

reşterea preţurilor dură timp de 3 ani. începu pe neaştep- tate, după sosirea ploilor, parcă ar fi adus-o în pântecele lor norii, care acoperiseră cerul oraşelor şi câmpiilor, în acel sfârşit de an. Timp de 3 ani, Ilheus şi ţinutul fructelor de cacao innotară în aur. Mult timp după aceea, colonelul Maneca Dantas obişnuia să spună: „Banul nu mai contează!“ „La Trianon“, cel mai şic dintre cabaretele oraşului, Maneca Dantas îşi aprindea ţigările cu bilete! de 500.000 reis, repetând gesturile tuturor coloneilor bogaţi din trecut, când urcau preţurile la cafea, cauciuc, bumbac şi zahăr. Prostituatele – chiar cele mai trecute şi mai decăzute – căpătau coliere şi iinele, vapoarele aduceau la Ilheus, Itabuna şi Itapira, la Canavieras, Belmonte şi Rio de Cuentas, cele mai curioase încărcături: jazz-banduri şi parfumuri scumpe, coafori, masseuri, grădinari, agronomi şi altoiuri de fructe europene pentru sere, aventurieri şi automobile de lux. Fu ceva spectaculos, ceva asemenea unui cortegiu de sărbătoare, asemenea unui carnaval.

La începutul ploilor care salvară recolta acelui an, începu şi creşterea preţurilor. Căpitanul Juan Magalhaes câştigă o faimă de profet, "deoarece, după unele persoane care călătoriseră odată cu el în omnibus, căpitanul prevăzuse cel dintâi creşterea preţurilor. De mult timp, ca şi în tristele zile de atunci, cacaoa se menţinea la preţul mijlociu de 14—15 mii de

reis sacul1. 19.000 a fost maximum pe care l-a atins în anii de mare preţuire. Nu-i vorbă că şi aşa era o afacere rentabilă – deoarece dădea câştiguri apreciabile, îi îmbogăţea pe cultivatori, când, deodată, Începu să urce vertiginos. In realitate, nimeni nu încercă în primul moment să explice cauza acelor urcări neaşteptate. Numai după câteva luni, comuniştii scoaseră un manifest în care des- văluiră manevra exportatorilor'de cacao. In primele luni se observă o oarecare şovăială. încetă însă repede. Déla 19.000 reís sacul de cacao superioară, preţul urcă într-o lună fa 28.500 sacul, la predare. Două luni după aceea ajunse la 30.000. Citeai febra câştigului în orice privire. Pe la jumătatea anului, preţul începuse din nou să urce rapid, şi, la sfârşitul recoltei, cacaoa se vindea cu 35.000 reis sacul. „Sunt bani berechet“, spunea dr. Rui Dantas, în bar, cu păhărelul dd gin în faţa lui. Odată cu urcarea preţului Ia cacao, viaţa sa, ca dé altfel a tuturor locuitorilor din ţinut, se schimbă brusc. Când sacul de cacao ajunse ta 35.000 de reis, toată lumea credea că urcarea a atins punctul culminant. Preţul avea să se stabilească aici. Numai Joaquín şi tovarăşii săi ştiau că acela era doar începutul unei aventuri economice, care avea să transforme viaţa întregului ţinut al' plantaţiilor de cacao. Noua recoltă aduse noi surprize. Cacao ajunse la 42.000 de reis. Cu timpul atinse 50; 52 fu preţul său maxim. De data aceasta (era începutul celui de al 3-lea an al

urcării), nimeni nu se mai mira. In acest ţinut miraculos, totul era posibil. In ultimul an, preţul fructelor de cacao nu scăzu niciun moment sub 48.000 de reis. Impresia generală era că nu va scădea niciodată. Apoi, totul se precipită şi sosi vremea aşa zişilor „milionari-cerşetori“, după expresia poetului Sergio Moura.

Există o fotografie a portului Ilhéus, pe care şi astăzi ziarele mai mari o publică, atunci când anunţă un fapt important pentru viaţa „Reginei din Sud“. Fotografia aceasta a fost obţinută în timpul urcării. E luată1, de pe vârful dealului Conquista şi se pot vedea în ea opt vapoare de tipuri diferite şi nenumăratele elevatoare înghesuindu-se în micul port; apoi trei hidro-avioane, bărci automobile şi corăbii cu pânze. Se mai vede mulţimea care furnică pe drumul dinspre diguri şi pe străzile din jur. Se poate să fi fost o zi excepţională, însă toată perioada creşterii preţurilor a fost excepţională, ca o mare şi stranie sărbătoare. In aceşti ani, prefectura s-a ocupat în mod serios de vechea problemă a portului, gândindu-se la construirea unui nou chei in partea dinspre mare. a oraşului. Prin această lucrare se urmărea lărgirea micului port, înlăturarea dificultăţilor la de- barcare. Transformările erau cu atât mai necesare cu cât în perioada urcării se întâmplă o nenorocire – dezastrul yahtului de pasageri „Itacare“, ce a naufragiat pe un banc, într-o dimineaţă cu furtună. Mulţi oameni muriseră cu prilejul acesta. Vasul venea supraîncărcat, ca oricare

vapor care intra în acest port magic, în timpul glbriei sacului de cacao, ajuns la 50.000 reis. Avea un jaizz şi aducea cu sine prostituate, cultivatori, studenţi şi doctori. Mai aducea şi emigranţi. înainte de naufragiu, jazzul cânta. După aceea apăru o romanţă despre dezastru:

La douăzeci şi cinci August,

La ora nouă dimineaţa Un svon umpluse toată piaţa Stârnind oroare şi desgust.

Prin tot oraşul se vorbea Că „Itacare“ -n val pierise Pe când plutea spre Bahiă.

Evenimentul sgudui întreg Ilheusul. Şi totuşi, proporţiile a- cestei drame nu puteau să nu trezească un sentiment de orgoliu cetăţenilor Ilheusului, obişnuiţi să vadă în mare toate lucrurile din oraşul lor: scandalurile, afacerile, bătăile, serbările şi acum – se înţelege! — îşi catastrofa aceasta. Trecuse o lună fără ştiri senzaţionale pentru ziare şi nu numai gazetele din Bahiă dar şi cele mai importante din sud, din Rjo şi San Pablo, insistaseră cu lux de amănunte asupra acestei întâmplări. Una dintre ele chiar trimise cu avionul un reporter care stătu de vorbă cu naufragiaţii şi luă fotografii. Baladele spuneau că ziua naufragiului „a fost o zi de sărbătoare“ în IlHeus.

Acelaş reporter, în numeroasele cronici pe care le scrise, sublinia agitaţia comercială a oraşului, nervozitatea care domnea în tot ţinutul plantaţiilor. Naufragiul lui „Itacare“ nu puse capăt bucuriei nervoase a locuitorilor, înfrigurării necunoscute până atunci. Nici

naufragiul lui „Itacare“ şi nici scandalurile care urmară şi sguduiră oraşul, unul după altul, în timpul urcării continue a preţurilbr.

Câţiva ani după aceea, când afacerile se normalizară, când Ilheus se caracteriză prin preţuri de cacao echilibrate, după marea urcare şi marea scădere, un profesor dela o universitate străină, făcând cercetări economice în nord-estul Braziliei (publică apoi în ţara sa o carte), petrecu câteva zile în ţinutul ar- borelui de cacao pentru a-i studia caracteristicile. Fusese recomandat unui comerciant de către un prieten comun din San Pa- blo. In această perioadă oamenii încercau să vindece rănile dureroase din viata oraşului şi a municipiilor, pricinuite de scăderea înspăimântătoare care tocmai se terminase. Dar nimeni nu dădea vina pe scădere. Cu toţii acuzau urcarea.

Profesorul străin, cu ochelari şi cu un aer de copil precoce, se interesă la comerciantul care-i servea drept ghid şi care i se părea bine informat, cerându-i cu lăcomie date statistice, amănunte economice, cifre; umplu un caiet întreg cu note. Erau în- tr-un bar; întrebă:

— Ce fapte au caracterizat aci creşterea preturilor? Limba sa portugheză, studiată înainte de a se îmbarca, era dură şi metalică, contrastând cu aerul său de copil nevinovat.

Celălalt se gândi puţin, apoi întorcându-se spre el îi răspunse:

— Scandaluri... Ah, domnule doctor, numai scandaluri. Niciodată nu s-au pomenit atâtea, şi

în serie... Bărbaţii parcă-şi pierduseră capul, ta fel şi femeile. Nimeni nu mai avea nicio răspundere fată de familie. Părinţii se băteau cu copiii, bărbatul cu nevasta, nora cu soacra... Pe străzile astea s-a plimbat o femeie goală puşcă, domnule doctor, vă rog să mă credeţi! Bărbaţi cumsecade îşi părăseau femeile pentru prostituate. Veni moda ca femeia căsătorită să-şi ia un amant...

Profesorul, de economie, dela universitatea din străinătate, deschise gura într-un gest aproape nătâng. Informatorul îşi desfăcu braţele. încă mai era stăpânit de amintirile acelor ani:

— Niciodată n-aş fi crezut că se pot întâmpla asemenea lucruri şi dacă mi s-ar fi povestit, nici eu nu le-aş fi dat crezare. Dar am văzut cu ochii mei ca plantaţiile înghit totul... A fost oribil, domnule doctor, oribil... Căută un cuvânt tare, cu ajutorul căruia să arate profesorului străin că nu era deloc un ignorant, aşa cum şi-ar fi putut închipui:

— Un infern, domnule doctor, un infern...

Profesorul de economie, speriat, făcea ochii mari îndărătul ochelarilor. N-auzeâ nicio cifră din gura comerciantului. In schimb, în toată noaptea aceea udată din belşug cu whisky, îi fu dat să asculte cele mai teribile istorii, care nici prin gând nu i-ar fi trecut.

Odată cu urcarea, începu o febră a construcţiilor, nu numai la Ilheus, ci şi la Itabuna, Pirangi, Palestina şi Guaraci, în aproape toate oraşele .şi satele. Terenul ajunsese

să coste o avere, era mai scump decât la Rio de Janeiro. Colonelul Maneca Dan- tas băgă 500 contos de reis în construcţia unei vile în Ilhéus, cadou pentru bătrâneţea donei Auricidia» vilă pe care, după scădere, o vându cu 120, ş.i asta cu foarte mare greutaie. Se deschiseră străzi noi. La Itabuna se construi o mică staţie de radio cu megafoane în pieţe. Nu trecu mult şi altă staţie de radio fu construită la Ilhéus. Rivalitatea dintre cele două oraşe se manifesta prin polemici duse de ziare, prin jocurile de fotbal, serbări de sfârşit de an.

Coloneii se, trezeau pe neaşteptate cu teancuri de bilete de bancă în mână şi nu ştiau cum să le mai cheltuiască. îşi petrecuseră toată viaţa cucerind şi defrişând pământuri, cumpărând plantaţii, culegând cacao, reparând casele, cheltuind câştigurile recoltelor pentru studiile fiilor şi nevoile plantaţiilor. Acum le prisoseau banii. Şi cum nu mai exista pământ de cucerit, – de cumpărat nici vorbă – nu ştiau ce să facă cu banii. Jucară în cabarete la ruletă, bacara, cărţi, şi cum nici astea nu erau de- ajuns, jucară şi la bursă. Era un joc pasionant şi jucară mult, cu acel curaj de neclintit care caracterizează ignoranţa desăvârşită. Nu se pricepeau deloc dar găseau jocul demn de ei şi de epoca în care trăiau.

Valoarea plantaţiilor de cacao întrecu până şi calculele lui senor Rauschning. Nu se împătri valoarea plantaţiilor, cum prevăzuse el: se înzeci. Cine avea pământuri, in ruptul capului nu le-ar fi

vândut. Din toate părţile soseau oferte de cumpărare. Venea lume din sud şi delà nord, în căutare de plantaţii de cacao. Când doctorul Antonio Porto se hotărî să-şi vândă plantaţiile ca să plece în sud, – din cauza scandalului ne mai pomenit provocat de nevastă-sa, care ieşise în stradă, după amantul său, pe jumătate goală, ziua-n amiaza mare –, i se făcură oferte impresionante. Pentru fiecare metru pătrat de pământ plantat cu cabao i se plăti o avere; a fost singura vânzare încheiată în perioada urcării. Cacao era la fel cu aurul – cea mai bună investiţie, cea mai rentabilă întrebuinţare a capitalului. Localnicii declarau acest lucru plini de mândrie. Dacă înainte întâlneai des figuri necunoscute pe străzile Ilhéusului, acum, odată cu urcarea preţurilor, năvăliră în oraş o mulţime de oameni din toate părţile ţării. Oameni în căutare de lucru şii de bogăţii, aventurieri veniţi doar pentru a exploata acel moment. Vapoarele şi yahturile soseau pline de femei albe, brunete, mulatre, străine şi indigene, lacome de bani, debarcând pe cheiuri cu surâsul des- chis, bând şampanie noaptea prin cabarete, ajutându-le colonei, lor să se cureţe de bani la ruletă.

Cinci cabarete umpleau de sgomot nopţile fără somn ale II- heusului. „Trianonul“, instalat la etajul întâi, aproane de mare, era cel mai luxos. Aci se făceau jocuri mari, intrarea era permisă numai coloneilor şi exportatorilor şi tot aici se găseau cele mai scumpe curtezane venite dela Rio de Janeiro, gata să-i iniţieze pq

plantatorii generoşi în viciil^cele mai rafinate. „Bataclan“ devenise însă cel mai „popular“. E adevărat că şi aci predominau coloneii, umplând săliie de joc. Era situat pe strada Union, în faja portului. In saloanele de dans întâlneai studenţi în vacantă, comercianţi care-şi începeau cariera, funcţionari comerciali. Era un vechi cabaret şi fu singurul care rezistă căderii, continuându-şi existenta şi după aceea. La „EI Dorado“ se întruneau, în timpul nopţilor, funcţionarii comerciali. Era vesel şi aproape familiaj în modestia sa exprimată prin bere şi femei localnice. „Far West“, din strada Sapo, atrăgea vătafii veniţi dela plantaţii, pe micii proprietari, docherii şi marinarii. Proprietarul care ţinea „banca“ la masă, făcea jocul cu nişte cărţi soioase, întruna din odăile din fund. Din când în când se încingeau bătăi şi intervenea politia. Fu închis pentru câtva timp, dar apoi îi dădură drumul din nou. Lumea cea mai săracă frecventa „Re- tiro“, o cafenea murdară dela marginea cheiului, unde pân^ şi berea era un lux. Aici veneau muncitori, ţărani zileri, borfaşi, vagabonzi şi hoţi. Un orb cânta din flaut şi din când în când îşi făcea apariţia un chitarist. O vreme, o bandă) de tineri stu denti bogaţi, aflaţi în vacantă, îşi petrecură timpul la „Retiro“ în căutarea pitorescului. In realitate, aceasta se petrecea pe vremea când Roşa, părăsită de Martins, începu aici serviciul ca chelnerită. Pentru ea veneau. Mulatra era strălucitoare în mijlocul acestui cabaret întunecat. La „Trianon“,

în mijlocul marilor orgii prilejuite de apariţia lui Karbanks, care însufleţea totul, fu pus la cale „Terno Iui Ipicilone“, cel mai năstruşnic lucru din câte au fost născocite in timpul creşterii preţului la cacao, în ţinutul Ilheusului. Acest soi de terno consta în aceea că, în zori de zi, în timp ce oraşul mai dormea, bărbaţi şi femei, beţi îşi scoteau cămăşile şi pantalonii şi, pe jumătate goi, porneau dela cabaret spre străzile prostituatelor, cântând cântecul tradiţional:

Eu nu-ţi calc niciodată pragul Nici pe-al meu dumneata.

Ai o casă mare, bogată,

Care-nghite coliba mea.

Trezeau din somn bătrânele şi scandalizau maicile care se duceau la slujba de dimineaţă. Acestea îl informau pe episcop despre toate ororile. Şi episcopul, împreună cu preoţii, protestau din amvon împotriva destrăbălării ilhéusenilor, aruncând vorbe grele, ameninţând cu focul GHeenei pe cei care făceau scandaluri. Dar începură să circule iarăşi listele de subscripţie pentru noua catedrală, ale cărei turnuri se înălţau spre cer pe măsura urcării preţului Ta cacao. Ilhéusenii afirmau cu mândrie că avea să fie cea mai grandioasă catedrală din sudul statului.

In timpul' urcăriii sei înmulţiră şi cercurile spirituale, care delà periferie se îndesară spre centrul civilizat al oraşului, inau- gurându-se un şir întreg de .„şedinţe“. Cu vapoarele soseau me- diumuri faimoase, ghicjtori şi făcători de minuni.

Când coloneii nu se aflau la cabaret, precis îi găseai Ia „şedinţele spiritiste“. Se duceau acolo ca să ceară spiritelor sfaturi cu privire Ia jocul de bursă. Deasemenea, începură să se agite şii fasciştii, al căror şef se ocupa serios de campania financiară! Organizau parade, îmbrăcaţi în cămăşi verzi, vestind sfârşitul democraţiei liberale. Prefectura construi un mare stadion (presa afirma că era cel mai bun din nordul ţării), unde echipele din Itabuna şi Ilhéus îşi disputau cu înflăcărare supremaţia la fotbal. Se deschiseră şi se pavară străzi noi, tăindu-se toţi cocotierii care mai rămăseseră în picioare de-a-lungul coastei. Delà Rio de Janeiro soseau intelectuali care ţineau conferinţe. Cineva spusese: „Negustori de idei“, făcând aluzie la droaia de comis-voiajori, reprezentanţi ai celor mai felurite produse, care nu mai conteneau să sosească în Ilhéus. Veneau cu fiecare vapor, aducând de toate şi izbutind să vândă totul. Bani se găseau din belşug. Toată greutatea era să ştii cum să-i cheltueşti. Avioanele decolau pline şi soseau tot pline. Vapoarele, deasemenea, veneau şi plecau pline. Soseau de pretutindeni medici, avocaţi, care se stabileau la periferie. Erau prelungite şoselele, omnibuse rapide circulau arhipline. Peste tot întâlneai turci cu valize în spinare, vânzători ambulanţi, viitorii negustori ai satelor. Se făceau averi, coloneii tocau repede banii. Acum, vedeau în sfârşit cu ochii rezultatul a tot ce creaseră cu 30 de ani înainte;, din timpul cu ceririi

pământului. Nu făcuseră sacrificii în zadar, nu omorâseră, nu vărsaseră sânge degeaba. Pământul cucerit dădea fructe de aur.

Intr-o zi, poetul Sergio Moura, încercând să caracterizeze perioada urcării preţului la cacao, a rostit următoarea frază:

— A fost atât de grozav, că până şi două librării s-au deschis în Ilhéus!...

2

Qcandalurile despre care comerciantul binevoitor îi vorbea pro- fesorului dela universitatea străină începură cu şantajul făcut de Pepe Espinóla asupra colonelului Federico Pintó, imediat după începutul urcării. Avea în perspectivă fealizarea unui cabaret, o societate pentru fundarea „Trianonului“ şi Pepe ducea lipsă de parale. Argentinianul vedea posibilitatea să se asigure de bani pentru tot restul vieţii sale. Era de necrezut cum ajunsese să viseze din ce în ce mai mult o casă liniştită (şi-o închipuia la fel cu aceea a părinţilor săi), într-.un cartier îndepărtat din Buenos-Aires. Poate chiar Ia Chacarita. O casă de bătrân burlac, cu o rentă la bancă pentru cheltuieli şi, mai cu seamă, o viaţă tihnită în oraşul în care, de fapt, nu spera să se reîntoarcă vreodată. Tangourile sale, teatrele, cabaretele, luminile numeroase de pe străzi, toate acestea îl chemau înapoi. Cabaretul acesta şic, destul de restrâns, cu joc de cărţi, şampanie şi femei venite déla Rio, avea să-i împlinească lui visul. In această afacere hăgă cei 20 de contos încasaţi dela colonelul Federico, ca- re-i dăduse

bani lui Pepe pentru a-1 determina să se reîntoarcă în Argentina. Tot oraşul se amuză auzind întâmplarea asta.

Pepe îl lăsase pe Rui Dantas la „Bataclan“ cam pe la ora 11 şi se dusese acasă. Când sosi ora mesei, anunţă că nu se va întoarce decât dimineaţa. Colonelul Federico Pintó mânca Ia ei, lăudând bucatele de peşte, visând la noaptea de dragoste pe care o va petrece în braţele Eolei. Cunoştea afaqerile nocturne ale lui Pepe, de care, la începutul acestei comedii, Lola se plângea a- marnic, printre suspine prefăcute:

— Când pleacă la cabaret, nu se mai întoarce decât în zori.

Nu mai era nevoie de alta precizare. Colonelul se duse la

Lola_absolut fără grijă. Nici nu băgă de seamă melancolia Lo- lei, care-şi întorcea ochii în altă parte, ruşinată parcă.

ducea el fetele era frecventată de către exportatorii şi coloneii putrezi de bogaţi. Mai uşor pătrundeai în oricare alt loc din II- heus decât la „Cuibul dragostei“ – aşa poreclise Karbanks acea „casă“ pe jumătate ascunsă. Din cauza asta nu avură niciun succes demersurile repetate ale colonelului Federico Pinto pe lângă prefect şi inspectorul de poliţie, pe care încercă să-i convingă să expulzeze pe şarlatan din oraş.

— Dacă e dobitoc! spuneau cei din Hheus, comentând scandalul.

După scandal, colonelul petrecu o bucată de

vreme la plantaţie, însă nu prea mult, căci se întoarse din nou, povestind prin baruri aventurile lui cu nişte metise grozave, cuceriri pe care le făcuse pe domeniile lui. Pentru una pe care o chema Rita, aranjase o casă în sat. Dar nu permitea nimănui să aducă vorba despre întâmplarea cu Lola – asta îl scotea din sărite. Afirma atunci că se va răzbuna „împotriva pungaşului şi veneticului“. Adevărul e însă că după ce colonelul se întoarse dela plantaţie, „bomba“, după cum spunea Reinaâdo Bastos, gelos la culme, era legătura Julietei Zude cu poetul Sergio Moura. Răzbunându-se pe o epigramă pe care o credea opera lui Sergio, colonelul Pinto umbla din cârciumă în cârciumă, din bar în bar, comentând faptul cu prietenii săi. Găsea la toată lumea înţelegere şi multă bunăvoinţă pentru bârfelile lui răutăcioase. Sergio Moura era urât de mulţi oameni. In ceeace o privea pe Julieta, încrezută şi distantă, nimeni n-o înghiţea. Instinctiv, toţi se fereau de ea. Aceste sentimente erau alimentate în special de femeile măritate, de bătrânele bogate şi de fetele de măritat care, în fond, o invidiau. Era socotită drept o străină. N-avea nimic comun cu ele şi o pu- nejau pe aceeaşi treaptă cu Lola, în aceeaşi oală. De salutat, fireşte, o salutau cu cel mai mare respect, deoarece era soţia lui Carlos Zude, unul din cei mai importanţi exportatori de cacao. Julieta fuma, apărea în short pe plajă, umbla în pantaloni pe bulevard, dimineaţa, cocheta cu bărbaţii şi avea puţine şi foarte slabe

relaţii cu doamnele din societatea locală. Manierele şi felul cum apărea constituiau motivele unui veşnic scandal. Svonu- rile cu privire la petrecerea intimă din casa lui Carlos Zude, cu englezi, germani şi elveţieni, ajungeau deformate la mesele barurilor şi în sânul familiilor. Reinaâdo Bastos, care de când stătuse de vorbă cu Julieta trăia în aşteptarea unei priviri din partea ei, a unei chemări, şi care acum o vedea pierdută din cauza poetului, spumega de furie. împrăştie svonul că o prinsese cumpărând cărţi de Freud, într-una din librăriile locale, şi le explica celor curioşi cu un aer misterios:

— E un romancier pornografic...

Faptul acesta îl făcu pe Zito Ferreira să-i dea o lecţie de psihanaliză, care-! costă un pariu de 50.000 reis. Când Julieta străbătea străzile comerciale ale oraşului, răspundea cu o înclinare scurtă şi sfidătoare a capului la complimentele exagerate ale clienţilor casei „Zude Fraţii & Co.“, zâmbind, în ciuda vorbelor răutăcioase^ Se găsi chiar unul care numără de câte ori trecuse într-o zi prin faţa Asociaţiei Comerciale şi de câte ori Ser- giu Moura se ivise la fereastră, calculând astfel, exact, numărul de zâmbete schimbate.

— Ce neruşinare!... spuneau ei.

Dar casa „Zude Fraţii & Co.“ plătea cele mai mari preţuri la cacao şi toţi doreau să fie clienţii ei. Se înclinau plini de respect când Julieta, inocentă în faţa scandalului pe care-1

pricinuia, apărea mândră, frumoasă, cu obrazul ei de spaniolă, cu ochii languroşi şi părul negru. Şi, din când in când, intra liniş-' tită Ia Asociaţia Comercială, speriind dactilografa şi contabilul, veselă şi naturală. Se spunea că nu odată se culcase cu poetul pe divanurile Asociaţiei. Rui Dantas, care avea o veche socoteală literară cu Sergio Moura, încercă să înlocuiască cuvântul „Ren- dez-vous“ sau termenul „Castelo“ din limba locală, prin cuvântul „Asociaţie“. De câte ori se ducea la bordel, le spunea celor de faţă:

— Mă duc la Asociaţia Comercială...

Aluzia avu un mare succes în Ilheus şi fu de multe ori repetată.

4

T n primul an al urcării, Antonio Vitor se gândi numai la bună- starea Raimundei. Pământuri de cumpărat nu mai erau. Rai- munda era de părere să depună câiştigurile la o bancă. Raimunda fu unul din puţinii oameni din ţinutul plantaţiilor de cacao care din primul moment nu avu încredere în urcare. Dacă ar fi fost întrebată dece, n-ar fi ştiut să răspundă. Nu-1 văzuse pe Joaquin în lunile acelea, aşa că nu se putea ca el s-o fi prevenit. Chipul ei întunecat, tot mai întunecat, contrasta cu veselia lui Antonio Vitor. Antonio începu numaidecât să facă planuri: să constr.u-

Când Pepe intră pe neaşteptate, colonelul începu să tremure. Nu de frică. Federico era un om călit în lupte, obişnuit cu împuşcăturile, cu sângele scurs din răni. Nici nu-i trecea prin cap

că toate astea ar putea să fie o înscenare. Văzând furia şi disperarea lui Pepe, începu să tremure şi mai tare; îţi făcea silă. Pepe ştia că nu era vorbă de frică; la mijloc era ruşinea bărba-. tumi prins cu ocaua mică, un fel de remuşcare amestecată cu o oarecare amărăciune. Deasemenea, Pepe ştia că nu va obţine nimic, încercând să-l sperie pe colonel. Dac-ar fi pornit pe această cale însemna să piardă totul,, deoarece Federico nu era un om de paie. Deaceea se hotărî să joace o scenă patetică – studiase mijloacele în amănunt. Deschise uşa camerei, aruncă o privire spre cei doi amanţi şi se lovi cu palma peste obraz:

— Am auzit, dar n-aş fi crezut... n-aş fi' crezut!...

Era un strigăt desnădâjduit, un răcnet care umplu încăperea, lnfiorându-1 pe colonel. Federico stătea ruşinat... Pepe se lăsă să cadă într-un fotoliu, încercă să vorbească în portugheză, plângând şi văicărindu-se:

— Colonele, nu m-aş fi aşteptat niciodată la aşa ceva din partea dumitale. Aveam încredere în dumneata. Niciodată nu m-aş fi aşteptat la aşa ceva,, nici din partea dumitale, nici din partea ei.

Federico se uita la el. Pepe avea lacrimi în ochi; părea complect distrus. Colonelul se simţea umilit, nu ştia ce să spună. Ar fi vrut să-l consoleze pe Pepe, pentrucă ţinea la el. Argentinianul spuse: <

— Credeam că mă iubeşte... Şi d-ta îmi erai prieten... niciodată nu mi-a-ş fi închipuit!

Se întoarse spre Lola, cu o furie nemărginită în glas:

— Mizerabilo!

Deabia atunci deschise gura şi colonelul, spunând că Lola n-are nido vină. Se ridică din pai, mic, nervos, nespus de caraghios, pe jumătate gol, apărând vajnic femeia. Lui Pepe îi venea să râdă cu hohote, în timp ce lăsa să-i curgă lacrimile pe obraz. Lola se băgase sub plapomă, şi Pepe îşi închipuia că aşternutul se cutremura de râsul ei. Federico Pintó era foarte emoţionat şi tremura. Pepe se silea din toate puterile să plângă, ca să nu izbucnească în râs.

Căzură la înţelegere uşor. Colonelul îi va da 20 de contos ca ei să se poată reîntoarce în Argentina („călătoriile astea în străinătate sunt foarte scumpe“, îi explica Pepe) şi mai ales ca să reînceapă altă viaţă. Principalul era ca Pepe să n-o părăsească pe Lola, cum declarase că are de gând să facă.

— Asta ar trebui să fac, colonele... Şi dacă n-o fac, e numai pentru dumneata...

— A fost o nebunie, amândoi ne pierduserăm capul, îl lămuri Federico.

A doua zi avea să-i dea banii lui Pepe. Colonelul se îmbrăcă în prezenţa lui Pepe, foarte ruşinat şi stabili o întrevedere pentru ziua următoare, Ia bar. Federico nu înceta s-o des-vinovă^easca pe Lola: „şi-a pierdut capul“...

B—ţnâ'^ce colonelul ieşi trântind uşa, Pepe îşi şterse ochii. Sub- a:, temut, Lola suspina. Pepe se aruncă pe pat întinzându-se:

— Sunt obosit...

Dar se ridică brusc; Lola suspina din ce în ce mai tare, cu faţa ascunsă în ceanşaf. Pepe dădu cearşaful la o parte:

— Ce e? Ce ai?

Glasul Lolei se auzi printre suspine, înnăbuşit.

— Asta mă iubea, Pepe, ăsta mă iubea...

— Toţi te-au iubit, proasto...

— Nu. Asta mă iubea cu-adevărat. Mi-e milă, sărmanul! E atât de bun... ca un copil.

întoarse către Pepe ochii ei mari, umezi şi spuse:

— Pepq, eu nu ştiu cum mai pot să duc viaţa asta... E atât de murdară, atât de mizerabilă... dacă nu te-aş iubi... nu ştiu— cred că m'aş sinucide. Da, m-aş sinucide.. Sunt murdară până-n fundul sufletului... Pepe, murdară...

Pepe o apucă de mână şi cu cealaltă îi mângâie uşor părul ei blond, spunând:

— Trebue să ai voinţă!

Lola îşi înnăbuşi plânsul în cearşaf.

3

D

in mâinile colonelului Federico Pinto, mâini aspre, pasionatei Lola Espinola trecu în acelea ale doctorului Rui Dan- tas, mâini subţiri, de cărturar. Pepe se apucă de afacerea pe care şi-o pusese în gând şi se duse să angajeize femeii în sud. Cabaretul şi tripoul „Trianon“, casă de femei importate, ascundeau marea şi rentabila afacere a lui Pejpe. Deabia atunci cetăţenii din

II- heus înţeleseră care este adevărata profesie a lui Pepe. Casa unde

In curte, muncitorii, cu boarfele grămadă, aşteptau ca ea să se mute. Erau foarte mulţumiţi de casa în care vor locui. Aci aveau bucătărie, o cămară şi o sală. Nici nu putea fi asemuită cu cocioabele în care trăiseră până atunci, alcătuite numai din- tr-o odaie, cu o vatră făcută din patru pietre aşezate pe pământ. Raimunda mai zăbovi o vreme. In sfârşit ieşi, aruncând o ultimă privire spre cele mai ascunse unghere ale casei. Antonio Vitor construise cealaltă casă fără să fi ţinut seama de ea. îngropase acolo o mulţime de bani fără niciun rost. N-a locuit toată viaţa lui într-o casă de lut? Pentruce atunci risipa asta?

Antonio Vitor îşi căuta nevasta.

— Haidem, Mundâ! Oamenii aşteaptă să pleci...

— Las-că viu, Antonio...

Mai privi înc-odată jur împrejur. Dădu din cap. Faţa i se întunecă şi mai mult. Ieşi pe poartă, însă, afară, Antonio Vitor o aştepta atât de fericit, s-o ducă în casa cea nouă, încât ea izbuti să schiţeze un surâs larg, în timp ce el îi spunea:

— Merge radio, Munda. Acum vorbeşte un omuleţ... E o plăcere! Parc-ar fi o vrăjitorie...

— Tu eşti mulţumit? întrebă ea.

El râse; atunci ea rosti:

— Să mergem!

Dar niciodată nil se obişnui cu casa cea nouă, cu maşina de gătit, atât de osebită de

vatra din casa cealaltă, cu mobilele comode, 'cu vasele de sticlă fină. Umbla buimacă prin odăi, se aşeza pe marginea fotoliilor, se uita cu neîncredere la aparatul de radio... Se simţea bine numai când se odihnea pe verandă, pe banca lungă de scândură, pe care o adusese din vechea casă. Fata lor veni să petreacă câteva zile cu ea; rămase încântată de casă. Raimunda nu se obişnui nici cu- patul. Multă vreme trecu până îşi împăcă somnul cu salteaua moale. Rămânea trează nopţi întregi şi a doua zi, când se ducea la plantaţie, arăta obosită; din zi în zi mai bătrână, cu faţa din ce în ce mai moho- râtă. Şi tristeţea aceasta, la care se adăuga urâţenia feţei, îi dădea un aer întunecat, de cobe. Fata ei, înainte de-a se întoarce bărbatu-său, chiar îi spuse:

— Cu înfăţişarea asta a dumitale poţi chema nenorocirile pe capul nostru.

— Să dea dumnezeu să nu vină – răspunse Raimunda.

i n oraş nu se mai vorbea de legăturile lui Sergio cu Julieta. A Scandalul acesta deveni ceva obişnuit în momentul în care Ilheus fu sguduit de ştirea luptei dintre colonelul Horacio Da Silveira şi fiul său, doctorul Silveirinha. Un scandal cu mare răsunet. Horaccio da Silveira, aproape necunoscut la înfăţişare de către generaţiile mai tinere, care rareori izbuteau să-l vadă, devenise legendar în oraş. Se vorbea despre el ca despre un personaj din altă lume. Influenţa, fără îndoială, toate evenimentele, nu numai din oraş

dar şi din oraşele vecine: Itabuna, Pirangi, Guaraci, Palestina şi Ferradas, din întreaga regiune a plantaţiilor de cacao. Stăpân al afacerilor, al autorităţilor, al alegătorilor, al unor terenuri imense, al1 prefecturilor şi al comisariatelor, numele său era pronunţat cu respect, de mulţi chiar cu frică.

Silveirinha era foarte cunoscut pe străzile Ilheusului. Umbla în cămaşă verde, veşnic tăcut, încruntat. Putea fi văzut în fiecare după amiază cu Gumersindo Bessa, într-un bar, discutând politică. jucând zaruri. Intr-o zi fu văzut în compania lui Schwartz, care rupsese orice legături cu colonelul Horacio, deoarece îl considera răspunzător de starea fiului său. Scandalul fu comentat luni de-a-rândul, iar procesul şi întâmplările urmărite cu interes deosebit de către populaţia celor două orăşel, oameni care se ocupau de asemenea lucruri, certându-se adesea pe străzi, unii fiind de partea tatălui, alţii de-a fiului. Avocaţii îşi umplură buzunarele cu bani. Se vorbea de falsuri. Scandalul acesta îl făcu pe Horacio să-i urască pe fascişti şi cum pe vremea aceea ţinea cu guvernul, iar prefeciul din Itabuna era omul său, profită de situaţie pentru a împiedica câteva adunări ale fasciştilor şi pentru a pedepsi câţiva fascişti. Dar îşi atrase duşmănia judecătorului local, care simpatiza cu fasciştii şi care îl păgubi pe colonel mai târziu, Ia lichidarea inventarului bunurilor Esterei.

Atacându-1 pe Horacio prin intermediul Iui

Schwartz, care finanţa chestiunea lui Silveirinha, exportatorii loveau în cel mai impunător colonel, în stăpânul plantaţiilor de cacao. Insă nimeni, afară de Sergio Moura, care discutase această problemă cu Joaquin, nu-şi dădea seama de) adevărata semnificaţie a luptei. Pentru cei mai mulţi, lupta nu era decât o chestiune pasionantă de tribunal, care amintea vechile procese din timpurile cuceririi pământului. Şi când îşi 'dădură seama de realitate, era iască o casă nouă la fermă (acum îi zicea „plantaţie“, emoţionat de valoarea pe care o căpătaseră pământurile sale odată cu urcarea) şi să se ducă la Estancia în vizită, după terminarea culesului. Mai avea şi alte planuri, mai mici: să angajeze mai mulţi oameni pentru ca nici el şi nici Raimunda să nu se mai spetească pe plantaţie şi în barcaze.

Niciodată nu s-ar fi aşteptat la aşa ceva din partea Raimun- dei. Degeaba încercă el s-o facă să înţeleagă că nu se cădea ca nevasta unui „om avut“, nevasta unui „plantator“ să muncească la cules sau să frământe cu picioarele cacaoa în barcaze, cot la cot cu negrii. Raimunda dădea din cap şi se uita la bărbatu-său cu nişte ochi ca şi cum s-ar fi temut că urcarea i-a sucit mintea.

Urcarea turburase viaţa ei normală. La început o duseseră greu. Munceau mult. Dar când a început să urce preţul la cacao, au venit ;şi pentru ei timpuri mai bune. Viaţa lor avea acum un rost, deoarece pământul plantat cu arbori de cacao producea. Urcarea răsturnase lucrurile şi dăduse o nouă valoare producţiei de

cacao. Şi totuşi Raimunda se temea. Se uita la Antonio care făcea planuri, ca la un străin. Acum îi venise o idee cu adevărat năstruşnică: ea să nu se mai ducă la cules şi să angajeze mai mulţi muncitori. Nici măcar nu-i spuse nu. A doua zi se duse la plantaţii, cu securea atârnată la brâu. Antonio o văzu plecând' şi, neavând încotro, îşi luă şi el securea pe umăr şi o urmă spre plantaţie, cu picioarele goale. Se gândea să nu mai umble deloc desculţ şi să nu-şi mai scoată niciodată bocancii. Aşa făceau toţi plantatorii. Dădu din cap în semn de dezaprobare: „încăpăţânată muiere!“ I-ar fi plăcut s-o vadă trândăvind şi adunând câştigurile din anul acela, în care fructele de cacao valorau mai mult decât praful de aur. In Ilheus, preţul fructelor de cacao urca vertiginos.

începu să construiască casa cea nouă. Voia o casă bună. Raimunda sp împotrivi, dar Antonio Vitor nu se lasă. Schimbară câteva cuvinte mai aspre şi el avu momente de furie. Atunci ea nu se mai amestecă. Vedea cum lângă casa lor de lut se ridica cealaltă, cum erau aşezate scândurile, cum amestecau zidarii varul cu nisip. Mai întâi făcuseră nişte gropi adânci pentru temelie, apoi fură înălţaţi pereţii. Raimunda simţea o ură nelămurită (să fi fost oare frica?) pentru casa cea nouă. Intr-o zi sosiră olanele roşii, noi nouţe. Antonio îşi chemă nevasta cu strigătul de bucurie:

— Munda! Ah, Munda!

Ea răspunse din bucătărie:

— Ce e?

— Vino să vezi olanele casei celei noi...

, Raimunda nu vru să le vadă. Numai seara, când isprăvi treaba, aruncă ochii înspre grămada de olane „franceze“. Se deosebeau de cele obişnuite: erau mici, lucioase şi desigur că dăduse pe ele o mulţime de parale. Raimunda dădu din cap în semn de dezaprobare şi continuă să umble de colo până colo prin casă, bodogănind.

In ziua în care fu terminat acoperişul, Antonio puse la cale o petrecere. Raimunda era sigură că povestea cu urcarea îl zăpăcise de tot pe bărbatu-său. Nu mai era în toate minţile. Zdravăn era omul care, în plin cules, dădea muncitorilor o jumătate de zi de odihnă, ca să poată lua şi ei parte la petrecere? Acoperişul era pavoazat cu steguleţe de hârtie. Găurile care mai târziu aveau să devină uşi şi ferestre erau astupate cu foi de palmier. Veniseră la petrecere micii plantatori din împrejurimi, printre care şi Firmo şi zilerii. Se împărţi la toată lumea rachiu. Numai Raimunda nu-şi făcu apariţia.

Antonio Vítor nu mai putea de bucurie. La aceeaşi oră,, Raimunda, singură in plantaţie, tăia cu securea ei ascuţită nucile de cacao pe care muncitorii le culeseseră dimineaţa.

Situaţia se înrăutăţi mai ales atunci când sosiră mobilele scumpe, cumpărate la Ilhéus, fotolii pentru salon, salteaua moale şi patul cu somieră, farfurii, vase, şi culmea, un aparat de radio cu baterie, „lucruri drăceşti“, pe care

Raimunda nu le văzuse decât în casa donei Auricidia. „A înnebunit Antonio, nu mai ştie ce să facă cu banii, e nebun de legat, urcarea preţurilor i-a turburat minţile“. Aşa se gândea Raimunda, privindu-1 cum deschidea lăzile din care apăreau mobilele scumpe.

Sosi şi ziua mutării în casa cea nouă. Era frumoasă casa, cu verandă, văruită pe dinăuntru, zugrăvită în albastru pe dinafară (ca şi casa colonelului Maneca Dantas, p& care Antonio Vítor o considera drept cea piai frumoasă), mobilată, cu etaj şi tăblii noi. Scoaseră din casa veche lucrurile pe care le mai puteau folosi; în fosta lor locuinţă aveau să se mute muncitorii şi păzitorii de vite. Aceştia, adunaţi în curte, aşteptau acum ca Raimunda să se mute;, făcându-le loc. Dar Raimunda întârzia. Nu putea să se despartă de casa aceea, în care trăise treizeci de ani, unde născuse copiii, unde dormise cu omul ei noapte de noapte. Umbla prin casă cu inima îndurerată, oftând, cuprinsă de tur- burare, ca de o presimţire rea.

din Siquieiro Grande. într-o zi, Silveirinha îi porunci ceva, şi cum bătrânul nu-i dădu ascultare, îi repezi o palmă, doborându-1 la pământ. Horacio tocmai se îndrepta spre casă şi văzuse scena. Grăbi pasul şi, cu toate că împlinise vârsta de 70 de ani, avea mâna atât de grea, încât obrazul lui Silveirinha (tânăr de 19 ani) purtă multă vreme urma degetelor bătrânului colonel.

Poate că Silveirinha îmbrăţişase fascismul

nu din vreo convingere oarecare de ordin politic sau din vreo simpatie de partid, ci numqi din dorinţa de a participa la festinul sângelui, pe care fasciştii îl anunţau pentru vremea când aveau să pună mâna pe putere. Poetul Sergio Moura spunea ca Silveirinha primise o listă de oameni care, în ceasul victoriei fasciste, aveau să fie împuşcaţi. Şi că Silveirinha, ca şef regional, mai adăugase pe listă numele câtorva inşi din propria lui regiune, oameni pe care nu-i înghiţea. Se poate ca nimic din toate astea să nu fi fost adevărat. O închipuire de-a poetului, care n-avea lacăt la gură; dar, atât de bine i se potriveau toate acestea lui Silveirinha, încât lumea credea cu uşurinţă şi răspândea mai departe svonurile.

Silveirinha ajunse la plantaţie pe la ora prânzului. Horacio nu-1 aştepta. Răspunse la salutul fiului mormăind ceva şi începu să mănânce. Silveirinha se aşeză. Felicia se duse să aducă un tacâm pentru „doctoraş“. Ea îl iubea. II ţinuse în braţe. După moartea Esterei îşi luase sarcina de-a îngriji copilul şi de-al crejşte. II găsea pe. Silveirinha fără cusur şi pentru dânsul era în stare să se certe chiar şi cu stăpânul. Silveirinha, deaseme- nea, îi acorda o oarecare stimă, ceva mai mult decât unui câine, păstrând toată distanţa cuvenită.

Mâncară în tăcere. Horacio îi ceru, în silă, ştiri despre preţul la cacao şi despre Maneca Dantas. Când isprăviră masa, Horacio se duse să se aşeze la soare, pe terasă. Era o zi frumoasă; de pe terasă se vedeau barcazele unde

muncitorii executau dansul născocit de ei, pe fructele de cacao, ca pe jăratic. Frânturi din cântecul negrilor ajungeau până la tată şi fiu, aşezaţi pe aceeaşi bancă, departe unul de altul. Horacio tăcea. Sgâria pământul cu o ramură uscată, încercând să ghicească gândurile fiului după neliniştea ce-o arăta. Silveirinha căuta o formulă cu care să înceapă convfersaţia. Rămaseră aşa, în soare, timp de mai multe minute, tăcuţi, ca doi duşmani gata să se încaiere. In cele din urmă Silveirinha spuse:

— Dumneata ştii, tată, că şeful naţionaliştilor vine la II- heus?

Pe vremea aceea Horacio mai păstra o vagă simpatie pentru fasciştii cărora Ie dăduse ajutor în alegerea recentă a fiului său. Din cauza aceasta răspunse cu un oarecare interes:

— Când vine? Se spune că vorbeşte bine...

— Cred că luna asta. Vine pentru campania financiară...

Lui Horacio nu-i plăcu motivul. Fasciştii îl uşuraseră până acum de mulţi bani. Contributif smulse la diverse ocazii:

— Ăstora nu le ajung niciodată banii. Ei? şi ce fac cu atâţia bani?...

— E pentru campanie...

—- Hm! Campanie... Cumătrul Braz mi-a spus că banii sunt pentru a susţine o bandă de vagabonzi... în cazul cel mai bun... mormăi el.

Siiveirinha se ridică. Fără să privéascâ, Horacio îşi dădu seama de mişcarea fiului său după sgomot.

— Braz ăsta e comunist!...

Glasul arăta că Siiveirinha era iritat. Horacio îl simţea aproape, umbra lui îl acoperea. Colonelul se uita în pământ şi distingea parcă, în umbra nedesluşită delà picioarele lui, degetul tânărului întins ameninţător. „Nu cumva caraghiosul ăsta mă ameninţă cu degetul?“ se gândi el. Privi în direcţia în care trebuia să se afle fiul său şi-şi înalţă capul:

— Cumătrul Braz mi-e prieten. Tu spui că e comunist, dar eu nu cred. Se spune că comuniştii vor să ia pământurile... Atunci cum o să renunţe cumătrul Braz la pământurile sale? Vezi ca eşti tâmpit? Aşa ai fost tu totdeauna, tâmpit...

Avea mereu impresia că degetul fiului său era îndreptat spre el şi începu să-şi ocărască feciorul. Scuipa, ca şi cum ar fi vrut să-şi întărească spusele. Siiveirinha nu se mai putu stăpâni:

— Un asasin... Umbra se ridică în faţa lui Horacio şi acum colonelul avu siguranţa că degetul fiului său era întins spre el. Se ridică în picioare:

— O fi asasin. Dar atunci când a ucis oameni, am fost împreună, şi dacă azi tu ai bani, asta e pentrucă cumătrul Braz şi cu mine am omorât oameni. Da, suntem nijşte asasini... Dar delà asasinii ăştia vin banii tăi... Se aşeză, ţinându-se 'cu mâna de şale.

— Şi află că în casa mea nimeni n-are voie să-I vorbească de rău pe cumătrul Braz... Şi mai lasă degetul ăla de-o parte, că de nu, te, învăţ eu

să mă respecţi.

Siiveirinha se aşeză şi eJ. Afacerea începuse prost.

— Dar nu e vorba de niciun deget...

prea târziu. Scăderea începuse să modifice din nou aspectul regiunii plantaţiilor de cacao.

Totul porni dela faptul că doctorul Silveirinha fusese adus ca să înlocuiască, la conducerea generală a fasciştilor din Ilheus, un căpitan de vas comercial al „Companiei Bahiene“. Nimeni nu era prea surprins de entuziasta (cu toate că nu unanimă) alegere a tânărului avocat. Toată lumea spunea că acest fapt se datora averii tatălui. Cacaoa înregistra o urcare ne mai văzută până atunci, deci nimeni mai potrivit într-un post de conducere al partidului fascist decât fiul celui, mai mare plantator. Unii spuneau că cei care trăgeau sforile în spatele lui Silveirinha râdeau de toate acestea. Fapt e că fu ales şi i se dădu o gardă personală de patru fascişti sdraveni, care, având acum punga plină de bani, nu mai ieşeau din cabaret. Când începu campania financiară a „verzilor“, Silveirinha deschise lista, subscriind 50 contos de reis. Dar nu avea în mână aceşti bani. Inventarul averii Esterei (jumătate din tot ce poseda Horacio) nu fusese niciodată făcut şi colonelul încă administra totul. îşi convinsese uşor feciorul:

— Pentru tine e tot una, deoarece ţie îţi rămâne totul. La ce bun să cheltuim bani cu avocaţii, făcând inventar acum?

La drept vorbind, nici Silveirinha nu simţise vreodată nevoia inventarului, nevoia de bani şi de pământuri. Avea tot ce-i dorea inima. E adevărat că din când în când Horacio bodogănea împotriva feciorului care „arunca bani pe fereastră“, dar totdeauna sfârşea prin a iscăli cecurile. Din când în când", Silveirinha se ducea ia Bahiâ, I'a cabaretul „Marta“, localul lui preferat.

Silveirinha subscrise cei 50 contos şi se duse să vorbească cu Horacio pentru a-i cere banii Era în primul an al urcării, cacaoa marca 28.000 reis. Când Silveirinha ajunse la Itabuna, simţi greutatea demersului. Se ducea cu destulă neplăcere.

Tatăl şi fiul nu-şi prea vorbeau. Silveirinha îl ocolea pe tatăl său, mai ales din ziua când, la Bahiâ, pe timpul studenţiei sale, un alt băiat din Ilheus îi desvăluise, într-o discuţie, întreaga poveste a Esterei şi a Lui Virgilio. afirmând că d, Silveirinha, nu era fiul lui Horacio. Această descoperire îl amărî şi mai mult pe Silveiirinha, desgustându-1 de toate. In el se născu o ură surdă. Niciodată nu isbutise să limpezească faptul acesta; niciodată nu-1 împărtăşise cuiva şi niciodată nu ştiu că era cu adevărat fiul lui Horacio, deoarece se născuse^înainte ca Ester să-l fi cunoscut pe Virgilio. Era sigur că se născuse dintr'un adulter, simţea că n-are niciuna din calităţile tatălui, afară de faptul că din punct de vedere fizic semăna cu Horacio pe când, tânăr, acesta păzea caii şi măgarii, animale pe

care le mâna pe drumurile noi ale arborelui de cacao. Dar nu era curajos ca tatăl său, şi nici călit, nici în stare de fapte îndrăzneţe. Ii era frică de Horacio, care se purta aspru cu el. Se temea ca nu cumva Horacio să-i spună că-1 ţine numai din milă, că nu e fiul lui, şi că nu cumva să-l gonească, într-unul din momentele sale neaşteptate de mânie. ! I 1 '* !

Cât priveşte amintirea mamei sale, gândurile lui Silveirinha erau felurite şi contradictorii. Ii dădea dreptate (când se gândea la Horacio), găsea că făcuse bine înşelându-1 pe taică-său. Socotea adulterul matern ca o răzbunare împotriva brutalităţilor pe care mama sa le indurase din partea lui Horacio. Acum era răzbunată. In acele momente începea să simtă o oarecare simpatie pentru Ester, de care nu-şi amintea, de care nu-1 lega nicio amintire; o desvinovăţea chiar şi era aproape sigur că tatăl pusese să fie omorâtă şi că boala nd era decât o invenţie. Dar, pe de altă parte, când se gândea la ea, separat de Horacio, o ura. Ii părea o aventurieră şi o făcea responsabilă de slăbiciunea caracterului său; de curajul care-i lipsea, de timiditatea lui, de neînţelegerea dintre Horacio şi el. II ura pe taică-său, dar nu putea să nu-1 admire, deşi nu lăsa să se întrevadă lucrul acesta. Ar fi dorit să fie ca el, şi dădea vina pe Ester, care-şi încălcase datoria de soţie, căutând în alt bărbat pe tatăl fiului ei.

Aşa se făcu că de timpuriu sufletul i se umplu de ură. La conac, în copilăria lui

singuratică, n-o iubea decât pe negresa Felicia, singura fiinţă care era bună cu el. Horacio nici nu-I băga în seamă. Colonelul Maneca Dantas trecea din când în când pe la el. II lua pe genunchi, dar era un gest lilpsit de orice gingăşie. Cine ştie, poate că dacă doctorul Jesse n-ar fi murit, ar fi avut în el un prieten, deoarece medicul îl mângâia câteodată şi era foarte blând cu el când se îmbolnăvea. Dar Jesse murise demult şi băiatul rămăsese orfan, fără nicio mângâiere. La liceu nu-şi făcu prieteni. La facultate, odată cu descoperirea adulterului, se îndepărtă de toţi colegii. Inima i se umplu de 6 ură neţărmurită, care se manifesta prin mici răutăţi; o ură laşă, însă. Silveirinha avea ceva din groaza de care fusese cuprinsă Estera, părăsită în mijlocul junglei ameninţătoare. Se spunea despre el că lovise odată pe un bătrân care trăia în plantaţie. Bătrânul fusese rănit la picior pe vremea Luptelor lui Horacio. Nu mai putea să muncească şi trăia la plantaţie, fără să facă nimic, încă de pe timpul luptelor fi atâta corupţie. Liberal-democraţia va duce lumea la comunism.., Carlos ridică mâinile.

— Se poate... însă mă complac în climatul liberal, am fost educat în el, şi am auzit marile discursuri ale lui Seabra, domnule Gumersindo... Ah, ce om! Dar, ai şi dumneata dreptate... am fost prea mult timp liberali...

Colome,ii nu erau atât de înţelegători ca exportatorii. E adevărat că urcarea*, banii care1 curgeau din toate părţile, uşurară sarcina

încasatorilor campaniei financiare. Insă uneori era nevoie şi de ameninţări... Gumersindo arăta cifre şi date plantatorilor, cifre mari, care vorbeau de creşterea mişcării fasciste, apropiata şi inevitabila ei venire la putere. „Avem liste de onoare, dar avem şi liste, negre“.

Vizita anunţată a „şefului“ (vizită care niciodată nu se produse) contribuia deasemenea la asigurarea succesului campaniei. Mai mult ca orice, mai eficace decât numărul adepţilor, decât părerile oamenilor în legătură cu concepţia lor şi decât senzaţia pricinuită de apropiata sosire a „şefului“, ajutau svonurile după care „comuniştii se întăreau, fiind pe punctul de a pune mâna pe putere“. Şi fasciştii exploatau faptul aciesta, răspândind ştiri înspăimântătoare. „Comuniştii vor lua pământurile aşa cum au făcut în Rusia, şi îi vor pune la zid pe proprietari“. „Generalul Luis Carlos Prestes x) se află în Brazilia, ascuns pe undeva, şi pune la cale revoluţia comunistă“. Oricât de absurde ar fi fost svonurile, plantatorii le dădeau crezare. Aveau o impresie vagă despre comunişti, din când în când citeau manifeste în care se cerpa un salariu mai bun pentru muncitori, ştiau că în insula Cobrelor existau oameni capabili de orice.

Toţi păreau îngroziţi. Şi le dădeau .Bani fasciştilor chiar dacă aparţineau partidelor tradiţionale, ale guvernului sau opoziţiei. Plantatorii, exportatorii, popii, negustorii, erau cu toţii de acord asupra unui lucru: comunismul trebuia combătut. Era singurul lucru de care se

temeau plantatorii în acest prim an al urcării, când Ilheusul se transforma într-un „El Dorado“ şi cacaoa era cea mai bună afacere a ţării.

In asemenea momente, când fasciştii duceau o intensă campanie financiară, comuniştii luptau pentru urcarea salariilor mun-

D Fruntaş comunist brazilian. (N. T.) citorilor de pe plantaţii. Fuseseră răspândite manifeste nu numai în oraş, dar şi la ţară, fapt care se făcea simţit, cu toate că lucrurile mergeau încă destul de încet. Manifestele spuneau că „viaţa muncitorilor era mai rea decât viaţa sclavilor de altădată“. Spuneau că ,,în timp ce capitaliştii înnotau în aur, munci-* torii de pe plantaţiile de cacao mureau în cea mai neagră mizerie“.

Gumersindo Bessa ducea câte un manifest» de acesta în servieta lui, şi, mai mult decât orice argumentare, asta îi convingea pe deplin pe plantatorii speriaţi că este absolut necesar să sprijine mişcarea fascistă.

După aproape trei luni dela scena violentă dintre Silvei- rinha şi colonelul Horacio, avocatul şi Gumersindo discutau într-o zi într-un bar. Era pe la amiază, şi Gumersindo îi vorbea avocatului despre reuşita campaniei:

— Un succes... un mare succes... Vom încasa peste 1.000 de contos. Oamenii care până mai ieri ne atacau, azi ne finanţează.

Amândoi erau îmbrăcaţi în cămăşi verzi şi Gumersindo se gândea cum să aducă vorba şi să-l întrebe pe Silveirinha de cei 50 de contos cu

care el urma să deschidă lista. Silveirihna avea o stimă deosebită pentru Gumersindo Bessa. Pe nimeni din partid nu-1 respecta ca pe tânărul funcţionar al lui Schwartz. El fusese sprijinul cel mai puternic cu ocazia alegerii, combătându-1 pe Néstor, un intelectual. In faţa lui îşi deschidea inima mai mult decât în faţa oricui. Zâlnic jucau zaruri în cafeneaua „Punto Chic“ şi acolo discutau chestiuni de partid. Gumersindo ştia să-l facă pe Silveirinha să-şi însuşească părerile sale şi să le lanseze ca fiind ale lui, proprii. Li dădea astfel iluzia că el singur vedea şi hotăra. O abilitate pe care puţini o posedau. Şi aplauda cu căldură -fiecare teorie expusă de Silveirinha. pe care tot el i-o băgase în cap încetul cu încetul:

— Da, sa ştii că e o idee straşnică... da, da... ai dreptate.

Campania era pe sfârşite. Sosiseră contribuţiile dela Ita- buna, Itapira* Pirangi, Ferradas, din toate părţile. Nu mai lipseau decât cei 50 de contos ai lui Silveirinha. Gumersindo îl luă pe departe:

— Cred că de azi într-o lună vom încheia bilanţul. Trebue să pregătim o mare serbare...

Discutară asupra proiectelor. Lui Gumersindo îi veni o idee:

II întărâtase pe bătrân. Ei şi! Treaba avea să meargă mai greu. Dar, era foarte grăbit, voia "să se întoarcă la Itabuna chiar în aceeaşi zi (nu-i plăceia să doarmă la plantaţie şi nu avu nici abilitatea să aştepte să trelacă furia lui Horacio).

— Am nevoie de bani...

— Ai şi cheltuit cei 5 contos?

— Nu-i vorba de asta. Am subscris la campania financiară a partidului. Sunt ¡şef regional, am deschis lista.

— Cu cât?

Răspunsul întârzie:

— 50 de contos...

Horacio primi răspunsul ca o lovitură. Mai dăduse el bani fasciştilor. Din când în când aceştia veneau la el şi-l storceau de parale, însă era vorba de 500.000 de reis. Cea mai mare sumă pe care o dăduse vreodată au fost de 2 contos.

— 50 de contos; sunt şef regional...

Horacio se ridică din nou. II dureau şalele; îl durea spatele; îl apostrofă pe Silveirinha, scuipând parcă cuvintele:

— Şi tu creizi că la mine banii cresc în grădină, sa& crezi că sunt atât de tâmpit ca tine să dau 50 de contos pentru banda asta de golani? Ia spune-mi, eşti bpat sau ai înnebunit?

Silveirinha nu răspunse. Ii venea să-I strângă de gât pe bătrân, dar tremura de frica octogenarului, care ridica mâna asupra lui, căutându-I cu ochii şi stropşindu-se la el:

— Dacă de asta a-i venit, atunci poţi[să pui şeaua pe cal şi să' te care de-aici.

Repeta pe un ton batjocoritor, ca ¡şi când ar fi avut în faţă un om beat sau scrântit la cap:

— 50 de contos... Numai un tâmpit ca tine...

Sprijinindu-se în baston plecă să se culce în odaia sa, în acelaş pat vechi în care dormise cu

Ester, în urmă cu 30 de ani. Silveirinha îl văzu, deabia târându-se, pipăind drumul cu bastonul.

Murmură in urma sa:

— Incornoratule... ~

Acest cuvânt îi dădu o bruscă satisfacţie, şi repetă insulta de trei ori: *

— Incornoratule... Incornoratule... Incornoratule...

Dar satisfacţia ţinu puţin. Se gândi la fascişti. Ce-avea să le spună? Silveirinha nu-şi făcea iluzii, ştia că pentru bani fu sese ales. Ştia că mulţi oameni din partid râdeau de el. de incapacitatea sa. Ca Nestor, care spusese când el fusese ales:

— E o vacă bună de muls...

Dar mai ştia că numai acolo avea toată posibilitatea ca într-o zi1 să-şi verse tot năduful. Că acolo era raţiunea vieţii sale. Ce-aveau să spună acum? Ah| ce n-ar da să fie ca Horacio, să ucidă, să înlăture din drumul său pe toţi cei care s-ar împotrivi planurilor sale. Şi, gândindu-se la aceasta, îşi aduse aminte de Ester. Ea era de vină. Mama asta, care fusese amanta unui avocat. Din cauza ei, Silveirinha nu era, aşa cum credea el, fiul lui Horacio. De-ar fi fost, ar fi ştiut să rezolve cazul cu bătrânul, l-ar fi silit să scoată banii. Rămase aişa, pe verandă, rume- gându-şi ura. II goni pe bătrânul negru care veni să stea de vorbă cu el, o goni pe Feilicia când îl întrebă dacă are nevoie de ceva. Apoi intră. Horacio dormea întins in pat. Nu avu curajul să-l deştepte- Plecă îndată la Itabuna.

- 6

K

pe listă. El negocia cu toată lumea şi, cu toate că lăuda patriotismul tinerilor fascişti („idei1 foarte înţelepte“, îi spusese lui Gumersindo Bessa) nu-i convenea să figureze pe faţă ca patronând campania financiară a fasciştilor din sudul Bahiei. Mai toţi exportatorii de cacao adoptaseră această atitudine. Cu toţii dădeau bani, dar numai Antonio Ribeiro, care aderase la fascism şi îmbrăcase cămaşa verde, obligându-i să intre în mişcare pe toţi funcţionarii săi, numai el singur îşi puse iscălitura pe listă, lângă indicaţia cifrei de 5 contos. Scoţând banii din casă, mai pusese în faţa cifrei şi un „achitat“. Ceilalţi, cu excepţia lui Reieher, care era evreu şi refuzase să contribue, plătiră fără să iscălească. Gumersindo, care părea să fie un adevărat diplomat îşi un bun membru al partidului fascist, le spunea căd înţelege şi că găsea procedeul just. Râse cu hohote când Carlos Zude, după ce emise cecul, lăuda liberal-democraţia.

— Orice-aţi spune, domnule Gumeirsindo, nu există regim mai bun decât liberalismul. — Uitaţi-vă la Anglia:. Ce imperiu! Şi râse cu râsul său simpatic. Râse şi Gumersindo:

— Aşa e, domnule Carlos, dar să ne iertaţi... numai de n-ar

— Cu ocazia asta vei putea să depui in mod solemn contri- bu(ia ta. E cea mai mare... ca a

unui adevărat şef. Ei, ce zici?

Silveirinha căzu pe gânduri. Apoi i se destăinui celuilalt. Bătrânul nu voise să-i dea bani. S-a ramolit. E mai prost dispus ca niciodată... Imposibil să te înţelegi cu el, toată ziua înjură.

Gumersindo auzise ceva despre întâmplarea asta – Horacio îi povestise lui Maneca Dantas scandalul pe care-1 avusese cu fiu-său – şi ceru amănunte. Silveirinha îi povesti scena, cu jumătate de gură, ruşinându-se de prietenul său. Dar Gumersindo se solidariză numaidecât cu el, vorbind rău despre bătrâni în general; „o generaţie incapabilă să înţeleagă marile idealuri ale tineretului“.

— Şi acum, ce-i de făcut? întrdbă Gumersindo.

In primul moment Silveirinha nu găsi nido soluţie. Era supărat; părea o situaţie fără ieşire. Terminară discuţia cu o vagă speranţă exprimată de Silveirinha şi care, într-o oarecare măsură, il scandaliză pe Gumersindo:

— E pe ducă... nu mai trăieşte mult...

Observând că Gumersindo arată puţin cam surprins, se văzu obligat să explice:

— Nu s-a purtat niciodată cu mine ca un tată... Dacă ţi-aş spune că mi-e milă de el, aş minţi. Nu-mii pasă deloc dacă moare.

Strângea dinţii rostind cuvintele acestea pline de ură. Gumersindo îl privi în tăcere câteva clipe, apoi păru că acceptă şi el această idee. Spuse:

— E limpede. In cazul ăsta, poate găsim o soluţie. Intrade- văr, colonelul n-o s-o mai ducă mult. Câţi ani are? Optzeci, nu?

— Optzeci şi trei.

— Da, e de aşteptat...

Şi se despărţiră. După masă, Gumersindo se duse să-l caute pe Silveirinha. II găsi în bar, discutând într-un grup de fascişti. II trase la o masă izolată, cu un aer foarte misterios şi, plecân- du-se la urechea şefului, şopti:

— Spune-mi un lucru: s-a făcut vreodată inventarul averei donei Estera?

— Nu!

— Şi dece?

— Bătrânul n-a vrut niciodată.

Gumersindo râse cu un aer triumfător:

— Asta e: ceri bani tatălui tău ca un cerşetor, umilindu-te, când în realitate, banii sunt ai tăi. Ai o avere proprie – moştenirea mamei taie.

Silveirinha nu se arătă entuziasmat de ştirea aceasta, mai mult decât cunoscută:

— Şi ce? Bătrânul nu va consimţi niciodată... Nu-1 cunoşti pe taică-meu...

— Dar nu-i nevoie ca el să consimtă... E dreptul tău şi gata. Va fi obligat de lege... Cred că demult ar fi trebuit să faci asta; e o situaţie ilegală.

Şi aducându-şi aminte că Silveirinha îşi luase licenţa în drept:

— Socot că tu eşti mai competent decât mine, doar eşti avocat.

Silveirinha schiţă un gest care voia să spună că toată avo- căţia lui nu însemna nimic aici, şi ceru mai multe lămuriri. Nici Gumersindo nu ştia mai mult. Rămase pe gânduri câteva minute, apoi luă o hotărâre:

— Dece nu-i ceri sfatul lui Schwartz? Cu toate că e străin»

cunoaşte bine legile de-aici... E un om pregătit. Silveirinha întrebă cu oarecare rezervă: J

— Ai vorbit cu el despre afacerea asta?

— Am vorbit, nu te supăra. Află că ne-a ajutat mult. Acum, că eşti şef regional, trebue să ştii: domnul Schwartz este unul din susţinătorii partidului nostru. Am vorbit cu el despre cazul tău. 11 cunoaşte bine pe tatăl tău, deoarece cumpără dela el cacao. Cu toate acestea, e dispus să te ajute. Merge până acolo încât, dacă vrei, îţi avansează cei 50 de contos...

Această ultimă ştire îl determină pe Silveirinha să ia în sfârşit o hotărâre. Tot ce voia el era să nu se facă de ruşine în faţa celorlalţi camarazi. ŞI posibilitatea de a rezolva situaţia cu bani împrumutaţi de Schwartz, pe care i-ar înapoia cu dobândă după moartea lui Horacio, i se păru minunată. In orice caz, mai fericită decât complicaţia cu inventarul...

Dar Schwartz voia să discute despre inventar. Chiar se pare că-1 aştepta, deoarece avea băuturi pregătite pe birou. Silveirinha fusese de multe ori pe aici, insă întotdeauna pentru afaceri comerciale, pentru predarea

jecoltei, pentru socoteli. Acum ajunsese să-l cunoască bine pe neamţ, nu numai în cadrul afacerilor comerciale. Râdea şi făcea glume. Un om simpatic şi cu totul de partea cauzei lui Silveirinha.

— Asta e o atitudine de om bătrân şi sever... Insă dreptatea e de partea dumitale.

Discutară din nou toată afacerea. Silveirinha cerea împrumutul, însă Schwartz îi oferea c,eva mai mult.

— Dumneata ai putea să-ti împătreşti averea. Şi desfăşură înaintea ochilor lui Silveirinha o vastă perspectivă de afaceri. Tânărul ros de ambiţie şi neputincios, ameţea în fata acestor planuri, în faţa viitorului, în faţa tuturor posibilităţilor de a fi cineva şi de a realiza ceva. Schwartz va finanţa acţiunea împotriva colonelului Horacio, pentru a se putea face inventarul. Totui va costa relativ puţin, deoarece colonelul nici nu va putea să se opună. Apoi, dacă Silveirinha ar vrea\ ar putea să intre ca asociat la casa exportatoare a lui Schwartz, unde i se vor deschide perspective frumoase. Exportul de cacao e o mare afacere acum, exportatorii plantează cacao pe terenurile lor proprii...

Germanul bea whisky şi vorbea. Limba sa aspră găsea modulaţii suave când lega operaţiile comerciale de fapte. Gumersindo căscase gura, cuprins de o admiraţie fără margini. Silvei- rihna era uluit.

Un amănunt: Schwartz îl sfătui pe

Silveirinha să se ducă din nou la plantaţie, să ceară colonelului să împartă pământurile şi să-i restitue bunurile care-i aparţin. Silveirinha se sperie.

— Asta nu! Nu, n-am să mă duc acolo. Bătrânul e în stare de orice. Dumneata nu-I cunoşti. Ştiţi bine ce-a făcut... ar deveni o fiară; ar fi în stare să pună să mă omoare...

Schwartz zâmbi, văzându-1 pe tânăr atât de înfricoşat, şi îl întrerupse:

— Ei, atunci nu rămâne decât să începi acţiunea. Alege un avocat... doar dacă dumneata, ca avocat, n-ai să vrei să-ţi susţii singur acţiunea.

— Nu, mai bine să luăm pe altcineva. Bătrânul îmi va fi duşman... îşi e-n stare de orice...

Schwartz deschise un cont in favoarea lui Silveirinha, cu un credit foarte mare. La plecare îi strânse mâna cu căldură, într'un gest de înţelegere şi de simpatie. Dar când uşa biroului se închise în urma tânărului, Schwartz se strâmbă de dispreţ şi murmură ceva în limba germană, un vers, parcă, dinţr-o poezie clasică.

O i începu procesul. Avocaţii vedeau în el un nesecat izvor de câştiguri. Când cetăţenii din Ilheus aflară povestea, rămaseră uimiţi. Pe străzi se formau grupuri de oameni dornica să audă ştiri. In baruri nu se vorbea dielcât de asta. Până şi uluitoarea urcare a preţului Ia cacao părea ceva secundar faţă de petiţia pe care avocatul lui Silveirinha o înaintase, cerând inventarierea bunurilor răposatei dona Estera Silveira, soţia

colonelului Horacio da Silveira. Ziarele erau pline de fapte senzaţionale. Tipăreau manşete care vorbeau despre conflictele internaţionale, despre discursurile dela Liga Naţiunilor, despre greve în diferitele colţuri ala lumii, despre revoluţia din China şi rezistenţa din India. Dar despre proces, nimic. Ilheusul, însă, şi întreaga regiune a plantaţiilor de cacao nici nu luau în seamă manşetele ziarelor, toată lumea nu făcea altceva decal să comenteze inventarierea bunurilor donei Estera. Multe istorii vechi, nume date uitării, începură să fie din nou pomenite. Virgilio şi Margot, doctorul Jesse şi doctorul Rui. In nopţile petrecute la bar, unde Gu- mersindo Bessa nu mai apăru, Marino Santos, Zito Ferreira şi Reinaldo Bastos evocau vremurile de altădată. Zito spunea dând din mâini:

— Ce roman s-ar putea scrie!...

Când Maneca Dantas, care se dusese să-l înştiinţeze pe Horacio, se reîntoarse dela prietenul său, fu aproape asaltat pe străzi. Trebui să povestească scena de o sută de ori, din bar în bar, din stradă în stradă. Şi ea fu umflată în fel şi chip. Se spunea că Horacio ameninţă pe dumnezeu şi întreaga lume şi se jura că-1 va ucide pe Silveirinha. Acesta găsi cu cale că e mai bine să plece la Bahia, cât timp se ducea acţiunea la tribunal. Cu toate că procesul se termină definitiv abia peste câţiva ani, cu toate că între timp se mai întâmplară şi alte scandaluri în Ilheus, cât ţinu urcarea preţurilor la cacao, interesul pentru lupta dintre Horacio şi

Silveirinha nu slăbi niciun moment. Poate că figura de legendă a lui Horacio dăduse procesului acea aureolă de măreţie. Dar procesul desvălui, mai mult decât oricare alt fapt, înăsprirea luptei ce se deslănţuise între plantatori şi exportatori. Oare nu ştiau cu toţii că în spatele lui Silveirinha se afla Schwartz cu firma sa? Nu era el, oare, acela care avansase bani pentru cheltuielile procesului?

Maneca Dantas plecase de cum aflase ştirea. îşi închipuia ce aveau să însemne toate astea pentru Horacio, care-şi iubea cu pasiune pământurile. Pentru bătrânul colonel, împărţirea, însemna ceva mai cumplit decât moartea. Se ducea să-i împărtăşească vestea ca unul care ar trebui să comunice unei soţii moartea subită a soţului. înainte de a pleca, discută cu fiul său asupra aspectului legal al procesului. Rui era pesimist.

— Afacerea e pierdută, tată. Silveirinha are dreptate, şi colonelul e ca legat de mâini şi de picioare. Dacă ţine să discute, să dea amploare chestiunii, prin tribunal, va pierde banii. Mâneca Dantas,, însă, îl cunoştea bine pe Horacio da Silveira. „II cunosc intim“, îi plăcea lui să spună. Obiectă:

— Cumătrul n-o să-şi împartă plantaţiile... Eu îl cunosc... şi mormăi ameninţări la adresa Iui Silveirinha.

— Cu neputinţă, cu neputinţă, tată – spuse Rui – s-au dus timpurile când totul se rezolva cu focuri de armă... Asta ţine de trecut... Nu mai e

ca altădată...

Mameta Dantas răspunse că acele timpuri trecute erau mai bune, timpuri în care un fiu nu se ridica împotriva tatălui. Acum, poftim... fiul se ridică împotriva tatălui. Asta e sfârşitul lumii. Pe Maneca Dantas îl dureau toate astea. II văzuse pe Horacio luptând cu arma în mână, îl ajutase, doborâseră multe păduri împreună şi, toate astea piejntruce? Se uită la Rui ca şi cum ar fi fost el vinovat, ca şi cum el ar fi vrut să împartă pământurile. Rui ridică din umeri în faţa discursului mânios al tatălui său:

— N-am niciun interes în afacerea asta... Nici nu mă gândesc să-i iau apărarea Iui Silveirinha, dar afirm că bătrânul n-are dreptate. Asta-j tot. Aşa spune legea, tată, n-ai ce să-i faci !

Maneca Dantas se supără. II iubea pe fiul său mai mult decât oricel pe lume şi sufer – văzând că nu strălucea, că nu devenise un mare avocat şi că na făcuse carieră în politică. Trăia aici încurcat cu femei, cheltuind banii. Din când în când îi pica câte un mic proces în care pleda mediocru. Dar, la urma urmelor, era băiatul lui, în care punea atâtea speranţe. Şi nu era un copil rău. Desigur că el n-ar fi capabil să se ridicei împotriva tatălui său. Maneca Dantas îi zâmbi lui Rui, îşi trase cizmele de călărie şi luă autobusul de Itabuna.

Horacio sta ca deobicei aşezat pe banca de pe verandă, cu un picior pei masă, cu bărbia proptită în genunchi şi trăgea cu urdchea la sgomotele din jur. Aici discutară, în mijlocul

oamenilor care culegeau fructele de cacao de pe plantaţiile roditoare.

Preţul la cacao sălta nebuneşte. Horacio se simţea neobişnuit de vesel:

— Ce urcare!... Ce urcare!...

Maneca Dantas expuse cazul. Horacio ascultă în tăcere, privind cu ochii săi aproape fără lumină drept înainte, unde trebuiau să fie plantaţiile pe care el le ridicase cu mulţi ani în urmă. Felicia aduse rachiu pentru colonelul Manea şi o cafea pentru Horacio, care sorbi încet băutura, ascultând. Maneta Dantas vorbea despre proces cu o voce monotonă, expunând de fapt părerile luj Rui.

Apoi se lăsă o tăcere adâncă între cei doi bătrâni. „Cacaoa e o bună afacere“, cânta un muncitor în timp ce dobora fructele galbene. In sfârşit Horacio rupse tăcerea. Vocea sa creştea mereu, o voce tremurată, de bătrân cuprins de furie:

— Ai văzut, cumetre Maneca? Eu sunt acum bătrân, sfârşit. Am să mor, azi, mâine, n-o mai duc mult. Am trăit luptân- du-mă pentru pământ, ştii asta prea bine, pentrucă şi tu ai luptat alături de mine. Tu şi Braz, vă amintiţi... A fost ceva urât... I-am lichidat pe Badarosi şi eu am făcut toate câte se văd aici, lumea asta a plantaţiilor...

Se opri o clipă şi întrebă:

— Dar ea, ce-a făcut?

(Dece oare n-o fi pronunţând niciodată numele Esterei? se gândi Maneca Dantas. Ştia că Horacio era mai înfuriat pe răposata nevastă-

sa decât pe fiu-său).

— Ce drept are ea? Spune-mi cumetre. Ce drept? Băiatul tău e de părere că Silveirinha are dreptate, că de partea lui e legea. Spune-mi, dragă cumetre, ce drept are ea? Ce a plantat ea aici? Ce pădure a doborât, ce glonţ a tras? Ce drept are ea? Mi-a pus numai*coarne; nu m-a ajutat cu nimic. Dacă ar fi fost după ea, nu s-ar mai fi plantat cacao, n-am mai fi defrişat pământurile. Toată ziulica bocea într-un colţ, văitându-se după viaţă. Eu mă luptam, cu viata mereu primejduită – ştii tot atât de bine ca şi mine – şi ea se iubea cu altul... Şi acum mi se spune că trteibue să împart pământurile, să predau partea ei. Ce parte, cumetre? Arată-mi plantaţia pe care a ridicat-o ea, pădurea doborâtă cu mâinile ei! Arată-mi-o şi o predau. Găseşti că e drept asta, cumetre?

Maneca fu de părere că nu:

— Dar asta e o problemă de justiţie, cumetre. Legea **e lege** şi băiatul câştigă. Inventarul ar fi trebuit demult făcut.

Horacio îşf ridică ochii turburi,, căutând umbra lui Maneca Dantas.

— Legile astea, cumetre, eu niciodată nu le-am respectat... o ştii prea bine. Sau şi-or ti închipuind cumva că Horacio nu mai e bun de nimic? Cumetre, vreau să-ti spun un lucru: cât timp ®i trăi, nimeni n-o să-mi împartă pământurile mele. Nici judecata, nici avocatul, pentrucă eu n-am să-i las.

Maneca Dantas încercă să-i explice lui

Horacio legea care-1 obliga să facă inventarul. Insă colonelul nu voia să ştie de lege şi de drept. Pentru el legile şi drepturile, judecătorii şi avocaţii, fuseseră întotdeauna lucruri supuse voinţei sale, făcute să-l slujească.

— Vezi, cumetre dragă, s-au schimbat timpurile...

— S-or fi schimbat timpurile, dar eu nu m-am schimbat, cumetre Maneca. Spune-le asta din partea mea...

Era aceeaşi hotănre nesdruncinată ca şi mai înainte, aceeaşi forţă care-1 domina pe Maneca Dantas. Dacă Horacio spunea aşa, aşa avea să fie.

Urmă o tăcere lungă. Apoi Horacio întrebă: De unde a făcut rost de bani ca să-l plătească pe avocat?

— Se spune că i-au fost împrumutaţi de Schwartz...

— Schwartz?

— Da... un venetic... o stârpitură...

O nouă tăcere. Horacio se gândea:

— Cumetre, trimjte-1 aici pe fiul tău, vreau să discut cu el, vreau să-l angajez, să-l fac avocatul meu...

— El spune că afacerea e pierdută...

— Trimite-mi-I. II instruesc eu. Băiatul nu ştie ceea ce ştiu eu, cumetre, el dispreţueşte un om numai pentrucă e bătrân... II învăţ eu...

Şi atunci îşi aminti de Virgilio. Dacă Virgilio ar fi trăit, ar fi rezolvat situaţia. Era un avocat de mâna întâi, care ştia să învârtă lucrurile, să

înşele partea adversă şi să câştige un proces. Ce înscenare mai fusese aceea cu pădurile din Siquieiro Grandel... Dar Virgilio murise într-o noapte cu lună, doborât de un glonţ rătăcit. Horacio pusese pe cineva să-I ucidă. Virgilio îl încornorase... Băiatul lui Maneca nu e bun pentru afacerea asta... scrie versuri, umblă după femei uşoare...

— Virgilio era avocat! Nu-i aşa, cumetre?

— Şi doctorul Rui? — reaminti Maneca Dantes zâmbind.

De-ai şti cum vorbeşte! Iţi mai aminteşti de cazul acela dela juraţi?

Apoi, începură să-şi amintească de vremurile trecute, până când vătaful apăru ca să ceară ordine. Se întunecase de-a-bine- lea când colonelul Horacio da Silveira îl trimise pe vătaf să-şi ia calul şi să se ducă la Itabuna pentru a cumpăra puşti.

8

I

n mijlocul fierberii şi al entuziasmului stârnit de urcarea preţurilor, numai două voci condamnau această creştere. Singurele excepţii din aceşti patru ani de mari afaceri şi de mari scandaluri. Una din ele era vocea Partidului Comunist. Prin Joaquín şi prin alţi şoferi de pe omnibusele şi camioanele diferitelor linii de transport, care străbăteau ţinutul plantaţiilor de cacao, manifestele Partidului Comunist, unde se arătau cauzele reale ale urcării preţurilor, erau răspândite din casă în casă. Mulţii nu le ciie.au,

alţii le citieSau fără interes; unii însă luau în seamă frazele care anunţau urmările creşterii şi care prevesteau scăderea peste scurt timp. Evenimentele vor face, spunea manifestul, „ca pământurile plantaţiilor de cacao să treacă din mâna capitaliştilor indigeni în acelea ale capitaliştilor străini“.

Alte manifeste cereau urcarea imediată a salariilor pentru muncitorii de pe plantaţii, care, cu toată urcarea preţurilor, continuau să capete 5000 de reis pentru o zi de muncă. Această acţiune a Partidului Comunist, începută ilegal, prin manifeste, buletine, discuţii cu muncitorii de pe unele din cele mai mari plantaţii, căpătă un caracter legal printr-unul din ziarele din Ilhéus care o sprijini. Guvernul, care voia să-şi atragă simpatia în vederea alegerilor apropiate, urcă salariile muncitorilor mai întâi la 5500 apoi la 6000 de reis. Atunci comuniştii începură o campanie intensă printre docherii şi muncitorii dela depozitele de cacao. Această campanie era îndreptată hotărât împotriva exportatorilor. Se răspândeau manifeste violente în care Karbanks era numit „rechinul capitaliştilor internaţionali“, iar Carlos Zude „lacheul capitalului yankeu“. Schwartz era demascat ca agent nazist – spion deghizat în negustor – şi era considerat „adevăratul şef al fasciştilor locali“.

Deasemenea, pe zidurile din Ilhéus, din Itabuna, din Pi- rangi, apăreau dimineaţa lozinci scrise cu litere mari. Apăreau peste tot: pe zidurile depozitelor, în docurile din port, în gări,

pe parapeturile şoseleJor de munte:

„PAINE, PĂMÂNT, LIBERTATE !“

Partidul Comunist lansă în acele timpuri un manifest către micii cultivatori, îndemnându-i să-şi apere pământurile împotriva manevrelor exportatorilor şi ale marilor plantatori. Era un manifest documentat, însă micii cultivatori pluteau în al nouălea cer. Niciodată nu văzuseră atâţia bani. Partidul Comunist încerca să-i convingă pe cultivatori să se unească într-o cooperativă pentru a exporta singuri propria lor producţie de cacao, dar întâmpina dificultăţi. Ideea era foarte bună, dar numai după scăderea vertiginoasă a preţurilor aveau să-şi dea seama că reprezenta de fapt singura lor salvare. Când încercară s-o pună în practică, era prea târziu.

Episcopul se ridică şi el împotriva urcării. Alarmat, protesta împotriva invaziei de femei uşoare, de jucători profesionişti, de cabaretieri, de vânzători de stupefiante, care mişunau în llheus, Itapira, Itabuna şi în întreaga sa dioceză. Rosti predici, numi urcarea o „ispită“ a diavolului; diavolul era acela care momea cu aur inima fiilor săi întru Domnul.

Se povestea în llheus că americanul Karbanks, aflând aceste lucruri, luase măsuri de precauţie atât împotriva unora cât şi a celorlalţi. Obţinu din partea guvernului să se trimită un tehnician în poliţia politică, comisari specializaţi în urmărirea comuniştilor care să se instaleze în llheus, împreună cu o jumătate de duzină de agenţi, şi într-o şedinţă a exportatorilor făcu o

colectă de 400 contos de reis, pe care-ii înrnână episcopului pentru lucrările catedralei, îăgăduindu-i pe deasupra, în numele exportatorilor, tot sprijinul în vederea fondării un-ui seminar la llheus, atâta timp cât cacaoa avea să aducă venituri mari.

9

Lnac al familiei Badaro, inoendiat de Eloracio – Juan Ma- galhaes făcea planuri. Dona Ana aproba cu capul.

Căpitanul era mândru că fusese printre primii care. prevăzu- seră urcarea. Nu vânduse cacaoa la preţurile obişnuite. Se dusese la Ilheus ca să vândă recolta, dar,, simţind că vine urcarea, se întorsese fără să încheie afacerea.

— O simţeam în aer... îi spunea el donei Ana.

Când fusese împărţită moşia, lor le revenise partea de pădure nedefrişată. Ceilalţi preferaseră mai puţin pământ şi mai mulţi arbori de cacao. Juan Magalhaes şi dona Ana trăiseră visul că odată şi odată vor apuca să planteze tot acest pământ. Ar fi putut, dac-ar fi realizat o recoltă dublă decât aceea de acum. Dar niciodată nu fuseseră în stare s-o facă. Banii luaţi pe recoltă ii folosiră întotdeauna pentru alte nevoi. Copiii cheltuiau, mai rămăseseră datorii de-a!e lui Sinho şi Juca. Dona Ana ţinea să le # plătească până la ultimul ban. Un petec de pădure îl defrişaseră şi-l plantaseră, atunci

când plantaţiile mai vechi începuseră să nu mai dea recolte bune. Primii plantatori de cacao nu cunoşteau nicio metodă ştiinţifică, şi arborii de cacao de pe vremea aceea produceau foarte puţin. Bucăţile acestea de pădure, situate in mijlocul plantaţiilor Iui Juan Magalhaes, erau singurele porţiuni de teren din întreg ţinutul rămase încă neplantate. Juan Magalhaes primi pentru ele o ofertă ispititoare. Discută cu dona Ana şi hotărâră să o respingă. Acum, odată cu urcarea – această urcare părea veşnică – ei vor putea să doboare pădurea şi să sădească altoâuri noi.

Juan Magalhaes îşi făcea socoteala că preţul la cacao se va menţine întotdeauna la vreo 40.000 de reis sacul. Dacă s-ar planta pădurea, producţia s-ar ridica, dela 1500, la peste 3000 de saci.

Şi câştigurile primei recolte din timpul urcării fură băgate în această lucrare. începu defrişarea, se tăiară luminişuri şi începură arderile. Dona Ana îşi amintea de vremurile de altădată, când îşi croiau drum prin pădurile din Siquieiro Grande şi Repar- timento. Atunci familia Badaro, tatăl şi unchiul ei, munceau pentru a făuri cea mai mare avere din Ilheus. Nu izbutiseră, ba chiar sfârşiră rău de tot. Din asta li se trăsăse şi moartea.

Olga şi negustorul ei nu se pricepeau în ale pământului. Rămânea doar ea şi căpitanul. Terminaseră de mult cu petrecerile în Ilheus, cu viata de oameni bogaţi; dona Ana nu scăpă

niciodată vreun cuvânt care să desvălue amărăciunea că nu mai e salutată în Ilheus ca pe vreamea cuceririi pământului. Atunci Sinhd Badaro era omul cel mai puternic din tinut, iar ea era tratată ca o prinţesă. Căsătoria ei fusese o serbare neuitată. Apoi Sinh6 murise de ruşine, Badardsii scăpătară. Acum nu li se mai pomenea nici numele. Nu-i rămăsese decât Juan. Dona Ana înţelegea că de multe ori îl apuca şi pe el dorinţa să plece, s-o smulgă de acolo, s-o ducă în alte ţinuturi, cu o viaţă care-1 ispitea. De multă vreme aflase dona Ana ca soţul ei, înainte de a veni la Ilheus, trecea drept un jucător profesionist. Dar ea nu voia să plece. N-ar fi putut să trăiască înafara pământurilor sale. Şi el rămase prizonierul ochilor ei; işi închină toată energia cultivării arborelui de cacao şi deveni plantator ca toţi ceilalţi, numai că avea pământ puţin şi era înglodat în datorii. Acum, odată cu urcarea, dona Ana vede posibilitatea de a spori averea Badarosilor. Dacă ar planta toată pădurea şi dacă ar strânge 3500 saci de cacao, cu preţurile actuale, ar putea din nou să ţină o casă în Ilheus, ar putea să-l ajute pe ginerele medic, ar putea să facă să renască splendoarea trecută a familiei Badaro. De asta îi tot zoreşte dona Ana pe căpitanul Juan Magalhaes. întrebările pe care le pune în fiecare seară arată interesul cu care urmăreşte munca din pădure: ar vrea să ştie când se va da foc copacilor din prima tăiere; scrie la staţia experimentală de cacao ca să afle preţurile altoiuri- lor... face socoteală că dacă în

timpul acestor recolte ar defrişa şi restul de pădure, pe cea veche ar putea s-o planteze cu alto- iuri noi şi în patru ani producţia ar începe să crească. După şase, şapte ani, ar avea o plantaţie mare, ar ieşi din viaţa asta umilă, plină de greutăţi, din viaţa asta care l-a ucis pe Sinho Badaro.

Juan Magalhaes e la fel de însufleţit. Râde de toate, povesteşte întâmplări, discută despre urcare şi demonstrează matematic că nu e o urcare trecătoare, că preţurile nu vor mai scădea. Totul e prilej de veselie pentru el: naşterea unui nepot, căsătoria unui muncitor, discuţiile dintre Antonio Vitor şi Raimunda, care se ceartă din pricina casei noi. Când se întoarce dela pădure, unde conduce munca oamenilor, căpitanului Juan Magalhaes îi place să se întindă în hamac, lângă dona Ana, şi să facă planuri.

Odată, aflându-se la Ilheus, s-a dus la „Bataclan“. Şi azi mai râde când îşi aminteşte. L-au invitat la un poker. Toţi jucătorii erau cunoscuţi, afară de unul sosit de curând la Ilheus, un băiat elegant, cu maniere alese. Juan Magalhaes îşi dădu numaidecât seama că băiatul era un profesionist. Descoperirea asta îl înveseli. Jucă serios. De multă vreme nu mai folosise cunoştinţele sale de trişor şi scamator. De data asta, însă, le puse în aplicare şi-l lăsă pe profesionist doar cu mărunţişul. Băiatul cel elegant rămase uluit.

Juan Magalhaes se întoarse la plantaţie râzând. Ii povesti donei Ana întâmplarea. Ea se

arătă puţin cam îngrijorată.

— Nu cumva te apuci iar de joc...

— De joc? Dar ce, crezi că sunt nebun?...

Ceeace voia el acum era să doboare pădurea, să planteze al- toiurile, să strângă 4000 saci de cacao, să câştige bani. Vorbea despre recolta aceasta ca şi cum ar fi cules-o. Tot ce plănuia acum nu se mai baza pe cei 1500 de saci pe care-i strângea deobicei, ci pe recolta de 4000 de saci pe care avea s-o culeagă peste şase, şapte ani.

Intr-o seară căpitanul se întoarse dela pădure. A doua zi trebuiau să înceapă arderile. Dona Ana ceru amănunte şi se gândi să se ducă şi ea împreună cu el până la tăieturi. După cină trecură pe balcon. Juan Magalhaes se! aşeză în hamac, îşi scoase cizmele. Dona Ana îşi aduse aminte de ceva şi se îndreptă spre vechiul cufăr din dormitor. Când se întoarse, ţinea în mână Biblia din care Sinho Badaro citea în fiecare noapte, în timpul cuceririlor. Se aşeză lângă bărbat. Juan Magalhaes îi apucă mâna şi-i spuse, sărutând-o pe obraz:

— Vei fi din nou dona Ana Badaro... Când vei trece, oamenii te vor saluta din nou cu respect.

Ea deschise Biblia şi vocea ei răsună citind versetele profetice. Juan Magalhaes închise ochii şi-l văzu pe Sinho Badaro aşezat în fotoliul înalt de Viena, care acum nu mai exista. Ii zâmbi:

— Las- pe mine...

Vocea donei Ana îi încălzea visurile.

Ternoul pe care l-a jucat altădată în ţinutul său îndepărtat, pe o vreme ploioasă! Şi acum ploua în ţinutul plantaţiilor de cacao. înfloreau arborii, creşteau fructele şi odată cu ele preţurile. Numai că era alt terno. Asta nu seamănă deloc cu cel din tinereţea lui, când juca'rolul regelui Irod. Ternoul lui Varapau e pe sfârşite. Ar fi putut să aibă un alt nume, mai frumos, dar toţi zic aşa: „Ternoul lui Varapau“.

El îl pusese la cale, el obţinusd bani delà Federico Pinto; el găsise patru fete tinere şi trei fetiţe, după ce mai intâi stătuse de vorbă cu părinţii lor şi tot el făcuse rost din sat, de hârtie de mătase, de lumânărele delà dona Augusta. îşi pierduse nopţi întregi repetând, nopţi în care sticla de rachiu trecea din mână în mână. Izbutise să înjghebeze până şi o orchestră, făcuse rost de o chitară, o mandolină, un cimpoi şi de o tobă mică. Nu se putea spune că era ceva perfect. Dar ce importanţă avea? Era totuşi o orchestră care cânta şi ei puteau să danseze un dans care, în fond, e acelaş dans pe care-1 execută în barcaze, când tescu- esc cacao. Varapau plănuise acest terno cu gândul de a fugi. Mai lucrase şi prin alte părţi, dar viaţa de muncitor în plantaţie era un adevărat iad. Cum să fugi, însă, când stăpânul trimite oameni după fugari şi pune să-i. biciuiască pentru a da o pildă celorlalţi.

Vor merge din casă în casă, se vor îndepărta de plantaţie. Aş# era mai uşor să scapi, să-ţi iei lumea-n cap, fugind prin pădure, pentru ca mai târziu să te întorci pe cheiurile portului II- heus. In mintea Iui Varapau mai dăinue încă amintirea Rosei, frumoasă ca nimeni alta, fata cu care a dormit câteva nopţi în oraş şi care l-a părăsit fără să spună nimic. Acum se va duce s-o caute pe Roşa, fie şi numai pentru a-i trage o mamă de bătaie, s-o înveţe să nu se mai joace cu un bărbat ca el. Cu ternoul, fuga devenea mai uşoară. Insă, încetul cu încetul, muncind zi de zi pentru a organiza, repeta şi pregăti ternoul, Varapau îndrăgi acest joc. Se îndrăgosti de terno.

Şi negrul Florindo voia să fugă, să vadă alte ţinuturi. II va lua cu dânsul. La început făceau planuri mari. Discutau îndelung asupra celui mai bun loc în care vor părăsi ternoul şi vor lua drumul pădurii. Dar, încet, încet, Varapau se legă de terno. Vorbea .din ce în ce mai puţin de fugă. Câteodată negrul Florindo îi amintea:

— Ei, ce facem? Fugim sau nu fugim?

— Cum să nu? Mai întrebi?...

Insă o spunea fără vlagă, fără convingere, numai ca să nu-1 dezamăgească pe negru. Varapau nu se mai îndura să lase ternoul; era un lucru al său, el îl organizase, şi-l găsea frumos.

Insă lui Capi nu-i plăcea. Văzuseră grandioasele, dansuri păstoreşti „Bumba-meu boi”, la Ceară... Acelea zic şi eu dansuri. El jucase odată pe Irod, intr-un terno de păstoriţe. Toată lumea cânta. Capi răspundea. Cântece

făcute anume pentru terno, nu triste ca cele de pe plantaţiile de cacao, pe care le cântau aici pentru dans:

„Maneca a murit în cuptor In ceasul când apurie soarele...“

Unde s-a mai auzit să se cânte aşa ceva într-un terno de regi? E fără noimă; ternoul de regi are muzica sa proprie. In el se vorbeşte despre naşterea lui Isus, despre Pilat şi Irod, despre Fecioară şi despre Sf. losif. Ăsta nu e terno. Cântece făcute pe locul unde nu se vorbeşte decât despre barcaze, cuptoare, cacao!... E ceva ne mai văzut... Capi i-a spus lui Varapau cu un fel de dispreţ: atât Pa trebuit mulatrului că a şi pus mâna pe pumnal, gata de bătaie.

— Eşti cam fudul, dumneata... Şi asta pentrucă ai luat parte la un terno acasă Ia tine! Dar eu nu cred că ternoul tău îl întrece pe ăsta. Dacă nu-ti place... pe-aici ţi-e drumul... Mie nu mi-e frică de nimeni, fie el chiar din Ceară...

Dar Capi n-avea de gând să se certe. Numai că nu-şi putea lua gândul delà ternoul acela de regi. El ştie ce înseamnă un terno de regi. E un lucru frumos, care-ţi face plăcere... Asta de aici nu era decât o imitaţie, şi încă una foarte proastă:

— Nu caut ceartă, spuneam numai că...

— Atunci nu mai vorbi; ţine-ţi gura. Nimeni nu te sileşte să iei parte la terno.

Dar cum să nu iei parte Ia terno? Oricât s-ar fi deosebit de acela în care Capi jucase pe Irod („regele Irod“, nu glumă, şi cântece de pe

vremea aceea!), în lipsa altor petreceri m acest început de an, „ternoul lui Varapau“ era cea mai mare senzaţie din tot ţinutul plantaţiilor de cacao.

Veneau zilerii delà mari distanţe, delà plantaţiile îndepărtate ca acelea ale colonelului Federico Pinto, numai şi numai ca să vadă ternoul. Şi Varapau nici nu se mai gândea să fugă, uitase că pusese la cale ternoul numai pentru a evada. Şi cum să fugă dacă avea ternoul?... Cum să-l părăsească, cum să-l lase fără conducător; fetele îmbrăcate în hârtie de mătase (trei nu erau decât nişte fetiţe, dar acest amănunt nu avea nicio importanţă), Capi transformat în bou, lanternele aprinse, orchestra cântând. Cum ar fi cu putinţă să fugă?

„Ternoul lui Varapau“ aprinse stele noi, biete steluţe care luminau drumurile de cacao în zilele de sărbătoare ale începutului de an. In noaptea de ajun, ieşiră din casa în care locuiau Capi. Florindo şi Varapau, cu orchestra în frunte. Orchestra cânta, după ea veneau cele şapte păstoriţe cu obrajii vopsiţi cu hârtie roşie, purtând lanterne improvizate. In urma lor păşeau bărbaţii, pe două rânduri, îmbrăcaţi cu ce aveau mai bun. Erau vreo 15 la număr. In mijlocul lor mergea Capi transformat în bou cu aju- torul unui cap de vită găsit pe câmp şi a unei năframe de bumbac, pe care i-o împrumutase vătaful. Varapau era mascatul. Tatăl Ritei, purtând biciul cu care mâna turma, făcea din când în când pe văcarul, scoţând lungul şi

nostalgicul strigăt al păstorilor de vaci din ţinutul păşunilor sălbatice. In frunte mergea Rita, nimeni nu ştia pentruce. Poate pentrucă era fata cea mai frumoasă şi pentrucă toţi o doreau.

Aşa intrară în conac. Colonelul Federico Pinto se afla în salon cu dona Augusta şi cu fiii lor. Aveau musafiri, câţiva plantatori vecini şi pe prietenii care veniseră să vadă şi ei ternouL Încă din curte muncitorii începură să cânte:

Daţi-mi voie să intru Daţi-mi voie să joc.

La început, când păşiră în salonul luminat, se fâstâciră. Dar li se împărţi rachiu, orchestra se aşeză pe o bancă şi dansul începu. La intrare, Varapau stinsese lanternele,, pentru ca lumânările să ţină tot timpul serbării.

Dansară sărmanul lor dans, cântară bietul lor cântec. Ferin- du-se de Augusta, Federico îi tot arunca ochiade Ritei, privindu-i pofticios coapsele care se legănau în ritmul dansului monoton, dansul barcazelor. Orchestra şovăi sub privirile mânioase ale lui' Varapau, care conducea totul. Capi îşi scoase greaua mască de bou şi începu să danseze şi el. Tatăl Ritei. dădea drumul din când în când strigătului său de văcar, contribuţie, însemnată pentru succesul ternoului.

Dar jocul era sărac, neînchipuit de sărac, ţi-era mai mare mila... vesel cu toate acestea, şi Varapau nu mai putea de dragul lui. Era îndrăgostit de terno, de cântece, de orchestră, de strigătele văcarului. Nici n-o vedea pe Rita,

cu coapsele ei elastice, care aţâţau dorinţele celor din jur. Nu le vedea nici pe cele patru fete tinere, nici pe cele trei fetiţe. Nu vedea decât ternoul, lanternele şi orchestra, dansul în salonul conacului. I se dădu de mai multe ori rachiu, dansară şi ei de mai multe ori. Apoi cerură voie să plece:

Daţi-mi voie să plec.

Rămas bun tuturor...

Varapau aprinse lumânările în lanterne, se ocupă de păstoriţe. Costumul uneia se şi rupsese. Orândui orchestra, căci trebuiau să iasă dansând. Pe verandă, Federico Pinto încerca să pi- păe şoldurile tari ale Ritei. Varapau nici măcar de Roşa nu-şi mai amintea. De aici se duseră la casa vătafului, apoi la casa muncitorilor. Ajunseră pe şosea. In toate părţile se bău rachiu. Negrul Florindo băuse mult şi dansase mult. El nu uitase că trebuiau să fugă.

La mijlocul drumului, pe când se apropiau de pădurile de pe plantaţiile căpitanului Juan Magalhaes, ii spuse^lui Varapau:

— Ei, ce facem? Nu fugim?

Varapau tot amâna:

— Mai târziu...

— Uite, aici 6 un toc straşnic... e pădure, nimeni nu ne poate vedea...

Era o noapte înstelată şi Varapau întoarse spre el nişte ochi rugători:

— Cum să fugim dacă avem terno? Cum să las terno în voia soartei? Şi cine-o să mai aibă grijă de toate astea, dacă n-o să mai fim noi aici?

O luă la goană ca să ajungă din urmă ternoul, care dispărea din ochii săi odată cu luminiţele tremurătoare ale lanternelor.

11

arino Santos avea o adevărată slăbiciune pentru Joaquin.

Mulţi1 îi spuseseră că şoferul e comunist. Marino ştia că fusese arestat şi că stătuse la închisoare ca deţinut politic,.mai bine de doi ani. Joaquin era un excelent mecanic, un muncitor capabil; dar nu pentru asta îl îndrăgea Marino; nici el n-ar fi ştiut să spună dece. Nu-1 conceidie, cu toate insistenţele prietenilor săi. In cele din urma, i se păru că Joaquin părăsise vechile sale idei. Pe de altă parte, în tinerfeţea lui, Marino Santos simpatizase şi el cu mişcarea de stânga. Dăduse chiar bani pentru acţiuni ilegale. Pe vremea aceea era şofer de piaţă. Apoi începu să prospere, izbuti să cumpere în rate un omnibus. Afacerea înflorea. Avea acum 15 omnibuse şi 5 camioane. E adevărat că mai avea încă o mulţime de datorii, la bancă se adunau poliţe peste poliţe, care-i dădeau bătaie de cap în fiecare lună. Dar afacerea nu mergea rău şi odată, după ce va izbuti să-şî plătească datoria, Marino

Saintcs îşi va avea viaţa, asigurată. Partea cea mai proastă erau reparaţiile la motoare, care se ţineau lanţ din cauză că maşinile erau vechi. In astfel de împrejurări, Joaquin se dovedea a fi un mecanic de frunte, cum puţini alţii mai găseai. Joaquin repara în două zile o maşină care

pe mâna altora rămânea câte o săptămână în garaj. Marino Santos ar fi preferat să-l ţină ca mecanic, cu toate că băiatului îi plăcea să conducă şiera folosit ca şofer. Habar n-avea patronul de încărcătura pe care Joaquin o ducea sub perna omnibusului: manifeste, foi de propagandă, afişe.

Fost şofer, Marino Santos simţea o adevărată plăcere să-şi desvălue origina modestă în faţa angajaţilor săi, îndemnându-i astfel pe muncitori:

— Şi eu am început ca şofer... Oricare dintre voi poate ajunge om...

Trăia în bună înţelegere cu şoferii şi funcţionarii, dar mai ales cu Joaquin. Slăbiciunea lui Marino Santos, un analfabet, -era să dea impresia că e intelectual, că se pricepe la cărţi şi la literatură. El plătea consumaţia în grupul format din Zito Ferre- îra, Reinaldo Bastos, Martins şi Gumersândo Bessa. Plătea bucuros, numai pentru plăcerea de a asculta discuţiile. Deaceea îi plăcea să stea de vorbă cu Joaquin, care ştia multe lucruri şi care de multe ori îşi făcea apariţia cu cate un teanc de cărţi sub braţ. Şoferul era destul de rqzervat faţă de dânsul. Din când în când îi spunea câte ceva, îi vorbea despre ţări îndepărtate, în special despre Uniunea Sovietică. Marino Santos rămânea cu gura căscată. Cumpăra cărţi pe care nu ie citea şi care ajungeau în cele din urmă în mâinile lui Zito Ferreira. Când Joaquin era în toane bune (ceeace nu se întâmpla prea des), începea să

vorbească despre lucruri din ţara aceea atât de îndepărtată. Marino începea să discute în contradictoriu, enunţând păreri pe care le auzise, cu o seară în urmă, la bar. Insă îl respecta pe şofer şi pentru nimic în lume nu l-ar fi concediat. Cu toate acestea, la sfârşitul discuţiilor îi spunea:

— Scoate-ţi asta din cap, Joaquin... Vezi să nu ţi se întâmple ceva... toată lumea spune că nu e bine... şi chiar dac-ar fi bine, cum s-ar putea înfăptui?

Joaquin râdea, cu râsul scurt al Raimundei.

— Deocamdată sunt mulţumit că lucrul s-a înfăptuit într-o parte a pământului...

Atunci Marino Santos făcea cu ochiul, vrând parcă să spună că el nu poate1 fi dus de nas, şi se retrăgea.

Această prietenie ii permitea Iui Joaquin o oarecare libertate tn muncă, îi dădea posibilitatea sa se ocupe mai mult timp de muncile de Partid. Când voia să plece, Marino nu se împotrivea.

— Poţi să pleci, dar să nu întârzii.

Intr-o zi, Marino Santos sosi la garaj îngrijorat. Joaquin vedea că are ceva pe inimă, şi că nu se hotăra să vorbească. Ce putea să fie?

Dimineaţa, în timp ce dădea drumul primelor omnibuse şi camioane, Marino se tot învârtea în jurul lui Joaquin care repara motorul celei mai vechi maşini a întreprinderii. Evident, n-avea curaj să vorbească.

In sfârşit, pe la amiază, când Joaquin îşi

scoase din pachet mâncarea pregătită, Marino se apropie, se aşeză lângă el, pe scara omnibusului:

— Ce mai e nou, Joaquin?

— Ce să fie, domnule Marino?

— Tu eşti şofer, eu sunt patronul tău. Am 15 omnibuse şi 5 camioane. Dar şi eu am fost şofer de piaţă şi, mulţumesc lui dumnezeu, nu mi-e ruşine de asta. Asta e adevărul...

— Păi nu trebue să-ţi fie ruşine cu munca...

— Azi sunt foarte îngrijorat... Iţi vorbesc pentrucă te socot mai degrabă prietenul meu, decât un angajat' oarecare... şi trebue să-ţi mărturisesc că nu ştiu cum să încep.

Joaquin lăsă o clipă de o parte mâncarea, ca să asculte cu mai multă atenţie.

Marino spuse:

— Poate că n-o fi nimic. Dar ieri, Martins, administratorul lui Zude, cred că-1 cunoşti, slăbănogul ăla care are o fată în insula Cobrelor...

— Roşa, da, o cunosc...

— Foarte frumoasă...

— Ei... 11 cunosc şi pe Martins...

— Dacă e aşa, află că mi-a povestit că a auzit pomenin- du-se numele meu în biroul lui Carlos Zude. Stăteau de vorbă, Zude şi cu americanul, domnul Karbanks. Martins a intrat tocmai când vorbeau de mine...

Aşteptă un moment părerea lui Joaquin, părere care nu se făcu auzită, apoi continuă:

— Martins spune că ei au tăcut în momentul în care a Intrat el. M-am gândit toată noaptea, ce

poate să fie... Ca să-ţi spun drept, n-am dormit deloc. Tu ştii: în realitate eu nu sunt decât ceva mai mult ca un şofer... Atunci ce-o fi cătând numele meu in gura oamenilor bogaţi, a exportatorilor de cacao? Aşa! Azi, când am sosit aci, primul lucru pe care l-am văzut a fost scrisoarea asta.

I-o arătă lui Joaquin. O invitaţie din partea lui Carlos Zude, prin care-1 poftea să treacă pe la biroul său, pe la ora 3 după amiază: „pentru a discuta o afacere de cea mai mare importanţă“.

— Cp să fie? I-am telefonat lui Martins. nici el nu ştie mai mult ca mine. Toată dimineaţa mi-am bătut capul. Habar n-am despre ce poate fi vorba. „Pentru a discuta o afacere de cea mai mare importanţă“... Ce să fie?

— Poate vreun contract în exclusivitate pentru cele cinci camioane, pentru transportul de cacao pentru Zude, presupuse Joaquin. Marino nu era de aceeaşi părere şi mormăi supărat:

— Ce contract? Nici pomeneală! Pentru aşa ceva l-ar fi trimis pe Martins să stea de vorbă cu mine... Dece această discuţie cu domnul Karbanks? Nu şi nu, Joaquin. La mijloc e cu totul altceva.

Joaquin mărturisi că nu putea să-şi închipue cam ce ar putea să fie şi Marino plecă mai nervos decât venise, spunând că se duce să-şi schimbe hainele pentru a se prezenta la convocare:

— Mă duc să mă fac frumos... Să îmbrac

costumul de duminică.

Joaquin, cu toate că nu avea nimic de a face cu această poveste, era foarte curios. Şi aşteptă cu interes întoarcerea lui Marino Santos. înainte de a se duce la biroul lui Carlos Zude, Marino trecu pe la garaj, bărbierit, îmbrăcat într-un costum nou, de stofă bună, cu o batistă de mătase în buzunarul hainei, cu pantofii lustruiţi. Părea un vânzător de prăvălie, gata de bal. II întrebă pe Joaquin:

— Ei, cum arăt?

— Formidabil! îl lăudă şoferul.

— Ce poate fi, doamne dumnezeule? se întrebă el iar, îngrijorat la culme. Plecă în sfârşit.

Conversaţia trebue să fi fost lungă, deoarece ceasul garajului arăta ora patru şi Marino încă nu se întorsese. Joaquin se tot întreba: ce dracu să însemne asta? Privea ceasul din 5 în 5 minute, îngrijorat şi el. In sfârşit, aproape de ora 5, Marino Santos îşi făcu apariţia radios. „A băut“ se gândi Joaquin, care-i cunoştea toate apucăturile. Marino intră în biroul mic al garajului; după câtăva vreme sosi contabilul întreprinderii, bătu în uşă, intră, şi Joaquin auzi sgomotul cheii învârtindu-se în broască. .,E o chestiune serioasă”, gândi el. După ce ieşi contabilul, Marino 5 a ritos îşi arătă obrazul, aruncând o privire turbure spre şoferii şi angajaţii săi care, plini de, ulei de sus până jos, stăteau de vorbă. Tocmai sosise un autobuz.

Joaquin isprăvise treaba şi se spăla pe mâini şi pe faţă la cişmeaua din fund. Marino îl strigă:

— Joaquin, Joaquin!

— Aci sunt, domnule Marino.

— Vino-ncoa...

— îndată!

Se şterse. Marino Santos îl aştepta în uşă...

— Intră...

Rămase în picioare, uimit de precauţiile pe care le luă Marino Santos: închise uşa şi învârti de două ori cheia în broască. Apoi se aşeză în fotoliul vechiului birou, şi-i arătă lui Joaquin un scaun prăpădit.

— Ia ghici...

Obrajii săi roşii străluceau. Era puţin ameţit. Destupă o sticlă de rachiu şi-i oferi o înghiţitură.

— Mulţumesc, nu beau...

— Prostii. Ce câştigi dacă nu bei? Tu eşti mai bun decât ceilalţi. Uită-te la mine; ce eram eu? Un şofer ca tine şi ca ceilalţi. Mi-am băut întotdeauna porţia mea de rachiu şi asta nu m-a împiedicat niciodată să muncesc. Mi-am cumpărat omnibu- sele mele luând de ici, luând de colo şi plătind dincolo, şi mă rog, am ajuns. Iar acuma... Se opri şi trase o înghiţitură.

— Acum sunt bogat, domnule Joaquin...

— Bogat?

— Ştii tu ce vor dela mine?

Şi povesti.

Ii ceruseră mai întâi cuvântul că va păstra cel mai mare secret, pentrucă nimeni nu trebuia să afle nimic înainte ca afacerea să se fi realizat.

— Am încredere in tine, Joaquin, spunea el,

pentrucă tu nu eşti un simplu angajat, ci prietenul meu.

Zude şi Karbanks îi propuseseră, nici mai mult nici mai puţin decât să formeze o societate de transporturi: să mărească vechea întreprindere. Erau dispuşi să plătească toate datoriile lui Marino şi intrau cu un mare capital pentru cumpărarea de noi autobuse şi camioane – multe omnibuse şi camioane – el devenind director al noii societăţi... O afacere strălucită!

Joaquin rămase pe gânduri. încerca să desprindă fondul chestiunii, substratul acestei afaceri. Şi începu să pună întrebări. Află că va fi o societate anonimă în care toţi exportatorii vor parti^pa cu un anumit capital. Ceeace doreau ei – i se spusese lui Marino – era ca regiunea să fie bine servită din punct de vedere al transporturilor: omnibuse şi camioane suficiente, mai ales camioane. Ar fi putut să fondeze o ^întreprindere cu totul nouă, dar preferau să profite de aceea a lui Marino, fiindcă exista şi prospera. Vor lichida celelalte întreprinderi, mărind-o pe a sa.

— O societate anonimă?

— Da, domnule...

— Şi dumneata ce capital pui?

— Omnibuse, camioane, garaj, munca mea...

— Cât la sută din afacere?

— Majoritatea...

— Majoritatea?

— Da, 40%...

— Păi asta nu e majoritatea...

— Cum nu e? Pe Marino Santos îl enerva această primă obiecţiune adusă tranzacţiei sale.

— Eu am 40%...

— Şi ei 60%.

— Dar ei sunt opt şi eu unul.

— Nu, domnule Marino; dumneata eşti domnul Marino Santos şi ei, exportatori...

— Şi ce-i cu asta?

Marino Santos se enervase de-a-binelea. Avea ochii injectaţi de băutură.

Joaquin începu să explice, însă celălalt îl întrerupse:

— Asta, Joaquin, nu mai interesează. Astea sunt chestiuni comuniste, care merg în Rusia, nu aici.

— Dar cine-ţi vorbeşte de comunism?

— Lasă, lasă asta, chestia asta cu exportatorii, etc. Afacerea e afacere şi eu am s-o fac...

— Iţi urez succes, domnule Marino, spuse Joaquin, ridicân- du-se.

Dar Marino Santos se liniştise şi începu să-l trateze din nou cu amabilitate, cu o prietenie excesivă, ca orice om la beţie.

— Nu te supăra, Joaquin, aşa sunt eu, îmi ies tare uşor din fire. N-o lua în nume de rău. Tu nu te pricepi la afaceri; ceeace vreau eu, e ca tu să rămâi cu mine. I-am spus asta imediat lui Zude şi Karbanks: „sunt de acord, cu condiţia ca funcţionarii mei să rămână pe Ioc“, şi n-au zis nici pâs. Sunt bogaţi, dar oameni cumsecade...

12

J

oaquin se opri în fată lui Sergio Moura, în sala Asociaţiei Comerciale din Ilheus, şi, fără să dea bună seara, spuse desfă- cându-şi braţele:

— Vor să înghită totul, domnule Sergio...

Poetul aruncă o privire spre grădina peste care se lăsau umbrele serii. Era mulţumit şi şovăi o clipă între bucuria sa lăuntrică, gestul dramatic al şoferului şi melancolia amurgului. In birou, Julieta se îmbrăca speriată. Joaquin nu venea niciodată fără să-l înştiinţeze mai întâi pe poet. Afară de asta, întotdeauna Sergio era cel care trimitea după şofer, atunci când simţea nevoia să discute cu activistul, să pună ordine în gândurile sale, să le sprijine pe experienţa celuilalt. întotdeauna câştiga ceva din discuţiile pe care le avea cu muncitorul. Şi când îi mărturisi, odată, acest lucru lui Joaquin' primi răspunsul că şi el învăţa. „Oricine are de câştigat atunci când îşi schimbă părerile cu altul. Şi dacă cineva se întâmplă să fie mai învăţat decât dumneata. cu atât mai bine“ adăugă el. Sergio Moura zâmbi, confuz şi măgulit. Joaquin venea în fiecare lună, într-o zi anumită pentru a încasa cotizaţia pe care Sergio, ca simpatizant, o dădea partidului. Insă în seara aceea şoferul sosise pe neaşteptate, in timp ce Julieta era încă în braţele lui. Când bătu, Sergio nu voi să deschidă uşa. Dar Joaquin, care cunoştea ciudăţeniile poetului (de multe ori, după oe isprăvea cu treburile zilei se închidea în birou ca să scrie) îşi strigă

numele:

— Sunt eu, Joaquin, domnule Sergio!... Trebue neapărat să vorbesc cu dumneata...

Joaquin îi spunea lui Sergio „dumneata“ numai în momente foarte grave, – atunci când era doar un simplu tovarăş. Şi acest fapt îi dădea poetului un sentiment de demnitate şi o mare satisfacţie. Exista însă între ei, cu toatle întâlnirile lor dese, o oarecare distantă pricinuită, poate, dintr-o timiditate reciprocă. Ho- tăr.t, niciun om din Ilheus nu se bucura de atâta respect din partea poetului, ca Joaquin.

Pentru el„ Joaquin era omul altor timpuri, un om al viitorului. I se părea că ori de câte ori îl vedea pe Joaquin, se apropia de viitor. Şoferul îi dădea impresia unei forţe colosale şi a unei credinţe uriaşe. Pur, de o puritate pe care poetul o admira, cu toate că uneori o găsea incomodă, Joaquin îşi câştigase o stimă deosebită, asemănătoare aceleia pentru unele personalităţi pe care poetul Sergio Moura le iubea în mod deosebit: B,audd-! laire, Whitman. Se înţelegeau bine, dar Sergio simţea că mai era între ei ceva care împiedica o intimitate perfectă. Vorbeau de politică, de economie, câteodată şi de poezie. Lui Joaquin îi plăcea să citească ce; scria Sergio, 11 înrâurea chiar pe poet, deoarece îi critica unele poeme, revoluţionare în conţinut însă eso- terice ca formă:

— Muncitorii n-ar înţelege asta...

— Insă poezia... Şi Sergio începea să se piardă în diferite teorii încurcate.

—- Foarte bine, tovarăşe, îi răspundea Joaquin serios... Se poate să fie aşa cum spui dumneata. Nu mă pricep la astea, poate să fie bine, nici nu mă gândesc să discut. Dumneata eşti poet. Dar spune-mi: pentru cine ai scris poezia asta? Nu-i făcută ca să ajute revoluţia?

— Ba dă...

— Şi cine va face revoluţia? Muncitorii, poporul, lumea săracă. Nu-i aşa? Atunci cum va ajuta poezia asta revoluţiei, dacă tocmai cei care fac revoluţia nu înţeleg ce se spune în ea? Când îl citesc pe Lenin înţeleg toate învăţăturile scrise de el. Când îl citesc pe Stalin, deasemenea. Eu sunt muncitor; cu toate astea, ce spun ei mi se pare limpede şi înţeleg... Eu cred că şi o poezie făcută aşa, pe înţelejs, ar fi frumoasă.

Poetul vorbi mult, nevrând să se dea bătut. Dar după aceea începu să caute o formă populară. Joaquin se bucură ca un copil, atunci când, peste puţin timp, Sergio îi arată un nou poem:

— Asta, da... Asta e frumos şi toată lumea îl înţelege, spuse el mişcat. Lumea are nevoie de asta...

Sergio se simţi pe deplin răsplătit.

Vorbeau despre politică, despre economie;, până şi despre poezie. Discuţii îndelungate în nopţile libere, fără să fi schimbat vreodată un singur cuvânt despre vieţile lor, cu toate că amândoi doreau mult să se destăinuiască unul altuia. Sergio nu-i vorbi lui Joaquin despre niciuna din problemele lui intime. Şi asta nu

pentrucă ar fi dorit să pară mai bun decât era. Odată, şoferul, în mijlocul unei discuţii înfierbântate îi spusese:

— Dumneata vei rămânea întotdeauna un mic burghez... Sergio răsese complectând:

— Mai rău decât asta, Joaquin. Adaugă la viciul originii mici burgheze, viciul castei intelectuale. Asta e o chestiune serioasă...

Râse şi Joaquin cu râsul lui scurt şi prietenos:

— N-o lua aşa la inimă, tovarăşe Sergio. Important e să fii un intelectual cinstit. Eu nu mă pricep mult într-ale poeziei. Insă ale dumitale îmi plac şi le-am citit şi unor oameni cărora deasemenea le-au plăcut. Ştim că dumneata eşti cu noi... Şi asta e ceva...

Discuţia se opri aici şi niciodată nu mai revenină la subiectul acesta. Lui Sergio i-ar fi plăcut, desigur, să vorbească cu Joaquin despre viaţa lui, despre Juiieta, de exemplu.

Julieta se schimbase mult in ultimele luni. Descoperise, o lume nouă în care se afunda cu toată pasiunea pentru tărâmurile necunoscute şi descoperirile suprinzătoare pe. care Ie făcea. Era o lume alcătuită de închipuire, făurită din lectura romanelor cumpăratei la întâmplare. Sergio îi deschisese perspective noi, un univers de poezie. Mergea ca transportată, se simţea ca un fulg, asemenea norilor pe care vântul îi împinge uşor. Şi Sergio, când îşi dădu seama de ceeace se petrece cu ea, se bucură şi se dedică muncii de a o modela după voinţa sa. Era

totodată un fel 'de a se răzbuna pe Carlos Zude. Nu-i furase numai trupul soţiei, dar îi prădase şi sufletul ei, construind o altă Julieta Zude. Acum ea se afla in sală, foarte speriată. Sergio o avertizase, să nu se teamă. Ii vorbise vag de Joaquin ,şi ea îşi manifestase dorinţa să-l cunoască.

In vestibul, Joaquin începu să povestească evenimentul. Julieta se pregătea de plecare. Sergio îi auzi pasul uşor, speriat. Ce va spune Joaquin?

— îmi daţi voie? spuse ea. Şi se opri în faţa celor doi bărbaţi. Şoferul1 îşi plecă ochii. Dar Sergio Moura luă o hotărâre subită:

— Julieta, vreau să ţi-1 prezint pe prietenul meu, Joaquin; şi adresându-se lui Joaquin:

— Aceasta e Julieta.

Joaquin îi întinse mâna. Rosti, fără să-şi dea seama:

— Soţia lui Carlos ZudeL.

— Şi ce-i cu asta? ejxclamă Julileta. Sergio mi-a spus: prietenul meu Joaquin va înţelege, -el înţelege totul. Soţia lui Carlos Zude? Nu, domnule Joaquin. Sunt soţia lui Sergio Moura.

— Bine, dar n-am vrut să vă jignesc... E fără voia mea...

Sergio zâmbea. In oraş se aprindeau luminile...

— Să intrăm... Să stăm de vorbă înăuntru...

„Acest domn Sergio...“ se gândea Joaquin în timp ce se îndreptau spre sala de şedinţe. Julieta se simţea încurcată. Avea impresia că vorbise

prea mult, că îl jignise pe tânăr. Sergio găsea că situaţia era amuzantă şi stingheritoare. Insă acum era hotărât să meargă până la capăt. Se aşezară. Joaquin stătea cu pălăria-n mână. Pe masă, într-o colivie, o pasăre asemenea unui prinţ întemniţat, privea nepăsătoare Ia cei prezenţi. Sergio spuse:

— Uitaţi-vă la pasărea asta! Ea nu se preface. Lumea însă, lumea se preface tot timpul, ca şi cum ar juca pe scenă. Se preface chiar atunci când nu vorbeşte, când nu spune lucrurilor pe nume. Trăieşte ascunzându-se...

„Dece oare o fi vorbind atât de încurcat?“... se gândi Joaquin. „Ce-o fi vrând?“

Sergio continuă:

— Dece să ne prefacem dacă suntem prieteni? Acesta e a- devărul, Julieta; niciodată nu vom cunoaşte oamenii. Soţia unui exportator are un amant. Desigur că ştiai, Joaquin, totuşi niciodată n-am vorbit despre asta. Prefăcându-te...

— Eu nu mă bag, nu m-amestec... Pe mine nu mă interesează. Pentruce să mă amestec în viaţa particulară a altuia? Stăm de vorbă, ne schimbăm părerile, dumneata mă iniţiezi într-o serie de lucruri pe care eu nu le cunosc bine şi pe care dumneata le ştii. învăţ. Câteodată spun şi eu lucruri pe care le socot folositoare pentru dumneata. Viaţa dumitale? Nu mă interesează...

Glasul lui Sergio se schimbă. Nu mai era literatul care se amuza de situaţia aceasta. Se simţea compătimit şi deaceea spuse:

— Nimeni nu e o maşină... Nici revoluţia nu e o maşină...

Joaquin îl privi pe Sergio, apoi pe Julieta. In privirea sa se putea citi dezaprobarea.

— Nu-i nimic, explică Sergio. Julieta e o persoană de încredere. Nu ştiu dacă şi dumneata socoţi la fel. Dar poţi să vorbeşti deschis în faţa ei.

Joaquin simţea că poetul e trist şi începu să înţeleagă unde vrea să ajungă:

— Oricare om ne e folositor. Omul valorează mai mult decât orice, tovarăşe Sergio. Capitaliştii au bani şi cumpără totul: justiţia, politia, clerul, guvernul, totul! Noi, ăştialaltii, n-avem decât un singur capital: omul.

— Şi atunci?

— Şi atunci, dacă dumneata ai fi un militant, ti-aş spune: „Tovarăşe Sergio, e rău ceeace faci. Chiar dacă ea e. sofia unui exportator, nu schimbă nimic. Dacă vă iubiţi,' atunci dece nu vă căsătorifi? Pentruce să faceţi un lucru incorect? Asta v-aş spune...

Julieta se uită ţintă la Joaquin. Niciodată nu întâlnise atâta sinceritate, atâta brutală sinceritate. Cu toate acestea, vorbitorul îi era simpatic şi nu se supără deloc. Joaquin citi în privirea ei aproape o aprobare.

— Vrej să spui că ar fi cinstit ca eu să-l las pe Carlos pentru ca să trăiesc cu Sergio?

—- Da, asta ar fi corect.

— Foarte bine, spuse Sergio. Indiscutabil, în linii mari, aşa e cel mai corect. Dar mai sunt

amănunte. Julieta s-a născut în lux, a dus o viaţă îndestulată, comodă. Prostii? S-ar părea, dar nu este aşa. Eu trăiesc din leafă, o leafă pe care aş pierde-o. Noi, ăştialalţi, domnule Joaquin, suntem făcuţi din alt aluat, deosebit de al vostru, militanţii; un aluat fragil, care se transformă cu uşurinţă în noroi... Ah, cu mare uşurinţă. Devenise deodată sincer, cu totul sincer şi vorbea însufleţit. Şi dacă nu intrăm în Partid... Atunci dumneata crezi că noi, intelectualii, care trăim în jurul Partidului fără a intra în el vreodată, nu-1 iubim? Ba da, şi încă mult! Pentru unii, Partidul înseamnă certitudinea unei alte lumi, o lume la care visăm noi, artiştii. O lume pe care cercăm s-o zugrăvim în ceeace scriem, sperând că ea se va construi. Stăm la porţile Partidului şi nu intrăm. Cu toată dragostea ce-o avem pentru el, nu intrăm. Rămânem afară, învâr- tindu-ne în jurul lui, ca nişte curcani... Şi pentruce? Pentrucă nu suntem făcuţi din acelaş aluat... suntem făcuţi din noroi... Trăim ca prizonieri ai acestui noroi, înnămoliţi până la gât. O mulţime de lucruri mărunte me subjugă, ne prind, ne deformează şi ne omoară... Cu toţi vrem să ne îndreptăm... şi Partidul ne ajută... Nimeni nu s-a născut gata învăţat, nimeni nu se naşte nici bun, nici rău... Partidul îl ajută, îi formează pe unii, pe ceilalţi îi îndreaptă...

Julieta spuse:

— E curios. Discutaţi aici şi-mi vine în minte o prostie. Am auzit de atâtea ori vorbindu-se de comunişti şi mă gândeam că în materie de

dragoste sunt oamenii cei mai liberi din lume. Văd că sunt tot atât de moralişti, ba chiar mai mult...

— Libertatea e un fucru şi adulterul altul...

Jcaquin ar fi vrut să se stăpânească, dar era prea târziu.

— Iertati-mă, nu ştiu să stau de vorbă cu oameni subţiri...

— Dece? Poţi să vorbeşti cum vrei. Dumneata însă nu m-ai înţeles. Mie-mi place firea dumitale... Şi zâmbi.

Sergio Moura continuă:

— Ei, ne-am certat destul. Julieta şi cu mine vom merge mai departe, tot aşa. Vom vedea noi mai târziu ce-i de făcut. Cine ştie ce poate ieşi din asta? Se poate întâmpla orice. Un lucru vreau să ştiu însă. Faptul acesta ne împiedică să fim prieteni?

Joaquin râse:

— Nu sunt un puritan.

Toţi trei zâmbeau.

Sergio vorbi:

— Dumneata îmi aduci o ştire şi noi nu te lăsăm să vorbeşti.

— Nu-i nimic.

— Te rog, spune...

— Iti aduci aminte ce-am vorbit zilele trecute în legătură cu urcarea?

— Da...

— Ei bine, cu adevărat, vor să înghită totul...

Şi întorcându-se spre Julieta, adăugă:

Iertati-mă, doamnă, e vorba de soţul dumneavoastră.

Ea râse.

— Ştiti că el, în frunte cu Zude şi Karbanks, au făcut o societate anonimă cu firma lui Marino, rezervându-şi majoritatea acţiunilor?

Poetul fluieră. Julieta încercă să pătrundă înţelesul discuţiei.

— Ce urmăresc? întrebă Sergio.

— Monopolul mijloacelor de transport...

— Si apoi?

— Dacă plantatorii ar face o cooperativă, el ar putea să blocheze transportul, o ştii foarte bine.

In odaie se aşternu tăcerea. Julieta ar fi vrut să-i ceară câteva explicaţii, dar nu îndrăzni, de teamă .să nu pară că se amestecă în afacerea asta. Sergio îi spuse:

— Soţul tău, Julieta, se pune de-a-curmezişul drumului nostru. Dar totodată se pune şi de-a-curmezişul drumului întregii lumi.

Ea se gândi:

— Şi asta, pentru mine o face, pentru ca să-mi îndeplinească mie toate dorinţele, să nu duc grijă de nimic... Tăcu.

Joaquin se ridică:

— Scuzaţi-mă doamnă, dacă v-am jignit. Sunt un muncitor, nu am îndemânarea vorbelor delicate.

— Nu m-ai jignit cu nimic. Mi-a făcut mare plăcere să te cunosc.

Sergio se duse până la fereastra închisă,

ridică storul şi privi afară. Exportatorii puneau la cale, în iinişte, planurile lor, aşa cum gpneralii conduc o manevră. Julieta se apropie de Joaquin şi-l întrebă îngrijorată:

— Crezi dumneata că acest noroi, că acest putregai, n-ar putea fi înlăturat, într-o zi?

Joaquin răspunse repede:

— Nu există muncă grea pentru cel ce are voinţă. Orice pământ e bun, numai că din când in când trebue să fie afânat... Nu vă fie frică.

Ea zâmbi. Din colivie, pasărea-i privea. Julietei i se păru că seamănă cu Sergio Moura. Şi poetul avea ceva de prizonier într-ânsul.

13

P) upă ce se isprăvi culesul primei recolte din perioada urcării,.

o întrebare circulă la acel sfârşit de an în întregul ţinut al arborelui de cacao, dela portul Ilheus până la îndepărtatul sat Guaraci, în munţii Bafore: se vor menţine oare preţurile? Motivele care determinaseră urcarea – pierderea recoltei din republica Ecuador, micşorarea producţiei de pe Coasta de Aur – nu se repetau, ştirile din ziare anunţau o recoltă mare în Africa, refacerea culturilor din Ecuador. Va scădea oare preţul la cacao? întrebarea aceasta neliniştea pe toţi.

Plantatorii înregistraseră câştiguri Ia începutul anului, bineînţeles mai mici decât se aşteptau. La aceasta se mai adăugau cheltuielile făcute prin cabarete, cu femeii, pierderile la ruletă şi la bacara. Nesiguranţa cu privire la durata urcării necesita un oarecare control

asupra cheltuielilor. O rezervă începu să se manifeste în al doilea an, când preţurile trecură de 40.000 de reis. Atunci oamenii cunoscură şi febra speculei valorilor la bursă, jucând la „hausse“ şi la „baisse“ – termeni noi, care sunau cu totul diferit de acelea ale culturilor de cacao. începând cu al doilea an, convingerea lui Juan Magalhaes că preţul la. cacao nu va mai coborî niciodată deveni generală printre marii şi micii cultivatori. Maneca Dantas se lansă în cumpărarea celei mai frumoase vile din Ilheus. Băgă 500 contos în casă şi mobilă. Dar cheltuia încă mai mulţi bani cu jocul de cărţi.. Odată pornit, nu mai vru să ştie de altă viaţă. Era uşor să câştigi şi să pierzi banii. Oamenii aceştia, care cuceriseră pământul, care trăiseră toată viaţa prin păduri, neîngăduindu-şi niciodată vreo distracţie, se aruncau acum spre tot ce le oferea posibilitatea unei beţii noi. Cea mai mare parte dintre plantatori făcură ca Maneca Dantas. Singura excepţie o constituia Horacio care era absorbit de lupta juridică împotriva fiului său.

Urcarea îi ameţise pe toţi. Pe plantatorii care tocau banii prin cabarete, pe micii cultivatori care în viaţa lor nu văzuseră atâţia bani şi nu avuseseră atâtea credite la dispoziţie. In aceste timpuri începu să se transforme şi aspectul oraşului.

Horacio, rămas la plantaţia sa, de unde conducea operaţiile procesului, întâmpină pentru prima oară greutăţi, împotriviri, rea voinţă. Colonelul legase întotdeauna luptele sale de

politică şi acum îşi vedea prestigiul ştirbit. Guvernatorul statului organizase un nou partid, adunând oameni din partidele v'echi, şi conducerea ţinutului plantaţiilor de cacao fu încredinţată lui Carlos Zude. II invitară pe Horacio să primească postul de membru in conducerea centrală, dar acesta refuză, jignit. Când izbuti să facă un bilanţ al forţelor sale politice, constată că rămăsese a- proape singur. Fasciştii atrăseseră pe mulţi din foştii săi partizani. Alţii, ca Braz,, alcătuiseră Frontul Naţional de Eliberare, a- cuzat de comunism şi pus imediat în ilegalitate. Majoritatea, fără îndoială, ţineau cu noul partid guvernamental, iar Carlos Zude era considerat „noul soare politic ce se înalţă“. Aşa îl numea un ziar din localitate. Horacio' trecu de partea opoziţiei, nişte resturi de partid, destul de puternice, dar incapabile să obţină o victorie împotriva guvernului. Opoziţionieştii făcură mare tăm- bălău când Horacio aderă la ei, dar colonelul nu era mulţumit. Să câştigi un proces în opoziţie, cam greu... în privinţa asta, avea destulă experienţă.

Horacio da Silveira simţea că puterea îi scapă din mână şi nu înţelegea cum se petrecea faptul acesta. El era omul altor vremuri. Lupta aceasta era străină de el. Şi îşi îndreptă toată atenţia asupra procesului, trimiţând după Rui Dantas aproape în fiecare săptămână, pentru a-i da instrucţiuni. Cumpără arme şi angajă oameni de nădejde. Se plângea de lipsa de oameni asemănători celor de pe vremea când cucerea

pământuri şi lupta împotriva Badarosilor. Spera totuşi să câştige procesul. Dar avea îndoieli şi se pregătea să răspundă la încercarea de împărţire a plantaţiilor... „N-am se cedez, chiar de-ar fi să mor cu arma-n mână“ îi spusese el Iui Maneca Dantas. Şi fraza aceasta se răspândi în tot oraşul.

In timpul procesului dădu o lovitură extraordinară. Când Rui Dantas, pesimist, afirmă că nu mai e nimic de făcut, că a- ce,sta era un caz lichidat, dinainte pierdut, colonelul trimise după dânsul. Tânărul avocat se întâlni pe şosea cu notarul din Ita- buna. Şi el se ducea la plantaţie, invitat de Horacio. Ajunseră împreună, discutând. Horacio se afla acasă ¡şi făcea baie; negresa Feţicia îi turna apă pe spinarea gârbovita. O baie care făcea să-i crească durerile reumatice. Insă era un obicei de mulţi ani şi colonelul Horacio da Silveira nu putea să se lipsească de baia sa rece.

Aşteptară pe terasă. Horacio sosi, pipăind drumul cu bastonul. Notarul nu ştia pentruce fusese chemat.

— Felicia, serveşte-ne un rachiu...

Se întoarse spre Rui Dantas:

— Dumneavoastră, domnule doctor, îmi veţi face un proiect de testament...

Amândoi îl priveau fără să înţeleagă.

— Bine ticluit, cu termeni d-ăia folosiţi acum 30 de ani. Un testament al soţiei mele... Vezi, scrie că ea îşi lasă averea în uzufruct fiului său, că el nu va putea să vândă pământurile atâta

timp cât eu trăiesc. Aşadar, numai uzufructul...

Acum înţelegeau. Rui Dantas căscă gura în faţa vicleniei plantatorului. îşi aminti de poveştile despre falsurile din vremurile trecute.

— Acolo, înăuntru, o să găseşti toc şi cerneală... un toc nou.

Avocatul se duse în birou. Colonelul rămase singur cu notarul.

— Meneses, e multă vreme de când biroul tău de notariat a fost incendiat de Teodoro das Baraunos, trimis de Badaroşi. Eu aveam înregistrat acolo un titlu de proprietate a pământurilor din Siquieiro Grande. Apoi, bătrânul notar a murit şi eute-am ajutat să-ţi faci biroul de notariat. Nu-i aşa?

— Aşa e, domnule... Dumnevoastră vă datorez totul...

— Bine că-ţi aduci aminte... Mai păstrezi şi acum registrele alea arse pe jumătate?

— Le mai am, colonele.

— Atunci să faci ceva serios. Vei înregistra testamentul Esterei pe unul din aceste registre. Apoi vei pune cenuşă peste el, pentru ca scrisul să pară vechi. Nimeni n-a mai umblat prin ele şi au multe pagini albe... Se găsesc acolo multe iscălituri de-ale doctorului Jesse, de-ale cumătrului Maneca Dantas. înregistrează acolo testamentul.

— E periculos, colonele...

— Eu nu întreb dacă e periculos. Iţi spun numai ce ai de făcut. Am să te plătesc...

— Nu-i vorba de bani, colonele. Dacă se

descoperă...

— Şi n-ai mai făcut lucruri d-astea niciodată? Dar ipoteca falsificată asupra pământurilor Iui Pedro Castro? Şi cea a lui Nestor Bahia? Eşti o vulpe bătrână, Meneses. Ai să faci ce-ţi cer şi am să te plătesc cu 20 contos pentru munca asta, pentru risc. Vezi bine că merită osteneala...

— Dar, colonele...

— Să-ţi spun un lucru, Meneses. L-am cunoscut pe taică- tău, era un om drept. Mi-a fost prieten, şi eu i-am fost prieten. De asta ţi-am făcut biroul de notariat. Pentru el am făcut-o. Puteam să-l dau altuia. Dar d-acă nu faci ceeace-ţi cer, uit că eşti fiul bătrânului Meneses.

Strigă, chemându-l pe vătaf. Strigătul său fu repetat prin plantaţie din muncitor în muncitor. Vătaful veni repede. Hora- cio îi ordonă:

— Trimite-1 aici pe Ze Como...

Notarul îl privea cu spaimă. Procesul ăsta era periculos; dar tot atât de periculos era să refuze propunerea colonelului. Un negru puternic îşi făcu apariţia, venind pe alee, cu puşca pe umăr.

— Bună seara, stăpâne...

— Te-am chemat numai ca să iaci cunoştinţă cu domnul Meneses. Intipăreşte-ţi bine în minte figura lui pentrucă se poate, într-o zi, să te trimit la Itabuna după o treabă... E un prieten al meu... Dar tot atât de bine se poate ca...

Negrul râse. Meneses îngălbeni.

— S-a făcut, colonele... Trimite-1 pe doctor

cu copia. Cine iscăleşte pentru dona Estera?

— Asta aranjez eu...

Rui Dantas se întoarse şi citi proiectul; Horacio făcu unele modificări; apoi spuse:

— Doctore, dumneata ai o fetita în Ilheus? Nu-i aşa?

Rui Dantas nu ştia ce să răspundă; îl respecta pe aolonel de mic copil. Nu înţelese rostul întrebării neaşteptate. Horacio continuă:

— Nu te ruşina... De, ca tinerii... se spune câ e frumoasă... o străină... Femeii îi plac banii... Du-i scrisoarea asta (scoase din portmoneu o scrisoare îngălbenită, de pe vremuri) şi vezi să-i studieze caligrafia... Are şi o iscălitură, să se exerseze mult până ajunge s-o imite bine. După aceea iei femeia, o duci la Itabuna, la notariat, ca să iscălească...

— Bine... Dar nu e nevoie s-o plăteşti.

— Mai bine să plăteşti, doctore Dantas. In lucrurile astea nimeni nu trebue să rămână dator cuiva, nici prietenului, nici femeii. Plăteşte-i 2 contos, pentru risc.

Rui Dantas şi Meneses plecară împreună la Itabuna, amândoi pu(in cam zăpăciţi. Cât despre Rui, interesul profesional şi victoria pe care o prevedea pe baza falsului îi alungau frica. Câştigând cauza aceasta, va căpăta faimă 3e mare avocat, afară de faptul că bătrânul l-ar fi răsplătit din plin. Horacio nu făcea nicio economie în această chestiune. Cu toată simplitatea vieţii sale, cu tot spiritul lui de sgârceniej când era vorba de proces, nu şovăia o

clipă. Bătrânul colonel nu cruţa niciun ban în afacerea asta. Pentru el, important era să nu se împartă plantaţiile şi să-i dea o lecţie lui Silveirinha.

Meneses se hotărâse să facă falsul; nu se îndoia câtuşi de puţin că bătrânul colonel îl va plăti bine. Douăzeci de contos nu era o' sumă de dispreţuit. îşi aminti atunci de incendierea biroului, petrecută cu atâtia ani în urmă... Şî asta se datora tot unui fals de-al Iui Horacio. Teodoro das Baraunas venise în fruntea oamenilor săi şi dăduse foc vechiului birou, erau ani de atunci. Ce se va întâmpla de data aceasta?

— Putem să ne nenorocim, domnule doctor.

Rui Dantas se arătă îndrăzneţ:

— Dacă nu rişti, nu câştigi nimic, domnule Meneses...

Câteva săptămâni după aceea, avocaţii lui Silveirinha se treziră în fată cu un vechi testament al donei Estera, prin care erau luate toate drepturile moştenitorului, afară de uzufructul plantaţiei.

„Bătrânul e un om şi jumătate“, spuneau partizanii lui Ho racio. Rui Dantas păşea cu un aer semeţ pe străzile Ilhéusului.

14

Dăşeâ semeţ pe străzile Ilhéusului; dar în biroul instalat în noua vilă a lui Maneca Dantas, – pe avocat îl treceau nădu- şelile, căutând o rimă grea. Viata lui Rui Dantas se schimbase şi ea odată cu schimbarea preţului la cacao. Dintr-un tânăr trândav, cutreierând barurile oraşului,

bogat şi nefolositor, se transformă într-un avocat cu vază, susţinând cel mai mare proces din ţinut. Păşea mândru ca un păun, aruncând bani în dreapta şi-n stânga, bani câştigaţi uşor, primiţi delà Horacio, sau căpătaţi delà Maneca Dantas, care-i făcea toate gusturile. Cheltuia cu Lola Espinola, o îmbrăca în cele mai fine. mătăsuri, îi oferea bijuterii, o duse într-o zi şi la Bahia pentru o scurtă plimbare. Pepe aduna bani peste bani, îşi întindea afacerea şi acum patrona încă o casă de joc în oraş. Lola primea indiferentă toate aceste atenţii. De când Pepje îl şantajase pe Federico Pinto şi deschisese un cabaret şi o casă de prostituţie, argentinienei nu-i mai păsa de nimic. Nici Pepe nu se mai interesa de ea; venea rar pe-acasă, aproape ca un simplu încasator, făcea inventarul bijuteriilor, lua banii pe care-i găsea la ea, îi spunea câteva cuvinte frumoase şi dispărea. E greu de precizat când încercă Lola pentru prima dată cocaina. Acum căzuse cu totul pradă viciului. Când Rui Dantas descoperi faptul, se alarmă. Experienţa sa în această materie era minimă. Voi să se certe cu Lola, dar argentiniana îl privi cu ochii ei mari şi trişti şi-i destăinui că numai aşa se simţea fericită.

Rui Dantas se lega tot mai mult de această femeie. Ii scria sonete înfocate, cu speranţa că Lola îl va părăsi definitiv pe Pepe şi va rămâne odată şi odată numai a lui. Pasiunea lui nebună nu era lipsită de un oarecare romantism, cam ieftin, e adevărat, dar în stare să arunce un văl de poezie peste destrăbălarea Lolei, ceeace pe

ea o întrista şi mai mult. In lunga ei carieră de cocotă de lux, mulţi bărbaţi îi spuseseră aceleaşi cuvinte pe care Rui i le şoptea in nopţile de visări romantice, cocaină şi şampanie: „Tu nu eşti făcută pentru viaţa asta“.

Acesta fu motivul care-i trezi dorinţa de a s^ sinucide.

Blonda argentiniană îl subjugase definitiv pe Rui Dantas. Căsătoriile pe care le punea la cale Maneca Dantas, cu gândul de a-1 lega de vreuna din fetele bogate ale societăţii locale, erau imediat respinse. Tânărul Dantas încetă să se mai ducă la petrecerile Clubului, dând pe faţă legăturile lui cu Lola. Acum, în biroul său, ţine stiloul în mâna dreaptă, făcând cu stânga un gest declamator, în speranţa poate că astfel va ieşi cuvântul căutat. „Şi să mai spună cineva că a scrie versuri e o muncă de vagabond... O petiţie ie mult mai uşor de făcut...“ Adevărul e că nu putea să găsească un vers bun care să exprime ceeace simţea. Fără haină, cu cămaşa mototolită, Rui Dantas parcă de- abia a scăpat dintr-o bătălip. Braţele şi fruntea netedă îi sunt acoperite cu picături de sudoare.

E greu să faci un sonet, mai ales în alexandrine bine alcătuite; dar Lola merită orice sacrificiu. Afară de asta, e vorba şi de succesul publicării, de aprecierile favorabile ale tinerilor titraţi din oraş, de părerile cunoscuţilor:

— Foarte bine, doctore! Frumoase versuri...

Sau de aprecierea profesorilor romantici:

— Foarte sentimentale...

Mai erau apoi plantatorii care înainte întorceau capul când îl vedeau, socotind că, în loc de sonete, Rui Dantas ar trebui să se ocupe de pledoarii şi de tribunal, deoarece pentru asta îşi luase doctoratul în drept, şi nu pentru a scrie versuri dulcege. Insă acum tăceau, îl tratau cu mult respect, de când devenise avocatul lui Horacio şi-i înmărmurise pe toţi cu descoperirea testamentului Esterei. „Straşnică chestie“... îl lăudau ei. In orice caz, elogiul acesta nu merita nicio atenţie şi Rui Dantas spunea vorbind cu ceilalţi literaţi din oraş: „Sunt nişte, burghezi...“ fără a da un înţeles de clasă acestor cuvinte, ci numai aşa, ca o apre* ciere de ordin estetic.

Pentru Rui Dantas, mult mai importantă era părerea lui Zito Ferreira, cu toate că acesta nu era decât un şarlatan de meserie. Ii plătea berea de câte ori îi publica un sonet, ascultând în schimb cu lăcomie laudele lui. Citeau împreună pdezia proaspăt ieşită de sub condei, sau uneori Rui declama în bar, înaintea clienţilor scandalizaţi. Deasemenea, Rui mai obişnuia să-şi recite versurile pe Ia diverse petreceri familiare, sub privirile languroase ale fetelor, care citeau pe Delly şi pe Ardei. In ultimul timp se gândi să strângă toată producţia sa într-un volum. „Ziarul din Ilheus“ anunţă într-o zi că sonetele strălucitului colaborator şi tânărului avocat dela tribunalul urbei, dr. Rui Dan- tas, vor apărea in curând într-un volum intitulat „Diamante risipite“. Sergio Moura porecli viitoarea carte „Diamante false“ şi din cauza asta Rui îl ura cu

înverşunare. Nu pierdea niciodată ocazia să-şi întrebe prietenii dacă înţelegeau ceva din versurile celuilalt (ieroglife care necesită chei speciale pentru a putea fi descifrate). Ceeace-1 amăra mai mult erau criticile elogioase ale scriitorilor din sud referitoare la poemele Iui Sergio Moura. Rui Dantas nu uita niciodată să-l felicite pe Sergio, a- tunci când în „Ziarul din Ilheus“ apărea reprodus câte. un articol de critică elogioasă. Dar, în sinea lui, turba. Se răzbuna vorbin- du-1 de rău pe poet, spunând grozăvii despre obiceiurile sale, despre mania lui pentru păsări şi flori. Apoi, când tot oraşul începu să vorbească despre legăturile dintre Sergio şi Julieta, Rui intră în corul bârfitorilor, răspândind svonuri scandaloase.

Adevărul e că Rui se considera rivalul lui Sergio în toate: în poezie, în care reprezentau două şcoli şi valori opuse, în felul de viaţă, în poziţia pe care o luau faţă de oraş şi faţă de societate.

In biroul plin de cărţi de drept voluminoase, cu portretul lui Rui Barbosa, Rui Dantas se silea să scrie un sonet cu rime alese. Zito Ferreira spusese într-o zi, la bar, în faţa unui grup numeros de prieteni, că. Rui era urt „poet milionar“. E adevărat că cineva zâmbise insinuând că fraza ar cuprinde în fond o ironie. Dar Rui nici nu se sinchisi.

Sub învelişul acesta de ambiţie mediocră, intelectualul Rui Dantas mai păstra încă un oarecare rest de judecată şi stăpânire de sine,

care făcea ca furia să-i treacă destul de repede, ca să poată apărea în faţa Lolei asemenea unui adolescent îndrăgostit. Ea e o prostituată, o vicioasă, o capricioasă, dar pentru el e ca o soţie. In acest chip o descriei el în sonetul acesta atât de muncit.

In odaia de alături se aud paşii târşlţi ai lui Maneca Dantas. Intră în casă, chemându-şi soţia:

— Aurâcidia! Auricidia!

Aude sgomot în biroul lui Rui:

— Rui. fiule aici eşti?

— Aici sunt, tată...

Maneca Dantas intră, se aşează şi deabia acum îşi scoate pălăria. Faţa lui sbârcită se luminează. Aşa se întâmplă ori de câte ori îşi vede feciorul:

— Ce scrii?

Rui priveşte sonetul neterminat. In versuri, el vrea s-o zugrăvească pe Lola, cu privirea de îndrăgostită, îmbrăcată într-o lungă rochie de casă, străbătând terasa însorită a unui castel de basm. Maneca Dantas nu poate înţelege asta.

— O petiţie, tată, pentru procesul colonelului...

— Atunci să te las să lucrezi...

Se ridică şi se îndreaptă spre uşă, apoi oprindu-se în prag:

— Dumnezeu să te binecuvânteze, fiule...

Rui Dantas se aplecă asupra sonetului.

15

După culesul recolţei, prima din timpul urcării, Antonio VI- tor se duse la Estancia.

Raimunda rămase la plantaţie, supraveghind lucrările, luând parte şi ea la munci. Antonio Vitor umplu o valiză cu daruri, mici amintiri cumpărate dela sirienii din Ilheus, şi apoi se îmbarcă pe vapor. De treizeci de ani nu mai călătorise. Simţea ceva nou, nedându-şi seama că era un sentiment de orgoliu. Se împlineau treizeci de ani de când venise prin părţile acestea, în clasa a treia a unuia din vapoarele agenţiei *„Bahiatia“.* Pe atunci era un tânăr care nu ştia nimic, plin de dorinţi şi de teamă în nopţile cu lună. Pe vapor se întâlnise cu Juca Badaro, care-1 angajase. Muncise în plantaţie, muncise din greu, apoi omorâse şi oameni, fusese rănit, obţinuse o bucăţică de pământ. Doborâse pădurea, plantase mandioca şi grâu şi pe urmă cacao. El şi Raimunda. Spre casa părintească se întorcea acum cu clasa întâi, îmbrăcat elegant, cu un inel în deget. Venea ca un plantator, ca un mare plantator. Hotănt, s-a îmbogăţit în acest ţinut.

Şi plimbându-se pe bord îşi aminti de Ivone. De mulţi ani o uitase. Trecuse multă vreme de când se ducea la marginea pădurii – atunci când mai existau încă păduri – ca să şi-o reamintească. Apoi venise Raimunda şi o uitase pe Ivone. O lăsase când era aproape să nască. Un băiat? Oare cum o fi? Desigur mai bun decât Joaquin, care n-a vrut să lucreze pământul la fără şi care acum e şofer de omnibus şi trăieşte laolaltă cu oameni suspecţi. Antonio Vitor se gândeşte să-şi caute fiul şi să-l aducă Ia

plantaţie. Trebue să fie un om de vreo treizeci de ani, poate căsătorit, o fi având şi copii. II va aduce, îl va ajuta la plantaţife. Va fi ceeace n-a fost Joaquin.

Joaquin e leit maică-sa. Aceeaşi încăpăţânare. Raimunda n-o să se schimbe. Aşa o să moară; muncind în plantaţie, îmbrăcată în sdrenţe, murdară de clei şi îmbufnată.

Vaporul se legăna pe valuri. Antonio Vitor nu mâncă nimic. Se întinse într-un şezlong şi se învelii cu o pătură. Un plantator care moţăia alături se trezi şi căută să intre-n vorbă cu el. Discutară despre preţ, despre urcare, despre recolta de cacao a anului viitor. Antonio Vitor nu se simţise niciodată atât de fericit.

Şi la întoarcere, se întâmplă s-o vadă pe Raimunda fericită pentru câteva clipe. La Estancia n-o văzuse pe Ivone, căci murise de multă vreme. Nu-şi întâlnise nici fiul, care încă de tânăr plecase în ţinutul plantaţiilor de cafea din San Pablo. In schimb,, găsise acolo unul din acei piepteni spanioli care nu se mai poartă astăzi şi la care Raimunda râvnea atât. Multă vreme purtase în părul ei de mulatră un pieptene din acesta, dăruit de dona Ana, dar acum i se rupseseră dinţii. Raimunda se bucură văzând cadoul işi-i trecu toată supărarea când îşi puse în părul încărunţit pieptenele împodobit cu sticlă. Era aşa de mulţumită, încât nu mai părea atât de bătrână şi de urâtă. Până şi relele presimţiri de mai înainte se şterseră de pe obrazul mulatrei, cu nas turtit şi buze groase. Părea chiar

frumoasă.

16

ând începu cel ,de-al doilea an al urcării, noua recoltă, care se anunţa a fi bogată, schimbă cu totul oamenii. Antonio Vitor îşi dădeiai aere de bogătaş, avea gesturi de mare planta* tor. Căpitanul Juan Magalhaes băga bani' în defrişarea restului de pădure. Maneca Dantas se lega de metisele dela plantaţie şi juca la ruletă. Cu toţii se simţeau „stăpânii pământului“.

In Casa Exportatorilor, afacerile se încheiau ^simplu. Un plantator preda 1.000 de saci.

— Cota de azi e de 42.000 reis...

In total, creditul plantatorului se ridica la 42 contos. Depozitau cacaoa şi luau bani pentru o nevoie oricât de mică: pentru mâncare .şi pentru ruletă, pentru familie şi pentru prostituate, pentru alegeri şi pentru automobile, pentru cheltuielile plantaţiei şi pentru atrăgătorul joc de bursă.

Când se sfârşi primul an al urcării, marii plantatori îşi făcură apariţia la casele exportatoare, cerând să li se facă socoteala:

— Cum stau cu socotelile, domnule Zude?

— Ei, colonele, bine, cum nu se poate mai bine. Dumneata ai un credit nelimitat... Poţi lua oricât...

Şi cei mai mulţi luau. O parte dintre ei obţinură numai cu forţa să se facă socoteala şi constatară cu necaz că nu aveau aproape n.iciun sold. Alţii erau chiar datori.

— Prostii, colonele...

Insă urcarea continua şi ei aveau din nou sub ochi realitatea sutelor de contos, când vindeau câte 5.000 de saci de cacao. Stăpânii pământului!

Carlos Zude zâmbea: „Stăpânii pământului“... Intr-o zi îi spuse Julietei că ei vor deveni „adevăraţii stăpâni ai pământului“ şi asta foarte curând: El şi Karbanks, fraţii Rauschning şi Schwartz. Reichter şi Antonio Ribeiro, ei, exportatorii de cacao. Atunci când vor pune mâna pe pământuri, pe marile plantaţii, nu vor mai depinde de cacaoa cultivată de alţii. In registrele groase de contabilitate ale casei „Fraţii Zudg & Co.“, ca şi în celelalte case exportatoare, debitul plantatorilor creştea odată cu preţul la cacao. Carlos Zude zâmbea ca un general care face bilanţul bătăliei şi vede că totul merge bine. Era un plan admirabil de bine închegat. A lui fusese ideea asta. E drept că n-ar fi putut s-o realizeze dacă Schwartz şi Karbanks, mai ales Karbanks, nu l-ar fi ajutat.

Se împlinise un an de când coborise dintr-un avion şi îi întrunise pe exportatori la Casa Comercială. Sergio Moura mirosea un trandafir, părând că-şi bate joc de ei. „Nenorocitul...“ gândeşte Carlos Zude. Ce poji câştiga cu versurile? Nu numai în versuri se poate găsi frumuseţea, ci şi în această luptă pe care el o ducea victorios. Prea putină lume îşi da seama de ceeace se petrece. Plantatorii nici nu-şi închipue. Numai ceilâiu- niştii împrăştie manifeste, însă politia îi urmăreşte şi când îl

prinde pe vreunul, îl bagă în carceră sau îl deportează. Putină lume ştie că el, Carloş Zude, exportator de cacao, e un mare strateg, eroul unei mari bătălii. Dar ştie Julieta, şi asta e destul.

Carlos Zude stă în birou şi se gândeşte. Ne aflăm la începutul celui de al doilea an al urcării. Oare îşi dă seama Julieta de ceeace se petrece? Intr-o noapte i-a explicat, o noapte plină de nelinişti, dela începutul ploilor. De atunci a observat mai multă bucurie pe fata soţiei sale. Nu mai protestează împotriva vieţii pe care o duce aici şi nu mai cere să plece la Rio. A dispărut nostalgia care-i înnoura ochii frumoşi în amurgurile ilheu- siene. Carlos e fericit să constate această schimbare. Adevărat, el nu prea are timp să se ocupe de mâhnirile şi bucuriile ei, niciodată n-a avut pentru ea mai puţin timp ca acum. Dar pentru dânsa munceişte şi dacă n-are timp, asta-i pentrucă aşa trebue să fie... Carlos se simte şi mai mândru. Acest sacrificiu la ca- re-1 obligă afacerile – să nu dea soţiei întreaga atenţie cuvenită – e o dovadă de greutatea luptei, de preocuparea lui în vederea izbânzii.

In nopţile apăsătoare, când părăsea biroul, după calcule nesfârşite, de multe ori o găsea pe Julieta dormind. Abia de apuca s-o sărute. îşi dădea seama că în cursul acestui an nu se ocupase de soţia sa aşa cum o făcuse în anii precedenţi. Mai observă că Julieta se îndepărtase de multe din lucrurile care mai înainte îi umpleau viata. Nu numai că încetă să-l

mai întovărăşească la Bahia, în călătoriile sale, dar pierdu aproape cu totul orice contact cu englezii, suedezii şi cu orice alte lucruri mai apropiate. E adevărat că soţul lui Guni fusese rechemat şi noul vice-consul nu legase prietenie cu el. Dar mr. Brown şi englezii dela căile ferate nu părăsiseră Ilheusul, şi totuşi nu mai erau căutaţi. Carlos, copleşit de treburi, aproape nu avea răgaz'să se ocupe de chestiunile acestea. Când se gândea la aceste amănunte familiare, se mulţumea cu cea dintâi explicaţie, optimistă şi liniştitoare.

— Mă vede ocupat, muncind... Din cauza aceasta face şi ea atâtea sacrificii...

De multe ori ar fi dorit să-î spună", să o îndemne să se distreze, să nu se mai gândească la el, să nu ducă o viată de călugărită. Ea căzuse în mania cititului,, trăia numai printre" cărţi. Se întreţinea până şi cu Sergio Moura. Curios tip... Un imbecil... Mai rău, o sdreantă. La petrecerea oferită cu ocazia aniversării Julietei, tot timpul părea foarte încurcat. S-ar fi părut că niciodată nu mai frecventase un asemenea mediu.

A, da, se apropie noua aniversare... să nu uite cadoul. Anul trecut i-a dat un colier de perle. Ce să-i dea anul acesta? Acum nu e numai un exportator de cacao, ci şi cel mai important şef politic al ţinutului. Trebuia numaidecât să dea o mare petrecere în casă, să invite lume multă... Nu va mai fi ceva intim, ca aceea din anul trecut. Vremurile s-au schimbat, chiar şi pentru Carlos Zude. Era necesar să o convingă

pe Julieta. Ea are acum alte obligaţii. Trebue să se gândească la noua situaţie a soţului ei. Va discuta cu ea. Are nevoie de ajutorul ei. Julieta trebue să-şi schimbe atitudinea faţă de oamenii din oraş, trebue să devină mai amabilă, să-i primească şi să-şi facă relaţii în societate. Va discuta cu ea. îşi reaminti de poveştile despre colonei. Erau încă adevăraţii „stăpâni ai pământului“. Şi dela ei se poate învăţa ceva. Va discuta cu Julieta.

Sărmana Julieta, aruncată aici, în oraşul acesta mic, ea care e făcută pentru petreceri mart, obişnuită cu o altă viaţă! Dar ce să-i faci!... Se vor schimba lucrurile. Când se va isprăvi bătălia, vor putea în sfârşit să călătorească, să colinde prin lumea largă, să se oprească în marile oraşe şi poate chiar să trăiască în altă ţară. Carlos va veni regulat la Ilheus, dar nu va mai fi nevoie să locuiască aici, s-o mai oblige şi pe Julieta să suporte oraşul. Ii va plăti cu dobândă marele sacrificiu pe care-1 face acum. Vor pleca în Statele Unite, în Europa. In Ilheus vor rămâne Casa Exportatorilor şi plantaţiile. Da, pentrucă noii „stăpâni ai pământului“ nu vor mai fi ca cei dinainte, plantatori înfrăţiţi cu arborii de cacao.

Cineva bătu la uşa biroului. Carlos Zude se trezi din visare.

— Intră...

Reinaldo Bastos îşi arătă obrazul, anunţând:

— A venit căpitanul Juan Magalhaes...

— Să intre...

Căpitanul intră, cu pălăria în mână, nebărbierit, cu cizme mari de călărie, cu un zâmbet timid pe buze.

— Bună seara, domnule Carlos.

Carlos Zude îi întinse mâna, se ridică şi îi oferi un scaun:

— Ce mai faci? Dar familia?

— Cu toţii bine, domnule Carlos... Şi căpitanul rămase încurcat.

Carlos îi cunoştea bine pe aceşti plantatori de cacao. Ştia cum să-i ia. Lăsă discuţia să se desfăşoare, simplă şi dezinteresată, despre diverse probleme. Deabia după un sfert de oră întrebă:

— Ce vânt te aduce pe aici, căpitane?

Juan Magalhaes, care între timp îşi revenise, explică:

— Sunt mulţi ani de când îţi vând cacao, domnule Carlos... Şi socrul meu făcea afaceri cu domnul Maximiliano...

— Sinhó Badaró... Straşnic om... Maximiliano vorbea' mult de el. A murit ucis de un glonţ, parcă?...

— Nu chiar de glonţ... după aceea...

— Sunt Ia dispoziţia dumitale, căpitane...

— E vorba de plantaţia mea... Vezi că mi-a rămas o bucată de pădure destul de mare. Dacă o plantez cu cacao, îmi voi dubla producţia; sau poate chiar mai mult. Acum defrişez pădurea... Am început anul trecut, dar e o treabă care cere bani. Anul a fost bun, am putut să încep. Dar dumneata ştii, plantaţia necesită cheltuieli. Nu

mai vorbesc de defrişare... Muncitori, materiale, cheltuieli peste cheltuieli... Am început, şi azi văd că sunt ple punctul de a mă opri.

— Dar dece, căpitane?

— Pentrucă banii căpătaţi pe recolta trecută s-au dus... De asta am venit aici. Anul ăsta am aproape două mii de saci, recolta promite să fie bună... Am să-ţi vând ca întotdeauna... dar...

— Lasă, căpitane. Vrei un acont?

— Chiar aşa!

— Dar pentru numele lui dumnezeu căpitane, mă iei aşa de pe departe?! Dumneata eşti un client vechi şi bun, ţi-ai câştigat drepturi aici... Ajunge numai sa ceri... Am să-ţi deschid numaidecât un credit asupra recoltei... şi asta in condiţii normale. Ia-ţi cât îţi trebue. Cacaoa va fi socotită la preţul zilei, la predare. E bine aşa?

— Mii de mulţumiri, domnule Carlos.

— Dar bine, căpitane, crezi dumneata că eu pot răbda să te văd împotmolit în drum? Pentru numele lui dumnezeu, căpitane? N-ai dece să-mi mulţumeşti...

Apăsă pe butonul soneriei, chemându-1 pe Martins. Intre timp i se adresă din nou lui Juan Magalhaes:

— Eram un băieţel când Maximiliano îmi vorbea de socrul dumitale. Purta o barbă mare, nu-i aşa? Avea şi un frate, un om foarte curajos?...

— Juca. Acela, da, a murit ucis de un glonţ. Foarte curajos, da...

Martins sosi:

— Am venit, domnule Carlos1.

— Martins, deschide un credit pe numele căpitanului asupra recoltei de cacao, preţul fixat la predare. Plăteşte tot ce cere.

Chitanţă, ca deobicei... j

Martins întrebă:

— In ce limită, domnule Carlos?

Carlos Zude îi zâmbi larg căpitanului Juan Magalhaes:

— Nelimitat.

17

ipsea Rita, şi ternoul nu mai avea niciun haz. Rita stătea în sat, încurcată cu colonelul Fejderico Pintó. Avea casă aranjată, cu servitoare şi rochii de mătase. Dona Augusta ştia, se certa mereu cu Federico, ii făcea zilnic scene.

Noaptea, Varapau şi Florindo vorbeau de rău despre femei. Rosa îl părăsise fără o vorbă. Habar n-avea pe unde era. Să dea ochii cu ea într-o zi, ce mamă de bătaie iar trage! Să ştie că el nu-i o cârpă, ci bărbat în toată legea. Ii părăsise şi Rita, luându-se după Pintó. Tatăl ei îşi continua munca de văcar la plantaţie. Când ducea cacao în oraş, dormea în casa fetei. Varapau îi prezenta zil'ierilor nou veniţi: socrul lui Pintó. Florindo voia să plece. Varapau îi băgase in cap ideea asta. Plănuise fuga, îl convinsese şi pe Florindo să-l însoţească, şi când sosise momentul, nu se mai îndurase să părăsească frumuseţea de terno, să-l lase izbelişte la mijlocul drumului. Şi-a mai petrecut

un an pe plantaţie, frământând cacao, dansând în barcaze, intrând în cuptorul care ucide oameni. Din nou se apropia epoca ternoului, din nou începuseră repetiţiile şi din nou Florindo îşi pusese în gând s-o şteargă. Varapau îi povestise lucruri minunate despre o fată din Ilhéus, pe nume Rosa, care fusese amanta Iui. Nopţi de-a-rândul îi descrisese frumuseţea femeii, vocea, ochii, mâinile, dinţii. Varapau o desbrăca în amintire şi negrul Florindo ardea de dorinţa s-o vadă. Cirfe ştie pe unde o fi?

— De data asta o ştergem...

Varapau făcea un gest vag, care putea să însemne şi da şi nu; nici el nu ştia. Acum câştigau ceva mai mult pe zi. Li se plăteau 6.000 de reis. Coloneii protestaseră în conacele lor, împotriva urcării, spunând că de vină sunt acei cărora li se zice comunişti. In orice caz, mare pagubă nu eira, deoarece preţurile urcaseră şi ele: la carnea uscată, la alimentele de tot soiul, la metru de ţesătură de bumbac, la pantalonii albaştri. Datoriile nu se micşorau, împotriva lor nu exista nicio lege. Aşa a fost întotdeauna şi aşa trebuia să fie. „Destinul se hotărăşte acolo sus“ spuneau babele, arătând spre cer. Pentru ele exista o speranţă îndepărtată: viaţa de apoi, cerul în care cei mai săraci vor deveni cei mai bogaţi. Mărirea salariilor nu rezolvase nimic. Flo- rindo ţinea morţiş să fugă, uitând că destinul îi era scris a- colo sus. ,; i

In orice caz, odată cu urcarea preţurilor, colonelul avansa ceva mai mulţi bani pentru

serbare, ajută din nou ternoul, de data asta într-o măsură mai mare. Bine ar fi dac-ar veni şi Rita. In anul acesta Varapau a pregătit şi un steag. Dacă nu vine Rita, cine o să-l ducă? Un steag frumos,, cu pânză albă brodată cu roşu. Uni fruct de cacao foarte mare era singurul lucru pe care baba Victoria putuse să-l brodeze bine. Capi ar fi vrut un Isus prune, dar bătrâna nu ştia. Brodase un fruct de cacao. Capi protestase, dar steagul era frumos şi aşa. Cu adevărat frumos. De-ar veni Rita!... Dar nu, n-o s-o lase stăpânul şi nici dona Augusta n-ar consimţi s-o primească pe fată la plantaţie. II ocă- răşte pe tatăl Ritei, de parcă bătrânul ar avea vreo vină...

— Bătrân încornorat.

încornorat e soţul înşelat. Cum poate fi numit astfel un tată, căruia i se răpeişte unica fiică? Dona Augusta îi zice „încornorat“ şi e foarte caraghioasă când mormae, văzându-1 pe bătrânul văcar apropiindu-se în fruntea turmei:

— Văcar încornorat!

Florindo voia să fugă, să-şi ia lumea-n cap, să se ducă să vadă portul Ilheus, s-o caute pe Roşa despre care nu ştie unde se află.

— De data asta o ştergem...

Dar cum s-o şteargă Florindo, dacă anul acesta va fi boul ternoului? Capi nu mai vrea. Spune că e umilitor să fii bou. Şi apoi, nici nu poţi să dansezi; şi el vrea să danseze... Anul ăsta vreau să dansez – a spus el – să facă Florindo pe boul. Florindo voia să fugă:

— Cum ajungem în plantaţia căpitanului,,

lăsăm totul baltă şi o ştergem... ! i

Se aflau în faţa barăcii, aşteptându-i pe ceilalţi să sosească pentru repetiţie. Veneau de departe, din alte plantaţii, din cele patru unghiuri ale ţinutului arborelui de cacao. Orchestra se mărise, acum aveau doi toboşari şi două chitare. Noaptea se aşternu în tăcere, abia înfiorată de un vânt uşor care trecea pe deasupra copacilor. Adia lin, parcă o cobră de foc s-ar fi plimbat prin pădurte... Se apropia anotimpul ploilor. Pe drum, în depărtare, licărea lumina roşie a unui felinar.

— Vin...

Alt felinar se ivi. Ca un convoi de nuntaşi, pelerinii veniţi de departe soseau pentru repetiţia ternoului.

— Vine lume...

Florindo nu vrea decât să fugă:

— Şi-o vom găsi oare pe Roşa?

— Nu mai încape vorbă, desigur că o vom întâlni...

— Cum e? Zici ‘că e frumoasă?

— Frumoasă, puţin spus. O frumuseţe de femeie... O zânăt

— Mai frumoasă ca Rita?

— Hm... nici nu se compară...

— Trebue s-o văd... De data asta o ştergem...

Lumina felinarelor însângera noaptea. Lipsea Rita şi ter- noul nu mai avea niciun haz.

18

A vocaţii lui Silveirinha vociferau în sala

tribunalului:

— Un fals scandalos...

încercau să dovedească ceeace toată lumea ştia: că testamentul Esterei era fals. Dar cum s-o dovedeşti. Testamentul se afla înscris acolo, în registrul vechi, pe jumătate ars, cu litere decolorate şi rare, ca orice scris vechi. Era şi iscălitura donei Estera Silveirinha, cu acea caligrafie specifică de fată de pension, iscălitură recunoscută de bătrânul notar, cu iscăliturile celor doi martori, răposatul doctor Jesse şi colonelul Dantas care trăieşte şi care confirmă valabilitatea şi autenticitatea testamentului. De unde s-o apuce? Era falsul cel mai perfect din ultima vreme; în oraşul Ilheus şi întregul ţinut al arborelui de cacao, plăsmuirea doctorului Rui Dantas stârnise admiraţia tuturor. Cer mai experimentaţi vedeau in asta mâna colonelului Horacio, dar majoritatea lăudau talentul tânărului avocat, pe a cărui masă de lucru se îngrămădeau acum procesele.

Avocaţii lui Silveirinha ridicară obiecţii asupra testamentului, cerură o expertiză grafică, aducând specialişti din Bahia. Nu reuşiră să dovedească nimic. Se vorbea că Rui Dantas îî cumpărase cu bani grei. Sau poate că Meneses ticluise aşa de bine lucrurile, încâţ_ i-a înşelat şi pe experţi. Nimeni n-a putut să lămurească vreodată amănuntul acesta, dar până şi astăzi se vorbeşte că vila pe care unul dintre experţi şi-a cumpărat-o în- tr-un cartier din Bahia, o casă în care şi-a adus numeroasa Iui familfe fusese

construită cu banii colonelului Horacio da Silveira. Ceilalţi nu-şi pierdură curajul şi făcură apel la Tribunalul Suprem al Statului, în contra sentinţei judecătoriei din Itabuna; totodată, cerură o nouă expertiză judiciară.

In timp ce aşteptau judecarea apelului, în Bahia avea loc o luptă teribilă între avocaţii celor două părţi. Silveirinha, prin oamenii săi, cerea plata drepturilor lui, recunoscute prin sentinţa judecătorului din Itabuna: partea sa de câştig de pe plantaţie aproape 12.000 de saci de cacao anual. Horacio îl chemă pe Rui Dantas la moşie şi ceru ca nici să nu se discute, pentrucă el va plăti tot ce i se cere. Să nu pună nicio piedică. Plătea bucuros. Ceeace dorea el, era ca pământurile să nu fie împărţite. Avocaţii făceau socoteli în biroul lui Schwartz, în timp ce întrebuinţau toate mijloacele pentru a câştiga apelul la tribunal.

Silveirinha primi peste 400 de contos, dar banii nu rămaseră mult timp în mâna lui. Datora foarte mult avocaţilor şi lui Schwartz. In orice caz îi rămâneau în fiecare an câştiguri de circa 12.000 saci de cacao, partea care i se cuvenea de pe plantaţie. Silveirinha s-ar fi mulţumit cu atât, aşteptând moartea bătrânului. Aceasta rămânea, după el, cea mai bună soluţie. Dar era la mijloc Schwartz, care devenise furios. Se considera personal jignit de felul abil al colonelului. Cum se putea ca el, intelectual care a urmat cursurile unei universităţi germane, care l-a citit pe Goethe şi pe Nietzsche, care a

studiat ştiinţele politice» el, viitorul leader al naziştilor, venit în acest oraş pierdut la capătul lumii, să fie jignit de un plantator bătrân, stupid, aproape analfabet, fost văcar şi asasin?

Schwartz se simţea umilit. Nu ştia ce să facă. Nu-1 slăbea deloc pe Silveirinha şi-l puneţa mereu pe Gumersindo să-l spioneze. Acum se amesteca aproape pe faţă în afacerile politice ale fasciştilor. Comuniştii începuseră atacuri violente în publicaţiile lor ilegale. In urma descoperirii în Santa Carolina a unei cruci încârligate pe care fasciştii depuneau jurământul, comuniştii des- lănţuiră o aprigă campanie de demascare a fasciştilor locali, de-nunţându-11 pe Schwartz ca adevăratul lor conducător şi agent de legătură cu nazismul german. Cu toate acestea, fasciştii câştigau teren. Acum se ştia că Silveirinha avea să-şi pună candidatura pentru postul de prefect în alegerile apropiate, împotriva lui Car- los Zude. Dar chiar şi aşa, încă nu avusese loc o ruptură totală intre grupurile1 politice locale. Fasciştii foloseau cuvinte aspre la adresa Iiberal-democraţilor, dar niciodată nu ajungeau la o neînţelegere complectă cu ei. Carl'os Zude vedea toate acestea, dar nu înceta de a susţine, până la un anumit punct, activitatea cămăşilor verzi.

Schwartz făcea presiuni asupra lui Silveirinha, însă nici el nu vedea cum s-ar fi putut rezolva problema. Se îndoia de rezultatul apelului. Intr-o convorbire cu Gumersindo, desnădăjduit, găsi deodată soluţia. Gumersindo

îi vorbise despre intenţiile împăciuitoare ale lui Silveirinha:

— El spune că nu mai are ce face. Acum îi rămâne doar să aştepte moartea tatălui sau... şi asta n-o să întârzie,, e foarte bătrân... II urăşte teribil pe taică-său... Câteodată mă şi revoltă.

— Sentimentalism, îi tăi-e vorba Schwartz, interesat dintro- dată. Gumersindo reluă:

— Se poate, dar e oribil să vezi un fiu aşteptând ca tatăl său să moară cât mai curând, numai pentru ca să-l moştenească...

— Şi zici că-1 urăşte?

— Şi încă cum!

— Foarte bine – şi Schwartz se însenină la faţă, ca unul care a descoperit soluţia unei probleme ce-1 frământa de multă vreme. – j

In aceeaşi seară avu loc o discuţie liingă între Schwartz şi Silveirinha. Gumersindo nu fu chemat, Schwartz se temea de „sentimentalismul“ lui. Câteva zile după aceea, avocaţii lui Silveirinha înaintau o nouă acţiune la tribunal, împotriva colonelului Horacio da Silveira. Cereau ca bătrânul să fie declarat incapabil de a-şi administra averea şi internat ca iresponsabil» într-un ospiciu. Mai cereau ca Silveirinha să fie numit administrator al a- verii părinteşti. Tot oraşul rămase uimit. Până şi Carlos Zude spuse:

— Asta e prea din cale-afară...

19

D ar comentariile încetară curând, deoarece imediat izbucni scandalul dintre colonelul

Federico şi Pepe Espinola, scandal care prinse atenţia tuturor. Acesta a fost evenimentul cuiminant petrecut în cei de-al doilea an al urcării preţului la cacao, in oraşul lui San Jorge de Ilhéus.

Colonelul îl ura de moarte pe şarlatan. Ii dăduse 20 de con- tos, convins că" Pepe e un om cumsecade, un biet artist lovit în amorul său propriu, când îl convinsese să rabde ruşinea în tăcere şi să pâeoe spre ţara sa, unde trebuia să încerce să uite şi să-şi clădească o altă viaţă.

Insă începu să se îndoiască văzând că Pepe îşi tot amâna plecarea. Apoi află despre înfiinţarea „Trianonului“, despre afa- ceriea cu casa de prostituţie, şi, mai rău, despre prietenia Lolei cu Rui Dantas. Acest ultim fapt îl îndureră profund pe Federico. Niciodată n-o crezuse pe Lola în stare de-o asemenea mârşăvie. Din toate astea,, din toate amintirile, numai un lucru îi rămase scump: convingerea că Lola îl iubise cu adevărat. Acum, această convingere se destrătna în faţa realităţii pe care i-o înfăţişau prietenii. Un prieten comerciant complectă tabloul, arătându-i lui Federico Pintó un ziar din Rio, mai vechi, în care erau înfăţişaţi Pepe cu un număr pe piept, şi Lola, cu părul despletit; deasupra fotografiei, o notă informativă a poliţiei despre un şantaj. Nota reda pe scurt isprava perechii de! „turişti argentinieni“, cum îi numea ironic reporterul.

Colonelul Federico Pintó se înfuriă:

— Căţeaua!...

Rămase doar cu furia. Spunea la toată

lumea că-i va arăta el lui Pepe, că-ntr-o bună zi îi va da o lecţie s-o ţină minte. Când trecea pe lângă venetic, scuipa, murmurând vorbe urâte, ca să-l provoace. Dar Pepe saluta foarte amabil şi-şi vedea de drum. Federico începu să se ducă dinadins pe la „Trianon“ unde juca pe sume enorme, căutând un pretext ca să-l compromită pe Pepe. Dar şantajistul, de câte ori îl vedea pe bătrân că se îndreaptă spre masa- la care el făcea pe crupierul, trecea „banca“ tovarăşului său şi se retrăgea. Federico Pintó scrâşnea din dinţi. Intr-o zi, în al doilea an al urcării, izbucni în sfârşit scandalul.

întâmplarea s-a petrecut la „Trianon“, în sala de joc. Pepe ţinea banca l'a bacara şi câştiga. Federico venea dela ruletă unde pierduse, ca deobicei. Era întovărăşit de o franţuzoaică. Se aşeză în spatele lui Pepe Espinóla, urmăiiindu-i mişcările. Niciodată nu s-a putut dovedi, nici la procés,í dacă Pepe trişa sau nu. Cei de faţă auziră numai strigătul lui Fecierieo:

— Pungaşul!

Şi strigând, smulse cărţile din mâna lui Pepe. Argentinia nul sări ca ars în picioare, galben Ia faţă. Colonelul arătă cărţile smulse din mâna lui Pepe, strigând:

— Veneticule, scârnăvie! Ce crezi, că noi suntem idioţi?

Pepe întinse mâna încercând să-şi raia cărţile. Federico îl apucă de gât. Din sala de dans lumea venea alergând. Cineva propuse ca

trişorul să fie linşat.

— Să-i dăm o bătaie soră cu moartea...

Pepe încercă încă odăiţă să ia cărţile, înaintând spre Federico. Colonelul scoase revolverul, trase, însă glontele trecu pe departe şi njmeri într-un perete. Federico ridică din nou revolverul, dar Pepe apăsă pe trăgaciul pistolului automat din buzunar şi colonelul se prăbuşi. Pepe îşi făcu drum printre cei de faţă, cu^arma în mână. Fu prins a doua zi.

Procesul lui Pepe – în timp ce Federico se restabilea, cu încetul, de pe urma rănii dela umăr – împărţi oraşul în două tabere. Unii îi dădeau dreptate lui Pepe: Federico trăsese primul. Rui Dantas, care era avocatul lui Pepe, făcea totul pentru ca să obţină achitarea. Lola plângea şi lua din ce în ce mai des cocaină, ca să uite de toate, când se întorcea dela închisoare unde-l vizita pe Pepe. Ii ducea frucle şi dulciuri, însă Pepe slăbea, era tăcut, găsea că făcuse o prostie de neiertat. Ii spunea Lolei:

— Unui om de meseria mea nu-i e îngăduit să aibă onoare... Trebuia să tac... Rui Dantas alerga după martori care să declare că Federico a tras cel dintâi. Dar nimeni nu voia să depună pentru şantajist, împotriva plantatorului. Nici chiar asociatul lui Pepe, care ducea tratative pentru redeschiderea ,,Tria- nonului“, închis de poliţie.

Lola nu-1 slăbea pe Rui cu rugăminţile şi cu lacrimile. Şi el era mişcat. Juraţii dovediră că plantatorii erau încă stăpânii justiţiei.

Exportatorii încercară să-i dea o mână de ajutor lui Pepe. Karbanks îl1 simpatiza. Şi Lola apăru într-o zi plânsă; se spunea că se culcase cu el. Americanul îi dăduse să înţeleagă că numai aşa ar fi putut să facă ceva, pentru ea. Cel puţin aşa se şoptea în Ilheus. In ceeace priveşte interesul lui Carlos Zude, acesta fu atribuit insistenţelor Julietei. Carlos discutase cu Karbanks şi americanul ar fi spus:

— Bietul Pepe. La urma urmei a făcut tot ce i-a stat în pu tinţă ca să ne îndulcească viaţa, nouă, ăstora de aici, din pustiul ăsta... î

Şi se interesa vag, discutând cu membrii probabili ai juriului, de câte ori i se ivea ocazia. Dar nu luă lucrurile prea în serios şi justiţia îl sprijini pe plantatorul insultat. Pepe fu condamnat Ia 6 ani închisoare pentru delictul de rănire uşoară. Procesul fusese intentat pentru rănire gravă. Asta a fost tot ce a putut obţine Rui Dantas.

Procesul a stârnit mare vâlvă şi sala tribunalului amintea de vechile timpuri ale cuceririi pământului. Ziarele din Ilhéus şi din Itabuna publicau reportaje în prima pagină şi dădeau fotografii din sala judecăţii, In care Lola constituia cel mai atrăgător' spectacol. Pepe îşi trecea batista de mătase peste chelia lucioasă. Procurorul făcu rechizitorul acestei specii de canalii şi întreţinuţi care au răsturnat Ilhéusul, aduse elogii colonelului Federico Pintó: „exemplu de cetăţean cinstit şi demn, părinte model, om al ordinei în Ilhéus“. Totul se

datoreşte faptului, spunea el, că Federico Pintó s-a dus într-o noapte la „Trianon“ să se repauzeze, după o zi de muncă, şi l-a prins pe domnul Pepe furând la, joc: Procurorul îl prezentă pe colbnel ca pe îngerul Gavril care salvează banii, ca pe un tată de familie onorabil. Se descrise acţiunea infernală a lui Pepe şi se aminti deasemenea despre trecutul murdar al L.olei şi al lui Pepe. „Lepădături sociale care infectează viaţa oraşelor civilizate“. In apărare, Rui Dantas fu sentimental şi patetic. Vorbi de legitimă apărare, afirmând că Federico a tras cel dintâi. Intr-o) discuţie aparte, procurorul atrase atenţia juraţilor asupra lipsei de probe în această privinţă. Rui rămase dezorientat şi încercă să recurgă Ia sentimentalism. Zugrăvi un tablou al vieţii agitate a lui Pepe, călătorind din oraş în oraş, artist modest, fără mijloace sigure de trai. Această parte a discursului îi aduse mai târziu elogii din partea lui Zito Ferreira – singura bucurie a Iui Rui Dantas în tot cursul procesului. Termină spunând că „soarta crudă“ îl asvârlise pe Pepe pe străzile Ilhéusului, pe el şi pe frumoasa lui soţie, victimă a aceleiaşi soarte crude. „Aici colonelul Federico Pintó se îndrăgosti de soţia lui Pepe, şi fiindcă a fost respins a început să-l urască pe soţ. Acesta e adevăratul motiv al încăierării, al gloanţelor trase de amândoi“. Distruse legenda bunului tată de familie în lumina căreia procurorul încercase să-l prfezinte pe Federico, caracterizându-1 pe colonel drept un ramolit care dădea târcoale

Lolei (asistenţa râdea), oferindu-i cadouri, cerându-i „să dezonoreze acest cămin care, deşi e un cămin de artişti, nu înseamnă că e mai puţin respectabil“. Sfârşi cerând achitarea „unui om care este de două ori victima impertinenţei celuilalt: atunci când a încercat să-i păteze cinstea căminului şi atunci când a încercat să-l compromită în exerciţiul profesiunei sale“.

Veni replica şi cu toate că procurorul evita să intre în detaliile murdare ale cazului, între.aga poveste a lui Pepe, a Lolei, a lui Federico şi Rui', fu dată în vileag. Procurorul povesti cu mare lux de amănunte tot ce ştia şi se vorbea. Sergio Moura, care la cererea Julietei lua parte la proces, afirma după aceea că niciodată în Ilheus nu se spălaseră în public atâtea rufe murdare. Procurorul începu cu antecedentele lut Pepe, citi notiţa din „Ziarul din Rio“, arătă vechea fotografie compromiţătoare. Cei de faţă îşi întindeau gâtul să vadă dacă pot distinge ceva, în timp ce ziarul trecea din mână in mână printre membrii juriului. Apoi procurorul o înfăţişă pe Lola ca pe o femeie care a încercat să-l seducă pe Federico, storcându-1 de bani cu poveşti triste, inventate, râzând de el apoi împreună cu Pepa Colonelul – a- firma procurorul cu gravitate – ajuta perechea din pură filantropie,, fără niciun alt interes personal. II pusese pe Rui într-o situaţie ridicolă, numindu-1 proaspăt şi viitor candidat la un şantaj din partea lui Pepe. Maneca Dantas, care asista şi el, se retrase din sală, ruşinat. Dar se întoarse

curând, ca să asculte replica lui Rui.

Procurorul tot nu isprăvise: cu banii împrumutaţi de colonel, Pepe trişai la ruletă şi la bacara. Federico Pinto, care simţise acest lucru pe propria-i piele, descoperind că artiştii! aceia nevoiaşi nu erau în fond delcât nişte aventurieri fără scrupule, a procedat în aşa fel încât să nu maj cadă şi alţii în ghiarele lor. Deaceea l-a demascat pe Pepe în cabaret, având probele în mână. Şi atunci, căzu victimă „odiosului atentat“. In ceeace priveşte glonţul tras, asta s-a întâmplat numai după ce a fost rănit, dar şi atunci a tras de fapt în aer, ca să-l intimideze pe desfrânat. Procurorul termină cu un apel adresat juraţilor, cerând condamnarea Iui Pepe, pentru a da astfel un exemplu tuturor aventurierilor care vor să transforme Ilheusul într-un oraş al destrăbălării, într-un oraş de hoţi, de cartofori şi de desfrânaţi. Spuse că glonţul lui Pepe Espinola nu a ţintit numai pe colonelul Federico Pinto, ci întreaga; societate din Ilheus.

In replică, Rui Dantas îşi pierdu cumpătul: mai întâi o numi pe Lola „floare pură“, într-o exagerare» patetică ce provoacă ila- rítate în sală; apoi rosti insulte Ia adresa procurorului. Judecătorul interveni şi-i ceru să-şi modereze limbajul. Rui îl atacă pe Federico, făcându-1 bătrân depravat, muieratic, un om care a încercat să-l cumpere şi pe soţ, şi care, văzând că nu-i merge, a turbat de lurie. Asistenţa râdea şi Rui se aprindea din ce în ce. Pledând, nu mai ţinea seama de latura juridică a afacerii.

Pledoaria sa deveni un fel de răfuială personală, plină de injurii violente. In focul discuţiei, le aminti juraţilor de judecata posterităţii. „Justiţia – spunea el – a fost făcută pentru toată lumea. Condamnarea lui Pepe Espinóla, victimă nevinovată, va dovedi ceeace a compromis şi a retrogadat oraşul Ilhéus faţă de celelalte centre mai civilizate: anume, faptul că plantatorii din aceste ţinuturi stăpânesc totul, că ei taie şi spânzură. Până şi justiţia a ajuns un bun al lor“. i

Pepe fu condamnat la 6 ani. Verdictul se dădu pe la ora 11 noaptea. Lola fu scoasă din tribunal plângând cu hohote. Asistenţa era foarte agitată. Numai Pepe ieşi calm între doi jandarmi. Lumea se îngrămădea ca să-l vadă şi-l arăta cu degetul.'

Peste trei zile se adunară din nou ca să asiste la îmbarcarea lui pe un vapor al „Bahianeî“ cu destinaţia capitalei, unde avea să fie depus la închisoare. Pe chei se strânsese tot Ilhéu- sul, ca la o mare sărbătoare. Tineri îmbrăcaţi frumos, bărbaţi cu umbrelele deschise din cauza ploii. Era o seară destul de luminoasă şi ploua mărunt. Poliţiştii fură nevoiţi să croiască o pârtie prin mulţime pentru ca Pepe să poată trece. Avea mâinile legate1. O fată de 16 ani, foarte drăguţă, spuse cu milă:

— Sărăcuţul!...

Dar nimeni n-o auzi. 11 arătau cu degetul, îşi întindeau gâtul ca să-f vadă mai bine. Cei care stăteau mai în spate, se ridicau în vârfurile picioarelor ca şi când numai acum puteau să-l

privească în voie, ca şi când timp de aproape trei ani, cât stătuse în Ilhéus, nu-1 putuseră vedea şi cunoaşte. Pe chei era un murmur continuu, în timp ce Pepe Espinóla trecea, îmbrăcat în cel mai bun costum, cu o ţigară de foi în colţul gurii.

20

Cearta dintre Antonio Vítor şi Raimunda isbucni mai întâi – din pricina muncii pe plantaţie. îşi aruncară vorbe grele. încă delâ începutul1 muncilor pentru noua recoltă, Iui Antonio Vítor îi intrase în cap că Raimunda nu trebuia să mai despice fructe de cacao. Niai ea, nici el. Sosise vremea să arunce securea şi coasa. Nu le maî stătea bine să muncească. Raimunda se împotrivea. Ce-i păsa ei de casa nouă, de preţurile urcate ale recoltei, de pantofii ia modă, de rochiile de mătase? Până la urmă, Antonio Vítor se înfuriă şi strigă:

— Dacă tu vrei să te duci, du-te, dar să ştii că eu nu mă mai duc niciodată...

Raimunda îl privi cu chipul ei mohorât. Nu-şi, mai recunoştea bărbatul. Se duse totuşi la plantaţie şi Antonio stătu toată ziua în casă, umblând de colo până colo, neştiind ce să facă. S-ar fi dus şi el, însă acum îi era ruşine.

După fiecare noapte de joc şi beţie, işi da tot mai mult seama de! urâţenia Raimundei, de faptul că era slută şi sfrijită. In multe seri se certară cumplit, pentrucă el stăruia cu încăpăţânare ca Raimunda să nu mai muncească la plantaţie.

Neînţelegerea asta se mai datora şi faptului

că într-o sâmbătă Antonio Vítor o întâlnise la Itabuna pe Vampira. El se ducea mereu la Itabuna să cumpere alimente şi să transporte cacao uscată. Vampira işi făcea de lucru în cabaretul lui Fifi şi când îl văzu pe Antonio Vítor se aruncă de gâtul lui; îl atrase la o masă, comandă bere.

Ştia să spună cuvinte de dragoste, ştia să mângâe, ştia să vrăjească un bărbat. Antonio mai petrecu încă o noapte la Itabuna, comandă şampanie la cabaret. Nu mai gustase şampanie dela nunta donei Ana şi dela a lui.

Raimunda era la plantaţie când el sosi. Antonio se plimba mereu prin casă, neavând ce face. Fu cuprins de remuşcări. Işi luă coasa, îşi scoase cizmele şi se duse şi el să culeagă cacao. Mai mult decât Raimunda se mirară muncitorii1 văzându-1. La amiază, mâncă făină cu carne uscată şi munci până la şase seara. A doua zi se duse iar la muncă, dar în a treia plecă la Itabuna.

Noutatea se împrăştie cu iuţeala fulgerului în tot ţinutul. Nu trecu mult şi Raimunda affă şi ea cele întâmplate. Ca deobicei, svonul ajunsie umflat până la dânsa: că Antonio Vítor ţine o franţuzoaică la Itabuna, că trăiesc într-o vilă, că face un lux orbitor...

Nu-i spusei niciodată, nimic, bărbatului ei. Se posomori şi mai tare la faţă şi oricine putea să vadă acum pe obrazul ei urmele lacrimilor vărsate în nopţile singuratice, când nu izbutea să a- doarrhă în patul cel nou, cu care încă nu se obişnuise. Dar dimineaţa, când se ducea la

muncă,, era aceeaşi: cea dintâi la strânsul fructelor, ultima care lepăda securea pentru despicat.

In cabaretul lui Fifi, Antonio Vítor învăţa să danseze fox şi samba, iniţiindu-se şi in secretele ruletei.

C

olonelul Horacio da Silveira îmbătrânise mult în lunile acelea.

Dacă mai înainte nu era decât un moşneag bolnav şi aproape orb, acum părea un bătrân cu un picior în groapă. Falsul în testamentul Esterei îl sdruncinase. Cheltuise mulţi bani, aproape 200 de contos, dar rămăsese cu plantaţiile neatinse, administrând singur întinderea aceea de pământ plantat cu cacao. El era acela care dădea porunci, care tăia şi spânzura. Era obligat să-i cedeze iui Silveirinha numai câştigurile unei părţi din producţia de cacao, lucru de care colonelului nici nu-i păsa. Pentru el, important era ca pământurile, plantaţiile pe care le obţinuse cotropind ţinuturi noi, scoţând recolte colosale de aproape 50.000 saci de cacao, să nu fie, nu numai împărţite;, dar nici măcar ştirbite. Pământurile acestea, odinioară păduri sălbatice, fără stăpâni, aparţinuseră multora şi pentru ele Horacio luptase cu arma în mână, în fruntea altor cuceritori; la acestea se adăugau pământurile luate cu binele!, cu forţa sau prin fel de fel de falsuri şi maşinaţii diabolice, delà micii proprietari. O regiune întreagă de plantaţii care se ţineau lanţ, întinzându-se în tot ţinutul llhéu-

sului si Itabunei. Cea mai mare plantaţie de cacao poate chiar din întreaga lume. Aşa erau plantaţiile colonelului Horacio da Silveira. In ciuda celor 84 de ani ai săi, gârbov, numai piele şi os, reumatic, Horacio se ţâra zilnic pe veranda conacului, de unde dădea ordine cu vocea obosită şi aspră, răguşită din cauza guturaiului, cronic. In zilele agitate ale procesului pentru întocmirea inventarului, odată cu venirea şi plecarea lui Rui Dantaş, totul fusese pus în mişcare. Dar trecuse şi asta. Câştigase procesul, plătise cheltuielile, deasemenea şi partea cuvenită fiului. Banii îi ţinea depozitaţi la bănci. Agitaţia, încordarea din timpul procesului trecuseră şi Horacio îmbătrânise şi mai mult. Se simţea din zi în zi mai neputincios să conducă lumea lui de arbori de cacao. Acum îl lăsa tot mai des pe vătaf să facă cum îl tăia capul şi răspundea monosilabic la întrebările funcţionarilor din administraţie. După acea artificială întinerire căpătată în ardoarea luptei, recăzu în apatia bătrâneţii, nedorind altceva decât să asculte de pe veranda conacului cântecele muncitorilor din bar- caze şi delà cuptor. Nu protestă când salariile muncitorilor fură mărite. Era o epocă turbure, pe care el n-o înţelegea. Acum avea cuvânt greu în hotărârile politice ale partidului său, care, fiind în opoziţie, căuta să câştige cât mai mulţi aderenţi în vederea alegerilor. Ajuta partidul cu bani. Pe vremea luptelor politice din Itabuna, tocmi câţiva oameni să tragă o chelfăneală sdravănă

unor fascişti. El nu mai voia să se amestece direct în politică şi ceru lui Maneca Dantas să-i indice candidaţii. Mâinile lui uscate, uriaşele lui mâini de altăidată, erau acum numai piele şi os. Le apropia de ochi încercând să le distingă forma, aşa cum zadarnic încerca1 să distingă, pe frumoasele plantaţii, florile sau fructele de aur care îndoiau crengile arborilor. Nu mai deosebea nimic, nici atunci când, sprijinit de braţul negrului Roque, se plimba printre arborii din cea mai apropiată plantaţie. Acum, mâinile, mâinile lui uscate îi serveau de ochi, pipăind fructele de cacao, trunchiurile şi'crengile:

— E bun de cules...

Negrul Roque aproba:

— Da, stăpâne...

Acestea erau pământurile din Siquieiro Grande, cele mai bune pământuri din lume pentru cacao. Colonelul păşea pe bulgării negri, pipăind copacii cu mâna, ca şi cum ar fi mângâiat trupuri calde de femei. De câte ori sa întorcea acasă, după aceste plimbări din ce în ce mai rare, aducea cu eJ un fruct de cacao pe care-1 ţinea mult timp lângă dânsu'I, stând pe banca tare de pe verandă, cu picioarele atârnând, cu bărbia sprijinită în pumn. Privea drept înainte: totul plutea ca îritr-o ceată, dar el ştia că ceata izvora din ochii lui, că până departe se întindeau plantaţiile pline cu arbori de cacao, plantaţii cucerite de el. Şi asta îi era deajuns ca să alunge monotonia vieţii, acum, când se afla în pragul morţii. Aproape nimic nu-1 mai lega de lumea

înconjurătoare, de portul Ilheus, la a cărui construcţie contribuise şi el. Lumea lui se redusese la hotarul plantaţiilor pe care le stăpânea şi în această lume numai el poruncea, numai el era ascultat, numai vocea lui avea autoritate. Şi ce frumos e(ra!... Pentru Hora- cio da Silveira, plantaţiile de cacao erau tot ce poate fi mai frumos pe lume. Nefiind credincios (făcea danii la biserică mai mult din interese politice decât din convingere), credea totuşi în poveştile neroade ale muncitorilor. El niciodată nu se gândise nici la rai,, niici la iad. Dar dacă cineva l-ar fi întrebat prin surprindere cum arată raiul, ar fi răspuns cu siguranţă că acolo trebue să fie neapărat o plantaţie de cacao, veşnic încărcată cu fructe galbene, care pătează cu aur umbrele arborilor...

In această stare, către sfârşitul vieţii sale sbuciumate, află

Horacio de noul proces intentat de) Silveirinha. Era procesul în care bătrânul trebuia să fie declarat iresponsabil. De data asta, Maneca Dantas sosi însoţit de fiul său. Avocatul, sincer indignat, spuse că Silveirinha comitea o infamifc. Se simţea şi el puţin vinovat, deoarece, din cauza procesului cu Pepe, neglijase, într-o oarecare, măsură, interesele colonelului. Judecătorul ceruse un consiliu medical pentru examinarea colonelului.

Discutau în timp ce ploaia răpăia pe plantaţii. Gândurile lui Horacio colindau departe. Atitudinea lui era acum cu totul alta decât aceea

pe care o luase când primise ştirea primului proces. Atunci se frământase, luase măsuri de precauţie, condusese totul. Maneca îi atrase atenţia că în cursul acelei săptămâni avea să primească vizita doctorilor.

— Unul a fost ales de mine, colonele, al doilea de Silveirinha, al treilea a fost propus de. judecător. E un medic tânăr, de curând sosit la Bahia, specialist... explică Rui.

— Lasă-i să vină. Lasă-i să vină, cumetre. Am să le trimit în coastă câteva gloanţe... Nimeni nu va pune piciorul în'plan- taţiile mele.

— Dar, colonele, e cu neputinţă, spuse Rui Trebue să accepţi examenul medical... Dumneata nu eşti nebun şi medicii o vor constata. Dumneata eşti un om normal. Vei câştiga procesul. E destul ca expertiza medicală să arate că dumneata eşti capabil să-ţi administrezi singur averea...

— Nimeni nu va pune piciorul în plantaţia mea. Am să-i împuşc...

Acum devenise aproape indiferent. Asculta doar cum cădea ploaia pe-ntinsul plantaţiilor lui. Rui Dantas clătină din cap privind spre tatăl său, care nici el nu aproba atitudinea colonelului.

In cele din urmă, Horacio spuse:

— Cumetre, tu care te-ai învârtit prin lumea asta aleasă, bagă-le-n cap doctorilor ăstora să nu mai vină; am să-i împuşc...

Şi deveni iarăşi nepăsător, ca şi cum n-ar fi avut ce discuta. Pentru d, afacerela era încheiată, nu mai făcea să-şi piardă timpul cu

asta. Negresa Felicia anunţă că-i aşteaptă pe masă cafeaua cu lapte, prăjituri şi banane. îmbătrânise mult şi ea; albise toată şi deabia mergea. Rui Dantas privea bătrânica aceasta şi se gândea că de fapt Silveirinha avea dreptate. Dar îl revoltau metodele lui.

La masă, Maneca şi Rui încercară din nou să deschidă discuţia. Horacio morfolea din greu banana între gingii, înainte de-a o înghiţi. Nu mai avea niciun dinte.

— Dacă dumneata vei persista în atitudinea asta, vei pierde totul. Se vor baza pe refuzul dumitale pentru a declara că în- tradevăr eşti nebun...

— Băiete, eu nu sunt nebun... Am să-l împuşc pe doctorul care va îndrăzni) să se-arate pe-aici. Nu vreau să joc comedia asta. înţelegi? Nu vreau!

Acum se mai înviorase parcă, dar asta numai pentru câteva clipe.

— Mâine, poimâine am să mor si nu vreau să mă dau în spectacol. Eu nu sunt măscărici... Eu sunt colonelul Horacio da Silveira. Am să-i împuşc...

Şi din nou căzu în amorţeală, lăsând nebăută cafeaua din ceaşcă. Maneca şi Rui Dantas îsi luară rămas bun. Horacio se târî până pe verandă ca să-i conducă. Imbrăţişându-1 pe Maneca Dantas, îi spuse:

— Poate n-o să ne mai vedem, cumetre... Ea e de vină... Toate astea din vina ei sunt... Spune-le doctorilor să nu calce pe-aici; am să-i împuşc.

Adio, cumetre...

Maneca Dantas simţea cum îi vin lacrimi în_ ochi. Se uita la plantaţii, lung, fără să poată scoate o vorbă. Rui Dantas în- călecase şi-l zorea:

— Hajde, tată, se face târziu...

Maneca îl strânse pe Horacio la piept, sigur că n-avea să-l mai revadă. Se simţea parcă desrădăcinat cu totul; era ca şi cum s-ar fi sfârşit o epocă şi ar fi început alta. Ploaia nu încetase şi stropii de apă udau coapsele cailor. Rui Dantas spuse trist şi oarecum enervat:

— E sfârşitul, tată... Nu ştiu cum se va termina toate astea. Maneca Dantas îşi privi fiul şi lacrimi fierbinţi îi scăldară obrazul sbârcit. El ghicea cum aveau să se termine toate astea.

22

T n zadar aştepta Lola un răspuns dela Pepe. In cele din ui mă plecă la Bahia, cumpără fructe, alimente, dulciuri, rufărie şi apoi se duse Ia penitenciar. Dar Pepe refuză s-o primească, nu voi nici măcar să stea de vorbă cu ea. Ii lăsă lucrurile împreună cu o scrisoare. La hotel plânse până când veni Rui Dantas. Avocatul îi îndeplinea toate dorinţele, dar fidelitatea asta a Lolei faţă de Pepe îl sâcâia, îl durea, făcându-1 să se simtă trădat în fiecare zi. Acum lua şi el morfină şi cocaină, mai mult chiar decât ea, părăsind procesul lui Horacio, biroul de avocat, chiar şi sonetele sale romantice.

Scrisoarea pe care Lola o aştepta de luni de zile, ca răspuns la rândurile ei disperate, nu sosi

niciodată. Un condamnat din Ilheus, pus în libertate condiţionată, îi dădu ştiri despre Pepe. Aceste ştiri erau destul de triste. Pepe lâncezea în închisoare, tăcut, slăbind din zi în zi. Ceilalţi deţinuţi îl respectau, şi el trăia izolat de toţi, cufundat în gânduri triste.

Ii scrise din nou, îi trimise bani, dar nici de data asta nu primi răspuns. Atunci expedie pentru ultima oară, o scrisoare de adio. Cuprindea numai patru cuvinte de dragoste.

Se omorî într-o dimineaţă, după ce se închisese în locuinţa ei. Seringa cu care îşi făcuse injecţia mortală zăcea pe parchet, alături de braţul ei alb şi frumos ce atârna, moale, în jos. Capul îi alunecase de pe pernă, iar părul ei lung, despletit, se revărsa peste pat ca nişte raze de aur.

ceapă acţiunea de atragere a maselor în campania electorală. Pentru prefectura din Iâhéus existau trei candidaţi probabili. Carlos Zude pentru partidul oficial. Silveirinha pentru fascişti şi Mâneca Dantas reprezentând opoziţia. Partidul Comunist se hotărî să nu prezinte un candidat al său, ci făcu apel la micii cultivatori să se unească în jurul unei singure candidaturi, aceea a lui Maneca Dantas, de pildă, pentru înfrângerea lui Carlos Zude şi a lui Silveirinha. Amândouă candidaturile, lămurea manifestul răspândit, reprezentau imperialismul străin, capitalul antinaţional, german sau american. Se hotărî să se facă un meeting, să se protesteze

deschis împotriva manevrelor care duseseră la urcarea preţurilor. Această acţiune ar fi putut să aibă un efect mare. Poliţia se pregăti să-l împiedice. Atunci Partidul hotărî să-l ţină, când toată lumea pleca delà slujbă, când ieşeau muncitorii delà depozitele de cacao' şi delà fabrica de ciocolată. Agitatorii din fabrici şi din port, delà căile ferate şi de. pe vapoare, adunară lumea pentru ora 5 după amiază, în piaţă.

Era cam în faţa edificiului firmei „Zude & Co.“, aproape de „Exportatoarea“. Joaquin îi spusese de cu seară Julietei Zude:

— Dacă vreţi să vedeţi ceva frumos, duceţi-vă mâine la ora cinci în port.

Ea stătea la fereastra biroului lui Carlos şi, la un moment dat, observă o mişcare neobişnuită; grupuri compacte de oameni care se îndreptau spre port. Deodată meetingul începu şi Julieta, părăsind fereastra, străbătu biroul soţului:

— Unde te duci? o întâmpină Carlos.

— Până aici, aproape, viu numaidecât... răspunse ea fără să se întoarcă.

Totul se petrecu repede şi în ordine. Conducătorii sosiră în- tr-un automobil care trase mai la o parte. Steagul roşu fu prins de radiatorul unui taxi de piaţă, fără a opri motorul. Un docher începu să vorbească îndată. Când Julieta ajunse lângă mulţimea care se îngrămădea cu strigăte de „trăiască“ îşi „moarte“, negrul vorbea atacând pe marii exportatori şi pe fascişti, lacheii imperialismului.

Rosti numele lui Karbanks, îl numi „cel mai mare agent al imperialismului“. Mulţimea aprobă. Şi când îl făcu pe Schwartz „venetic“, „spion al Gestapo-ului“ multă lume, chiar dacă n-avea nimic de a face cu el, începu să huiduiască, deoarece neamţul devenise foarte nepopular în urma afacerii Horacio. Negrul "continua să arate că Partidul Comunist nu apăra în acest moment numai interesele muncitorilor, ci inâeresele tuturor ele- meritelor progresiste din regiune, care nu voiau să vadă Brazilia sbătându-se în ghiarele străinilor. Apăra deasemenea şi pe cultivatori, cu toate că cerea un salariu mai mare şi un tratament mai bun pentru muncitorii de pe plantaţii.

Julieita rămase mirată în faţa acestui spectacol. Nu auzea cuvântul oratorului, şi nici nu putea prinde sensul frazelor, dar spectacolul o mişca: era un moment minunat acela în care oamenii îşi riscau viaţa şi libertatea pentru transformarea lumii. Ii vedea în acţiune şi-l găsea mare pa docherul negru care vorbea. Oamenii aceştia, care strigau „jos“ şi „trăiască“, i se păreau capabili de cele mai mari realizări. Steagul roşu dădea un colorit romantic întregii scene şi Julieta văzu aproape ue ea un mulatru ştirb care murmura cuvinte- de aprobare şi ameninţare:

— Aşa… Afară cu imperialiştii…

Julieta îi surâse, solidară cu el; îl găsea un om cumsecade, cu barba lui ţepoasă şi gura fără dinţi. Dela fereastra clădirii, Carlos Zude privea

îngrijorat. Nu ştia unde se dusese Julieta şi se temea să nu i se întâmple ceva. Din biroul său chemase poliţia la telelfon. In faţa docherului care vorbea se afla o gardă de câţiva oameni solizi. Poliţia şi fasciştii nu vor întârzia să sosească şi cei care făceau de gardă priveau scrutător mulţimea şi pe probabilii provocatori. Era fel de fel de lume: muncitori dela fabrica de ciocolată, din port, dela depozitele de cacao, 'cultivatori, funcţionari comerciali, fete dela localurile din apropiere. Era şi Roşa, care striga mai tare decât toţi, fără să ştie însă dece, poate din simpla plăcere de a striga.

începu să vorbească alt orator. Deabia acum Julieta îl zări pe Joaquin în spatele maşinii; el îi surâse cu surâsul Iui scurt şi prietenos. Noul orator era un profesor. încercă să explice necesi: tatea formării unui bloc electoral, care să cuprindă pe marii cultivatori, pe micii producători, pe comercianţi şi pe toţi acei care erau ameninţaţi de exportatori, unindu-se în lupta politică şi cea economică. Vru să vorbească despre cooperativă şi despre alegeri, dar sosi poliţia ca să împrăştie adunarea. Poliţiştii se apropiară trăgând focuri în a(er. In fruntea lor venea comisarul specialist în chestiuni politice. Garda se încăieră cu poliţiştii şi cu fasciştii care veneau împreună cu ei. Oratorul continua discursul său cu tot vacarmul şi cu toate că nimeni nu-1 mai asculta. Julieta observă că Joaquin dădea ordine. începură arestările; grupul cel mai important scăpă, în automobilul

care-i adusese. Printre eî se afla şi docherul negru. In ultimul moment, înainte de-a sări în automobil, smulse steagul delà radiatorul taxiului, îl desfăşură, dădui un pumn unui poliţist, şi-o luă la goană) spre strada în care se afla maşina. Intelectualul care vorbea fu arestat. Julieta îl căuta pe Joaquin. Deodată îl auzi vorbind în spatele ei:

— Hai cu mine şi să discutăm ca şi cum n-am avea nimic de a face cu astea... Se întoarse. Ii zâmbi, oarejcum încurcată. Porniră îndreptându-se spre casa „Zude, Fraţii & Co.“. Gardianul îi ajunse din urmă şi1 tocmai întindea mâna când o recunoscu pe Julieta Zude; rămase mirat. Ea discuta cu Joaquin, râzând, însă mâinile îi tremurau.

La colţul „Exportatoarei“, Joaquin îşi schimbă direcţia, îndreptându-se spre cheiul pel care începeau să se aprindă luminile. Julieta îl văzu mergând din ce în ce mai repede. De departe, el îi trimise un salut. A doua zi, Sergio îi povesti că Joaquin se ascunsese in casa unui prieten.

Julieta îl zări pe Carlos Ia fereastră. Era atât de agitată, încât îi zâmbi soţului salutându-1 cu mâna. Carlos o aştepta neliniştit:

— Dar ce ţi-a venit?...

— Am vrut să văd...

— Nu ştii că sunt comunişti?... Sunt în stare de orice...

Eai zâmbi într-un chip atât de enigmatic, încât Carlos Zudé, neobişnuit să înfrunte

situaţiile complicate, *se* miră:

— Ce-i cu tine?

— Nimic... Se pare că ţi-e frică de comunişti...

— Frică? Eşti nebună... O să-i snopim... Nişte nenorociţi!

— Nenorociţi... spuse ea şi zâmbi din nou.

Carlos era turburat; întrebă:

— Cine e băiatul care era cu tine?

— Tânărul acela? Nu ştiu... In momentul Încăierării m-a scos din mulţime... O fi vreun cunoscut de-al tău...

— Slavă domnului că n-ai păţit nimic. Şi, distrat, se reîntoarse la preocupăril'e lui comerciale.

Comisarul de poliţie întră în birou relatând faptul:

— Am pus mâna pe! trei... Pe ăl care vorbea şi pe încă doi... Ceilalţi ne-au scăpat, însă suntem pe urmele lor.

Carlos Zude ceru multă energie. Comisarul afirmă că nu va mai lăsa să rămână niciun comunist în Ilhéus, nici măcar ,,de sămânţă“. Dar chiar a doua zi, pe zidul casei exportatoare a lui Schwartz, apăru o lozincă întinsă delà un capăt la celălalt şi scrisă cu catran: *„Jos naziştii şi imperialiştii“*. Ceeace-1 mira mai mult pe Carlos Zude era faptul că găsea aproape zilnic, pe biroul său, manifeste ale Partidului Comunist. Privea cu nem- crddere pe fiecare dintre funcţionarii. Julieta închidea ochii şi-l vedea pe negru, superb, doborând poliţistul cu un pumn,

smulgând steagul şi sărind în automobil, cu pânza roşie a drapelului strâns lipită la piept.

24

I n urma acestor evenimente, Carlos Zude se duse la Bahia, să discute cu guvernatorul statului. Se întoarse împreună cu Kar- banks. Lumea bună din oraş îi întâmpină la aeroport pe cei doi exportatori, arătaţi de unul din ziarele locale ca fiind: „factorii principali ai actualei prosperităţi a relgiunii“. Săptămâna aceea fu una din cele mai glorioase pentru ţinutul plantaţiilor de cacao, deoarece preţurile urcară ca niciodată, atingând o cu'me de necrezut: 52.000 de reis sacul. Faţă de faptul acesta, care umplea de bucurie inima oricui, toate celelalte evenimente fuseseră date uitării. Pepe Espinola şi procesul său scandalos fu şi el uitat. Nimeni nu mai vorbea de colonelul Horacio şi de procesul odios al lui Silveirinha, de Julieta şi Serg», de Rui Dantas care avu accese de nebunie. Medicii spuneau că acestea se datorau stupefiantelor. Uitaseră tot, deoarece cacaoa ajunsese la cincizeci şi două de mii de reis. Era ceva nemaipomenit. Nici aurul nu valora cât fructul de cacao, acest fruct care era cumpărat la preţuri ne mai văzute, de către exportatori. Pe nimeni nu-1 mai interesa decât grămada de bani pe care putea s-o câştige. Căpitanul Juan Magalhaes băgase în plantaţie toţi banii din această recoltă şi mai mult de jumătate din cei de pe recolta viitoare. Zâmbea când îl întâmpină pe Carlos Zude la aeroport. Venise la Ilheus să

caute altoiuri de cacao pentru prima plantaţie de pe terenul defrişat. Profită de ocazie pentru a se duce să-l primească pe acela pe care mulţi începuseră să-l numelască „binefăcătorul re'giunii“. Maneca Dantas, amărât din pricina bolii fiului său, cât şi de întâmplarea c.u Horacio, se duseşi el la aeroport. Era'unul din oamenii bogaţi ai ţinutului, candidat la postul de prefect şi medicii spuneau că ar fi fost deajuns ca Rui să lase cocaina pentru a se vindeca. Dar, după fiecare criză, tânărul reîncepea să ia stupefiante, singura amintire ce-i1 mai rămânea dela Lola. Aproape toată lumea bună a oraşului se afla pe aeroport şi Car- los Zude simţi o adâncă satisfacţie lăuntrică în momentul în care coborî din avion. Cei doi seniori înaintau triumfători, strângând mâini, primind îmbrăţişări. Era multă lume, şi Maneca Dantas reuşi să-l îmbrăţişeze pe Carlos Zude numai când exportatorul se îndreptă spre automobil. Carlos îi repeta lui Karbanks, care între timp se instalase în automobil, vechea frază, fraza aceea referitoare la colonei: „sunt ca nişte copii mari şi timizi“...

Zito Ferreira, care venise şi eî la aeroport, pregătind terenul pentru viitoarele lui coţcării şi care se afla aproape de automobil, îl auzi pe Carlos şi Ie spuse celorlalţi din jur:

— Astea-s vorbele lui Reinaldo Bastos.

25

Anelul Horacio da Silveira“. Nu dădu

amănunte şi deabia mai târziu poporul află cum murise cel mai mare plantator de cacao. Se strângeau în faţa afişului şi se! întrebau unii pe alţii, cerând amănunte asupra [aptului, dar de aflat, aflară povestea doar când se întoarseră poliţiştii delà Itabuna. Apoi, totul fu umflat cu amănunte scornite, cu fraze şi gesturi. In felul acesta, cei care ştiau ceva despre Horacio, mai mult din auzite!, complectară figura lui de neuitat. La prefectura din Ilhéus se afla un portret al colonelului de pe vremea când avea 50 de ani şi era şeful politic ai regiunii. Una din acele! fotografii mari, făcute la San Pablo, în care toate feţele oamenilor sunt roze iar ochii albaştri. Dar nimeni nu se ducea să vadă portretul, pentru a-şi întipări în minte figura colonelului, deoarece fiecare locuitor, din cele mai îndepărtate colţuri ale ţinutului de cacao, avea în minte imaginea lui Horacio da Silveira, Seniorul din Siquieiro Grande.

Ii primise pe medici cu gloanţe!, şi comisia desemnată de judecător se întorsese înspăimântată la Itabuna. Scăpaseră ieftin. Dar asta a făcut ca niciun medic să nu mai accepte această misiune grea şi periculoasă. Atunci judecătorul, la presiunile avocaţilor lui Silveirinha, îl bombardară pe Horacio cu citaţii. Avocaţii redactau petiţii cerând ca Horacio să fie declarat iresponsabil. Considerau că acest dispreţ al legii şi faptul că trăsese cu puşca în medici constituia o probă evidentă că facultăţile mintale ale colonelului nu erau normale.

Obţinură diagnosticul unui medic psihiatru, profesor Ia Facultatea din Bahia. Ultima citaţie punea în vedere că dacă Horacio nu va veni Ia Itabuna, va fi declarat incapabil de a-şi mai administra averea şi judecătorul va numi un tutore. Horacio nici nu se sinchisea de toate astea. îşi mobilizase! oamenii la hotarele plantaţiei, cu armele gata, pentru a împiedica intrarea oricărui necunoscut. Vlăjganii aceştia primeau citaţiile şi le duceau lui Horacio. Colonelul punea pe vătaf să i le citească şi apoi le rupea în bucăţele pe care le arunca in vânt; câteodată îi cădeau pe faţă şi Ie îndepărta cu mâna tremurătoare. Acum aproape că nu mai ieşea din odaie; doar vătaful şi Felicia puteau să pătrundă până la el. In faţa nereuşitei ultimei citaţii, judecătorul din Itabuna chemă la o consfătuire pe avocaţii lui Silveirinha şi pe Rui Dantas, care de curând mai avusese o criză. Era hotărât să-I declare iresponsabil pe colonel, spunând că bătrânul nu putea să se pre/zinte deoarece nu mai era în stare să călătorească şi sugeră ideea ca el să se deplaseze acolo, împreună cu medicii. Dădu asigurări că Horacio va primi şi se va supune examenului. Pe de altă parte, spre surpriza generală, Silveirinha refuza să se ducă; nu voia, în ruptul capului, să ia in primire plantaţiile, atâta vreme cât tatăl său se mai afla acolo, viu. Tremura de frica lui Horacio. Judecătorul dădu din cap, fără să găsească soluţia acestui caz complicat. Socoti că nu poate să acceipte sugestia lui Rui. Era încurcat şi

pentrucă nu se găsea niciun medic care să accepte această grea sarcină şi pentrucă Silveirinha refuza să-şi ia în primire averea, atâta timp cât Horacio mai era acolo.

— Locul unui nebun e la ospiciu...

— Dar eu nu sunt competent să-l bag într-un ospiciu. Dumneata preiei moşia, averea Şi pe tatăl dumitale. îngrijeşte-]... Şi sentinţa fu publicată câteva zile mai târziu. De data aceasta, Horacio luă cunoştinţă de ea. Trimise după judecător, care veni însoţit de doi soldaţi, aducând hârtia în care judecătorul îl declară incapabil să administreze plantaţia pe care el o îngrijise o viaţă întreagă. Când intrară în conac, colonelul zăcea în vethiul pal de nuntă. Rămaseră în picioare, la uşă. Horacio deschise ochii;

— Cine e aici, Felicia?

Vătaful răspunse:

— Sunt oamenii pe care i-aţi chemat dumneavoastră... Ăi dela poliţie...

— Hm! Şi se dădu jos din pat, greoi, căutând papucii cu picioarele. Ofiţerii de justiţie înaintau:

— Nu e nevoie să vă deranjaţi, domnule colonel. Am venit numai spre a vă aduce la cunoştinţă...

Dar Horacio se ridică în picioare:

— Că pământurile mele sunt ale lui... am luat cunoştinţă, tinere. Spune-i să vină, îl aştept...

Puterile începeau să-l slăbească. Se aşeză în

pat, fără să isprăvească vorba:

— Vă rog să-mi faceţi o favoare. Să-i spuneţi Iui, fiului meu, să vină, că-1 aştept... N-am putut s-o ucid pe mamă-sa fiindcă abia după ce a murit am aflat că nu fusese cinstită... Dar despre el ştiam... ştiam mai dinainte... Vă rog spuneţi-i să vină, îl aştept... Să vină imediat...

Se întoarse spre vătaf. Era din nou colonelul Horacio da Sil- veira, conducând o luptă:

— Plăteşte băiatului pentru serviciul pe care mi-1 face... Plă- teşte-1 bine...

Se aşeză din nou în pat, cu papucii în picioare, sprijinindu-şi capul pe perna tare, neîmbrăcată.

„A murit ca o păsărică“, spunea mai târziu Felieia.

26

T""1 ernoul lui Varapau mai lumina odată cărările plantaţiilor de cacao. Căpitanul Juan Magalhaes planta pueţi de cacao pe terenurile defrişate. Maneca Dantas îl înjura pe Silveirinha, la înmormântarea llui Horacio; Federico Pinto juca Ia bursă; Ju- lieta se întâlnea cu Sergio la Asociaţie şi visa la o viaţă nouă; Pepe lâncezea în închisoare; Zito Ferreira îl escroca pe Marino Santos; Antonio Vitor o lăsase pe Raimunda găsindu-şi o amantă; Joaquin muncea în ilegalitate; Gumersindo Bessa fusese numit girantul noii case exportatoare ,,Schwartz şi Silveirinha“; Rita, cu un copil în braţe, se mutase în cartierul prostituatelor, după ce fusese părăsită de colonelul Federico; Reinaldo Bastos

visa la o avansare în casa Zude şi o bârfea pe Juli'eta. Cacaoa ţâra cu sine toate aceste destine, în vremea celei mai mari urcări înregistrate în ţinutul delà sud de Bahia. Scandalurile se ţineau lanţ. Insă nimic nu putea să întunece veselia oraişuluî San Jorge din Ilhéus, veselie care scânteia din toate cabaretele sale şi râdea prin gura cocotelor, în nopţile de orgii. Circula un cuvânt magic, pe care toţi îl pronunţau cu patimă: cacao.

Q erbările de San Jorge, la începutul celui de al treilea an al ^ urcării, fură de o măreţie ne mai pomenită. Noua catedrală era aproape gata, slujba religioasă fusese săvârşită in ea, şi de acolo urma să pornească procesiunea. Ven|i multă lume din plantaţii; din Itabuna, de prin sate, din Itapura. Hotelurile erau supraîncărcate. Sosise şi An ton, io Vítor, care iscăli în biroul lui Carlos Zude, încă o chitanţă de 13 contos, 10 pentru plantaţii, 3 de cheltuială. înainte de a se retrage, Carlos Zude îi spuse:

— E o chestiune neplăcută pentru dumneata, domnule Antonio...

Antonio Vítor crezu că exportatorul făcea aluzie la Vampira, încercă să se desvinovăţească, să explice cum s-a întâmplat, când Carlos Zude îl lămuri:

— E vorba de fiul dumitale, domnule Antonio. E urmărit ca fiind comunist. Se spune că e periculos... Cum se face că s-a băgat in asta? E mai rău decât dac-ar fi hoţ...

Antonio Vítor căuta să-l convingă că aşa

fusese Joaquín de când îl ştia: un descreierat, n-avea nici în din nici în mânecă cu el. Dacă vor pune mâna pe dânsul, vor face foarte bine... Cine l-a pus să-şi facă de cap? Mă-sa o să sufere¡, ţine mult Ia el...

Carlos Zude se plânse că nu putea face nimic pentru Joaquín. Dac-ar fi fost vorba de altceva, el ar fi putut interveni, dar să ajute un comunist, e imposibil, cu adevărat imposibil.

Procesiunea porni pe la ora cinci. Participa toată lumea bună. Episcopul mergea sub baldachinul purtat de prefect, Carlos Zude, Antonio Ribeiro şi Maneca Dantas. Clopotele sunau a sărbătoare.

Costumele elegante, automobilele de lux, risipa de aur din altar, toate arătau puterea fructului de cacao. Elevele dela şcoala de călugăriţe cântau cu glas subţire rugăciuni şi osanale. In momentul binecuvântării, episcopul mulţumi sfântului Jorge pentru bogăţia pe care o dăruise oraşului său, Ilhéus, şi îşi binecuvântă credincioşii. Clopotele răsunară din nou. După aceea avu loc un bal la prefectură şi o mare serbare la „Trianon“.

In schimb, la Olivenţa, Oxossi prezioea o nenorocire într-un viitor apropiat. Rosa dansa în onoarea sfântului,, vântul scutura arborii de cacao.

Pe când procesiunea străbătea străzile Ilhéusului Julieta se afla Ia Sergio, Ia Asociaţia Comercială. Spre înserat, procesiunea trecu prin piaţa Seabra, unde se ridicau clădirile Asociaţiei

şi prefecturii. Dindărătul perdelelor, îmbrăţişaţi, Julieta şi Sergio priveau cortegiul care înainta încet, în bătaia luminilor de curând aprinse. Rugăciunile de mulţumire se urcau până la cer. Sergio se gândi la un poem.

In dimineaţa zilej următoare, Antonio Vitor îşi făcu iar apariţia în biroul lui Carlos. Av/ea nevoie de 100.000 reis, bani de drum. Exportatorul se miră:

— Dar deabiaTeri ai ridicat 13 contos, domnule Antonio...

Antonio Vitor plecă fruntea:

— E adevărat, domnule Carlos. Dar vedeţi, am fost la „Tria- non“ şi apoi la ternoul lui Ipicilone...

Carlos Zude râse şi ordonă să ii se elibereze o chitanţă de 500.000 reis. „Ia 500.000, poate o să-ţi trebuiască!“ – şi-i în- mână hârtia. La plantaţii, Raimunda despica fructe de cacao.

28

S

us, pe colina Victoriei, în faţa cimitirului, în noaptea de San Jorge, poetul Sergio Moura îi declama lui Joaquin poemul său. Ascunzătoarea şoferului era într-una din casele din apropiere. Sergio era unul din puţinii care-1 vizitau. In noaptea aceasta veni ca să-i aducă bani. Apoi îi vorbi despre poemul pe care-1 scrisese în după amiaza aceea, după procesiune. Joaquin vru să-l audă. Jos, oraşul strălucea cu miile sale de lumini. Sergio Moura declama:

Din vârful muntelui priveam,

Călare, falnic, pe cetate.

Noaptea, Ilheus, strălucitor Ca un taur de fosfor, greu Prăvălit într-un somn sonor, Pare un grandios trofeu.

Urzesc în umbră un vis maur Pe ale nopţii moi laripe Blând peste cer desfăşurate. Ilheus, în aceste clipe

Este asemeni unui.taur Care'ncolţtt de cruzi centauri Pentru-ai săi ochi de nestemate Şi pentru inima-i de aur, Goneşte, tremurând de spaimă Cu haita de jivini în spate...

llheus străluceşte'n noapte Ca un imens taur de foc.

Când Sergio îşi termină poemul, Joaquin se ridică:

— Ochi de nestemate, tovarăşe... Da, da... Şi centaurii au obosit să mai dea de mâncare taurului, iar acum se pregătesc să-l mănânce, să-i smulgă ochii de nestemate...

Sergio întrebă:

— Şi nu se mai poate face nimic?

— Am făcut tot ce ne-a stat în putinţă pentru a-i lămuri pe plantatori. Dar ei n-au vrut să ne creadă, spun că suntem mai răi decât asasinii, lî bagă Ia închisoare pe-ai noştri.

Privi oraşul, jos, în vale.

— Dar nu vom înceta lupta. Vom merge înainte până vom lichida hidra asta imperialistă... Va fi greu, tovarăşe Moura, dar nu-i nimic, vom răzbi. Deaceea suntem noi comunişti... Acum încep alte vremuri. Timpul cuceritorilor, al exportatorilor, a trecut; a venit al

nostru... Va începe...

Stăteau la marginea prăpastiei. Vedeau oraşul jos, în vale, „taurul de foc“ cu ochi de nestemate de cacao. Era Ia miezul nopţii. In jur domnea o tăcere adâncă. Cei doi oameni, alături, auzeau vag sgomotele îndepărtatei pe care îe aducea vântul, sgo- mote surde, muzică şi cântec, un cântec fals. Joaquin se opri:

— Ce-o fi?

Sergio îl lămuri:

— Ternoul de Ipicilone care se adună... In fruntea lui se află mereu Karbanks...

— Dau de băut taurului, aşa îi vor scoate mai uşor ochii.

Cântecele se pierdeau în cartierul prostituatelor. Luminile oraşului străluceau în noapte. Cei doi bărbaţi coborâră dealul Con- quista.

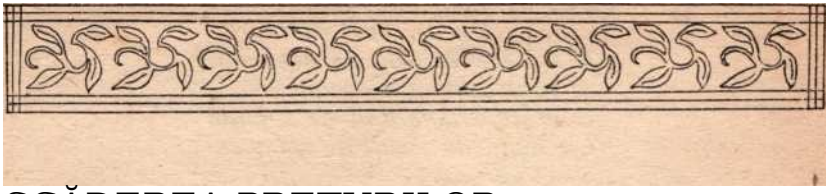

SCĂDEREA PREŢURILOR

1

1

T"1 ernoul lui Ipicilone apăru pe străzi pentru ultima oară în noaptea de 1 Ianuarie a

anului care ar fi trebuit să fie al patrulea de urcare a preţului la cacao. In realitate, fu primul an al scăderii. Dar nu era numai ternoul lui Ipicilone; mai erau trei care ieşeau, respectiv: dela „Trianon“, dela „Bataclan“, şi dela –,E1 Dorado“. Insă, în acea noapte de an nou, toate trei se contopiră într-o singură ceată pe străzile Ilheusului, în aurul mort al zorilor. Mergeau bărbaţi şi femei beţi, în fruntea cărora Karbanks ţinea drept steag al ternoului, o pereche de chiloţi femeieşti. In mijlocul străzii, cineva propuse ca domnul Karbanks, factorul principal al actualei prosperităţi al Ilheusului,, să fie ridicat pe umeri. Altuia i se păru prea puţin, şi propuse ca americanul să fie ridicat pe umerii femeilor. Aşa şi făcură. Femeile se strânseseră şi susţinură corpul mătăhălos al domnului Karbanks. Pătrunseră cu toţii în San Sebastian, cartier în care trăiau prostituatele cele mai scumpe. De atunci ternoul Iui Ipicilone n-a mai ieşit pe străzile Ilheusului.

2

T n ziua de 2 Ianuarie, „Ziarul de seară“ publică o telegramă da- tată din New York, care anunţa o mare scădere a preţurilor la cacao. Dela 47.000 reis, valoare pe care o atinsese în ziua de

31 Decembrie, cacao coborî la 30.000; în ziua aceea ştirea nu avu un efect prea mare asupra marilor şi micilor producători. Mai erau încă orbiţi de fastul serbărilor din acel început de an, cei mai mulţi încă nu se desmeticiserâ. A

doua zi, tabla marca 20.000 reis. Deabia acum începură să se sperie marii plantatori. De multă vreme cacaoa nu mai coborâsesub 42.000 de reis sacul. Dar cineva emise părerea că povestea asta trebue să fie în legătură cu sfârşitul culesului. Scăderea se datora, fără îndoială, lipsei de cacao pe piaţă. Mulţi acceptară explicaţia, unii însă murmurară: şi pentruce oare Ia sfârşitul recoltelbr din anii trecuţi n-au scăzut preţurile? Ba, dimpotrivă, s-au urcat, cu atât mai mult, cu cât produsul lipsea. Discuţiile pornite în cercuri comerciale şi în barurile arhipline se aprinseră şi atinseră culmea, când în ziua a patra, gazeta oraşului publică telegrama:

„New York, 3 (AP) – Fructul de cacao a fost cotat la 25.000 reis pentru tipul *superior;* 23.000 pentru *bun* şi 21.000 pentru *obişnuit.* N-au fost cumpărători“.

„Ziarul din Ilhéus“ repetă telegrama, în prima pagină, pe două coloane şi cu un titlu mare: „Vine oare scăderea?“ Fără niciun comentariu. „Ziarul de seară“ prezentă un comentariu al redacţiei la telegrama publicată în manşetă, comentariu care dădea amănunte asupra recoltelor de pe Coasta de Aur şi din Republica Ecuador, după preţurile ultimilor 3 ani. Comentariul sfârşea cu câteva consideraţii de ordin general, care nu explicau nimic. Nu era nici optimist, nici pesimist, însă semnificativ, aşa că toţi îl considerau drept semnal al scăderii. O umbră acoperi, aşa cum acoperă o perdea fereastra deschisă spre soare, viaţa

producătorilor de cacao, mari şi mici.

Preţurile continuară să scadă şi în zilele următoare. Dacă procesul urcării fusese grăbit (cacaoa urcase delà 19.000 l'a 50.000 reis în doi ani), scăderea fu mai mult ca rapidă. Preţurile scă- zură delà 50.000 la 8.000 dej reis în cinci luni. In Martie, cultivatorii mai obţinură 15.000 reis pentru sacul de cacao timpurie. Cea mai mare parte n-o vindeau, sperând că preţurile vor începe din nou să crească. Insă,, când în Mai începu marele cules, cacao ajunsese la 11.000 reis şi cultivatorii nu mai aveau nicio speranţă că preţurile vor urca iar. In Iunie cacaoa a ajuns la preţul ridicol de 8.000 de rieis sacul. Abia atunci începură să-şi dea seama plantatorii că urcarea nu fusese decât o manevră a exportatorilor. Unii îşi aminteau de manifestele comuniste; îşi aminteau chiar şi ie meetingul ţinut în Ilhéus şi pe care poliţia îl împrăştiase spre mulţumirea lor. Câtăva vreme după aceea aveau să-şi amintească şi de ideea Cooperativei Producătorilor de Cacao, însă era prea târziu, deoarece! exportatorii îi invitau tot mai insistent pe marii şi micii producători să-şi lichideze conturile. E imposibil de descris ceeace se petrecu în acel an la Ilhéus, Ita- buna, Belmont, Itapira, în întreaga regiune a bătăliilor pentru cacao. Numai acea frază a colonelului Maneca Dantas, spusă lui Sergio Maura în noaptea petrecerii delà Julieta Zude, în primul an al urcării, frază care se referea la descompunerea familiei, ar fi putut da o idee despre panica ce

pusese stăpânire pe oraş:

— Asta e sfârşitul lumii!...

Deabia acum înţeleseră plantatorii că se aflau angajaţi într-o aprigă luptă, o luptă pe viată şi pe moarte, care începuse în ziua aceea – trecuseră trei ani de atunci – când Carlos Zude, după ce discutase la Bahia cu Karbanks, coborâse în Ilhéus ¡dintr-un avion şi-i ordonase lui Martins să urce presurile la cacao. O luptă pe viată şi pe, moarte care-î doborâse pe Horacio; plantaţiile sale încăpuseră pe mâna exportatorilor,, a firmei „Schwartz şi Silveirinha1“.

Doar colonelul Horacio, cu imensa lui avere, cu nesfârşitele lui plantaţii, cu cei 50.000 saci ce puteau fi uşor transformaţi în 80.000, ar fi fost în stare să organizeze o rezistentă împotriva exportatorilor. Numai el ar fi putut să conducă cu succes o mare Cooperativă care să poată face fată exportatorilor, să strângă producţia de cacao a marilor şi micilor producători, s-o cumpere şi s-o înmagazineze, aştejptând preturi bune. Numai el nu jucase la bursă, nu-şi construise vile, nu întreţinuse amante, nu-şi pierduse nopţile la mesele de ruletă şi bacara, nu aruncase banii. Numai el. Şi acum era mort. înmormântarea lui fusese întradevăr evenimentul care marcă sfârşitul epocii plantatorilor, sfârşitul feudalismului, cum spunea Joaquin. Exportatorii înţelegeau foarte bine lucrul acesta şi dacă se indignau împotriva metodelor brutale folosite de Schwartz, nu erau

mai puţin convinşi de faptul că Horacio trebuia doborât. Carlos Zude îi fură prestigiul politic, iar Schwartz plantaţiile. Profitară de Silveirinha, atrăgându-1 de partea lor; până la urmă Horacio rămăsese un biet bătrân neputincios.

Fusese înmormântat la Itabuna cu discursuri şi glume funebre.

Acum, când cacaoa ajunsese Ia 8.000 de reis („de necrezut“, se înfiora căpitanul Juan Magalhaes), ^e gândeau iar la Hora- cio. O! de-ar fi trăit! Insă murise in luptă, trupul nu mai putuse rezista.

Doar Maneca Dantas nu-1 plângea:

— Cel puţin, cumătrul n-a mai apucat să vadă nenorocirea asta. „Nenorocire!“, alt cuvânt nu găsea. „Suntem nenorociţi“, strigă Federico Pinto, făcându-şi socotelile. „Ce nenorocire!“ striga Antonio Vitor, prostit, în faţa Raimundeî care nu se mira.

Aproape toţi cultivatorii se înapoiaseră^la plantaţiile lor, la acele plantaţii de care se ocupaseră atât de puţin în anii urcării, când cabaretele sgomotoase, prin glasul strident al orchestrelor, îi chemau la desfătare în braţele femeilor frumoase sau la masa de joc; când în Ilheus exista o viaţă nocturnă, cum nici cei din capitala statului nu-şi puteau închipui; când ţigările erau aprinse cu bilete de 100 şi 200 mii de reis. Unde erau toate astea? Unde erau cabaretele, femjeile, proxeneţii, samsarii, sticlele de şampanie, jazzurile care soseau cu fiecare vapor, cocaina care ajunsese la modă, ternoul lui

Ipicilone? _

Acum, în San Jorge din Ilheus domnea disperarea. Aproape toţi cultivatorii se întorseseră la plantaţii, închizând vilele din Ilheus, uitând automobilele în garaje, părăsindu-ş] amantele. După ani de agitaţie se întorceau din nou la conacele lor, la plantaţii, la soţiile lor care se apucară cu sârg de gospodărie. Din nou fură aprinse cuptoarele din bucătării, din nou începură să strălucească tingirile pentru făcut marmeladă, din nou începură pregătirile pentru plantarei porumbului în ziua de San Juan.

Dar vai, puţini plantatori apucară să vadă muncile în acest San Juan. Sergio Moura găsi o frază potrivită care să caracterizeze momentul când cultivatori^ se înapoiară grăbiţi, la plantaţii. Ii spunea J.ulietei şi Iui Joaquin:

— E cântecul despărţirii...

Exportatorii ii chemau prin hârtii oficiale pe marii şi pe micii producători să-şi lichideze socotelile. Acum nu mai erau binevoitori, lăsaseră de o parte până şi amabilitatea aceea convenţională, obişnuită în afaceri. Tonul era la început sec, apoi ameninţător. „Stăpânii pământului“ erau înspăimântaţi, nu se-ndurau să-şi părăsească moşiile, ca şi cum ar fi fost jefuiţi dacă ar fi plecat de-acolo. Oamenii numiţi de Carlos Zude „copii timizi“ erau acum nişte copii înfricoşaţi, care se agaţă de fusta mamei când văd trecând nebunul oraşului. Se agăţau de pământurile lor, de arborii de' cacao în floare, de fructul de aur ce strălucea în frunziş. Niciodată

un lucru nu valorase atât de mult. Somaţiile ve neau una după alta. Muncitorii erau concediaţi cu duiumul. Mai bine să-i laşei să plece cu toate datoriile neplătite decât să fie nevoiţi să-i întreţină, acum când preţul la cacao coborâse la 8.000 reis. Ultima somaţie spunea: „Vi se acordă un termen de 48 de ore pentru a vă prezenta în vederea lichidării socotelilor. In caz contrar veţi suferi rigorile legii“.

Fusese o vreme când cultivatorii erau stăpânii justiţiei. Tăiau şi spânzurau. Nu demult îl condamnaseră pe Pepe Espinola, proxenetul care atacase un colonel. Dar acum, aceleaşi justiţie nu le mai inspira încredere. Bani nu mai aveau. Li se tăiase creditul nelimitat pej care-! aveau la casele exportatorilor. Şi cacao se preschimbă într-una din cele mai proaste afaceri ale ţării... Oameni care niciodată nu ţinuseră la preţuri, acum se tocmeau pentru o diferenţă de 500 reis, în rarele ocazii când apucau să-şi plaseze marfa în prăvălii. Unul câte unul începură să se ducă la oraş plentru a-şi lichida socotelile cu exportatorii. In Ilheus totul se schimbase. Părea un oraş părăsit, ameninţat de invazie. Femeile se refugiau. Vapoarele plecau pline şi soseau goale. Rar se mai vedea vreun semn de activitate comercială pe străzile oraşului. Prăvăliile şi cabaretele se închiseseră, numai uBa- taclan“ funcţiona, cu un jazz redus la trei persoane. Omnibusele circulau aproape goale. Marino Santos privea cu durere plecările triste, sosirile triste. Plantatorii se rugau de el

să-i ducă pe credit, atât de mare era lipsa de bani. Banii dispăruseră. Marino Santos privea dezastrul acesta cu un amestec de melancolie şi frică. Nu era sigur nici de soarta sa. Formal, el era stăpânul Companiei de Automobile şi Camioane, dar, în realitate, exportatorii puteau să-l înlăture oricând. Ii spusese asta Joaquin... Joaquin pe care-1 concediase în urma cererii lui Carlos Zude.

Micii producători – primii care se duseseră la oraş pentru a-şi aranja socotelile, primii peste care căzuse năpasta – se întoarseră la Itabuna cu clasa a doua. Omnibusul era prea scump; un lux costisitor. Bătrânii muncitori de pe plantaţii, care nu mai erau buni la nimic şi pe care plantatorii îi ţineau de pomană, oameni de peste 70 de ani, cerşeau acum prin sate şi oraşe, şi prin portul Ilheus. Aceşti Cerşetori, neştiind cum anume să ceară, îşi târau trupurile de ici, colo pe străzi. Pe cheiuri se ridicau barăci noi, pentru muncitorii concediaţi. Ceruseră ajutor dela prefectură, şi li se promisese că vor fi trimişi înapoi în ţinuturile lor. Nimeni nu mai obţinea bani cu împrumut. Maneca Dantas încercă să-şi vândă vila, dar nu găsi cumpărător. Cu mare greutate iz buti s-o închirieze lui Rauschning-senior pentru un contos de reis pe lună, o chirie de batjocură pentru o clădire care-1 costase 500 contos. Rui îşi retrase reclama din „Ziarul din Ilheus“, deoarece banii abia-i ajungeau să-şi cumpere-cocaina, care acum se găsea foarte rar. Umbla prin baruri, şi-i tremurau mâinile ca unui bătrân.

Repeta fraza lui favorită:

— Suntem o generaţie ratată...

Toată lumea fusese lovită de scăderea preţurilor. Destinele tuturor se schimbară încă odată năpraznic. Drumul ructului de cacao era aspru în acel an. înainte fusese un drum uşor, fructele de aur copleşeau arborii de pe plantaţiile udate cu sânge. Cu toţii fuseseră greu loviţi. Bărbaţii, femeile, marii cultivatori, muncitorii zilert de pe plantaţii, micii producători, docherii, muncitorii şi funcţionarii comerciali, băieţii de prăvălie, prostituatele – cu toţii îndurau iadul acestei năpraznice prăbuşiri.

„Nenorocire“ —îşi spuneau unii altora, fără a găsi însă vreo mângâiere. Oraşul era bântuit parcă de furia unei boli stranii şi cumplite. Până şi în barurile care mai aveau încă puţină clientelă şi în care băutura scumpă fusese înlocuită cu cafea ieftină, nu auzeai decât cuvinte tragice, nu vedeai decât gesturi de disperare. Feţele erau posomorite, oamenii tăcuţi. Aşa începu in San Jorge din Ilheus epoca „milionarilor cerşetori“.

3

A

facă forţele politice. Comuniştii erau din nou activi, încercând să unească pe cultivatori în jurul candidaturii lui Maneca Dantas. Dar nu se mai putea duce o muncă rodnică; plantatorii, în faţa primejdiei de a-şi pierde pământurile, nu se mai interesau de politică. Fasciştii retrăseseră

candidatura lui Silveirinha şi-l sprijineau pel Car'los Zude, pe care îl trecură şi pe lista candidaţilor fascişti pentru postul de consilier. Printre aceştia se afla şi Gumersindo Bessa. Aceeaşi manevră se făcu şi în celelalte mu-

Plantatorii înregistrară eşecuri nu numai la Ilheus; la Ita- buna nu reuşiră să aleagă decât un consilier, în timp ce fasciştii aleseră trei. Partidul oficial obţinu o majoritate absolută. La Itapira suferiră o înfrângere totală: niciun candidat de-al plantatorilor nu fu ales. Comuniştii votară pentru candidatura lui

Maneca Dantas – singurele voturi sigure, deoarece mulţi care avuseseră legături cu el şi, cu ceilalţi plantatori, şefi ai opoziţiei, rupeau lista, de frica exportatorilor. Alegerile se făcură într-o atmosferă rece, lipsită de interes. Nu semănau deloc cu alegerile de altădată, cu zarvă, întrunirii, împuşcături, cu încăierări, cu împărţirea de bocanci noi, împărţiţi alegătorilor muncitori care a- veau drept de vot – însufleţire care-ţi făcea plăcere. Opoziţia nu izbuti să ţină decât o singură adunare la Hheus. Adunarea se desfăşură monoton şi se sfârşi trist. In timp ce vorbea, Rui Dantas fu apucat de una din crizele sale de nebunie, care în ultimul timp se' repetau din ce în ce mai des; începu să cânte un tango uitat demult:

„In noaptea asta mă voi îmbăta. Voi bea şi iar voi bea,

Să nu mă mai gândesc la nimic“.

Fasciştii organizară manifestaţii,

meetinguri, întruniri. Car- los Zude, pe care ‘ei îl sprijineau, clătina din cap în semn de dezaprobare. Nu-i plăceau metodele aliaţilor săi vremelnici, şi dacă se folosea de ele, era pentrucă n-avea încotro.

In ziua alegerilor, spre seară, în momentul despuierii urnelor, o ştire răspândită prin oraş abătu o clipă atenţia alegătorilor: colonelul Miguel Liima, care pierduse peste 100 contos la cărţi, se sinucisese, trăgându-şi un glonte în piept. Carlos Zude fu ales prefect de Ilheus cu o majoritate sdrobitoare.

4

C

creditorilor la preţuri derizorii, un val de emoţie cuprinse întreg oraşul. In timp ce judecătorii însărcinaţi, cu licitaţia strigau ofertele mici, colonelul Janjuan încerca să obţină oarecare împrumuturi printre cei de faţă, ca să-şi poată hrăni familia în

Licitaţie fără mare concurenţă,, cu mai multă groază decât candidaţi: singurii candidaţi reali erau exportatorii, care puneau mâna pe plantaţii pentru ceva mai mult decât datoria cultivatorului, câteodată chiar mai puţin. Aşa îşi schimbară pământurile stăpânii, aşa deveniră exportatorii cei mai mari plantatori de ca cao. După scădere, când cacaoa îşi normaliză preţul, urcând delà 20 Ta 25.000 reis, cei trei mari proprietari de culturi ai regiunii erau casele exportatoare „Fraţii Zudé & Co.“, „Compania

Exportatoare de cacao din Ilhéus“ şi „Schwartz şi Silveirinha“. Dar tot mari proprietari erau şl Reicher şi Antonio Ribeiro; mai mari decât ei erau fraţii Rauschning. Aveau plantaţii împrăştiate prin toate ţinuttirild: în Ilhéus, Itapirâ, Belmonte, Rio de Contas, Ita- buna şi Canavieiras. Proprietăţile care nu se lichidaseră în întregime fură împărţite,, plantatorilor rămânându-le tot mai puţine terenuri. Micii producători dispărură aproape cu totul.

Exportatorii erau acum cei mai mari producători de cacao, îşi înfipseră, în sfârşit, rădăcinile în pământ, rădăcini care se întindeau pe tot cuprinsul ţinutului arborelui de cacao. In acel an de prăbuşire, erau singurii care străbăteau străzile şi şoselele în limuzine luxoase. Tot ei stăpâneau – mai ales Karbanks – cele câteva prostituate care mai rămăseseră în Ilhéus. Celelalte, ca nişte păsări speriate, plecaseră aproape toate. Se duceau la Pa- raiba unde bumbacul, supranumit „aurul alb“, înregistra cote mari. Străzile din Ilhéus erau triste, părăsite; situaţia jalnică a oraşului se răsfrângea şi asupra grădinilor prefecturii, mândria Ilhéusului, acum lăsate în părăginire. Anecdotele cele mai răspândite în acel timp, cunoscutele anecdote din Ilhéus – ca aceea în care se spunea că atunci când se întâlnesc două persoane pe străzile Ilhéusului, ceia care deschide mai întâi vorba cere bani cu împrumut, iar cealaltă răspunde că tocmai căuta pe cineva delà care să ia nişte bani cu împrumut – abia

daca puteau să stârnească un surâs trist. Se părea că toţi banii de pe vremea urcării se evaporaseră şi când cineva amintea că numai cu câteva luni în urmă ternoul lui Ipicilone străbătea noaptea străzile oraşului, într-un val de şampanie, era ca şii cum s-ar fi pomenit de un lucru îndepărtat, din vremuri de demult.

Dar pe la jumătatea anului, se mai întâmplară şi altele, nu numai lipsa banilor. Pe la jumătatea anului începu lichidarea plantaţiilor şi confiscarea lor. Camioanele Iui Marino Santos, care veneau delà plantaţii, încărcate cu saci, nu mai purtau peceţile vechi, mărcile cunoscute timpi de 30 de ani: „Plantaţia: Aurici- dia“, „.Plantaţia Santa Maria“, Plantaţia „Noroc Bun“, „Plantaţia de la Diiviza“, nume pe care oamfenii din Ilhéus le ştiau pe dinafară, tot văzându-le pe sacii de cacao. Acum sacii purtau sigiliile exportatorilor: ale lui Zude. Schwartz, ale Rau-schningilor... In acele câteva luni, micii producători îşi predară plantaţiile iar plantatorii cei mai mari se transformară în mici producători. Au fost luni când pe drumurile arborelui de cacao răsuna din nou un vechi cântec de pe vremea cuceririlor.

,,Sunt nişte milionari cerşetori“, spusese cineva într-o zi cu privire la plantatori. Fraza deveni populară în Ilheus.

Se repeta cu orice prilej. Se repetă şi atunci când cortegiul funebru al cultivatorului Miguel Lima străbătu străzile pustii. Plantaţiile lui fuseseră scoase la licitaţie şi familia trebuise să

împrumute bani pentru coşciug. Marino Santos le închirie un autobus. O înmormântare săracă, cu puţine flori, aproape fără nicio coroană, numai cu lacrimile familiei.

Ploile din acel an fură violente. Recoltele de cacao stagnară odată cu scăderea şi producţia se micşoră. Karbanks, care vizită plantara colonelului Miguel Lima, acum a „Exportatoarei“, murmură:

— Coloneii ăştia habar n-aveau cum să-şi îngrijească plantaţiile...

Cerceta cu privirea, ca toţi ceilalţi exportatori, arborii de cacao încărcaţi, plantaţiile galbene, pământul acoperit de frunze, şi se gândea la ce avea de făcut pentru a dubla producţia. Micii producători care mai rămăseseră se dovediră a fi foarte buni vătafi şi se neîntoarseră la locul de unde porniseră. In plantaţiile ciopârtite, plantatorii se reîntorceau şi ei Ia viata sobră de altădată, cu un rest de tristeţe şi dezamăgire care le însufleţea fetele îmbătrânite. Muncitorii concediaţi odată cu sărăcirea plantatorilor, rătăceau din plantare în plantaţie fără să găsească de lucru. Comuniştii îşi îndreptară atenţia asupra lor. Numai exportatorii zâmbeau; de pe terasele conacelor de curând cucerite, priveau arborii de cacao, rădăcinile lor înfipte în pământ. Priveau. Ei erau noii stăpâni ai pământului.

5

V osise vremea ternoului de iarnă. Varapau şi Capi pregătiseră ^ totul, dar zilerii fură

concediaţi. Federico Pinto îi iertă de datorii şi le dădu drumul. Trebuiră să-şi strângă sdrentele şi să plece. Nu puteau să mai rămână în hotarele plantaţiei; numai câţiva din cei mai folositori fură păstraţi. Deabia atunci îşi dădură seama muncitorii că preţul la cacao scăzuse într-un mod jalnic; ajunsese la 10.000 reis, încât nici plantatorii nu mai aveau cu ce să se întreţină. Era mai bine să laşi baltă recolta, s-o laşi să putrezească pe copac. Nu scoteau nici măcar cheltuielile. Mun- citorâi îşi; strânseră boarfele şi plecară. Pe drum se întâlniră cu alţii, de prin alte părţi, care deasemenea fuseseră concediaţi. Pe măsură ce trecea timpul, numărul şomerilor creştea, cu zecile, apoi cu sutele. Pe toţi ii chinuia foamea. Nu erau primiţi nicăeri. Umblau din plantaţie în plantaţie,, alungaţi dintr-o parte într-alta:

— N-avem de lucru...

Arborele yaca şi bananierii nu mai făceau fructe, sărăciseră şi ei. Zilerii se întâlneau pe drum, pe cărările care duceau la plantaţii. Soseau din toate părţile, fără bani, fără perspective. Atacau călătorii; câţiva dintre cei mai curajoşi organizaseră o bandă şi luaseră drumul pădurii. Puţin după aceea numele şefilor erau publicate în ziarele din capitală, odată cu ştirea atacării plantaţiilor şi a turmelor de vite.

Cei mai mulţii se întâlneau pe drumuri, bărbaţi, femei şi copii. In aceste cete se aflau şi Varapau, Capi şi negrul Florindo. Erau printre ei şi agitatori comuniştii. Se strânseseră la

începutul scăderii. Joaquin venise şi el cu dânşii. începură să aibă loc discuţii ciudate printre muncitorii concediaţi. Auzeau vorbe noi, poate primele vorbe de speranţă pe care le auziseră în viaţă. In fruntea lor sq aflau comuniştii. Ei îi împiedicau pe muncitori să jefuiască drumeţii, să atace conacele; alcătuiau colective pentru distribuirea mâncării. Planul lor era să-i conducă pe toţi muncitorii într-o manifestaţie uriaşă, pentru un profest viguros. Autorităţile competente vor fi obligate să găsească o soluţie, oricare ar fi ea deocamdată. Şi în portul Ilhéus se găseau câţiva, însă poliţia opri intrarea noilor zileri fără lucru. Joaquin găsi grupul său oprit într-o plantaiţe. Erau vreo patruzeci de inşi, bărbaţi şi femei. Se lăsa noaptea, zilerii îşi căutau un culcuş sub copaci. Toată mâncarea lor era un terci de făină, puţină carne uscată şi banane crude. Varapau care,, fireşte, luase conducerea grupului, datorită experienţei sale mai mari, îl întrebă pe activist:

— Dumneata de unde vii?

— Din Ilhéus...

Se adunară in jurul noului sosit. Şoferul, născut în plantaţiile del cacao, avea degetele picioarelor răşchirate, ca oricare dintre ei şi nu arăta deloc ca unul delà oraş.

— Şi la Ilhéus sunt concediaţi muncitorii?

Joaquin îl întrebă pe Varapau:

— Şi voi, unde vă duceţi?

— Dumnezeu ştie... Oamenii caută de lucru... Capi era cel care vorbea. — Nimeni nu

ne mai vrea. Spun că anul ăsta nu mai culeg cacaoa.

Joaquin rămase cu ei. încetul cu încetul influenta sa crescu. Până şi Varapau îi cere;a sfatul în momentele grele. In cea de a treia noapte, un mulatru care muncise Ia Horacio „în timpul luptelor pentru cucerirea pământului“ propuse să ia cu asalt casa lui Juan Magalhaes. Se aflau în apropierea plantaţiilor căpitanului. Mulatrul începu să-i îndemne pe unii şi pe alţii, sfârşind prin a strânge pe acei care-i păreau mai hotărâţi, printre care se afla şi negr.uf Florindo. Mâncarea lipsea. Erau jerpeliţi, trecuseră mulţe zile de când nui se spălaseră, păreau în stare de orice. Copiii se căţăxau prin copaci, femeile aprindeau focul, deşi nu mai aveau aproape nimic să gătească.

Florindo îi împărtăşi lui Varapau planurile paraibanului care se numea Ramon. Ceeace îl supăra mai mult pe Varapau era că nu fusese invitat să ia şi el parte activă la atac. Ramon îl socotea un neputincios, un trântor, un lene^, poate unde-1 vedea aşa sfrijit. Ii va arăta el... ŞL se duse să-l caute pe Joaquin care aduna dela fiecare ceeace putea să dea pentru hrana întregului colectiv. Sistemul acesta dăduse bune rezultate şi zilerii, care la început strâmbau din nas, neîncrezători, începuseră să-l respecte pe activist. Afară de asta, el ştia să aranjeze lucrurile fără brutalitate, cu felul său tăcut de a fi, cu faţa serioasă, cu vorbe puţine, cu surâsul său scurt, simpatic. Varapau i se adresă

misterios:

— O să n'e batem...

— Ce? — spuse Joaquin întorcându-se.

— Ramon zice... Nişte bandiţi... Cei dela oraş nu ştiu cum e lumea asta. Toţi sunt nişte asasini. Vorbesc numai să ucidă, să strângă de gât... Asta e tot ce ştiu...

Joaquin nu înţelegea nimic:

— Dar, ce se întâmpla?

Varapau îşi dădu drumul:

— Nu vezi că Ramon strânge oameni pentru a ataca plantaţia căpitanului Juan Magalhaes? Spune că acolo se găsesc de toate...

Joaquin se duse printre oameni, stătu de vorbă cu unii, cu alţii, şi curând află cum stau lucrurile. Cu răbdarea unui agitator experimentat, el explică greutatea acţiunii şi consecinţele grele pe care le-ar suferi. Izbuti să-i convingă aproape pe toţi, însă unii spuneau că Ramon continuă să rămână de aceeaşi părere. El şi încă patru sau cinci. Era un grup care se ţinea izolat, discutând sub un copac. Ramon sgâria pământul cu un pumnal.

Era un mulatru aproape, cărunt, în vârstă de peste 50 de ani. Avea nevastă şi trei copii care alergau prin plantaţii. Joaquín se apropie dé ei. Oamenii tăcură când îl zăriră. Ceilalţi zileri se apropiará şî eâ, înconjurându-1 pe Joaquín şi pe ceilalţi patru. Joaquin întrebă:

— Ce se-aude Ramón?

Mulatrul înfipse pumnalul în pământ, străpungând frunzele căzute din arborii de

cacao. Răspunse scurt, fără se ridice capul:

— Asta nu interesează pe nimeni...

Joaquin înţelestei că va fi greu. Dar nu putea să consimtă ca zilerii să fie atraşi într-o aventură. Acest fapt ar fi avut urmări grave. Ei trebuiau să se strângă la un loc, toţi zilerii de pe plantaţii-, şi' uniţi să meargă spre Itabuna unde vor cere autorităţilor să ia măsuri. Tot efortul comuniştilor era îndreptat în această direcţie. Această muncă practică nu numai că putea să rezolve situaţia grea a zileriior şomeri, dar în acelaş timp putea să pună şi bazele unei organizaţii de partid printre ţărani. Poate că de aici vor ieşi primele celule pentru o muncă susţinută şi mare în viitor. Atacul ar fi o greşeală şi, urmat de altele, ar atrage numaidecât represiunea brutală a politiei. Muncitorii vor fi luaţi drept tâlhari, bandiţi, şi lichidaţi. O adevărată mană pentru autorităţile alarmate de această problemă de nerezolvat. Joaquin îl văzuse pe Ramón sgâriind, împungând pământul cu pumnalul. Văzu acum 'ochii speriaţi ai cdor din jur, dar hotărârea sa rămase neclintită. Se aşeză pe pământ şi spuse:

— Cred că-ti dai seiama că lucrul acesta ne interesează pe tot¡. Ceeace vreţi voi să faceţi, e rău pentru tot¡. Nu numai pentru dumneata şi-prietenii dumitale, nu numai pentru cei de aici, dar şi pentru toR muncitorii care bat drumurile fără lucru. Nu numai dumneata vei fi încoRit şii vânat ca o fiară de junglă, ci toată lumea... Şi asta din cauza dumitale... Vezi, de asta ne

interesează şi pe noi.

— N-avem ce mânca, trebue să furăm... Dumnezeule, fii sigur că altfel nu m-aş băga. Dar să lăsăm femeile să moară de foame, asta nu se poate... Mai bine mă fac tâlhar...

— Nimeni dintre noi nu e tâlhar. Nici dumneata, nici eu, nici Florindo, nimeni... Lumea n-are ce mânca şi ei trebue să ne dea de mâncare... Ne vom strânge cu toţii, toţi zilerii fără de lucru, vom merge la Itabuna, vom intra în oraş şi ei vor trebui să ne dea de mâncare...

— Ne vor da gloanţe...

— Asta dacă am fi doi, trei, zece sau douăzeci. Dar acum suntem peste trei sute de oameni şi în atâta lume nu vor trage.

— Oamenii sunt săraci... săracul n-are dreptate... spuse altul. Joaquín se întoarse spre el:

— Săracul n-are dreptate pentrucă nu se uneşte, ca să-şi apere drepturile sale.

Se întoarse din nou spre Ramón:

— Insă prădând şi atacând, nu vom face nicidecum să se ţină seama de drepturile noastre. Să luptăm pentru ele, să cerem, arătând că suntem uniţi, uniţi cu toţii...

II priveau pe şofer. Cei mai mulţi găseau că e mai bine să plece spre Itabuna. Acolo vor găsi o soluţie oarecare. Să rătăcească pe drumuri, să atace plantaţiile, cu asta ar sfârşi prost de tot. Alţii încă nu erau convinşi. Şi unii dintre ei, văzând că Ramón dă înapoi, pe/ jumătate convins, spuseră, puşi pe harţă:

— Ei, dumneata nu eşti muncitor ca noi... Dumneata vii dela oraş; poate că eşti chiar de partea lor...

Joaquin protestă:

— Eu sunt muncitor, şi muncitorul e prietenul ţăranului... Insă argumentele celuilalt cântăriră greu. Acum se îndepărtau de Joaquin cu neîncredere şi ceeace-1 salvă fu intervenţia unui bătrân, care muncise pe vremuri la Antonio Vítor.

— Eu îl cunosc pe băiat... E fiul Iui Antonio Vítor... Unul din ăia care a fost în slujba Badarósilor şi care apoi a căpătat o bucăţică de pământ. Băiatul s-a născut pe plantaţie. A muncit cot la cot cu noi. îmi aduc aminte că s-a certat cu tată-său ca să plătească mai bine lumea de pe plantaţia lui. Bătrânul l-a bătut. N-a fost aşa, tinere?

Joaquin îşi povesti atunci viaţa:

— Vedeţi, vreau să vă spun ce trebue făcut... Tatăl meu a fost muncitor, era puşcaş, pentrucă pe vremea aceea muncitorul trebuia să fie şi puşcaş. Apoi şi-a plantat bucăţica de pământ, folosind opt oameni care munceau pentru dânsul. Şi el a muncit, şi mama şi soră-mea. Dar eu am văzut că muncitorii erau furaţi, câştigau mult prea p-uţin. I-am spus tatălui meu şi el m-a alungat de-acasă. Zilierii nici nu voiau s-audă de asemenea lucruri. Atunci eu am călătorit, m-am îmbarcat pe un vapor,, am învăţat multe lucruri. Am învăţat că noi, muncitorii şi zilerii, trebue să ne unim daca vrem să scăpăm de viata asta grea.

Acuma voi aţi ajuns rău, mai rău ca înainte. N-ăveţi de lucru, sunteţi înfometaţi, disperaţi. Muncitorii ne-au trimis pe câţiva dintre noi, eu şi cu alţii, ca să vă ajutăm, ca să vă spun că tre-oue să vă uniţi, că numai astfel puteţi obţine ceva...

Toţi îl ascultau cu băgare de seamă. Joaquin continuă:

— Când aţi sosit, fiecare din voi mânca din puţinul ce-1 avea. S-a împuţinat făina. Unul avea mai multă, altul mai puţină. Ce-am făcut eu? Am strâns toată hrana şi acum e mai bine pentru toată lumea. Nu-i aşa? Nu e drept ce vă spun?

Consimţiră dând din cap. Unul spuse:

— Dumneata vorbeşti bine.

Ramon ridică ochii delà pământul sgâriat cu pumnalul:

— Şi după ce-om isprăvi făina şi carnea?...

— Ne vom uni cu toţii, ne vom întâlnj pe drumul Itabunei... Până acolo om mânca ce-om putea... Acolo ei trebue să ne dea de mâncare şi să hotărască asupra soartei voastre... Să vă trimită j)e fiecare în ţinuturile voastre...

Ramon îşi privi pumnalul:

— Socot că dumneata ai vorbit bine şi că nu vrei să ne înşeli. Ce-mi pusesem in gând să fac, era pentru femei şi copii. ...Cu toţii suferim de foame... dar dacă dumneata spui că la Itabuna...

Joaquin se apropie de el.

— Dumneata eşti un om drept. Să strângem toate merindele ca să ne gătească femeile mâncarea...

Plecară împreună, strânseră făina şi carnea uscată; unii mai aveau ascunsă câte o bucată de costiţă, dar de data aceasta nu mai rezistau, o dădeau.

6

T)lantatorii nu cedară fără'luptă pământurile. Mulţi rezistară, apărându-se cu armele, în conace, şi nepărăsindu-şi plantaţiile decât la intervenţia poliţiei, care îi expulză cu forţa. Aşa reacţionă şi plantatorul Totonho do Riacho Doce, un om de peste şaizeci de ani, vechi cuceritor al pământurilor, care stăpânea ţinutul. In timpul luptelor de cucerire *a* pământului îşi pierduse un ochi şi două degete delà o| mână. Când poliţiştii, îmbrăcaţi în uniforma, pătrunseră în conac, Ï1 găsiră pe bătrân cu trei gloanţe în corp, cu toate acestea tot mai trăgea. Niciodată nu se ştiu pentruce fusese achitat în procesul pe care i-1 intentară agenţii locali. Ochiului lipsă şi degetelor pierdute li se mai a- dăugă şi un picior amputat. Muri câţiva ani mai târziu, în mizerie, dar, înjurându-i mereu pe exportatori. De câte ori se întâlnea cu Carlos Zude scuipa într-o parte; plantaţia lui încăpuse pe mâna casei „Fraţii Zude & Co.“, pentru suma ridicolă de 750 contos. 620 contos era datoria.

Majoritatea încercă să lupte pe calea judecăţii, recurgând la falsuri. Insă exportatorii erau preveniţi şi controlau în permanenţă birourile de notariat. Cunoşteau cu de-amănuntul istoria fiecărei plantaţii. Cu toate

acestea, câţiva plantatori izbutiră să-şi salveze o parte din plantaţii, folosindu-se de abile recursuri legale.

De pildă, Maneca Dantas, când a văzut că preţurile încep să scadă, şi-a dat imediat seama de ceeace se va întâmpla. Era unul din cei mai experimentaţi plantatori. Familia lui se şi mutase din oraş la plantaţie. Maneca se duse la un vechi prieten al său, Braz. Ii ceru să-i facă un serviciu şi Braz acceptă. Apoi îl convinse uşor pe Meneses. Bătrânul colonel, frecat în politică de atâţia ani, cuceritor al pământurilor, cunoştea toate potlogăriile care se făcuseră în biroul lui Meneses, inclusiv falsificarea testamentului Esterei:

— Dacă voi fi lichidat, nu voi fi singurul... iî prevenise Maneca Dantas pe notar.

Ipoteca falsă a plantaţiilor lui Maneca în favoarea lui Braz fu înregistrată în biroul de notariat al lui Meneses. Când Carlos Zude se aruncă asupra lui Maneca, al cărui cont se ridica la cifra înspăimântătoare de 1.500 contos, plantatorul era acoperit. Propuse negocieri. Arătă ipoteca în favoarea lui Braz. Carlos Zude vru să studieze cazul: Braz era ceva mai mult decât un mic producător, strângea anual 2.000 saci, aşadar, cum ar fi putut el să-i împrumute bani lui Maneca. Dar colonelul ticluise foarte bine lucrurile. Ipoteca era" numai asupra unei părţi a plantaţiei. Maneca Dantas ştia că n-ar fi putut să salveze decât o parte, ceeace, pentru el, însemna mult. începură lungi şi grele negocieri,

între el şi Zude. Rui, care era în formă, conducea tra tativele. Maneca propunea ,să predea vila şi o parte din plantaţie, parte pe care el o evalua la 600 contos. Carlos răspunse că socoteala era făcută pe baza preţurilor din timpul urcării şi declară cu hotărâre că el nu voia vila sub niciun motiv. După numeroase discuţii, după ce Maneca încetă să-l mai salute pe

Carlos, ajunseră la o înţelegere. Maneca Dantas cedă cea mai mare parte din plantaţie, rămânând numai cu un sfert. Experţii evaluaseră averea pe baza preţurilor de după scădere. Vila o vându după câtva timp lui Rauschning-senior pentru suma de 120 contos. Ieşi sărac din afacerea asta, deabia mai avea cu ce să trăiască, şi totuşi era unul dintre cei care rămăseseră cu o situaţie bună. Dacă n-ar fi făcut falsul, i s-ar fi luat totul, chiar şi vila.

In faţa stratagemei lui Maneca Dantas, exportatorii întăriră controlul în jurul biroului de notariat. Refuzau certificatele care arătau că plantaţiile nu deveneau încă ale lor. Falsificarea deveni grea, notarii se speriară, mulţi din ei trecuseră pe faţă de partea exportatorilor. Maneca Dantas izbutise să salveze ceva, şi era fericit când vorbea despre asta cu ceilalţi. Dar, în realitate, era foarte departe de a fi fericit. Lumea lui se stingea. Lumea la care visa odinioară, când, încă tânăr, se aruncase împreună cu Horacio în lupta pentru cucerirea pădurilor sălbatice din Siquieiro Grande. Se gândea atunci că fiul său va ajunge un avocat strălucit, cu

stare, respectat şi cu o puternica poziţie politică. Acum era sărac, trăia într-o căsuţă de pe Conquista, cea mai bună parte din plantaţiile sale încăpuseră pe mâna unor străini; şi mai rău decât toate, fiul său, căzut pradă viciului, avea dese accesei de nebunie. Medicii dădeau din cap: „Sau se lasă de droguri, sau va sfârşi în ospiciu“. Bătrânului colonel nu-i mai plăcea nici să se ducă la plantaţie. Era silit să străbată pământurile care odată fuseseră ale lui, să treacă prin faţa conacului unde locuise timp de peste 30 de ani, să privească bar- cazele şi cuptorul, magaziile şi plantaţiile de cacao. In plantaţia care-i mai rămăsese totul era vechi; conacul (ceva mai bun decât locuinţa muncitorilor), barcazele, cuptorul, magaziile. La împărţire, el însuşi îşi oprise acest pământ. Pământ fără niciun inventar, numai plantaţie de cacao. Pământul acesta însă era din pădurea Siquieiro Grande, făcea parte din pământurile cele mai bune. Mai avea şi câteva plantaţii de cacao. Dar calculele astea nu-I mai interesau, le făcea maşinal. Dece? La ce-i mai foloseau acum pământurile, fie ele bune sau rele?

Âcasă, se uita la mâinile lui Rui, care tremurau ca ale unui bătrân. Erau albe şi slabe, inelul de avocat se învârtea în degetul descărnat. Şi privirea lui rătăcită! El, copilul său, n-avea s-o mai ducă mult. Tot ce-şi dorea Maneca Dantas, era să moară înaintea fiului său, să nu-1 vadă murind, sau mai rău, nebun.

nebun de-a-binelea, închis într-un ospiciu.

Odată, asistase la îmbarcarea, pe bordul vaporului Companiéi Bahiene, a unui nebun care trebuia transportat la San Juan de Dios. Şase oameni îl păzeau; legat fedeleş, ţipa şi se sbătea. Era ceva groaznic.

Maneca Dantas se uită la mâinile slabe şi tremurânde ale fiului său. Rui surâde blând. Maneca înţelefge că se află sub influenţa cocainei. Se ridică cu grabă; lacrimi i se ivesc în ochi şi se preling pe obrazul lui sbârcât.

7

De strada prostituatelor de mâna a treia, Rita, cu un copil sfri- *- jit la sânu-i descărnat, învăţa cântecul cel mai trist din lume, cântecul prostituatelor din ţinutul arborelui de cacao:

„Ce *faci aici fetiţo?*

De toate, domnul meu."

Era o stradă lungă, lungă, de nu se mai sfârşea, şi plină de noroi; noroiul nu se usca niciodată şi nu-i trecea nimănui prin minte s-o pietruiască. înainte de scădere, colonelul o părăsise pe Rita pentru una mai tânără. Dar şi cealaltă se găsea acum aici. intr-o casă din apropiere. Şi ea cânta cu o voce aspră cântecul pe care cineva îl scrisese într-o zi, văzând femeile astea cu dinţii putrezi şi privirea împăinjenită.

Dece tocmai cântecul ăsta? Rita nu ştia de cine fusese scris şi nici cine anume compusese muzica. Şi la plantaţie erau cântece. Nici acolo, nimeni nu ştia cine le făcuse. Erau cântece de muncă, vorbeau de cacao, de barcaze şi de

cuptoare. Şi ele erau triste, însă niciunul atât de trist ca acest cântec al prostituatelor pe care-1 ştiau şi-l cântau pe înserate, profesional, ca pe-o reclamă.

Dece tocmai ăsta? Vorbea de lucruri fără nicio noimă pentru ele: de maternitate, de iubire, de disperare... Lucruri de care prostituatele nici nu auziseră; nici măcar disperarea n-o cunoşteau. Strada era plină de ele. Se strânseseră aici din toate col- ţurild ţinutului de cacao. Acolo, la plantaţii, nu se găseau fete scumpe ca la Ilhéus şi Itabuna, parfumate şi îmbrăcate în mătăsuri. Rătăcea câte una, însă, bătrână, nefiresc de bătrână, la sfârşitul[10] carierei şi al vieţii. Cele care se aflau aici plecaseră delà' plantaţii. Erau trecute prin mâinile coloneilor, ale fiilor acestora, ale vătafilor. Aceştia aveau drepturi de întâietate— una din legile care^diriguiau viaţa de pe plantaţiile de cacao. Apoi treceau din mână în mână, până ajungeau în strada aceasta, asemenea tuturor străzilor de aceeaşi categorie din micile localităţi; străzile prostituatelor poartă aproape întotdeauna numele de Lama *) şi asta când se întâmplă să aibă un nume.

Dece oare cântecul ăsta? Nici disperate, nu erau măcar. Viaţa lor n-avea niciun rost; numai în rachiu găseau alinare. Strada femeilor pierdute în care se găseau din belşug copii din flori, viitori „zileri“ ai plantaţiilor. Acum, odată cu scăderea, numărul prostituatelor creştea din

10 Murdar (N. T.)

zi în zi. Apăreau, rătăcite, şi casele erau ticsite, şi clienţii lipseau. Celei mai vechi priveau aproape cu furie pe cele nou sosite. Apoi acestea din urmă învăţau cântecul, ciripeau la ferestrele rău luminate. Sosi până şi o fetiţă mai mică de treisprezece ani.

Toate erau condamnate să moară de foame. Tatăl Ritei fusese şi el concediat. Nu mai avea pe lume decât pe fiica sa „pierdută“. Era prea bătrân ca să mai rătăcească pe drumuri. Veni in casa în care trăia Rita. îşi atârnă Ia uşă vechiu-i bici şi-şi luă în braţe nepoţelul. Rita îl privea tăcută. întrebă numai:

— Dumneata ai venit aici ca să rămâi?

Bătrânul plecă ochii în loc de răspuns. Apoi spuse:

— Nu găsesc de lucru nicăeri...

Pe picioarele Ritei se deschideau răni roşii, rezultatul lunilor de prostituţie. Copilul căta în zadar Ia pieptul ei stors, laptele dorit. Rita îşi întoarse privirile delà biciul vechi cu care tatăl ei mâna turmele. Bătrânul era şubred, ros de munca atâtor ani. Acum trebuia să-şi întreţină şi fiul şi tatăl. Din toate părţile soseau femei. Aşezat în pragul uşii din fund, bătrânul privea cerul, câmpul, vorbea de plantaţii. La fereastră, Rita cânta cântecul ei de reclamă, cântecul ei de muncă:

„Le faci aici fetiţo?

De toate, domnul meu...“

Era o stradă lungă, lungă, de nu se mai sfârşea. 1

s

ici Rita nu se bucură auzind vestea nenorocirii care căzuse ^ pe capul colonelului Pinto. Deşi se afla aici din vina lui. izgonită atunci când pe colonel îl apucase dorul de Lola. Rita îi spunea bătrânului văcar, plângând:

— S-a nenorocit, sărmanul!

Şi plantaţia lui Federico Pinto fusese scoasă Ia licitaţie. Ei ştia că datorează o sumă nu prea mare, pe care ar fi plătit-o uşor dacă urcarea ar fi continuat şi dacă el şi-ar fi restrâns puţin cheltuielile risipitoare. Ştiuse că, din cauza scăderii, valoarea plantaţiei abia va putea acoperi datoria. Insă nu-1 mai interesa nimic. Ii concedie pe muncitori, păstrând numai ceeace era absolut necesar. Dona Augusta plângea, un plâns ca un bocet, greu de suportat. Copiii nu se întorseseră dela colegiu. Federico se înfurie şi strigă la nevastă-sa:

— Nu mai plânge aşa, că mă scoţi din sărite...

Ea îşi ridică ochii şi faţa ei puhavă. Dar nu se opri. Colonelul plecă la plantaţie, unde fructele de cacao aşteptau zadarnic zilerii să vină să le culeagă. Nu mai era nimeni care să aibă grijă de plantaţie. Somaţiile soseau una după aha. Fraţii Rausch- ning, cărora Federico le vânduse totdeauna cacaoa, îl înştiinţară că, dată fiind nepăsarea sa, vor intenta acţiune judiciară şi-l vor executa pentru datorie. Ii trimiseră socoteala. Enormă. Datora prea mult. Printre altele: „Cec în favoarea lui Sr. Pepe Espinola, 20

contos“. Federico zâmbi citind. Poate că banii ăştia au fost singurii întrebuinţaţi cu folos. Şi poate că şi amintirea proxenetului a avut o influenţă asupra hotărârii sale. Nu răspunse niciodată la scrisorile trimise de Rauschning. Când judecătorul declară lichidarea plantaţiilor, păru că nici nu se sinchiseşte. Nu se prezentă la licitaţie. Află deasemenea printr-o hârtie trimisă de tribunal că plantaţia sa fusese adjudecată de fraţii Rauschning. Văzu preţul. Mai avea de primit 200 contos. Se duse la Itabuna cu familia, şi> alcătui o procură în favoarea soţiei, apoi îşi luă rămas bun dela fiii săi. Luă autobuzul. Cu revolverul la brâu, intră în biroul lui Rauschning şi, fără să ceară voie, dădu buzna în biroul din care cei doi fraţi conduceau Casa. Acolo nu se afla decât Rauschning-junior, care se ridică în picioare vă- zându-I pe colonel. Trecuseră numai cinci zile de când Rausch- ningii ocupaseră plarifaţia „Riacho Dulce“. Exportatorul se sculă în picioare, crezând că Federico venise să-şi încaseze banii. Avea cecul pregătit. Sau o fi venind, ca alţii, să cerşească ceva mai mulţi bani? Sau voia locul de vătaf, cum făceau micii producători, după ce li se lua pământurile?

— Şi fratele dumitale unde e?

— E plecat la Itapira...

— Păcat, pentrucă aşa numai pe tine te ucid, veneticule, scârnăvie!...

Trase, descărca cele şase gloanţe ale revolverului in pieptul lui Rauschning. Funcţionarii veniră în fugă, dar, cu toate că revolverul era descărcat, îi făcură lui Federico loc să treacă. De acolo se duse la poliţie unde se predă. Rauschning murise pe loc.

Avură loc multe procese senzaţionale. Aproape toată lumea îşi aminti de procesul în urma căruia Pepe Espinóla fusese condamnat, pe vremea când plantatorii mai erau încă stăpânii justiţiei. Acum, pe banca acuzaţilor se afla colonelul Federico Pintó, acelaş care făcuse să fie condamnat Pepe. Procesul ţinu două zile; Federico nu îngăduise familiei să cheltuiască bani cu avocaţii şi judecătorul se văzu silit să desemneze unul din oficiu. Urmară pledoaria, rechizitoriul, replicile. Procurorul rosti o frază care arăta întreaga situaţie. __

— E necesar să se arate odată pentru totdeauna că vechii plantatori nu mai sunt stăpânii justiţiei, aşa cum s-a afirmat de atâtea ori în procesele anterioare...

Era acelaş procuror care ceruse condamnarea lui Pepe Espinóla. Nu el se schimbase, ci viaţa întregului ţinut al fructelor de cacao. Apărarea îşi dădu toată silinţa, dar în zadar. Se spunea că exportatorii cheltuiseră bani cu nemiluita ca să-i cumpere pe juraţi, afirmaţie care, ca multe altele, n-a putut fi niciodată dovedită. Rauschning senior nu făcu nido economie în procesul acesta. Angajă un avocat renumit din capitală ca să-l a- jute pe procuror.

Aceasta fu marea senzaţie a procesului, dar discursul său nu oBţinu succesul aşteptat.

Colonelul Federico Pintó fu condamnat în trei instanţe. In prima fu condamnat la 24 ani închisoare – prin cinci voturi contra două. Se făcu apel. De data aceasta, juraţii fură pe faţă de partea exportatorilor. Rauschning nici nu se mai gândise să angajeze un ajutor pe lângă procuror. In cea de o doua instanţă, condamnarea se ridică la 30 de ani, pedeapsa maximă. Insă un vot contra permise un nou apel. Tribunalul îl trimise pe colonel în fata unei a treia instante. Acest din urmă proces deşteptă relativ mai putină curiozitate. Ţinu doar o seară şi confirmă prima sentinţă: 24 de ani. Federico Pinto fu îmbarcat pentru „Penitenciaria“ şii din nou se adună lume pe chei ca să-l vadă trecând. Singura deosebire dintre îmbarcarea sa şi aceea a lui Pepe fu că bătrânul colonel nu era legat şi că un fiu îl însoţea.

9

^ erşeau pe şosele, prin sate şi oraşe. Grupuri, grupuri de oa- ^ meni, sdrentuiti şi înfometaţi, umpleau drumurile pământurilor de cacao. Se strângeau în cete, pătrundeau în sate, cu chipuri fioroase, cu ochii înfundaţi în orbite. La Pirangi, un grup de cincisprezece, oameni atacară o brutărie. Drept urmare, fură aruncaţi cu totü în închisoare. Printre ei se afla şi o femeie cu doi copii. Au fost consideraţi tâlhari şi trimişi Ia Ilhéus. Cât timp ţinu scăderea şi exportatorii nu puseră mâna pe plantaţiile

datornicilor, aceste grupuri de cerşetori creşteau din zi în zi. O familie întreagă de cinci persoane muri otrăvită, deoarece, ne mai putând îndura foamea, mâncase un şarpe cobra.

„Ziarul din Ilhéus“ publică o fotografie şi prezentă ştirea sub o formă hazlie: „Eşecul unei inovaţii culinare“. Redactorul îi explică apoi lui; Sergio Maura că scrisese şi un reportaj dramatic, potrivit unui asemenea fapt, dar că directorul nu consim- tise să fie publicat, pentru „a nu mări panica“, in „Ziarul de Seară“ apăreau articole elogioase la adresa lui Karbanks care promitea să obţină din Statele Unite capitalul necesar pentru construirea unui port nou la Ilhéus.

Un manifest ilegal al comuniştilor ceru măsuri grabnice care să rezolve situaţia zilerilor fără lucru. Şi îi chema pe toti zi- lerii la o manifestaţie la Itabuna, o manifestaţie uriaşă, care avea să fie sprijinită de muncitori. Muncitorii din port (şi ei trăiau în mizerie), muncitorii delà fabrica de ciocolată, cèi delà căile ferate, vor declara grevă. In plantaţii, printre zilerii concediaţi, Joaquin şi alţi activişti organizau manifestaţia. Dar cu toată ascuţita lui vigilentă politică, luară naştere bande de zileri formate din câteva grupuri mici de bandiţi. Insă imediat ce pământurile trecură în mâinile marilor firme, aceste grupuri fură lichidate printr-o campanie energică a politiei care găsise drumurile pline nu numai de bandiţi, ci şi de cerşetori şi vagabonzi.

Apăru şi un profet, un mulatru cu barba, care străbatea ţinutul repetând vechile profeţii rămase în amintirea oamenilor de pe vremea luptelor din Siquieiro Grande, când negrul Daniân rătăcea nebun pe drumurile arborilor de cacao. Profetul vestea sfârşitul lumii şi chema mulţimea fără lucru să se roage lui dumnezeu pentru păcatele ei. La început, se adunară în jurul lui o mână de zileri, dar cum foamea creştea, aceştia preferară să-l asculte pe Joaquin. Şoferul trecea din grup în grup pentru a realiza unirea tuturor şomerilor, chiar in faţa porţilor oraşului Itabuna. Aveau să intre cu toţii şi să ceară de mâncare. Cu toată influenţa bandelor şii a „profeţilor“, cu toată nepăsarea zilerilor, în cea mai mare parte analfabeţi, îl urmară cu toţii; Joaquin izbuti, până la urma, sa strângă laolaltă pe toţi oamenii. Acum venea multă lume de departe să-l audă. Vorbeau de el din plantaţie în plantaţie, din grup in grup. Ramon şi Varapau, învăţaţi de Joaquin, alcătuiau colective în grupurile care se formau şi le îndreptau încetul cu încetul spre Itabuna. Pe străzile oraşului începură să circule veşti alarmante şi prefectul poliţiei ceru să fie trimişi soldaţi din Ilheus pentru a putea garanta ordinea.

10

S

căderea preţului la cacao îl surprinse pe căpitanul Juan Ma- galhaes plantând arbori noi pe resturile de pământ defrişat; altoiuri de cea

mai bună calitate, cultivate după metodele cele mai moderne, care aveau să dubleze producţia plantaţiei sale şi să înalţe astfel, încă odată, prestigiul Badarosilor. In fiecare zi dona Ana asculta cu lăcomie veştile pe care căpitanul i le aducea de pe cuprinsul plantaţiilor. Alţii îşi pierduseră pământurile pentrucă jucaseră la bursă, pentrucă avuseseră amanţe, pentrucă jucaseră la ruletă, pentrucă luaseră parte la ternoul lui Ipicilone. .Juan Magalhaes îşi pierdea pământurile fără să fi făcut nimic din toate acestea, numai pentrucă defrişase pădurea şi plantase acolo cacao. Arborii de cacao plantâţi erau tineri şi aveau nevoie de cel puţin trei ani până să dea primele roade. Când ştirea scăderii ajunse la casa Badarosilor, Juan Magalhaes rămase uluit:

— De necrezut! Repetă de atâtea ori că până şi Chico, papagalul, învăţă pe de rost această vorbă, acfâugând-o vocabularului său variat. Pentru căpitan, asta era ca şi cum cineva i-ar ii tras o „cacialma“. Plecă la Ilhéus în toiul muncilor, imediat ce sosi prima somaţie care-1 invita să-şi aranjeze socotelile. In omnibusul aproape gol, lumea nici nu mai discuta. Când vorbeau, era numai ca să se plângă de viaţă. Căpitanul rămase impresionat. Totul arăta că scăderea nu era trecătoare, cum crezuse el la început. Şi atunci, cHiar în omnibus, începu să analizeze situaţia în care se afla. Ştia că datora bani lui Carlos Zude, dar nu atât ca să se ruineze.

După culesul primei recolte din timpul urcării, avusese nevoie de bani pentru defrişarea pădurii şi plantarea ei cu arbori de cacao. Se adresase lui Zudé şi exportatorul îi deschisese un credit asupra cantităţii de cacao ce trebuia livrată. După socotelile lui, datora exportatorului o recoltă de 1500 saci de cacao, aproximativ. In schimb rămânea cu plantaţia nouă aproape realizată; în felul acesta, valoarea pământurilor sale crescuse. Ba- zându-se pe creşterea preţurilor, el şi-ar fi putut plăti datoria în 2—3 ani; cu economie, poate şi mai curând. Şi apoi ar fi urmat bogăţia, belşugul, vechiul prestigiu al Badarôsilor... Çu scăderea, lucrurile se complicau. Oricum, Zude o să-l păsuiască, îşi aduse aminte de încrederea cu care ordonase deschiderea creditului: „nelimitat“...

Şi totuşi, Juan Magalhaes nu împrumutase decât strictul necesar pentru defrişarea şi arderea pădurii, pentru plantarea noilor altoiuri, pentru cheltuielile necesare la plantaţia veche şi pentru întreţinerea familiei. Carlos Zude va avea răbdare, va aştepta – e un om cumsecade – va înţelege că vina nu e a lui Juan Magalhaes. Şi în trei ani plantaţiile noi îi vor da posibilitatea să-şi plătească datoria... In cinci ani de zile va fi liber, va avea 4—5000 saci de cacao, lucru care va aminti de forţa Badarôsilor, delà începutul prosperităţii ţinutului, de vechii stăpâni ai pământului. Şi, călătorind cu omnibusul acela trist, căpitanul Juan Magalhaes începu să viseze.

Prima surpriză neplăcută o avu atunci când

Zude refuză să-I primească. „Domnul Zude e foarte ocupat“ îi spusese administratorul, un tânăr din Bahia care-i luase locul lui Martins. Primise el sarcina de a pune la punct socotelile cu căpitanul. Surprizele care urmară fură şi mai dureroase. Nu datora atât de puţin cum îşi închipuise. Cu toate că predase lui Zude toată producţia de cacao şi cu toate că preţurile erau mari, mai avea de plătit peste 180 contos, la această sumă adăugându-se şi dobânda, lucru de care el nu ţinuse socoteală: dobândă de o teribilă cămătărie. Cu recolta la 10.000 de reis, lucrurile luau un aspect tragic şi căpitanul îşi frângea mâinile, mâini altădată fine, de cartofor, astăzi mâini bătătorite, de ţăran. Administratorul îi aduse la cunoştinţă că firma nu putea să aştepte plata în termen lung. Nimeni nu ştia până unde avea să coboare preţul la cacao. Era posibil ca in câteva zile să nu se mai găsească niciun cumpărător. Casa făcea asta în interesul lui. Juan Ma- galhaes asculta frazele acestea negustoreşti, observa surâsul profesional al girantului, destul de amabiL In tinereţe, ştia să citească pe fetele partenerilor săi de joc. Dar îi intrase în cap ca-caoa, şi iată, pierdea pentru a doua oară. Pierduse cu Horacio in lupta pentru Siquieiro Grande, pierdea acum cu Carlos Zude. Dar aceea fusese o luptă leală, fără curse, iar în lupta asta întâlnea curse şi încă din cele mai murdare. El jucase cinstit, pe fată. Administratorul îşi expunea acum motivele, aşteptând ca Juan Magalhaes să ia o hotărâre.

— Aş vrea să vorbesc cu domnul Carlos...

Administratorul se codi:

— Nu ştiu dacă vă poate primi...

— Spune-i că vreau să mă socotesc... însă numai cu el...

Carlos nu avu încotro, şi-l primi. Totuşi, se arătă vesel şi amabil ca întotdeauna, în momentul , în care Juan Magalhaes îşi făcu apariţia în birou. întinse din nou mâna şi arătă un fotoliu :

— Ce-ţi face familia, căpitane?

— Domnule Carlos, sunt doi ani de când am stat cu dumneata, aici, de vorbă. Aveam nevoie de bani pentru noua mea plantajie; dumneata mi-ai deschis un credit... Deabia acum îmi dau seama că o făceai din interes, şi încă dintr-un foarte mare interes...

— Am fost corect din punct de vedere comercial...

— Ştiu... Nici nu discut... Poate să fie un joc cinstit, nu discut, însă cer o îngăduinţă pentru a putea plăti... Vezi dumneata... am plantat arSori noi, care de azi în trei ani vor produce cacao. Voi plăti câte puţin în fiecare an... chiar şi cu cacao ta iO.OOO; 1.500 saci sunt 15 contos... voi plăti... şi când o să se urce oretul la cacao...

— Să urce? — spuse Carlos – nu cred. Cacaoa a dat maximum, căpitane. îmi pare rău, dar nu pot face nimic. Aşa e viata. Dumneata ai învestit bani în plantaţii. Asta era pe timpul când preturile erau mari, când operaţia costa bani. Azi cacaoa nu mai valorează nimic... Eu nu vreau

cacaoa dumitale. Nici nu mă gândesc să cumpăr anul acesta...

— Şi ce să fac atunci?

Faţa căpitanului era palidă.

Carlos înălţă din umeri.

— Asta nu e un joc cinstit, domnule Carlos, ăsta e un joc murdar, şi eu am jucat cinstit...

Carlos simţea că se apropie furtuna. Dar el ştia cum să-i ¿a pe aceşti plantatori, pe aceşti „copii mari şi timizi“...

— Cum îl chiamă pe socrul dumitale?

— Sinho Badaro...

— Şi el a pierdut, insă a ştiut să piardă... Ce pot eu să fac?

— Era un joc crud, dar fără curse...

— Nu te pierde cu firea, căpitane, fii calm. Vezi, poate obţii vreun împrumut. Plăteşte ce datorezi, apoi vezi-ţi de treabă. Eu doresc numai un lucru: să primesc ce mi se cuvine.

Căpitanul nu găsi nicio speranţă în cuvintele exportatorului. Nimeni n-avea bani să-l împrumute. Nimerii n-ar fi acceptat o ipotecă pentru un împrumut de 180 contos. Spuse:

— Dacă producţia de cacao nu valorează nimic, atunci dumneavoastră, exportatorii, dece cumpăraţi plantaţiile pe care le scoateţi la licitaţie? Asta aş vrea să ştiu...

Carlos se ridică, încheind discuţia.

— Aproape numai pentru a vă face un serviciu, căpitane Juan Magalhaes. Mă mulţumesc şi cu plantaţiile, ca să nu pierd totul... Şi cu toate astea, am ajutat, am ajutat

multă lume...

Atât de vizibilă era expresia de sinceritate de pe faţa lui Carlos Zude. încât o clipă căpitanul era gata să-l creadă. Dar Juan Magalhaes fusese un bun jucător de poker, obişnuit să studieze fizionomia partenerilor. Descoperi, foarte ascunsă, masca înşelătoare, o cută in colţul gurii, o licărire în priviri, care-i desvă- hiiau, poate, tot sufletul. Se ridică şi el:

— Dumneata mă minţi, domnule Carlos. Dumneata m-ai jefuit...

Sinho Badaro luptase până Ia sfârşit. A trebuit să vină el, Juan Magalhaes, care nici nu era de prin părţile, astea, să-l înlocuiască în jocul de cacao. A pierdut. Dar Ia masa de poker, când jocul e serios şi un jucător înşală, ceilalţi îl pedepsesc. Dela înălţimea fotoliului său cu spetează înaltă, Sinho Ba-daro aprobă. Juan Magalhaes întinde mâna, ca şi cum ar vrea să-şi ia rămas bun. Lovitura de pumn porneşte năpraznic. Funcţionarii rămân încremeniţi. Carlos însă nu e laş. Se încaieră cu căpitanul. Funcţionarii intervin, îi despart pe cei doi adversari. Juan Magai- haes e svârlit afară din birou. Dar pleacă satisfăcut.

Ajungând Ia plantaţie, îi spune donei Ana:

— O să ne ia plantaţia; altă posibilitate nu există. Plantaţiile de cacao nu mai valorează nimic... Vina nu e a noastră...

Ea rămase nemişcată, privind ţintă în zare:

— Şi noi?

— Ascultă: de multe ori am vrut să plec, mi

se făcuse lehamite de pământurile astea. Am rămas numai pentrucă tu nu voiai să pleci. Am făcut tot ce se putea face. Acum îţi spun: plec, nu mai rămân aici pentru nimic în lume.

Ea îşi întoarse privirea spre căpitan:

— Merg cu tine. Oriunde vrei tu...

El zâmbi, o apucă pe dona Ana de braţ şi o aşeză pe genunchii săi.

— Ştiam...

11

^ arlos Zude smulse peria din mâna servitorului:

^ – N-am nevoie... Pot să mă şterg şi singur...

Îşi perie haina murdărită in timpul încăierării. Administratorul apăru din nou în uşa biroului, după ce ajutase la darea afară a lui Juan Magalhaes. Carlos îi spuse că n-avea nevoie de nimic. Ripostase la lovitură, purtându-se ca un bărbat; nu de asta îi era necaz. Ii părea rău că nu ştiuse să-l convingă pe căpitanul Juan Magalhaes. Carlos Zude făcea mare caz de cunoştinţele sale, în ce priveşte psihologia plantatorilor. Căpitanul nu se lăsase dus. Era aşadar o înfrângere şi Carlos suferea mult din pricina asta. Ii veni în gând plantaţia lui Juan Magalhaes şi toată amărăciunea i se risipi: erau plantaţiile cele mai râvnite, pământurile Badarosilor. Acolo voia Carlos să-şi înfigă mai întâi rădăcinile, în acea parte din pământul arborelui de cacao. Acele pământuri erau simbolice pentru el, le dădea o valoare aproape

superstiţioasă. Pământurile udate cu sânge, cuceriţi1 cu gloanţe, taiate de drumurile, presărate cu cadavre. Ma- ximiliano Campos îi vorbise despre luptele din trecut. Plantaţiile vor ii scoase la licitaţie şi el le va cumpăra. Va construi şi o casă mare, cu tot confortul modern, unde va putea să stea cu

Julieta in zilele lor de dragoste... Acolo va fi căminul lor, refugiul lor, când vor voi să fugă de lumea marilor oraşe. Acolo, în pământurile Badarosilor, ale vechilor stăpâni ai ţinutului plantaţiilor de cacao. Păcat că Juan Magalhaes s-a enervat. Carlos se gândea să-i ofere locul de administrator al plantaţiilor sale. De pe terasa conacului, el şi Julieta ar fi zărit-o pe dona Ana Badaro, femeia aceea încruntată ca un bărbat, care ştie să tragă cu puşca, devenită acum femeia unui funcţionar de-al lor. Dar nu toate merg pe roate... Căpitanul s-a supărat. Răbdare, ce să-i taci!...

Portarul aduse corespondenţa de după amiază. Când trecu pe lângă Reinaldo Bastos, acesta se înfioră: socotea că printre scrisori trebuia să se afle şi aceea prin care îi desvăluia lui Carlos legăturile dintre Julieta şi Sergio. Făcuse asta ca să se răzbune, nu numai pe femeia aceea dorită şi inaccesibilă, dar şi pe soţ, pe patron. Spera să-l urmeze pe Martins în postul de administrator al Casei. Ii ţinuse locul câtva timp, imediat după fuga acestuia, neindoindu-se o clipă că va căpăta postul râvnit. Ar fi fost mai aproape de Julieta, ar fi cucerit o

treaptă pe scara care avea să-l ducă în braţele ei. Când Carlos îl trimise la Bahia după noul administrator şi-l repuse după aceea într-un post mai mic (e adevărat, cu leafă crescută), Reinaldo se simţi furat. Nu înţelese că Zude îl încercase în postul de administrator şi ajunsese la concluzia că nu corespundea. Se credea nedreptăţit, dar nu protestă, ci căută un mijloc de răzbunare. Ideea scrisorii anonime îl urmări timp de câteva zile. Luptă cu el însuşi. O voce lăuntrică, un rest de cinste îl împiedicau să facă gestul acesta. Dar Reinaldo birui toate scrupulele. Intr-o seară văzu pe cei doi amanţi discutând pe bulevard, chiar pe banca pe. care stătuse Julieta odinioară, atunci când, credea el, soţia patronului cochetase cu dânsul. Sergio se băgase şi stricase totul. Şi, pe deasupra, Carfos refuza să-i dea postul de administrator. Scrisese scrisoarea la maşină, la Asociaţia Funcţionarilor Comerciali. O pusese la cutie.

Scrisori din partea plantatorilor care cereau amânări de plăţi; informaţii judiciare asupra predării de plantaţii; scrisori din partea firmelor din sud, care ofereau reprezentanţe; şi scrisoarea anonimă:

„Află domnule Carlos, că lumea te consideră un nătărău. Cum se face că bărbatul e întotdeauna ultimul care află? In timp ce dumneata munceşti, călătoreşti şi-i jefueşti pe plantatori, soţia dumitale, cocota asta careţi poartă numele, ¡ti pune coarnele cele mai mari din Ilhéus. Vrei să ştii cu cine? Urmăreşte

drumurile pe care le face nevasta dumitale la Asociaţia Comercială. Toată lumea ştie că ea e amanta lui Sergio Moura, poetul şaradelor. Toată lumea, numai dumneata nu, domnule Carlos Zude. Dacă vrei să te încredinţezi, urmăreşte-ti nevasta. Şi dacă eşti un încornorat inofensiv, cel puţin mai scurtează-ti coarnele care sunt enorme. Ajung să constitue un pericol public“.

Era iscălită „un binevoitor“. Carlos Zude făcu o mutră plictisită după ce isprăvi scrisoarea. „Plantatorii ăştia nu mai ştiu ce mijlbace să întrebuinţaze... Precis că e vreunul din cei loviţi... Nu, Juan Magalhaes n-ar fi în stare de aşa ceva! Altul a trimişi scrisoarea asta, cu gândul de a păta reputaţia Julietei“.

Carlos Zude nu crezu nicio secundă în cele ce se spuneau în scrisoarea anonimă. Era isprava vreunui plantator, o răzbunare josnică, laşă, grosolană. Era foarte limpede aluzia că el îi fură pe plantatori, limbajul violent, vorbele urâte. Şi apoi cu cine?... Cu Sergio Moura... Carlos ştia că Julieta avea multe prietenii.

Niciodată însă soţia sa nu fusese atât de amabilă şi atât de solidară cu el, ca în aaest ultim an. Renunţase la dorinţele ei de mai înainte: plimbări, călătorii, vila delà Copacabana... Ce sacrificiu din partea ei şi acum mizerabilii, încearcă să-i păteze onoarea! Lui Carlos i se părea absurd ca Julieta să aibă un amant în Ilhéus, fără ca el să ştie. Oraşul e mic, toţi o cunosc. Dacă ar fi fost la Rio de Janeiro... Dădu Ia o parte scrisoarea, citi restul

corespondentei. Dar nu-şi mai putea lua gândul delà Julieta, delà sacrificiul pe care ea îl făcuse. După ce vor termina afacerile mai importante, va pleca într-o lungă călătorie. Va petrece luni întregi cu soţia sa. Poate vor pleca chiar în Europa sau în Statele Unite, la New-York, în timp ce pe plantaţiile lui Juan Magalhaes se va construi conacul, de unde ei vor conduce destinele pământului de aur.

Administratorul anunţă pe Antonio Vitor:

— Vrea să vorbească cu dumneavoastră...

— Lasă-1 să intre...

Aceşti mici producători de cacao erau plini de surprize. Carlos rupse scrisoarea anonimă şi o aruncă la coş. Deschise sertarul şi îşi puse revolverul în buzunar. Comisese o greşeală cu privire la psihologia plantatorilor: erau ca nişte copii mari şi timizi, dar în stare de orice. ,

\7 arapau avea înnăscut în el darul de organizator. Câtă vreme * fusese la plantaţie, organizase ternoul, înveselind cu el serbările sărăcăcioase din timpul urcării preţului la cacao. Pe Joaquin îl surprindea capacitatea de care dădea dovadă acest slăbănog. Datorită lui izbutise să organizeze manifestaţia care străbătu străzile Itabunei, cerând pâine şi mijloace de transport.

Şoferul era încântat de zileri. Ce nu se poate face cu ei?... Era o muncă deosebită, nu semăna deloc cu aceea dela oraş; dăduse numaidecât rezultate. Se gândi să se folosească de Varapau, să-l transforme intr-un agitator la

ţară, într-un fruntaş al zileri- lor. Lucra zilnic cu el. Varapau găsi în sfârşit ceva care să şe potrivească firii sale neastâmpărate. Indurase multe mizerii, trecuse prin multe, dar numai două lucruri puseseră stăpânire pe el: Roşa cu trupul ei frumos, şi veselul terno de păstoriţe dela începutul anului. Acum Joaquin, apărut deodată printre ei, îi deschidea drumul:

— O să munceşti în plantaţii... dar de data asta o să fie cu totul altfel... O muncă deosebită de a celorlalţi... Capi nu vorbea decât de reîntoarcerea lui fa Ceară; Florindo voia să plece la II- heus s-o caute pe Roşa. Râdea mereu, chiar şi atunci când îl chinuia foamea; el atât ştia. Ramon devenise mai ascultător, cu tcai,e că nu ştia carte şi nu prea înţelegea ceeăce-i spunea Joaquin. Mail erau şi alţii, organizaţi în grupe, formând colective care atrăgeau pe toţi zilerii concediaţi, întâlniţi în drumurile spre Itabuna. Şi într-o zi se întâlniră o mulţime de oameni în faţa oraşului. Nu era totalitatea celor fără de lucru. Mulţi începuseră să cerşească prin oraşe şi sate, unii atacau călătorii, alţii luaseră calea pădurii. Corturi improvizate arătau locul unde poposeau cei mai slabi împreună cu femeile şi copiii.

Era o mulţime impresionantă. Slabi, murdari, cu părul şi barba crescute, cu picioarele enorme pline de noroi... Vestea străbătu oraşul Itabuna şi comisarii adunau poliţiştii, telefonau la II- heus şi la Pirangi după ajutor. Câţiva fascişti se prezentară vo- ' luntari pentru a ajuta poliţia. Ştiau că printre zileri se

aflau şi comunişti şi. asta era deajuns ca să-i facă să treacă de partea cealaltă. încet, ca o procesiune ne mai văzută, începură să intre în Itabuna. Păşeau tăcuţi. Femeile ţineau copii în braţe. In frunte mergea Joaquin. Pe podul în c^e împarte oraşul în două aştep- tau soldaţii. Ziâerii nu purtau nici steag, nici lozinci. Nu aveau decât foamea groaznică întipărită pe obrajii lor supţi. Cetăţenii închideau ferestrele, femeile fugeau din stradă, lumea se retrăgea grăbită. Şi manifestaţia („defilarea foamei“ o numi un manifest comunist) pătrundea în oraş. De partea cealaltă a podului se afla prefectura. Din llheus porneau in graba camioane cu întăriri poliţieneşti. Plecase şi comisarul specialist în campania împotriva comuniştilor. Soldaţii, comandaţi de un sergent, erau echipaţi de război. Mulţimea se opri în fata podului. Joaquin începu să vorbească soldaţilor. Apărură nişte băieţi, nu se ştie de unde, care se amestecară în masa zilerilor. Şoferul căuta să-i convingă pe soldaţi să nu tragă. Dar sergentul ordonă foc şi sângele din braţul lui Joaquin ţâşni drept in obrazul lui Ramon. Atunci Ramon se repezi înainte spre pod, dar căzu lovit în piept de un glonţ. Masa care-1 urma trecu peste cadavrul său.

Neputând să oprească masa zilerilor, Joaquin, rănit la braţ, se luă după dânşii.. Soldaţii trăgeau, dar mulţimea continua să treacă podul. Varapau striga:

— Vrem pâine...

Şi toti strigară la fel. Tăcerea de mai înainte se transformă într-un vacarm. Soldaţii, împotriva cărora se aruncau zilerii, fugiră în panică, dezorientaţi. In fata masei aceleia de oameni flămânzi şi de femei disperate, înţeleseră că nu le rămânea altceva de făcut decât să scape cu fuga. Se aflau de cealaltă' parte a podului şi Joaquin încercă, cu ajutorul celorlalţi activişti şi a lui Varapau, să organizeze masa care striga şi se împrăştia, cu ochii la vitrinele ispititoare ale magazinelor. începură să vorbească de atac. Cum să-i strângem din nou? Varapau dădu ideea:

— Dacă am cânta...

— Dar ce?

— Un cântelc din plantaţii...

Şi intonară cântecul mulatrului de pe plantaţie:

Culoarea mea e de cacao,

Mulatru sunt, bun de iubit;

Dar vai, mulatră, dar vai Culoarea mea s-a ofilit,

Ml-e trupul galben, istovit.

Şi melodia cântecului prieten, cântecul care îi ajuta în munca din plantaţie, îi strânse pe bărbaţi şi pe femei1. Cântând aşa, merseră în ordine până în faţa prefecturii.

Capi pansă la iuţeală braţul rănit al lui Joaquin. Când terminară cântecul acesta, începură altul. Cel mai vechi cântec de muncă de p(e plantaţiile de cacao:

De dimineaţă până seara Trudesc amarnic in plantaţii.

Se opriră în faţa clădirii prefecturii. Uşile erau închise, funcţionarii baricadaţi înăuntru. Atunci Joaquin strigă:

— Vrem să-l vedem pe prefect.

Şi mulţimea repetă strigătul într-un tumult asurzitor. Acum se amestecau fraze de cântec cu strigătele mulţimii care cerea pâine. In sfârşit se deschise o fereastră şi prefectul îşi făcu apariţia alături de vicar, amândoi foarte palizi. Joaquin îl pregătise pe Varapau pentru momentul acesta. Strigară: vrem pâine. Prefectul, revenindu-şi puţin din spaimă, începu să vorbească, făgăduind că le va da hrană şi va căuta să obţină barăci pentru a-i caza pe câmpia de lângă oraş.

In clipa când sosi poliţia din Ilheus, în frunte cu comisarul specialist, care pusese din nou în ordine de bătaie soldaţii, vacarmul începu iarăşi. Deasemenea şi împuşcăturile. De data asta mulţimea fu luată pe neaşteptate. Se deslănţui un adevărat măcel. Un bătrân spunea că numai pe timpul luptelor din Siquieiro Grande a putut vedea ceva asemănător.

La început, zilerii se speriară. Se treziră înconjuraţi, fără scăpare. Dar printre ei se aflau vechi luptători, obişnuiţi cu în- N căierările şî, înoetul/cu încetul, îşi reveniră. Prefectul ceru linişte şi vicarul începu să se roage. Când împuşcăturile răsunară 'din nou, prefectul hotărî să se retragă dela fereastra lângă care se înfipse un glonţ. Vicarul rămăsese însă, şi făcea semne soldaţilor să nu mai tragă. Zilerii înaintau asupra soldaţilor pe lângă ziduri, dezarmaţi, căzând şi

avântându-se într-o luptă corp la corp. Mulţimea prinse curaj,, se împărţi şi atacă, aproape in ace-laş timp, cele patru laturi ale pieţei. Era ca o forţă colosală, in- năbuşită multă vreme, şi care acum răbufnela. Câteva femei începură să cânte» şi împuşcăturile conteniră. Mai târziu fură ridicate cadavrele zilerilor şi ale soldaţilor. Aşa, morţi, păreau toţi la fel. Erau ţărani* mulatri şi negri, numai hainele îi deosebeau. Muriseră vr|eo 30 de zileri şi 6 soldaţi. Fură îngropaţi laolaltă şi la înmormântarea lor luă parte tot oraşul. Se ridicară repede barăci de scânduri pentru găzduirea zilerilor. Prefectul, încă înspăimântat, puse să se taie. câteva vite, iar vicarul, care trecuse de partea ţăranilor,, organiză o colectă ca să se procure lapte pentru copii. Joaquín, Varapau şi încă douăzeci de oameni fuseseră arestaţi ca şefi ai mişcării.

Chiar în acea zi începu o grevă generală la Ilhéus şi Ita- buna. Muncitorii protestau împotriva arestărilor, cerând imediata eliberare a lui Joaquín şi a ţăranilor; cereau deasemenea să li se asigure ziierilor salariile pe care Ie aveau la plantaţii. Lucrurile se complicau.

In barăcile improvizate, zilerii comentau situaţia. Cu toţii erau satisfăcuţi. Câştigaseră totuşi ceva concret. Vorbeau de Joaquín cu admiraţie.

Capi, care se afla în mijlocul unui grup, avu o idee:

— Şi dacă ne-am duce să-i eliberăm?

Negrul Florindo râse, aprobându-1. Fu ca

un curent electric. Noaptea, ieşiră vreo cincizeci de oameni, atacară închisoarea, îî eliberară pe arestaţi; Joaquín râdea, strângându-1 în braţe pe Florindo. In barăci izbucni, în cinstea lor, un cântec care, deşi trist, răsuna ca un cântec de război:

î *Xi.* î

Maneca a murit în cuptor '-»

In ceasul când apune soarele.

Oraşul Itabuna îşi închise porţile; femeile se ascunseră, bărbaţii spuneau că evenimentele petrecute vesteau timpuri noi.

13

G

reva se întinse şi prefecturile din Ilhéus şi din Itabuna ajunseră la un acord. Vor da liberă trecere ziierilor care doresc să se îmbarce pentru a pleca în ţinuturile lor, ceilalţi rămânând să se întoarcă la plantaţiile de unde fugiseră, plantaţii câştigate la licitaţie, de exportatori. Aproape toţi se1 întoarseră la muncile din plantaţii; dar nu se întorceau aşa cum plecaseră; acum aduceau cu ei ceva ce aveau să aâTe şi ce! i/lalţi, ceva care strălucea ca o lumină.

Intr-o zi veni rândul lui Varapau. Capi şi Florindo. Capi primi pdrmisul de întoarcere la Ceara. Varapau se întoarse la plantaţia care mai înainte fusese a lui Federico Pintó. Joaquín îi dădu directive şi Varapau deveni in scurt timp un priceput agitator, care mergea din plantaţie în plantaţie, ducând cu el manifeste, cuvinte de îmbărbătare. Niciodată poliţia plantatorilor,

vătafii cu ochii în patru, soldaţii cei mai îndrăzneţi, n-au izbutit să pună mâna pe el. Sosea noaptea şi toate uşile i se deschideau.

Negrul Florindo nu voi să se reîntoarcă la plantaţie.

— Plec la Ilheus, spunea el. Eu pe Roşa o vreau... şi râdea.

Se întoarse şi Joaquin care era urmărit de poliţie. Nu mai putea să rămână în Itabuna; împotriva lui se lansase un mandat de arestare şi comisarul afirma că „acest om e cel mai periculos dinttfe toţi“. Fugi într-un camion, ascuns sub o pânză de cort, printre saci de cacao.

14

Cheus. Cu atât mai puţin dorea acest.lucru dona 4na, căreia îi era ruşine de lumea ce o întâlnea. Acum nu mai avea nicio palmă de pământ în ţinutul arborelui de cacao. E drept că în urma licitaţiei se aleseseră cu mai mulţi bani decât se aşteptau, deoarece Schwartz il supralicitase pe Carlos Zude.

Fusese o adevărată luptă. Faptul acesta lichidase un fel de compromis respectat până atunci de exportatori: pune mâna pe o plantaţie numai cel care a fost creditorul plantatorului respectiv. Schwartz călcase legea aceasta şi numai datorită acestui fapt, căpitanul se alesese cu un oarecare câştig. Puteau să-şi clădească o casă în Pirangi; Juan Magalhaes obţinu o ofertă.

Dona Ana fu prima care nu primi.

Şi căpitanul era hotărât să părăsească aceste ţinuturi şi să nu se mai întoarcă niciodată. Socrul lui zicea că fructul de cacao ane un fel de clei care ţi se lipeşte de picioare şi nu-ţi mai dă voie să faci o mişcare. Căpitanul Juan Magalhaes, după treizeci de ani petrecuţi prin părţile acestea, era hotărât să nu se mai întoarcă niciodată. Se duseră la Bahia, cumpărară o pensiune lângă port, în care primeau oamenii care veneau şi plecau din Ilheus. Cacaoa te încleiază.

Aplecată asupra oalelor, cu părul aproape alb, căzut pe faţa ei oacheşă, dona Ana dădea ordine servitorilor la bucătărie. Cacaoa te încleiază. Ţi se lipeşte pe picioare. Sinho Badaro spunea mereu acest lucru în nopţile în care stăteau la taifas. Juan Ma- galhaes cumpărase piensiunea, nu mai avea nimic de a face cu lihéus-ul, nu mai avea pământuri, niciun arbore de cacao. Tot ce-i mai rămăsese de acolo era papagalul Chico, a cărui voce acră şi guturală făcea să răsune pensiunea, dând ordine unor muncitori inexistenţi, cântând cântecele de muncă ale zilerilor, chemând zadarnic găinile să mănânce porumb şi rostind fraza odinioară a căpitanului Magalhaes:

— Dona Ana, o să ne îmbogăţim iar.

Apoi dădea drumul dublei sale cascade de râs, umplând de – lacrimi ochii donei Ana Badarô, strigând numele lui Juan Magalhaes. Căpitanul Juan Magalhaes nu mai avea nicio

legătură cu ţinutul plantaţiilor de cacao, în care debarcase în urmă cu treizeci şi cinci de ani. Cu toate acestea, primul lucru pe care-1 căuta în fiecare dimineaţă, în ziar, era preţul la cacao şi dacă urca, el năvălea în bucătărie cu ziarul în mână, cu vocea gâtuită de emoţie:

— Urcă, dona Ana! A ajuns Ia 22.000 de reis...

Şi ea se aprindea, citea ziarul; apoi amândoi făceau comentarii, calcule. Iar Chico îi acompania din colivia lui, deschizând şi închizând ochii, ironic. Intr-o noapte, când lucrurile se liniştiră în Ilhéus, – exportatorii cultivau acum cacao – plimbându-se pe cheiurile Bahiei, se aşezară pe o bancă în apropierea clădirii uriaşe a Institutului de Cacao, construit de guvern în timpul urcării. Priveau cu ochii trişti. Delà Ilhéus venise ştirea că se terminase cu scăderea preţurilor, că acum urcau din nou şi că era o plăcere să vezi plantaţiile administrate de exportatori. Priveau clădirea Institutului de Cacao. Umbra imensă lăsată de lună cădea asupra lor.

— Urcă... spuse dona Ana Badarô.

Juan Magalhaes ştia că de cacao era vorba:

— Aşa e... răspunse el. A urcat mult „bătrânica mea“.

Dona Ana avea acum părul alb. Şi când se ridicară de pe bancă, îndreptându-se spre pensiune, păreau doi bătrâni care nu‘ mai au ce face pe lume. Umbra Institutului de Cacao îi însoţi o bună bucată de drum.

15

A

tât de puţină importanţă dădu Carlos Zude scrisorii anonime („Nătărăul“ îi zicea Reinaldo Bastos patronului, printre cunoscuţii săi) încât nici nu-i vorbi de ea Julietei. Trecură săptă- mâni şi el uită cu totul de scrisoare. Intr-o seară, tntorcându-se dela birou, o găsi pe Julieta citind. O luă în braţe, o sărută pe obraz, lera satisfăcut. Afacerii© mergeau bine' şi Carlos Zude, a cărui dragoste pentru soţia sa nu se micşorase, simţea apropiin- du-se timpul când avea să stea numai lângă ea, când în sfârşit viaţa avea să-l răsplătească pentru o muncă uriaşă şi grea. Sosise şi viemea să aibă un copil – copilul pe care visa să-l crească m colegii engleze sau nord-americanel. Ii aştepta altă lume, îndepărtată şi distinsă, deosebită de lumea arborelui de cacao. Plantaţiile uriaşe, casa exportatoare ii vor da posibilitatea să satisfacă toate capriciile Julietei, tot ce-i trecea prin cap.

Luă cartea pe care o citea, o răsfoi distrat. O privea pe Julieta care devenea din ce în ce mai tânără şi mai frumoasă. El, Carlos, îmbătrânise. Aoelşti ani. de luptă, de calcule periculoase, de emoţia care se ţineau lanţ, îl îmbătrâniseră, îi scoseseră numeroase fire de păr alb. Acum nu mai era omul cărunt, romantic, care plăcea femeilor. Când îşi întoarse ochii la carte, văzu o dedicaţie iscălită de Sergio Moura. Cartea era un cadou al poetului, şi atunci Carlos Zude îşi aminti de scrisoare, dar ca de un lucru absurd şi

în acelaş timp ridicol. Dece dacă un tânăr, care f»ace pe poetul, dărueşte o carte unei doamne, plantatorii trebue neapărat să se gândească la adulter. Lume înapoiată, cu adevărat incapabilă s-o înţeleagă pe cea nouă în care trăieşte el. Bine că s-a terminat cu influenţa lor în ţinut.

Carlos Zude. era bine dispus şi se hotărî să-'i povestească Julietei întâmplarea cu scrisoarea anonimă. Ea se aşezase din nou, după ce se desprinsese din braţele lui. Din odaie se zărea marea prin fereastra deschisă. Carlos Zude se aşeză lângă ea, pe pat.

— Să-ţi spun o chestiune nostimă... Asta a fost in ziua certei mele cu Juan Magalhaes. Ţi-am povestit despre ea, nu? ţi-a- duci aminte?

— Da, spuse ea.

— Chiar în aceeaşi zi, imediat după bătaie, a venit corespondenţa da după amiază. E limpede că n-a fost căpitanul. N-a avut timp. Trebue să fie unul din plantatori, din ăia care aruncau banii în dreapta şi-n stânga şi pie urmă nu mai aveau cu ce să plătească... Vreunul din ei... Cu siguranţă...

— Despre ce-i vorba? întrebă Julieta cu ochii îndreptaţi spre mare.

— O scrisoare anonimă... Scria că tu eşti amanta băiatului ăstuia, Sergio Moura... Şi râse vesel. Absurd, ridicol! Cu toate astea, îţi spun: niciodată nu m-aş fi aşteptat ca bătrâneii ăştia să reacţioneze aşa. Unul l-a ucis pe Rauschning, alţii au rezistat pe plantaţie, căpitanul m-a atacat... Dar infamia asta... Nu credeam că pot fi

în stare de aşa ceva. M-am înşelat...

Şi-acum mai simţea un ghimpe in inimă, de când se înşelase cu privire la psihologia plantatorilor. Greşise, nu putea să nege, dar oricum, rezultatele fusese'ră aceleaşi. Acum ei erau . stăpânii pământului“.

Tăcerea se prelungise şi Carlos Zude zâmbi propriilor sale gânduri, visurilor sale împlinite. Intre timp, Julieta se apropiase de fereastră şi stătea cu spatele la fel. Deodată spuse fără să se întoarcă:

— Vreau să-ţi spun ceva, Carlos... Nu e minciună... Nu...

— Ce! nu e minciună?

Ea îşi întoarse uşor faţa spre el. Era ca un bolnav care ştie că i se amputează un braţ, operaţie dureroasă dar necesară.

— Scrisoarea... Da, sunt amanta lui Sergio...

El făcu ochii mari şi rămase cu braţele pe jumătate întinse. Parcă s-ar fi prefăcut- într-o stană de piatră. Arăta jalnic şi Julie- tei i se făcu milă.

— Iartă-mă. N-am fost dreaptă cu tine... Trebuia să-ţi fi spus de mult, când am început... N-am găsit procedeul... Dar pe vremea actsea nu gândeam ca acum. Iartă-mă Carlos.

El nu era in stare să rostească niciun cuvânt. O privea şi nu-i venea să creadă. Se simţea distrus, incapabil să înţeleagă ceva, ca şi cum ar fi primit o lovitură în cap.

Julieta începu să umble prin cameră. Nu mai avea ce să-i explice. Insă cum el continua să

tacă, vorhi din nou:

— De altfel, toată situaţia noastră a fost un echivoc... încă delà început. Căsătoria noastră...

Deabia atunci glasul Iui Carlos Zude o întrerupse:

— Adevărat?

Nu gesticula, n-avea in înfăţişarea lui nimic violent care să explodeze în strigăte, în ameninţări, în scene sângeroase. Iţi inspira milă. Efceabia se mai ţinea pe picioare, era ca un naufragiat. Julieta îl încurajă:

— Nu te pierde! cu firea... Tu ai prea puţină nevoie de mine. Ai afaceri'te tale, viaţa ta, lumea ta. In lumea ta, tu eşti un erou... ai luptat în bătălia ta şi ai învins...

Aceste, cuvinte îl aduseră din nou, cu încetul, la realitate.

— Eu credeam că tu mă ajuţi... Că...

Ar fi vrut să spună multe lucruri. Acum, însă, era inutil. Ii venea să plângă, dar avea ochii uscaţi, simţea un nod în gât şi un gol mare în piept. Nicî nu se ridică. Pe Julieta o cuprinse mila, o milă copilărească. Se apropie, se aşeză pe pat lângă el, îi luă mâna între ale sale:

— Bietul de tine... Ai fost foarte bun cu mine... Nu mă pot plânge... Poţi să crezi despre mine ce vrei...

Carlos îşi revenea încetul cu încetul. Acum, atitudinea Julie- tei îi dădea o oarecare speranţă. Era greu să ierte, să uite totul. Dar o iubea atâta, încât avea s-o ierte şi să uite. Principalul e s-o păstreze. Doar vuietul mării întrerupea tăcerea.

Valurile se rostogoleau ritmic pe plajă. Carlos căuta cuvinte. Era o chestiune delicată.

— Julieta, eu te iubesc... pentru mine eşti totul... Lumea luptă pentru ceva. se omoară, face afaceri, îi lichidează pe ceilalţi. Şi asta cu un anumit scop. Eu pentru tine fac toate astea. Ştiu că te-am neglijat în ultimul timp, muncind ca un sclav... Şi eu sunt vinovat. Dar dacă cumva capriciul ăsta a trecut, atunci să uităm totul şi să plecăm, chiar în seara asta. Vom călători şi putem s-o facem fără nicio grijă. Acum nu mai e nevoie de prezenţa mea zillnică aici; voi veni doar din când în când. Iţi aminteşti că ţi-am făgăduit că într-o zi vom pleca? Că într-o zi vom termina cu viaţa asta din llhéus? Că într-o zi vom fi stăpânii pământului? Să dăm totul uitării ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic.

Mila creştea în pieptul Julietei. Atât de mare îi era mila, încât o clipă se gândi să rămână, să renunţe la toate, să se înfunde din nou în mocirlă. El avea nevoie de dânsa. Undeva se aflau plantaţiile luate delà colonei, delà micii producători. Aici era casa exportatoare. El avea nevoie, de dânsa. Dar trebuia să se salveze, trebuia să înnăbuşe mila din adâncul inimii. Ca să se salveze, va trece peste Carlos, va trece chiar peste Sergio.

— Nu, Carlos, n-a fost nici capriciu, nici nebunie. Mai întâi am făcut-o ca să fug dje toate astea... — şi arătă cu un gest casa – de afacerile tale, de lumea ta murdară... Nici eu nu ştiam ce-i cu mine; disperarea, „neurastenia“ aceea. Iţi

aminteşti? Lumea ta? Tu crezi că eu doresc călătorii şi lux, rochii şi baluri? Nimic din toate astea... Ceeade doresc e să scap de viaţa asta, de putregaiul ăsta desgustător... desgustător.

El înţelese. Simţi că între ei se ridica o barieră. Julieta văzu aceasta şi se bucură, dându-şi seama că soţul ei poate să trăiască şi fără ea, oricât de mult ar suferi în primul moment.

— Putregai, spui tu. Dar din ce trăieşti dacă nu din putregaiul ăsta? Afacerile sunt afaceri. Câştigă cel care e mal tare. A fost aşa întotdeauna... Niciodată n-ai văzut nimic murdar în asta, până când nu l-ai cunoscut pe tipul acela...

— Nu te supăra, Carlos. Eu nu te învinovăţesc. Asta e viata ta. Numai că mie nu-mi mai place şi nu mai vreau să o trăesc...

— Pleci? Fata lui se posomori din nou, din nou simţi în jurul lui un gol, din nou îi fu frică.

— Plec, Carlos. Dar fii fără grijă. Vei suferi numai Ia început. Tu ai afaaerile tale, plantaţiile tale, noile tale plantaţii, şi n-ai să te mai gândeşti la mine... Aşa e mai bine...

El continua să tacă, cu capul plecat in pământ.

— Plec chiar acum, nimeni n-o să ştie pentruce, n-o să se întâmple niciun scandal!... Vei inventa tu ceva. Apoi vei cere divorţul, asta n-o să-ti aducă niciun prejudiciu... Ai să mă uiţi, şi poate că...

Carlos înţelese că ea vorbea din milă şi se revoltă:

— Odată ce pleci, nu mai am nevoie să-mi duci grija. Ştiu să-mi port de griijă şi singur... îşi reluă atitudinea de stăpân al casei. De cât ai nevoie?

— De nimic, Carlos. Mă hotărâsem încă de multă vreme să vorbesc cu tine, însă am tot amânat. E binlei că azi ai vorbit de asta. E multă vreme de când m-am pregătit... îmi iau cu mine numai ceeace am adus de acasă, dela mama... îmi va ajunge până voi găsi: o slujbă...

Asta era prea mult pentru Carlos Zude. Această independentă totală, această ruptură complectă îl rănea mai mult decât orice. Izbucni:

— Slujbă? Poate numai de târfă...

— Nu, Carlos, asta n-o să se întâmple. Orice slujbă...

Din nou o cuprinse mila. II vedea abătut. Se apropie de el.

— Nu vreau să ne despărţim duşmani. Vreau să înţelegi...

El se ridică de pe pat. Se liniştise aproape, după izbucnirea de adineaori. Glasul îi era trist, dar linişt.t.

— N-am să întreg niciodată. Eu te iubesc...

Julieta dădu din cap. începu să-şi' aranjeze lucrurile.

Carlos sei aşeză din nou pe pat, urmărindu-i mişcările. Prin minte îi treceau fel de fel de gânduri:. „Nu poate să plece din II- heus acum. E încă prea devreme“. Unul mai ales îl obseda:

Pleacă. Se va ciocni de multe piedici în viaţă, şi e posibil să se întoarcă. O va primi

atunci oare? Rămase gâncLindu-se la această problemă:

— Dacă intr-o zi vei vrea să te întorci... casa asta e a ta...

Julieta se duse la Asociaţia Comercială... Ferestrele erau închise şi poetul Sergio Moura se pregătea să iasă. Becurile aprinse în candelabrele enorme luminau sala în care Sergio, singur, îşi înnoda cravata. Julieta intră, el o- sărută:

— Ce cauţi la ora asta pe drumuri?

— Sergio, unde e pasărea neagră?

— Acolo, pe verandă.

— Du-te şi adu-o aici...

Sergio se întoarse cu colivia în care pasărea se deşteptase din cauza luminei din sală. O dădu Julietei.

— Îmi dărueşti pasărea asta?

— E a ta. *t*

Sergio era nedumerit. Julieta se duse la fereastră şi deschise uşa coliviei. Pasărea sări afară, rămase un moment încurcată, pândind ce se petrece în jur, apoi îşi întinse aripile şi sbură în noaptea vastă, nemărginită. Sergio îşi închipuia că Julieta băuse puţin. Ce dracu o fi însemnând asta? Ea se întoarse spre el, radiind de fericiră..

— Iubitule,, ştii, şi eu sunt liberă..

— Liberă?

— I-am spus lui Carlos totul. Ne despărţim.

Poetul se sperie:

— Ia-i povestit?

Ea dădu din cap afirmativ. Se uită la dânsul. Şi el era un prizonier şi el avea picioarele împlântate în ncroi. Dar ea, pentru a se elibera, va trece chiar şi peste el.

— Plec! Nu ştiiu încotro, dar plec. Ce să fac, nici atâta măcar nu ştiu, dar plec. Apoi cu un fel de sfiiciune: Cine ştie, poate că într-o zi voi putea să muncesc şi eu pentru lumea aceea a lui Joaquin...

Poetul zâmbi. Recurse Ia literatură:

— Creaţia îi scapă din mână creatorului...

— Eu ta iubesc, o ştii prea bine. Iţi datorez mult. De asta sunt aici .şi te chem. Vino cu mine. Rupe firele astea care-ţi leagă picioarele. Să plecăm... Amândoi la un loc, va fi mai bine şi mai uşor...

El o asculta tăcut. Literatura nu-1 ajuta acum cu nimic, nu rezolva nimic. Julieta pleca şi îl chema cu ea:

— Sergio, am venit să te caut; te iubesc mult, mult... Cu toate acestea, plec fără tine. Vreau să mă salvez, chiar dacă tu rămâi prizonier, eu Îmi voi urma calea... El continua să tacă, încruntat, încordat, cu profilul ascuţit ca al unei păsări de noapte. Julieta -nu-1 văzuse niciodată aşa.

— Sergio, odată Joaquin mi-a spus: – nu există nici bine, nici rău: e vorba doar să poţi ieşi din noroiul înconjurător... Aşa e, Sergio. Acum îl înţeleg şi plec. Vreau să te iau cu mine...

Ochii lui Sergio Moura scrutau noaptea în direcţia în care sbura pasărea; noaptea vastă,

nemărginită; noapte în care se năştea o stea. Julieta liuă de pe masă pălăria lui Sergio Moura, i-o puse pa cap şi întinzând poetului mâna, spuse:

— Să mergem, iubitule...

16

Phéus. Erau zilerii concediaţi, îmbrăcaţi în zdrenţe, cu mâini enorme, cu degetele dela picioare răşchirate. Cântau un cântec de pe plantaţiile de cacao. Antonio Vítor aruncă în farfurie o monedă de 200 reis şi trecu prin mijlocul străzii.

In ziua aceta fusese scoasă şi plantaţia lui la licitaţie. I-o luase casa „Fraţii Zude & Co.“ şi nu căpătase pe ea nici măcar banii cu care să-şi achite datoria. In birou, Carlos Zude îi reaminti de aventura cu Vampira. Antonio Vítor asculta cu capul plecat.

La începutul anului Vampira plecase, luându-i ultimul bilet de 500.000 de reis. Raimunda, care se afla la plantaţie, nu spuse ni-& mic. Se ducea în fiecare dimineaţă la muncă, fără să-i pese dacă preturile urcau sau coborau. Nu-i amintise niciodată despre legăturile lui cu Vampira, nici măcar pe departe. Părea aproape veselă în anul acela plin de nenorociri; Joaquin nu mai era urmărit, găsise de lucru la un mic garaj. De asta era bucuroasă Raimunda, de asta cânta culegând primele roade ale acestei recolte blestemate. Antonio Vítor începuse şi el să

lucreze la plantaţie. Angajase numai patru muncitori anul acela şi casa în care locuiseră înainte de a con'strui pe cea nouă, era goală. încetul cu încetul, Raimunda se mută în cea veche, cărând azi un lucru, mâine altul. Până la urmă, părăsiră cu totul casa cea nouă. Antonio Vi- lor nici nu simţise când se mutase. Ştia doar că Raimunda nu mai era tristă şi lucrul acesta îl mângâia.

Intr-o seară se pomeni cu o citaţie dela tribunalul din Ilhéus. Plantaţia urma să fie scoasă la licitaţie, cu toate că firma „Fraţii Zude & Co.“ îi promisese o amânare. Arătă citaţia Raimundei. Ea se sperie:

— O să ne ia pământul, Antonio...

Şi Antonio plecă Ia Ilhéus, asistă la licitaţie, văzu cum Carlos Zude ii ia plantaţia pentru o nimica toată. Apoi exportatorul îi vorbi de Vampira şi de ternoul lui Ipicilone. Dece asta? Dece vorbele astea crude despre nebuniile sale, de vreme ce lua totul? Carlos Zude sfârşi prin a-i oferi un post de vătaf la una din plantaţiile sale cu o leafă de 300.000 reis, Antonio Vítor rămase să aducă răspunsul dacă primeşte sau nu. Păşea pe stradă urmărit de cântecul cerşetorilor:

De dimineaţa până seara Trudesc amarnic în plantaţii.

Nu ştia cum, îl apucase dorul de feciorusău. Joaquín cunoaşte viaţa; ştia el ce ştia de n-a vrut să rămână la plantaţie. Şi, până la urmă, de partea lui a fost dreptatea... Se opri în faţa porţii garajului şi pe semne' că avea o mutră de beţiv,

deoarece băiatul care spăla un camion izbucnise în râs când îl văzu. Joaquín ieşi afară:

— Tată!

O porniră pe stradă, Antonio Vítor îi povesti totul, ii pomeni până şi de Vampira. Ii povesti cum rămăsese fără pământ.

« Nu mai avea nimic:

— Mama o să moară când o să afle, Joaquín...

Joaquín încercă să-l îmbărbăteze. Ii vorbi de viitor, dar lui Antonio Vítor nu-i păsa de asta. Fiul său îi mai spuse că într-o zi pământul va fi al tuturor, că se va isprăvi cu toţi capitaliştii. Antonio însă nu credea să fie cu putinţă lucrul acesta. In timp ce fiul său vorbea, el se gândea dacă trebue să primească sau nu slujba:

— Sunt 300.000 de reis. Pun banii de o parte în fiecare lună, şi, cine ştie, poate că intr-o zi oi apuca să cumpăr din nou o bucată de pământ.

In gară îl binecuvânta pe Joaquín. Trenul dispăru la o curbă, îndreptându-se spre Itabuna. Mai rămăseseră opt zile până Ia predarea plantaţiei.

17

O aimunda primi ştirea cu indiferenţă. Se duse mai departe la plantaţii în toate cele opt zile, să despice fructele de cacao. Antonio Vítor se gândi să plece cu Raimunda la ginerele său, până când Carlos Zude avea să hotărască asupra plantaţiei în care va lucra. Raimundai continua să se ducă dimineaţa la plantaţii, ca şi cum nu s-

ar fi întâmplat nimic, ca şi cum pământul ar fi fost al lor. Când sosi a opta zi, Antonio Vítor o chemă pe Raimunda şi-i spuse să se pregătească de plecare. Dar ea se încruntă:

— Cum? şi ai de gând să o predai?

— Dau. nu...

— Dacă tu vrei, pleacă. Eu nu plec... Rămân aici şi nu predau pământul meu. Nu-1 predau. Nu...

El zâmbi şi spuse:

— Atunci să rămânem...

Pe la amiază sosi un funcţionar delà firma „Fraţii Zude & Co.“ să ia în primire plantaţia. Antonio îl alungă, şi omul se duse direct Ia Pirangi să dea un telefon. Se lăsase noaptea şi amândoi ştiau că oamenii Iui Carlos Zude se aflau pe drum. Totdeauna, noaptea veneau să ia în primire plantaţiile unde foştii stăpâni opuneau rezistenţă. Oficial erau jandarmi, în realitate, însă, bătăuşi instruiţi. Antonio Vítor şi Raimunda ieşiră din casa veche de lut. Amândoi aveau câte o puşcă în mână. Se aşezară mai în faţă, aproape de drum, aşteptând. Era o noapte frumoasă cu stele şi lună, o noapte bună să întinzi o cursă. Antonio Vítor îşi aminti de nopţile de demult, de pe vremea luptelor din Siquieiro Grande, când doborau oameni. Era un ţintaş de frunte. Pământul acesta îl costase mult, îl costase sânge şi deaceea nu-1 va preda. Raimunda are totdeauna dreptate. Nu vorbeau. EI o privea însă, şi pentru prima oară văzu faţa Raimundpi, blândă, senină, fără aerul ei veşnic posomorit.

Antonio Vítor spuse:

— Când am fost la Ilhéus l-am văzut pe Joaquín. I-am dat binecuvântarea mea...

Ea zâmbi:

— Eşti bun...

— Şi el e bun. Numai eu am trăit cu capul în nori...

Tăcură din nou. De foarte departe ajungeau la urechile lor„

aproape imperceptibili, paşii oamenilor care se apropiau. Antonio Vitor se întoarse spre Raimunda:

— Da, cu capul in nori... M-am spurcat c-o târfă... te-am părăsit aşa ca un...

— Ai făcut bine, aveai nevoie, eu nu mai eram bună de asta... ai făcut bine, nu sunt supărată pe tine...

El zâmbi. Paşii se auzeau acum aproape. La lumina lunii zăriră un pâlc de oameni înarmaţi care înaintau pe drum. Erau doisprezece, 'dar asta n-avea nicio importanţă. Ii lăsară să se apropie mai mult. Antonio Vitor simţea înc-odată nevoia să dea drumul vorbelor, pe care niciodată nu le putuse rosti, s-o mângâie pe Raimunda cu gestul pe care niciodată nu-1 putuse găsi. Dar nu izbuti să spună decât:

— Iată-i sosesc.

— Da...

Ridicară puştile. întâi trase Raimunda. Antonio Vitor nu greşi nici el ţinta. Omul se prăbuşi în drum. Ceilalţi se împrăş- tiară şi se ascunseră în pădure. Se apropiau printre copaci,

imo- bilizându-i pe Antonio şi pe Raimunda în spatele unui arbore. Amândoi Îşi încărcară diin nou armele. Raimunda se plecă îna- fară, ridică puşca şi ochi pe unul care ieşise la marginea pădurii. Trasp în acelaş timp cu el. Glonţul ei se pierdu printre arborii de cacao, cel al omului se opri în pieptul Raimundei. Antonio Vitor se aplecă asupra ei şi mâna i se păta de sânge:

— Munda!

Ii întoarse capul. Ea surâdea, da, surâdea. Din pământ venea un miros tare, un miros reavăn de pământ bun pentru cacao. Nu-şi va preda pământul. „Nu, Munda, nu-I voi preda“. Oamenii înconjurară copacul. Antonio propti bine puşca în umăr. ochi şi trase ultimul glonţ. Ultimul Iui glonţ.

18

T ntr-o noapte, pe când se ducea să vorbească cu Joaquin, care "se ascundea din nou in casa aceea de pe dealul Conquista, conducând astfel din ilegalitate toate acţiunile muncitorilor, poetul Sergio Moura se întâlni cu Maneca Dantas. Colone'ul trăia acum intr-o casă mică, aproape de cimitir. Câteodată, noaptea, venea să privească oraşul, de aici, de pe înălţime. De multă vreme îl simpatiza pe Sergio. Se aşezară amândoi pe o bancă în cimitir şi începurăj să discute. Vorbeau despre viată, despre scădere, despre luarea pământurilor de către exportatori. Marieca Damtas era descurajat. Spunea: Unii şi-au petrecut toată viata pe plantaţii, au doborât păduri, s-au bătut, au omorât oameni...

Sergio asculta cu interes. Maneca Dantas privea tintă luminile oraşului:

— Eu, domnule Sergio, a.m cultivat cacao. Tot ce făceam era pentru copiii noştri şi copiii noştri au ieşit cum meritau; nu fac altceva decât să bea şi să umble după fete – se gândea la Rui – ba chiar şi alte lucruri mai reia... Nu merita să muncim atât pentru asta...

Poetul tăcea. Maneca Dantas continuă:

— Şi acuma, pun mâna pe pământurile oamenilor, îi lasă săraci... Sunt bătrân, domnule Sergio. Dece a trebuit să muncesc atâta, să ucid oameni, să petrec cincizeci de ani înmormântat în pădure? Ca să câştig, ce? Să sfârşesc sărac...

Când, în noaptea următoare, Sergio se întoarse la Joaquin, îi vorbi de discuţia pe care o avusese cu Maneca Dantas. Joaquin se ridică din fotoliu şi spuse:

— Tovarăşe Sergio, epoca lor a trecut... A început epoca ex- portatorilor, cărei e şi epoca imperialismului. Dar şi asta va trece, Acum or să se mănânce între ei.

Karbanks şi Schwartz se şi află în luptă. Fasciştii îl combat pe Carlos Zude...

— Iti dai seama? De-o parte neamţul, de cealaltă parte americanul. Se va sfârşi curând şi vremea lor şi va veni a noastră, tovarăşe Sergio...

Ieşiră şi o apucară spre cimitir. Jos, în vale, licăreau luminile oraşului. Poetul Sergio Moura vedea balaurul deasupra II- heusului, cu ghiarele sale întinse, cu sute de guri flămânde şi se

gândea că dacă în ajun vorbise cu trecutul, acum vorbea cu vii. torul. Joaquin spunea cu convingere:

— Mai întâi pământurile au fost ale coloneilor, care le-au cucerit, apoi şi-aif schimbat stăpânii, au căzut în mâinile exportatorilor, care le vor exploata; dar, într-o zi, tovarăşe, nu vor mai fi stăpâni...

Glasul său se înălţă la stele, acoperind luminile oraşului:

— ...şi nici sclavi...

CUPRINSUL

Pag.
Prefaţă 3
„Regina Sudului“..... 11
Cultivatorii de pământ 57
Ploaia 105
Cresc preţurile 153
Scăderea preţurilor 244

Dat la cules ; 27. IX. 1950. Bun de tipar : 13.XI.1950. Coli -de tipar : 18. Coli de editură : 18.25. Tiraj : 15000 + 300. Format ; 16 61X86. Clasificarea internaţională : 36 = 31=R. Clasificarea E. P. D : 330. Tipografia „Luceafărul", Nr 5492/950.